T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL EĞİTİM ANABİLİM DALI
OKUL ÖNCESİ EĞİTİMİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇOCUĞU OKUL ÖNCESİ EĞİTİME DEVAM EDEN EBEVEYNLERİN SOSYAL AĞLARDA MAHREMİYET ALGILARI VE ÇOCUKLARINA İLİŞKİN PAYLAŞIM DAVRANIŞLARININ DİJİTAL VATANDAŞLIK BAĞLAMINDA İNCELENMESİ

FATMA KÜBRA TAŞDERE

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. NİLGÜN TOSUN

EDİRNE 2023

Tezin Adı: Çocuğu Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Ebeveynlerin Sosyal Ağlarda Mahremiyet Algıları ve Çocuklarına İlişkin Paylaşım Davranışlarının Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi

Hazırlayan: Fatma Kübra TAŞDERE

ÖZET

Bu tez çalışmasında dijital vatandaşlığın gerektirdiği yeterlilikler doğrultusunda okul öncesi dönem ebeveynlerinin, çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerini belirlemek ve çocuğuna ait kişisel verileri sosyal ağlarda paylaşım durumlarını dijital vatandaşlık bağlamında ortaya koymaktır.

Araştırma; 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kırklareli ilinde bulunan, Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel, resmi ve bağımsız anaokulları ve resmi anasınıflarında devam eden 510 çocuğun ebeveynleri ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada Kuş, Güneş, Başarmak & Yakar (2017) tarafından geliştirilen Dijital Vatandaşlık Ölçeği ve Korkmaz, Vergili & Karadaş (2021) tarafından geliştirilen Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Ölçeğinin yanı sıra araştırmacı tarafından hazırlanan anket ve görüşme formları kullanılmıştır

Nicel verilerin analizinde SPSS 20,0 paket programı kullanılmıştır. Araştırmanın amacı kapsamında elde edilen verilerin frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Değişkenlerin normal dağılımlarını test etmek için Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk testleri uygulanmıştır Bu çerçevede, değişkenlere ilişkin normallik test sonuçları değerlendirilmiş, normal dağılmadığı netleştirilen verilerin analizleri parametrik olmayan testler aracılığı ile yapılmıştır. Ebeveynlerin dijital vatandaşlık ve çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerinin; çeşitli değişkenlere göre farklılaşma durumlarının analizinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Ki-kare testi ile değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Normal dağılmayan değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesinde Spearman Sıra Korelasyonu kullanılmıştır. İkili grupların puan karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla grubun puan ortalamalarının karşılaştırılmasında da tek yönlü ANOVA varyans analizinden yararlanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşmelerde elde edilen yanıtların içerik

analizinde MAXQDA 2020 programı kullanılmıştır. Ebeveynlerin verdikleri yanıtların nicel analizinde, görüşmede kullanılan kelimelerin frekans analizi yapılmıştır.

Analiz sonuçlarına göre, ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri düşük çıkmıştır. Ebeveynlerin, dijital vatandaşlık kavramına yönelik farkındalıkları incelenmiş ve katılımcıların %75'inin daha önce dijital vatandaşlık kavramını duymadıkları belirlenmiştir. Buna ek olarak; ebeveynlerin büyük çoğunluğu, dijital vatandaşlığı, dijital platformları sorumlu bir biçimde kullanmak olarak tanımlamıştır. Katılımcıların dijital vatandaşlık ön bilgileriyle dijital vatandaşlık öz değerlendirme kapsamlarının genel olarak örtüşmediği görülmüştür. Araştırmaya katılan okul öncesi dönem ebeveynlerinin, çevrimiçi mahremiyet farkındalıklarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. Ebeveynlerin sosyal ağlarda çocuk mahremiyetinin önemine yönelik farkındalıkları değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin neredeyse yarısının (%49,1) çocuğuna ait içerikleri yanlış bulmasına rağmen paylaştıkları ortaya konmuştur. Anne babaların sosyal ağlarda çocuklarına yönelik paylaşım alışkanlıkları değerlendirilmiş, elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin %1,4'ü her zaman, %6,4'ü sıklıkla, %39,9'u bazen ve %43,7'si nadiren çocuklarına yönelik paylaşım yaptıklarını; bu paylaşımları yaparken çoğunlukla Instagram kullandıklarını belirtmişlerdir. Ebeveynler, çocuklarına ait görselleri, sosyal ağlarda paylaşma amaçlarını, çocuklara dijital albüm oluşturmak, çocuğun başarılarını duyurmak, uzakta olan akrabalara çocuğun gelişimini göstermek ve ebeveynliğin zevkli yanlarını paylaşmaktan mutlu olmak olarak genellemişlerdir. Yapılan paylaşımların içeriğinin, genellikle çocuğun okul, hobi faaliyetleri, özel gün fotoğrafları ve tatil/seyahat anılarından oluştuğunu belirtmişlerdir. Anne babaların, çocuklarına ilişkin yaptıkları paylaşımlardan doğabilecek risklere yönelik algıları da ölçülmüştür. Ebeveynlerin risk algılarının ve çocuklarının bilgilerini/görselleri paylaşmaları durumunda kendilerine uygulanacak yasal yaptırımların farkında oldukları görülmüştür. Ayrıca, ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri ile çevrimiçi mahremiyet farklılıkları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Dijital Vatandaşlık, Çevrimiçi Mahremiyet, Sosyal Ağ Paylaşımları, Paylaşım Alışkanlıkları, Okul Öncesi Ebeveynleri.

Title of the Thesis: Examination of Privacy Perceptions on Social Networks and Sharing Behaviors Regarding Their Children by Parents with Preschool Education in the Context of Digital Citizenship

Author: Fatma Kübra TAŞDERE

ABSTRACT

This thesis aims to determine the privacy awareness levels of parents with children attending preschool education institutions, their sharing behaviors regarding their children on social networks, and their levels of digital citizenship.

The research was conducted with the parents of 510 children attending private, public, and independent kindergartens and official preschool classes affiliated with the Ministry of National Education in Kirklareli province during the 2021-2022 academic year. In the study, the Digital Citizenship Scale developed by Kuş, Güneş, Başarmak & Yakar (2017) and the Online Privacy Awareness Scale developed by Korkmaz, Vergili & Karadaş (2021) were used, along with questionnaires and interview forms prepared by the researcher.

SPSS 20.0 software package was used for the analysis of quantitative data. The frequency and percentage distributions of the data obtained within the scope of the research objectives were calculated. Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk tests were applied to test the normal distribution of the variables. Accordingly, the results of the normality tests of the variables were evaluated, and the analyses of the data that were determined to not have a normal distribution were conducted through non-parametric tests. Mann-Whitney U test was used to analyze the differentiation of parents' levels of digital citizenship and online privacy awareness according to various variables. The relationship between variables was examined using the chi-square test. Spearman's rank correlation was used to determine the relationship between non-normally distributed variables. Independent samples t-test was used for comparing the scores of paired groups, and one-way ANOVA variance analysis was utilized for comparing the mean scores of more than two groups. MAXQDA 2020 software was

used for content analysis of the responses obtained in semi-structured interviews. In the quantitative analysis of the parents' responses, frequency analysis of the words used in the interview was conducted.

According to the analysis results, parents have been found to have low levels of digital citizenship. The awareness of parents regarding the concept of digital citizenship has been examined, and it has been determined that 75% of the participants had not heard of the concept of digital citizenship before. In addition, the majority of parents defined digital citizenship as using digital platforms responsibly. It was observed that there was a mismatch between the participants' prior knowledge of digital citizenship and their self-assessment of digital citizenship competence. The preschool parents who participated in the research were found to have a moderate level of online privacy awareness. The awareness of parents regarding the importance of child privacy on social networks was evaluated. According to the findings, although almost half of the parents (49.1%) found it inappropriate to share content related to their child, they still shared it. The sharing habits of parents on social networks regarding their children were evaluated, and according to the findings, 1.4% of parents always, 6.4% often, 39.9% sometimes, and 43.7% rarely shared content related to their children. They mostly used Instagram for these shares. Parents generally associated sharing images of their children on social networks with creating a digital album for the child, announcing the child's achievements, showing the child's development to distant relatives, and sharing the enjoyable aspects of parenting. They stated that the content of the shares generally consisted of the child's school, hobby activities, special occasion photos, and vacation/travel memories. The parents' perceptions of the risks that could arise from the shares they made about their children were also measured. It was observed that parents were aware of the risks and the legal consequences they would face if they shared their children's information/images. Furthermore, no significant relationship was found between parents' level of digital citizenship and their online privacy differences.

Keywords: Digital Citizenship, Online Privacy, Social Network Shares, Sharing Habits, Preschool Parents.

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim boyunca, bilgi ve tecrübeleriyle bana yol gösteren, motive eden, süreç boyu desteğini hiç esirgemeyen, çalışmaktan çok büyük keyif aldığım değerli danışman hocam Prof. Dr. Nilgün TOSUN'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin her aşamasında özellikle de veri analizleri konusunda, tüm yoğunluklarına rağmen zaman ayırıp bilgi birikimlerini ve desteklerini esirgemeyen değerli hocalarım Doç. Dr. Raif CERGİBOZAN ve Doç. Dr. Esra BOZKANAT CERGİBOZAN'a,

Eğitim hayatım süresince yol gösteren, rehberlik eden, eğitimci kimliğimin oluşmasında yoluma ışık olan tüm hocalarıma,

Araştırmamın veri toplama sürecinde okullarla iletişime geçmemde yardımlarını esirgemeyen, güler yüzlü ve hoşgörülü tavırları ile yanımda olan sevgili öğretmen arkadaşım Elif İSPAY'a, çalışmam için zaman ayırıp katkı sunan okul yöneticilerine, öğretmenlere ve ebeveynlere,

Lisansüstü eğitime başlamam konusunda beni cesaretlendiren, eğitimim süresince inancı, güveni ve enerjisiyle motive olduğum, ailem olduğu için kendimi daima şanslı hissettiğim kıymetli eşim Arş. Gör. Dr. Emre AKUSTA'ya,

En iyi versiyonum olmam için beni daima yüreklendiren, güçlendiren canım annem Hatice TAŞDERE'ye tüm kalbimle teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... İİİ
ABSTRACT V
İÇİNDEKİLER ..... Vİİİ
TABLOLAR LİSTESİ X
ŞEKİLLER LİSTESİ ..... Xİ
KISALTMALAR ..... Xİİ
BÖLÜM I 1
GİRİŞ 1
1.1. Problem 1
1.2. Amaç 5
1.3. Önem 6
1.4. Sayıltılar 8
1.5. Sınırlılıklar 8
BÖLÜM II 9
GENEL BİLGİLER VE KURAMSAL ÇERÇEVE 9
2.1. Dijital Vatandaşlık 9
2.1.1. Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları 14
2.1.1.1. Dijital Erişim 15
2.1.1.2. Dijital Ticaret 18
2.1.1.3. Dijital İletişim 20
2.1.1.4. Dijital Okuryazarlık 21
2.1.1.5. Dijital Etik 22
2.1.1.6. Dijital Hukuk 23
2.1.1.7. Dijital Haklar ve Sorumluluklar 24
2.1.1.8. Dijital Sağlık ve Zindelik 26
2.1.1.9. Dijital Güvenlik 27
2.1.2. Ebeveynler İçin Dijital Vatandaşlığın Önemi 30
2.1.3. Türkiye'de ve Dünyada Ebeveynlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Uygulamaları 33
2.2. Mahremiyet ve Çevrimiçi Ortamlarda Mahremiyet 41
2.2.1. Mahremiyet 41
2.2.2. Çevrimiçi Mahremiyet 43
2.2.3. Çocuklara Yönelik Çevrimiçi Mahremiyet İhlalleri 46
2.3. Sosyal Ağlar, Ebeveynlik ve Çocuk Hakları 49
2.3.1. Sosyal Ağlar 49
2.3.2. Ebeveynlik ve Sosyal Ağlar 55
2.3.3. Sharenting (Ebeveynlerin Çocuklarını Sosyal Ağlarda Paylaşması) 57
2.3.4. Türkiye'de ve Dünyada Çevrimiçi Ortamlarda Çocukları Korumaya Yönelik Yasal Düzenlemeler 63
2.4. İlgili Alan Yazın 67
2.4.1. Türkiye'de Yapılmış Olan Akademik Çalışmalar 67

2.4.1.1. Çevrimiçi Mahremiyet Algısına Yönelik Yapılan Araştırmalar 67
2.4.1.2. Yetişkinlerin/Ebeveynlerin Çocuklara Yönelik Sosyal Ağ Paylaşımlarını Konu Alan Araştırmalar 70
2.4.1.3. Yetişkinlerin/Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Düzeylerine İlişkin Yapılan Araştırmalar 75
2.4.2. Dünyada Yapılmış Olan Akademik Çalışmalar 76
2.4.2.1. Çevrimiçi Mahremiyete Yönelik Yapılan Araştırmalar 76
2.4.2.2. Yetişkinlerin/Ebeveynlerin Çocuklara Yönelik Sosyal Ağ Paylaşımlarını Konu Alan Araştırmalar 78
2.4.1.3. Yetişkinlerin/Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Düzeylerine İlişkin Yapılan Araştırmalar 81
BÖLÜM III 84
YÖNTEM 84
3.1. Araştırmanın Modeli 84
3.2. Çalışma Grubu 85
3.3. Veri Toplama Araçları 86
3.4. Verilerin Toplanması 90
3.5. Verilerin Analizi 90
BÖLÜM 4 92
BULGULAR 92
4. 1. Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular 92
4. 2. İkinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular 93
4. 3. Üçüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular 99
4. 4. Dördüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular 100
4. 5. Beşinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular 109
4. 6. Altıncı Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular 116
4. 7. Yedinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular 121
4. 8. Sekizinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular 125
4. 9. Dokuzuncu Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular 126
4. 10. Onuncu Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular 131
BÖLÜM 5 136
TARTIŞMA 136
BÖLÜM 6 148
SONUÇ VE ÖNERİLER 148
6.1.Sonuç 148
6.2.Öneriler 151
6.2.1. Araştırmacılara Öneriler 151
6.2.2. Karar Vericilere Yönelik Öneriler 153
KAYNAKLAR 154
EKLER 180

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 3.1. Örneklemin Demografik Bilgilerine İlişkin Sonuçlar 85
Tablo 3.2. Değerlendiriciler Arasında Anlaşma Sonuçları 89
Tablo 4.1. Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri 92
Tablo 4.2. Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Kavramını Daha Önce Duyup Duymadıklarına İlişkin Bilgiler 94
Tablo 4.3. Görüşmelerde Kullanılan Kelimelerin Frekans Tablosu 94
Tablo 4.4. Ebeveynlerin Sosyal Ağlarda Dijital Mahremiyet Farkındalık Düzeyleri.... 99
Tablo 4.5. Ebeveynlerin Çocuklarına Ait İçerikleri Sosyal Ağlarda Paylaşmaya Yönelik Görüşleri 101
Tablo 4.6. Ebeveynlerin Çocuklarına Ait İçerikleri Sosyal Ağlarda Paylaşma Sıklığına İlişkin Bilgiler 110
Tablo 4.7. Ebeveynlerin Çocuklarına Ait İçerikleri Sosyal Ağlarda Paylaşma Alışkanlıklarına İlişkin Bilgiler 110
Tablo 4.8. Ebeveynlerin Çocuklarına Ait İçerikleri Sosyal Ağlarda Paylaşma Amaçlarına İlişkin Bilgiler 114
Tablo 4.9. Ebeveynlerin Çocukları İle İlgili İçerikleri Paylaştıkları Sosyal Ağlara İlişkin Bilgiler 116
Tablo 4.10. Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Ebeveyn Yaşına Göre Durumu 117
Tablo 4.11. Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Cinsiyete Göre Durumu 117
Tablo 4.12. Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Eğitim Düzeyine Göre Durumu 118
Tablo 4.13. Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Günlük Ortalama Sosyal Ağ Kullanım Süresine Göre Durumu 120
Tablo 4.14. Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeylerinin Ebeveyn Yaşına Göre Durumu 121
Tablo 4.15. Çevrimiçi Mahremiyet Düzeylerinin Cinsiyete Göre Durumu 122
Tablo 4.16. Çevrimiçi Mahremiyet Düzeylerinin Eğitim Düzeyine Göre Durumu 122
Tablo 4.17. Çevrimiçi Mahremiyet Düzeylerinin Günlük Ortalama Sosyal Ağ Kullanım Süresine Göre Durumu 123
Tablo 4.18. Çevrimiçi Mahremiyet Düzeylerinin Sahip Olunan Sosyal Ağ Hesap Sayısına Göre Durumu 124
Tablo 4.19. Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeylerinin Sosyal Ağ Kullanıcısı Olma Süresine Göre Durumu 125
Tablo 4.20. Ebeveynlerin Sosyal Ağlardaki Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeyleri ile Dijital Vatandaşlık Düzeyleri Arasındaki İlişki 126
Tablo 4.21. Ebeveynlerin Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeylerine Göre Sosyal Medya Paylaşım Davranışları 127
Tablo 4.22. Ebeveynlerin Sosyal Medya Paylaşım Davranışlarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerine Göre Durumu 131

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. 2023 Yılı Ocak Ayı Dijital Büyüme Oranları 13
Şekil 2.2. Dijital Vatandaşlığın 9 Boyutu 15
Şekil 2.3. İnternet Erişim İmkânı Olan Haneler ve Bireylerde İnternet Kullanımı ... 17
Şekil 2.4. Dijital Vatandaşlığın 11 Boyutu 29
Şekil 2.5. Yıllara Göre Sosyal Medya Kullanımı 52
Şekil 2.6. Dünyada En Çok Kullanılan Sosyal Medya Platformları 53
Şekil 2.7. Türkiye'de En Çok Kullanılan Sosyal Medya Platformları 53
Şekil 4.1. Kelime Bulutu (Görüşmelerde Kullanılan Kavramların Kelime Bulutu).. 95
Şekil 4.2. Algılanan Dijital Vatandaşlık Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli..... 96
Şekil 4.3. Dijital Vatandaşlık Öz Değerlendirmesi Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli 97
Şekil 4.4. Risk Algısı Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli 103
Şekil 4.5. Risk Türleri Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli 104
Şekil 4.6. Yasal Hak Farkındalığı Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli 106
Şekil 4.7. Yasal Yaptırım Farkındalığı Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli..... 107
Şekil 4.8. Yasal Yaptırım Türleri Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli 108

KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri
AGFI : Düzeltilmiş İyilik Uyum Endeksi
BBC : British Broadcasting Corporation
BM : Birleşmiş Milletler
BÖTE : Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi
BTK : Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CFI : Karşılaştırmalı Uyum Endeksi
CİMER : Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi
CR : Bileşik Güvenirlik
GFI : İyilik Uyum Endeksi
IOS : iPhone Operating System
ISTE : Society for Technology in Education
KVKK : Kişisel Verilerin Korunması Kanunu
MEB : Millî Eğitim Bakanlığı
NFI : Normlaştırılmış Uyum Endeksi
NNFI : Normlaştırılmamış Uyum Endeksi
PDF : Portable Document Format
RMSEA : Tahmin Hatalarının Ortalamasının Karekökü
SciFest : Science Festival
SES : Sharenting Değerlendirme Ölçeği
SET : Secure Electronic Transactions
SRMR : Standartlaştırılmış Hata Kareleri Ortalamasının Karekökü
SSL : Secure Sockets Layer
Std. Sp. : Standart Sapma
TDK : Türk Dil Kurumu
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
UNICEF : Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
WHO : Dünya Sağlık Örgütü

BÖLÜM I

GİRİŞ

Araştırmanın bu bölümünde, araştırmanın problem durumu, amacı, önemi, sayıltıları ve çalışma kapsamındaki sınırlılıklar ele alınmıştır.

1.1. Problem

Vatandaşlık, Antik Yunan'dan beri var olan ve dönemin toplumsal yapısına, özelliklerine göre şekillenen bir kavramdır. Son yıllara kadar vatandaşlık üzerine yapılan geleneksel tanımlar, postmodernizm ve küreselleşmenin etkisiyle dönüşerek yerini "küresel vatandaş", "çok kültürlü vatandaş" gibi kavramlara bırakmıştır (Kuş, Güneş, Başarmak ve Yakar 2017). Günümüzde bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan değişimlerle birlikte toplum sosyal yapısından sıyrılarak dijital ortamlara yönelmiştir. Eğitim, sağlık, alışveriş, resmi işlemler, bankacılık işlemleri gibi birçok alanda internet ve bilgi teknolojileri kullanılmaya başlanmıştır. Temelde topluma sanal ortamla dahil olma olarak tanımlanan "dijital vatandaşlık" kavramı (Mossberger, Tolbert & McNeal, 2008), özellikle Mart 2020'de Dünya Sağlık Örgütü'nün COVİD-19 pandemisini ilan etmesiyle önem kazanmıştır. Fiziksel anlamda gerçekleştirilen birçok eylemin sanal ortama taşınmasıyla sanal ortamlar, kişilerin kendini daha rahat ifade ettiği ortamlara dönüşmüştür (Erdem ve Koçyiğit, 2019). Dijital ortamlar, eğitim, devlet hizmetleri ve ticaret de dahil olmak üzere toplumsal işlevlerin giderek çevrimiçi gerçekleştirilmeye başlamasıyla, kriz zamanları da dahil olmak üzere insanların yaşamlarının çoğu alanında giderek daha önemli hale gelmektedir (Birleşmiş Milletler Raporu, 2021). İnsanların gerçek toplum kadar içinde yer aldığı bu ortamlarda geleneksel vatandaşlığın temel bileşenleri olan kişisel hak, özgürlük, sorumluluk, eşitlik, güvenlik, özgürlük kavramlarının bilincinde olarak sanal davranışlarının farkında olmaları beklenmektedir (Metin ve Cin 2021). Ribble, Baily ve Ross (2004) dijital vatandaşlığı teknoloji kullanımına ilişkin davranış normları olarak tanımlamış ve bu bağlamda dijital vatandaşlığı oluşturan davranışları 9 alt boyutta özetlemiştir. Bunlar dijital etik, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital erişim, dijital ticaret, dijital haklar ve hukuk, dijital gizlilik ve güvenlik, dijital

sorumluluk ve dijital sağlıktır. Choi (2006)'e göre ise dijital vatandaşlık dört ana şekilde kavramsallaşmaktadır: etik/güvenlik, politik veya kişiselleştirilmiş katılım, bilgiyi değerlendirme yeteneği ve eleştirel direniş/aktivizm. Genel anlamda bakıldığında geleneksel vatandaşlığın gereklilikleri sanal ortamda da karşımıza çıkmaktadır. Bu sebeple her iki vatandaşlık türünün de ortak paydada birleştiği görülmektedir (Metin ve Cin, 2021).

Dijital ortamlar sürekli gelişmekte ve genişlemektedir. Dijital ağlar, içerik, hizmetler ve uygulamalar, bağlı cihazlar ve ortamlar, sanal ve artırılmış gerçeklik, yapay zekâ, robotik, otomatik sistemler, algoritmalar ve veri analitiği, biyometrik ve implant teknolojisi dahil olmak üzere birçok alan bilgi ve iletişim teknolojilerini kapsamaktadır. Bilgiyi paylaşma ve bilgiye ulaşmanın saniyeler sürdüğü bu ortamlarda bilgi güvenliğini ve gizliliğini sağlamak da aynı oranda güçleşmektedir. Dijital çağda vatandaşların çevrimiçi davranış normlarına sahip olmaları giderek daha gerekli hale gelmektedir. Bu süreçte en önemli adım, bireyin çevrimiçi ortamlarda sahip olduğu hakların, sınırlılıkların ve tehlikelerin farkında olmasıdır. Dijitalleşmenin bir başka yönü de vatandaşların dijital teknolojileri aşırı kullanmaları veya yanlış dijitalleşmeleridir. Çevrimiçi taciz, filtre balonları, sahte haberler, gizlilik ihlalleri gibi kavram ve uygulamalar ciddi toplumsal sorunlar olarak yorumlanmaktadır (Rahm, 2021).

Apple bilgisayar şirketinin kurucu ortağı Stephen Garly Wozniak'ın "Dijital dünyada bizi kontrol etmek, gözetlemek için dijital teknolojiyi kullanmanın birçok yolu olduğunu bilmiyorduk. Haberleşmede mektupların kullanıldığı dönemlerde zarf mühürlenirdi ve hala mühürlü olan bir zarf alındığında henüz kimsenin okumamış olduğu anlaşılırdı. Günümüzde özel haberleşme yöntemleri var fakat e-postaların üçüncü kişiler tarafından okunabilme ihtimali olduğu söyleniyor." (Zhang, 2018) sözleriyle ifade ettiği gibi eski dönemlerde insanların basılı kaynak kullanarak ulaştıkları bilgiyi geleneksel yöntemlerle depolayıp (kalem, defter vb.) gizliliğine inandıkları verileri de kilitli defterler ve özel bölmelerde saklamaları bilgi mahremiyeti için yeterliyken günümüzde dijital ayak izlerinin silinemez olduğu düşüldüğünde çevrimiçi mahremiyet kavramı önem kazanmaktadır (Barkuş ve Koç, 2021).

Bilgi ve iletişim teknolojileri, bilgi paylaşımının yanı sıra özel ve gizli bilgileri depolama aracı olarak kullanılmaktadır. Bu kadar bilginin depolanıyor olması da veri yığınlarının oluşmasına sebep olmuştur. Veri güvenliğini ve gizliliğini sağlarken bu yığınların nasıl en iyi şekilde korunabileceğine dair birçok zorluk olduğu bilinmektedir. Bu zorluklar arasında güvenlik ihlallerine ve veri sızıntılarına karşı koruma, genel veri tabanlarındaki güvenlik açıkları ve üçüncü taraf veri paylaşımları yer almaktadır (Eroğlu, 2018). We Are Social araştırma şirketinin verilerine göre Türkiye'de kişi başı internet kullanım ortalaması günlük 7,9 saattir (Kemp, 2021). İnternet, çoğu bilginin aktarıldığı, toplandığı ve saklandığı yer olduğu için bilgi gizliliği için birincil ortamdır. Kullanıcıların kişisel bilgileri, kullanıcılar gezindikçe hem pasif hem de aktif olarak sürekli paylaşıldığından, gizlilik endişeleri internet kullanma sürecinin doğasında vardır. Örneğin, otomatik öneri sistemleri veya çerezler, sık ziyaret edilen web sitelerini izlemek ve kaydetmek için tasarlanmıştır. Bu bilgiler genellikle önerilen arama sonuçlarını oluşturmak için kullanılır ve hedeflenen reklamlar oluşturmak için şirketlere satılabilir. Ancak aynı verilere, bir güvenlik ihlali meydana geldiğinde de kolayca erişilebilir ve hatta veriler saldırıya uğrayabilir. Çevrimiçi veri paylaşımının her yerde bulunması nedeniyle, gizlilik endişeleriyle ilgili çoğu araştırma, kullanıcıların kişisel bilgilerinin şirketler ve kuruluşlar tarafından nasıl elde edildiği, saklandığı ve kullanıldığı konusundaki tutumlarına odaklanma eğiliminde olmuştur (Durnell, Okabe-Miyamoto, Howell & Zizi, 2020).

Altta yatan mahremiyet kavramı yeni olmasa da modern teknolojik gelişmeler mahremiyet endişelerinin evrimleştiği anlamına gelmektedir. Modern teknoloji, özellikle bilgisayar öncesi döneme kıyasla, bireysel kullanıcılardan gelen verileri yakalama, saklama, toplama, yeniden dağıtma ve kullanma yeteneğine ve gücüne sahiptir (Houghton & Joinson, 2010). Bireylerin günlük hayatta, fiziksel çevresinde açıklayamayacağı onlarca bilgi yine kişilerin kendisi tarafından çeşitli ağlarda paylaşılmaktadır. Bu paylaşımlar ilgili ağın kullanım amacına bağlı olarak fotoğraf, video, notlar, düşünceler, ses kayıtları, konum bilgileri, günlük yaşamın kayıt altına alınması vb. olarak farklılaşmaktadır. Dolayısıyla insanlar geleneksel yöntemlerle yüz yüze sürdürülen sosyal ilişkilerini sosyal medyada kurdukları ya da dahil oldukları

sosyal ortamlara taşımışlardır. Kişiler kendileri dışındaki insanların neler yaptıklarını, dünyada neler olduğunu öğrenmek ve haberdar olmak amacıyla sosyal ağları kullanmaktadır. Bu ağlar bazen de sosyal ağ kullanıcılarının kendi mahremiyet çizgilerini ihlal ederek yaptıkları paylaşımların beğenilmesi, etkileşimin ve takipçi sayılarının artması hatta gözetlenme isteğiyle paylaşımda bulundukları ortamlara dönüşebilmektedir. Buna ek olarak sosyal ağlarda geçirilen süre arttıkça bu amaçlar zamanla kendi mahrem bilgilerini paylaşma ve başkalarının mahremiyeti ile ilgili bilgileri merak etmeye doğru evrilmiştir. Bu durum da gözetleme ve kişisel verilerin kötüye kullanımı tehlikelerini beraberinde getirmektedir (Arat ve Arslan, 2021).

Yeni medya anlayışı, özellikle influencer olarak adlandırılan sosyal medya fenomenleri, içerik üreticileri için yeni bir gelir kaynağı olarak görülmekte ve kullanılmaktadır. Bu bağlamda içerik üretiminin ticari boyutu da bazı tartışmalı alanlar yaratmaktadır. Örneğin, içeriğin daha fazla kullanıcı tarafından tüketilmesini sağlamak için çocukların bu tür yayınlarda sıklıkla yer alması bazı etik kaygıları da beraberinde getirmektedir (Özüölmez ve Erkılıç, 2022). Çocuklara yönelik yapılan paylaşımlar çocukların mahremiyetine ve haklarına yönelik sömürücü bir ihmal olarak nitelendirilmekle beraber eleştirel bir odak konusu haline gelmiştir. Bununla birlikte, uygulama, genellikle çocuklarının korunmasından sorumlu olan ebeveynler tarafından gerçekleştirilmektedir. Genellikle ebeveynler sosyal ağları kendi yaşamları hakkında bilgi paylaşmanın yanında çocuklarının gelişimlerini tartışmak ve çocukları hakkında kişisel bilgileri paylaşmak için de kullanmaktadır. Birçok yeni ebeveyn, sevginin bir ifadesi olarak bebeklerinin sevimli resimlerini çevrimiçi olarak yayınlamaktan zevk almaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde, iki yaşın altındaki çocukların %92'si sosyal medyada bir tür varlığa sahiptir ve bu çocukların üçte biri, henüz bir günlük olmadan önce çevrimiçi olarak fotoğrafları yayınlanmaktadır. Bunun yanında ebeveynler, doğmamış çocuklarının ultrason görüntülerini, cinsiyetini, kalp atışı seslerini, isimlerini ve çocuğa ait gelişimsel bilgileri yayınlayarak, doğumlarından önce bile çocuklarının dijital kimliğini çoktan şekillendirmektedir (Brosch, 2018).

Doğumdan önce bir dijital kimliğe sahip olan ve ayak izleri oluşan çocukların, mahrem bilgilerinin paylaşılmasıyla kişilik hakları ihlal edilmektedir. Ne yazık ki ebeveynler, çocuklarına ait verilerin sanal ortamlardan tam anlamıyla silinemeyecek

olduğunun ve bilgilerin üçüncü şahıslar tarafından istismara kadar uzanan kötüye kullanım tehlikesi olduğunun farkında değillerdir. Ebeveynler çocuklarının velayet hakkına sahip olmakla birlikte çocukları her türlü tehlikeden korumak ve bahsi geçen velayeti en iyi şekilde sağlamaktan yükümlüdür. Dolayısıyla çocuk ile ilgili alınacak her kararda -sosyal ağlarda çocuğa ait bilgilerin paylaşımı da dahil olmak üzere- çocuğun geleceğini ve üstün yararını gözetmek zorundadırlar (Zorluoğlu Yılmaz, 2021). Çocuklara ait verilerin ebeveyn tarafından paylaşılmasında üzerinde durulan durum yapılan paylaşımındaki niyet değil; verilerin üçüncü kişiler tarafından kullanılmasından doğacak zarardır (Dursun, 2019). Buradan hareketle ebeveynlerin sosyal ağlarda kişisel bilgi mahremiyeti konusunda yeterli bilgi ve yeterliliğe sahip olması beklenmektedir. Dijital vatandaşlığın gerekliliğini yerine getiren ebeveynlerin dijital gizlilik ve güvenlik boyutunda bilinçli hareket edeceği yadsınamaz (Zorluoğlu Yılmaz, 2021).

Alan yazında okul öncesi dönem ebeveynlerinin sosyal ağlarda çocuklarına yönelik yaptıkları paylaşımların dijital vatandaşlık bağlamında ele alındığı çalışmaya rastlanmamıştır. Normal vatandaş olmanın ötesinde dijital birer vatandaş olan ebeveynlerin hem kendilerini hem de çocuklarını olası risklere karşı korumak amacıyla sosyal ağlarda gizlilik ve güvenlik boyutu ele alınması gereken önemli bir konudur. Bu bağlamda; Kırklareli il merkezinde çocuğu okul öncesi eğitime devam eden ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin ne olduğu, sosyal ağlarda çocuklarına yönelik ne tür paylaşım yaptıkları ve bu paylaşımlardaki çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri, bu araştırmanın temel problemini oluşturmaktadır.

1.2. Amaç

Bu çalışmanın amacı; dijital vatandaşlığın gerektirdiği yeterlilikler doğrultusunda okul öncesi dönem ebeveynlerinin, çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerini belirlemek ve çocuğuna ait kişisel verileri sosyal ağlarda paylaşım durumlarını dijital vatandaşlık bağlamında ortaya koymaktır. Bu amaçla aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri nedir?
2. Ebeveynlerin dijital vatandaşlık farkındalıkları nasıldır?

3. Ebeveynlerin sosyal ağlarda çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri nedir?
4. Ebeveynlerin sosyal ağlarda çocuk mahremiyetinin önemine yönelik farkındalığı nasıldır?
5. Ebeveynlerin sosyal ağlarda çocuklarına ilişkin paylaşım yapma alışkanlıkları nelerdir?
6. Ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri;
    a. Yaş,
    b. Cinsiyet,
    c. Eğitim düzeyi,
    d. Günlük ortalama internet kullanım süreleri değişkenlerine göre farklılık göstermekte midir?
7. Araştırmaya katılan ebeveynlerin, sosyal ağlardaki çevrimiçi mahremiyet farkındalıkları;
    a. Yaş,
    b. Cinsiyet,
    c. Eğitim düzeyi,
    d. Günlük ortalama internet kullanma süresi,
    e. Aktif olarak kullanılan sosyal ağ hesap sayısı,
    f. Sosyal ağ kullanma sürelerine göre farklılık göstermekte midir?
8. Araştırmaya katılan ebeveynlerin, çevrimiçi mahremiyet farkındalıkları ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
9. Ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri, çocuklarına ilişkin sosyal medya paylaşımlarına nasıl yansımaktadır?
10. Ebeveynlerin çocuklarına ilişkin sosyal medya paylaşımları, dijital vatandaşlık düzeylerine göre anlamlı farklılık göstermekte midir?

1.3. Önem

Dijital dönüşüm bireyi ve toplumu doğrudan etkileyen yapısal bir değişimdir. Bu dönüşüm, sektörler ve iş modellerinin yanı sıra insanların iletişim kurma, öğrenme, çalışma ve birlikte yaşama biçimlerine de yansımaktadır. Özellikle, sosyal ağlarda meydana gelen bilgi yayılım hızı oldukça hızlı olmakla birlikte kişiler arası etkileşimde önemli rol oynamaktadır (Thimm, 2023). Bu noktada çevrimiçi

etkileşim ve iletişim bağlamında kişisel veri mahremiyeti kavramı önem kazanmaktadır. İnternet kullanıcılarının çevrimiçi iletişim kurarken tanınma ve onaylanma gibi olumlu sosyal tatminler alma isteği, mahremiyet ihlallerine sebep olabilmektedir (Grimm, 2017). Çevrimiçi platformlarda paylaşılan verilerin kişiler için ileriki dönemlerde herhangi bir tehlikeye ya da tehdide dönüşmemesi adına içinde bulunduğumuz çağın getirisi olan dijital vatandaşlık ödevlerini yerine getiriyor olmak önem arz etmektedir (Eroğlu, 2018).

Çevrimiçi mahremiyet ihlalleri, kişinin mahremiyetinin (kişisel fotoğraflar, ses kayıtları, videolar vb.), finansal (kredi verileri, banka bilgileri vb.) veya sosyal mahremiyetin (rıza göstermeyen kişilerin sosyal medya verileri) ihlali olsun, çevrimdışı dünyayı etkiler. Çocuklar, kendilerine ait mahrem verilerin ne olduğu ve bunları nasıl koruyacağı konusunda yeterli olgunluğa sahip olmayabilir. Dolayısıyla gerekli denetimlerin ebeveyn tarafından yapılması beklenir (Durnell, 2020). Çocukların başta veri mahremiyeti olmak üzere kişilik hakları, velayet hakkı bulunan ebeveyni tarafından ihlal edilmektedir (Dursun, 2019). Ebeveynler çocuklarını paylaşırken duygularını ifade etmek, etkileşim kurmak, beğeni almak gibi amaçları göz önüne alırken bu verilerin yayılması ve üçüncü kişiler tarafından (istismarcılar, pedofiller, mastürbatörler vb.) kötü amaçla kullanımına sebep olabilmektedir (Manotipya & Ghazinour, 2020; Yüksel, 2021; Duygulu, 2019). Dolayısıyla ebeveynlerin dijital vatandaşlık yeterliliklerini yerine getiriyor olmaları ve çocuklarının güvenliklerini sağlamaları noktası ön plana çıkmaktadır (Eroğlu, 2018).

Tez çalışması Kırklareli il merkezinde çocuğu okul öncesi eğitime devam eden ebeveynlerin sosyal ağlarda çocuklarına yönelik paylaşım davranışlarının incelenmesi, mahremiyet farkındalıklarının belirlenmesi ve elde edilen verilerin dijital vatandaşlık bağlamında yorumlanması mevcut durumun değerlendirilmesi açısından önemlidir. Çalışmanın hem mahremiyet hem de sosyal ağ paylaşımları boyutlarıyla ele alınarak ebeveyn davranışlarına ışık tutacağı düşünülmektedir.

1.4. Sayıltılar

Araştırmaya dahil olan katılımcılar, evreni temsil eder niteliktedir. Katılımcıların, uygulanan ölçme araçlarına doğru ve samimi cevaplar verdiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma;

- Kırklareli il merkezinde bulunan, Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel, resmi ve bağımsız anaokulları ve resmi anasınıflarına devam eden çocukların ebeveynleriyle,
- 2021- 2022 eğitim- öğretim yılıyla,
- Araştırmada kullanılacak veri toplama araçlarıyla sınırlıdır.

BÖLÜM II

GENEL BİLGİLER VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Çalışmanın bu bölümünde, dijital vatandaşlık, çevrimiçi mahremiyet, sosyal ağlar, ebeveynlik konuları ve bu konudaki alan yazın, ayrıntılı olarak ele alınacaktır. Bu sayede, mevcut tez çalışmasının ana hatları tüm yönleriyle aktarılmış ve çalışmanın çerçevesi çizilmiş olacaktır.

2.1. Dijital Vatandaşlık

Dünyada yaşanan değişimler, olaylar ve gelişmeler insanların yaşam koşullarını önemli ölçüde etkilemiştir. Teknolojinin gelişmesiyle birlikte bilgi üretmenin ve bilgiye ulaşımın kolaylaşması yeni bir çağ yaratarak geleneksel kabul edilen kavramlarda değişimlere sebep olmuştur. Bu kavramlardan en temeli vatandaş kavramı olarak karşımıza çıkmaktadır (Manap, 2020). Gelişen teknoloji ile hayatın her alanı dijital dünyaya taşınarak sanal bir toplum oluşmuştur. Bu bağlamda vatandaşların devlet dairelerinde yaptığı resmi işlemlerden, hastanede alacağı sağlık hizmetine, eğitim faaliyetlerinden alışveriş, sosyalleşme gibi birçok sosyal alan sanal ortamlara taşınmıştır. Geleneksel vatandaşlar artık dijital ortamlarda da yer almaya başladığından "Dijital Vatandaş" kavramı önem kazanmış ve insanlar sanal ortamlardaki davranışlarından da sorumlu hale gelmişlerdir. Ribble (2016:6-15), dijital vatandaşlığın bir yaşam biçimi olduğu vurgulamış ve dijital vatandaşlığı, teknoloji kullanımına ilişkin uygun, sorumlu davranış normları olarak tanımlamıştır. Dijital teknolojileri herkesin yararına olacak şekilde kullanma, yalnızca çevrimiçi olarak neyin yapılıp neyin yapılamayacağına ilişkin bir kurallar dizisi değildir. Nitekim dijital vatandaşlık, bireylerin aktif olarak sorunları nasıl çözdüklerine ve çevrimiçi platformlara, topluluklara ve ağlara nasıl katıldıklarına dair kapsamlı bir bakıştır. Çevrimiçi seçimlerin önemini ve kalıcılığını anlamak, bu seçimlerin evde, okulda ve topluluklarda kişisel ve profesyonel yaşamda kişisel olarak sorumlu, katılımcı ve adalet odaklı vatandaşlar olmayı da beraberinde getirmektedir (Curran & Ribble, 2016). Dijital vatandaşlık, devlet portalları, sosyal ağ platformları ve çevrimiçi alışveriş siteleri vatandaşlarının çeşitli rollere, işlevlere ve sorumluluklara

sahip olduğu, klasik geleneksel vatandaşlık modellerinin (bir ulus devletin) artık yeni seçim sistemleri ve sivil forumlar aracılığıyla vatandaş eylemlerini içerebildiği yollara da atıfta bulunabilir (Pangrazio & Sefton, 2021).

Dijital vatandaşlık, dijital bir alandaki eylemi ifade etmektedir. Örneğin, dijital haklar, yeni bir yazılım kullanırken hüküm ve koşulları imzalamak gibi yalnızca dijital olan faaliyetlerle ilgili haklara atıfta bulunmaktadır. Terim, genellikle dijitalin önceden var olan alanları değiştirme veya genişletme yollarını açıklamak için kullanılmaktadır. Okuryazarlık bunun için iyi bir örnektir; çünkü okuryazarlık dijitalden önce gelir ve dijital okuryazar olmak için dijital yeterlilikten önce gerçek anlamda okuma ve yazma gerektirerek özel dijital okuryazarlık faaliyetlerinin (kodlama, çevrimiçi müzik videosu oluşturma veya düzenleme, bloglara, forumlara veya sohbet odalarına katılma vb.) gerçekleştirilebilmesi, bir tür bilgi birikimine bağlıdır (Hui & Campbell, 2018).

Bilginin basılı materyallerden sanal hale geçişiyle doğru ya da yanlış birçok içerik her yaş grubundan bireyin kolayca bilgiye ulaşabileceği formata dönüşmüştür. Aydın (2015:142), toplumda her bireyin zaman ve mekân sınırı olmaksızın sanal ortamlarda ve çevrimiçi ağlarda seyahat edebildiğini, dolayısıyla savunmasız kişilerin tehlikeli içeriklere maruz kalma ihtimalinin kuvvetli olduğunun altını çizerek dijital vatandaşlığı "İnternet ortamında etik ve evrensel kurallar çerçevesinde her türlü tehlikenin bilincinde hareket etmek." olarak tanımlamıştır.

Günümüzde sosyal etkileşimin ve somut verilerin sanal ortama aktarılmasıyla iyi bir vatandaş olmanın yanı sıra iyi bir dijital vatandaş olmanın da önemi üzerinde durulmaktadır. İnternetin risklerini de göz önüne alarak sanal ortamda da iyi bir vatandaş olunması gerektiğini belirten Çubukçu ve Bayzan'a (2013:149-150) göre dijital vatandaş, "bilgi ve iletişim kaynaklarını kullanırken eleştirebilen, çevrimiçi yapılan davranışların etik sonuçlarının farkında olan, teknolojiyi başkalarına zarar vermeyecek şekilde kullanabilen, internet ortamında iletişim hakkını kullanan, yaptığı paylaşımlarında ve işbirliğinde doğru tutumu sergileyen ve başkalarını da bu yönde teşvik eden kişidir".

İnsanların teknolojiyi kullanabilme becerisi kuşaklara göre farklılık göstermektedir. Haberleşme, iletişim, sosyalleşme, bilgiye ulaşma ve bilgiyi kullanma gibi birçok alanın dijitale dönüşmesi, teknolojiyle büyüyen gençleri ve çocukları her yönüyle etkilemektedir. Çocuklar ip, top, misket, bebek oyunları yerine önceki nesillerin aksine dijital oyunları ve videoları tercih etmektedir. Teknolojinin kolay ulaşılabilir ve her alanda kullanılabilir hale gelmesi bu dijitalleşen neslin oluşumunu hızlandırmıştır. Alan yazın incelendiğinde, dijital teknolojilerin gençlerin yaşamlarındaki önemini vurgulamak amacıyla "Dijital Yerliler" teriminin kullanıldığı görülmektedir. Dijital yerlilerin, iletişim kurma, sosyalleşme, yaratma ve öğrenme gibi alanlarda bu zamana kadarki nesillerden oldukça farklı oldukları savunulmaktadır (Helsper & Eynon, 2010). Prensky (2001:3), dijital yerlileri, bilgiyi hızlı almaya alışkın olmaları sebebiyle bilgisayarların, video oyunlarının ve internetin dijital dilini ana dili olarak konuşanlar olarak tanımlanmıştır. Teknoloji açısından zengin ortamın sonucu olarak gençler, bilgiyi eski nesillere kıyasla temelde farklı şekillerde düşünmekte ve ağ bağlantılı işlerde oldukça başarılı olmaktadır. Helsper & Eynon'a (2010) göre dijital yerli olmanın üç temel koşulu vardır. Bunlar yaş, deneyim ve kullanım genişliğidir. Yaş, teknoloji ile büyümüş ve başka bağlamı bilmeyen en genç nesli; deneyim, gençken internetle büyümemiş olsalar da uzun süre internet üzerinden çalışmalar yapanları; kullanım genişliği ise interneti yaştan veya deneyimlerden bağımsız olarak günlük yaşamlarının neredeyse her yönüne entegre edebilmiş kişileri ifade etmektedir. Bunlara ek olarak dijital yerli olmanın tam tanımını "Çoklu görevleri yapabilen, bir dizi yeni teknolojiye erişimi olan, teknoloji kullanımından emin olan, ilk olarak interneti kullanan birey" olarak tanımlamışlardır. Yapılan tanımların kapsamı incelendiğinde genel olarak dijital vatandaşların geleneksel vatandaşlık görevlerinin yanında dijital ortamlarla ilgili bilgi sahibi olarak dijital süreçlere hâkim olmaları beklenmektedir.

Bugünün gençleri anaokulundan üniversiteye kadar internet ve diğer yeni teknolojilerle büyüyen ilk nesli temsil etmektedir. Bilgisayarlar, cep telefonları ve video oyunları gibi dijital teknolojiler üzerinde iş veya iş birliği yapmak söz konusu olduğunda bu öğrencilerin kendilerine ait bir dilleri vardır. Bu teknolojiler, gençlerin günlük yaşamları boyunca rutin olarak maruz kaldıkları yaygın araçlardır. Prensky

(2001), internetin kullanımının yaygınlaşmasıyla birlikte gençlerin geleneksel eğitim yöntemlerinden çok teknolojik gelişmelere uyum sağlayabilecek becerilerle donatılması gerektiğini, özellikle çocukların ve gençlerin anne babalarının neslinden çok daha farklı eğitim ihtiyaçları olduğunu savunmuştur. Bu düşünceden hareketle çalışmalarında "Dijital Yerli" ve "Dijital Göçmen" kavramlarını kullanmıştır (Yalçınkaya ve Cibaroğlu, 2019). Dijital yerliler sosyalleşerek ve ebeveynlerinden farklı bir hayat yaşayarak büyümektedir. Günümüzün dijital ortamı anlık mesajlaşma, e-postalar, dijital telefonlar ve video oyunlarıyla doludur. Bu teknolojilerin birçoğu bireylerin hızlı bir şekilde iletişim kurmasını sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda bir düğmeye basarak neredeyse her yerden ek bilgi kaynaklarına erişmelerini sağlamaktadır. Bahsi geçen teknolojiyle donatılmış ortamlar, dijital yerlilerin ebeveynlerinin neslinin deneyimleyerek büyüdüğü dünyadan farklıdır. "Dijital Göçmen" olarak adlandırılan ve gelişen teknolojiye ve hızla değişen dünyaya uyum sağlayan kuşak, hızlı bir ilerleme kaydetmiştir (Autry & Berge, 2011). İnternet çağının içine doğan dijital yerliler ve teknolojik gelişmelerin hızlı olduğu döneme ayak uyduran dijital göçmenler sınıfının yanı sıra bir de "Dijital Melezler" sınıfı bu bağlamda bahsedilmesi gereken grup olarak karşımıza çıkmaktadır. Melezler, yukarıda belirtilen her iki grubun da temel özelliklerini taşımaktadır. Dijital göçmenler kadar teknolojiye dirençli olmamakla birlikte dijital ortamlara dijital yerliler kadar yatkın değillerdir (Yalçınkaya ve Cibaroğlu, 2019).

Dijital yerliler, dijital göçmenler ve dijital melezlerin internet kullanımları incelendiğinde her geçen gün dijitalle olan bağımızın kuvvetlendiği ve teknolojiyi hayatımıza daha çok dâhil ettiğimiz görülmektedir. Dijitalleşen dünyada vatandaş tanımı, nesiller arasındaki farklar ve sosyalleşme şekilleri önemli ölçüde değişmiştir (Karabulut, 2015). We Are Social, üç ayda bir yayınladığı rapor ile dünyanın ve Türkiye'nin internet kullanım durumunu yayınlamaktadır. Şekil 2.1'e göre; dünya nüfusu Ocak 2023 itibariyle 8,01 milyara ulaşmıştır. Geçen yıldan bu yana mobil kullanıcı sayısı 5,44 milyar kişiye internet kullanıcıları, 2023'ün başında 5,16 milyara ulaşarak toplam dünya nüfusunun %64,4'ünü oluşturmuştur. Ocak 2023'te dünya çapında 4,76 milyar sosyal medya kullanıcısı olduğu bilinmektedir ki bu sayı dünya toplam nüfusunun %60'ına yakın bir kısmına denk gelmektedir. Sosyal medya

kullanıcıları, 2021'de 424 milyon yeni kullanıcının sosyal medya yolculuğuna başlamasıyla son 10'dan fazla büyümüş; bu büyümenin 2023 yılında yavaşlamasına karşın net 137 milyon yeni kullanıcı ile %3'lük bir büyüme kaydedilmiştir (Kemp, 2023).

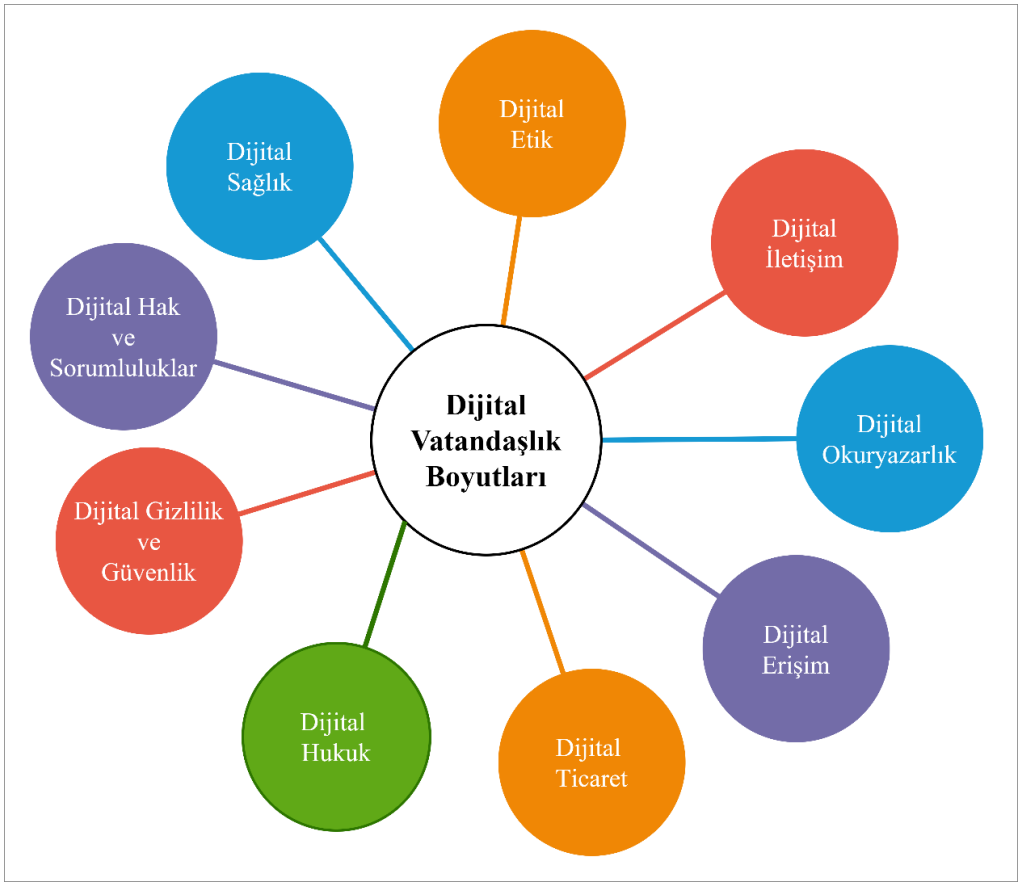

Şekil 2.1. 2023 Yılı Ocak Ayı Dijital Büyüme Oranları (Kemp, 2023)

Dünya'da dijital teknolojilerin gelişmesiyle internet kullanımının da arttığı görülmektedir. İnsanların dijital medyayı ve interneti bu kadar aktif kullanmaları dijital vatandaşlık kavramının ve bir dijital vatandaşın taşıması gereken özelliklerin önemini bir kez daha göstermiştir. Dijital vatandaşlık kavramını ilk kez kullanan araştırmacı Mark Ribble'dır. Daha önce kullanılmayan ve kapsamı tam da anlaşılmayan bu kavramı açıklarken, dijital vatandaşların taşıması gereken özellikleri üç temel ilke olarak özetlemiştir. Bu ilkeler saygı duyma, eğitim ve korunmadır. İdeal dijital vatandaş, aktif bir vatandaştır; sadece yerleşik değil, aynı zamanda değişimi sağlayan bir kişidir. Bunlara ek olarak sosyal sorumluluk sahibi, doğası gereği katılımcı ve adalet odaklı kişiler olmaları beklenmektedir (Yalçınkaya ve Cibaroğlu, 2019).

2.1.1. Dijital Vatandaşlığın Alt Boyutları

Yeni dijital medya özellikleri ve doğası gereği geçmişteki icatlardan ve buluşlardan farklıdır. Dijital medya, anlık, etkileşimli, katılımcı ve küresel bilgi sağlamaktadır. Bu niteliklerin bir sonucu olarak, dijital medya uygun, etik ve sorumlu bir şekilde kullanımını, dolayısıyla da yeni tutumlar ve farklı davranışları gerektirmektedir. Kullanıcılar, internet ortamına girilen verilerin kaybolmayacağını, kötü niyetli yazılım ve diğer kullanıcılar olabileceğini hesaplayamadığı takdirde çeşitli olumsuzluklarla karşılaşabilmektedir. Bunun yanı sıra kullanıcılar etik olmayan davranışlar ve hatta cezai ihlaller içeren daha ciddi faaliyetlerde bulunabilmektedir. Kişinin çevrimiçi haklarının tam olarak farkında olmamasından veya dijital materyallerin yaratıcılarını koruyan telif hakkı yasalarını anlamamasından kaynaklanan olumsuz sonuçlara maruz kalması muhtemeldir. Tüm bu sebeplerden kullanıcıların, dijital dünyanın kolaylıklarına karşın karanlık bir tarafı olabileceğini bilmeleri gerekmektedir. Özellikle dijital medyayı aktif kullanan ve henüz savunmasız olan çocuklar, çocukların tüm sorumluluğunu taşıyan ebeveynlerin iyi bir dijital vatandaş olarak bazı yeterliliklere sahip olmaları beklenmektedir (Hui & Campbell 2018). Ribble vd. (2004) temel dijital vatandaşlık boyutlarını dokuz başlıkta incelemiştir. Bu boyutlar Şekil 2.2.'de gösterilmiştir.

Şekil 2.2. Dijital Vatandaşlığın 9 Boyutu (Çubukçu ve Bayzan, 2013)

Şekil 2.2.'de Ribble vd. (2004)'e göre temel dijital vatandaşlık boyutları gösterilmektedir. Bunlar; dijital erişim, dijital ticaret, dijital iletişim, dijital okuryazarlık, dijital etik, dijital kanun, dijital hak ve sorumluluklar, dijital sağlık ve dijital güvenliktir. Belirtilen alt boyutların dijital vatandaşların taşıması gereken özellikler olduğu ve günümüzde de geçerliliğini koruduğu görülmektedir.

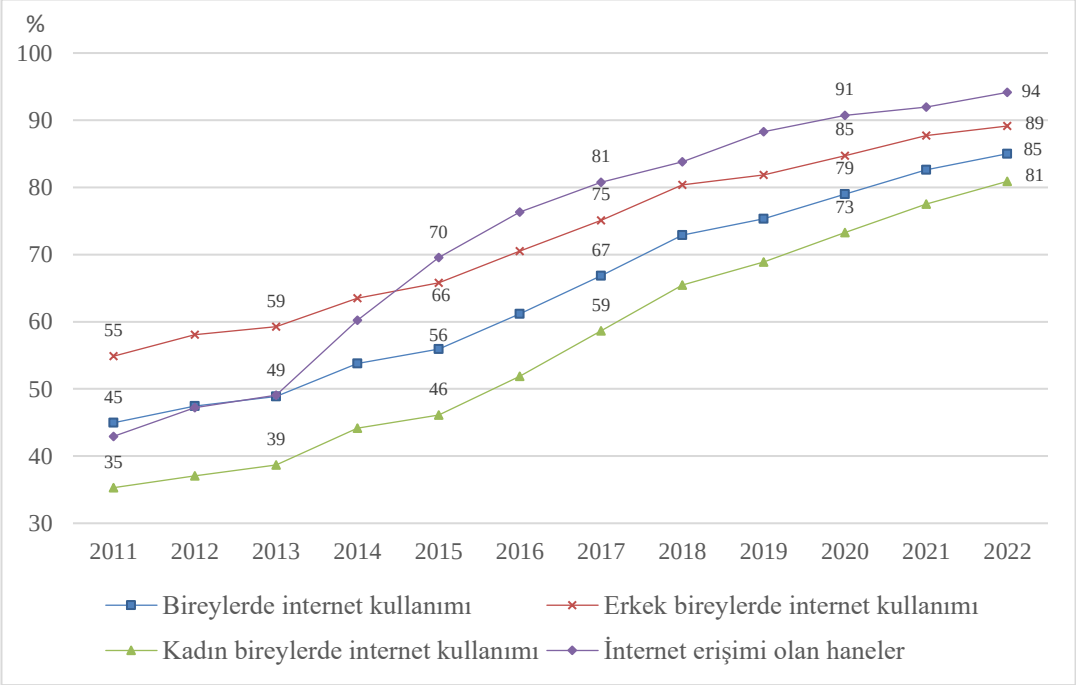
2.1.1.1. Dijital Erişim

İnternet ile ilgili yeni teknolojiler vatandaşlara hem daha fazla bilgi sunmakta hem de bu bilgiyi geleneksel biçimlere göre daha erişilebilir hale getirmektedir. Bu nedenle dijital erişim, tüm organizasyonda bilgiye erişimi ifade etmektedir (Akcil, Altinay & Altinay, 2016:211). Ribble (2015), dijital erişimi "elektronik topluma tam katılıma izin veren altyapı" olarak tanımlamıştır. Bu tanım ışığında dijital erişim topluma dijital olarak katılabilme ve dijital teknolojileri kullanabilme becerisini kapsamaktadır. Teknoloji, sürekli değişim ve gelişim sürecinde olması sebebiyle

vatandaşların teknolojiyi aktif kullanmaları ve değişimlere kolay uyum sağlayabilmeleri beklenmektedir. Bunun yanında dijital erişim, dijital teknolojilere toplumdaki yaşlı-genç tüm kesimin yüksek hız ve kalitede erişebilmesi olarak da nitelendirilmektedir (Çubukçu ve Bayzan, 2013; Richardson & Milovidov, 2019).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) İnternet erişim imkânı olan haneler ve bireylerde İnternet kullanımı verilerine göre Şekil 2.3.'te Türkiye'de son on yılda internet kullanımının ve erişiminin nasıl değiştiği gösterilmektedir. Genel olarak, internet kullanım oranları her yıl artmıştır ve erkeklerin internet kullanım oranı kadınların internet kullanım oranına göre daha yüksektir. 2011'de, bireylerin %45'i internet kullanırken, bu oran 2022'de %85'e yükselmiştir. Aynı dönemde, erkeklerin internet kullanım oranı %55'ten %89'a yükselirken, kadınların internet kullanım oranı %35'ten %81'e yükselmiştir. Buna ek olarak, internet erişimi olan hanelerin oranı da son on yılda hızla artmıştır; 2011'de %43 olan bu oran, 2022'de %94'e yükselmiştir (TÜİK, 2022).

Bu tablo, Türkiye'nin son on yılda hızla dijitalleştiğini ve teknolojik olarak ilerlediğini göstermektedir. Ancak kadınların internet kullanım oranının erkeklere göre düşük kalması bir endişe kaynağıdır. Bu durum, kadınların dijital eşitsizlik ve erişim sorunları yaşadığını göstermektedir. Bu nedenle, kadınların dijital dünyaya daha fazla katılımını sağlamak için politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Şekil 2.3. İnternet Erişim İmkânı Olan Haneler ve Bireylerde İnternet Kullanımı (TÜİK, 2022)

Türkiye'de 2022 yılında, vatandaşların e-devleti kullanım oranı %68,7 olarak açıklanmıştır. E-devlet uygulamasının kullanım amaçlarına bakıldığında vatandaşların %64,4'ü kamu kurum ve kuruluşlarından kendisi ile ilgili saklanan kişisel bilgilere erişme ilk sırada yer alırken, bunu %48,5'i çevrimiçi randevu alma veya rezervasyon yaptırma ve %44,1'inin de kamu kuruluşlarına ait web sitelerinden bilgi edinme işlemleri takip etmiştir (TÜİK, 2022).

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından 11 Mart 2020 günü tüm dünyada salgın (pandemi) ilan etmesiyle çeşitli önlemler alınarak evde geçirilen süre artmıştır. Bu kapsamda dijital vatandaşlığın dijital erişim boyutunda önemli bir artış gözlenmiştir. Hastalığın bulaşma hızının kontrol altına alınmasıyla evde insanların kendini izole etmesi sebebiyle eğitim, iş, çevre iletişimi, alışveriş gibi birçok sosyal ortam dijital ortamlara taşınmıştır. Yukarıdaki şekilde görüldüğü üzere internet kullanım oranları önemli ölçüde arttığı ve insanların sanal ortamdan gündelik hayata dahil oldukları görülmektedir. (Aldemir ve Avşar, 2020).

2.1.1.2. Dijital Ticaret

Ribble (2015) dijital vatandaşlığın en zor boyutunun dijital ticaret olduğunu belirtmiştir. Hui & Campbell (2018:19) dijital ticareti malların elektronik olarak alınıp satılması olarak tanımlamıştır. Tanıma ek olarak internetin giderek yaygın bir dünya pazarı haline gelmesiyle dijital vatandaşların bilinçli tüketiciler olmaları ve internet dolandırıcılığına, kimlik avına veya kimlik hırsızlığına kurban gitmemeleri; uluslararası kaynaklardan sağlanan mal ve hizmetlerin kendi ülkelerinin yasalarına ve ahlakına aykırı olabileceğini göz önünde bulundurmalarının altını çizmiştir. Bir başka tanıma göre dijital ticaret, çevrimiçi ortamda bilinçli mal alım-satımı yapılması, çevrimiçi alışveriş ve dijital bankacılık konularında bilinçli ve güvenli hareket edilebilmesidir (Aldemir ve Avşar, 2020).

TÜİK verileri Türkiye'de e-ticaretin her geçen gün arttığını göstermektedir. İnternet üzerinden alışveriş yapan bireylerin oranı 2021 yılında %44,3 olarak gözlenirken 2022 yılında bu oran %46,2 olmuştur. Elektronik ortamlardan mal veya hizmet satın alma davranışının cinsiyete göre oranı erkeklerde %49,7 iken kadınlarda %42,7'dir. İnternet üzerinden mal veya hizmet satın alan ya da sipariş veren bireyler mal veya hizmet satın alma ya da sipariş verme zamanlarına göre incelendiğinde %33,6'sının 2022 yılının ilk üç ayında alışveriş yaptığı görülmüştür. Bu oran 2021 yılının ilk üç ayında %32,4 olarak kaydedilmiştir (TÜİK, 2022).

Dijital ticaretin artmasında en büyük etkenlerin başında kullanıcıların ürün yorumları ve ürüne/mağazaya dair puanlamaları gelmektedir. İnternet üzerinden alışverişin yaygın olmadığı zamanlarda tüketiciler, çevrelerinde çevrimiçi alışveriş yapan tanıdıkları aracılığıyla ürün alırken günümüzde alışveriş sitelerinde tanımadıkları alıcıların yorum ve önerileriyle derinlemesine araştırmalar yaparak ürünleri/hizmetleri satın almaktadır (Som Vural, 2016). Bu bağlamda dijital vatandaşların alışveriş yaptıkları internet sitelerinin güvenliğine, kişisel bilgilerin gizliliğine ve ödeme sırasındaki güvenlik adımlarına dikkat ederek olası risklerden kendilerini korumaları oldukça önemlidir (Parsak, 2021). Bayzan'a (2020) göre internette güvenli alışveriş yapabilmek için dijital vatandaşların dikkat etmesi gereken noktalar şunlardır:

- Web sitesinden emin olunmalıdır. Gerçekte faaliyet gösteren bir mağaza olup olmadığı, sitedeki iletişim bilgileri ve şikâyet sayfalarında bu platforma ait şikayetlerin olup olmadığı kullanıcıların araştırma yaparken göz ardı etmemesi gereken konulardır.
- Bağlantının güvenilirliği kontrol edilmelidir. Öncelikle ortak kullanıma açık ve güvenilirliğinden emin olunmayan cihazlardan alışveriş yapılmamalıdır. Bu noktada kullanıcıların lisanslı antivirüs programları kullanarak zararlı yazılımları tespit etmeleri önemlidir. SSL (Secure Sockets Layer) veya SET (Secure Electronic Transactions) protokollerinden birisine sahip alışveriş siteleri tercih edilmektedir. Güvenlik sertifikasına sahip sitelerde adres çubuğunun başında kilit işareti çıkmaktadır. Kullanıcıların bunlara dikkat etmeleri beklenmektedir.
- Güvenli ödeme yöntemleri tercih edilmelidir. Sanal kart ile alışveriş yapılmalı, 3D secure ödeme seçeneği bulunan siteler tercih edilmelidir. Gerçek kredi/banka kartı bilgileri güvenli olmayan sitelerde kullanılmamalıdır.
- Mesafeli satış sözleşmesi ve ön bilgilendirme formu mutlaka okunmalıdır. Güvenilir olmayan e-ticaret sitelerinde genellikle bu sözleşmelerin sunulmadığı görülmektedir. Tüketicilerin sözleşme sunmayan sayfalardan alışveriş yapmamaları önerilmektedir.
- Sitenin iletişim bilgileri kontrol edilmelidir. Alışveriş sırasında ve sonrasında yaşanabilecek sorunlarda muhatap olunacak gerçek ve tüzel kişilerin bilgileri ilgili sitede yer almalıdır. Bu bilgileri paylaşmayan e-ticaret sayfalarından alışveriş yapılmamalıdır.
- Ürünün garanti koşulları, fiyat ve detaylı bilgileri ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Fatura ve ödeme bilgileri saklanmalıdır. Fiziksel alışverişler sırasında da fiş/faturanın saklanması iade ve yasal süreçlerde kullanılmaktadır. Ayrıca tüketicilerin online alışverişlerde ödeme sonrası çıkan sayfanın da saklanması alışverişin ilgili siteden yapıldığına dair önemli kanıtlardandır.

2.1.1.3. Dijital İletişim

İnterneti kullanarak anında iletişim ve iş birliği için artık birçok seçenek mevcuttur. Sosyal medyada metin yazan, e-posta gönderen veya içerik yayınlayan kullanıcılar, hedef kitlelerinin ne kadar geniş ve birbirine bağlı olabileceğinin farkında olmalı; internette iletişim kurarken ve iş birliği yaparken uygun kararlar ve sorumlu seçimler yapmalıdır (Hui & Campbell, 2018). Dijital iletişim, sanal ortamda yapılan bilgi alışverişini ifade etmektedir. Cep telefonları, sosyal ağlar ve mesajlaşma, insanların iletişim kurma şeklini değiştirerek insanların nasıl, ne zaman ve kiminle etkileşime girdiğini yöneten yeni bir sosyalleşme türü yaratmıştır (Ribble, 2011). Dijital iletişimin iki boyutu vardır. Bunlardan ilki internet kullanıcılarının çevrimiçi ağlarda paylaşımlarda bulunması şeklinde gerçekleşirken ikincisi kişilerin aynı anda çevrimiçi olarak sesli, görüntülü ya da mesaj yoluyla iletişim kurmasıdır. Covid-19 salgınıyla birlikte birçok fiziksel faaliyet çevrimiçi olarak yürütülmüş ve dijitalleşmenin hayatımızdaki yeri daha önemli hale gelmiştir (Çatlı ve Keskin, 2021). Kullanıcıların dijital iletişimde kullandıkları platformları etkin ve doğru şekilde kullanabilmeleri ve kişisel verileri güvenliklerini sağlayabilmeleri, dijital iletişimin en önemli noktasıdır.

Dijital teknolojiler insanlar arasındaki iletişimi daha kolay, daha hızlı ve daha iyi hale getirmiştir. Tüm kolaylıklarına karşın, etkili dijital iletişimin önünde önemli engeller bulunmaktadır. Bu dijital iletişim engelleri, iletişim biçimlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Girardin (2020), etkili iletişimin 7 engelinden bahsetmiştir. Buna göre:

- Fiziksel engeller, dijital iletişim araçlarını kullanacak zamanın olmaması, insanlar tarafından tercih edilmeyen ya da az tercih edilen ağlarda paylaşımlarda bulunmaya çalışma çabasını ya da dijital iletişimde kullanılan araçların çalışmamasını ifade etmektedir.
- Duygusal veya psikolojik engeller, dijital veya başka türlü iletişimin önündeki en yaygın engellerdir. Mesajların insanlara ulaşması yeterli değildir. Dijital ortamlarda duygu durumunun karşıdaki kişi/kişiler tarafından anlaşılmaması ya da yanlış anlaşılması; mesajı alan kadar mesajı gönderen kişinin de duygu durumunun iletişimi etkilemektedir.

- Kimlik engelleri, cinsiyet, ırk, etnik, cinsel yönelim, sınıf, yaş, engellilik, gazilik durumu veya diğer kişisel, sosyal veya kültürel kimliklerin kullanıcılar tarafından yanlış anlaşılarak çatışmaya sebep olmasını içermektedir.
- Anlamsal engeller, jest, mimik ve ifadenin olmamasından dolayı kullanılan kelimelerin, emojilerin, ifadelerin kullanıcılar tarafından farklı yorumlanarak anlam karmaşasına sebep olmasıdır.
- Erişilebilirlik engelleri, fotoğraflar, grafikler, emoji, canlı yayın, web seminerleri, podcast'ler, PDF'ler, videolar, diğer sesli ve görsel formatlar insanların ve kuruluşların çevrimiçi iletişim kurma biçiminin önemli parçalarıdır. Dijital iletişimin önündeki erişilebilirlik engellerini aşmak, videolara ve resimlere altyazı eklemekten daha fazlasını gerektirmektedir. Dijital içerikler, bilişsel, görsel, işitsel, iletişim engeli ve diğer bozuklukları olan kişiler için erişilebilir olmalıdır.
- Dikkat engelleri, iletişim kurulan hedef kitlenin mevcut konuya dikkatini verememeleri veya dikkati dağıtan etkenlerin varlığı sağlıklı iletişim kurmaya engel durumlardır.
- Güvenilirlik Engelleri, teknoloji şirketlerinin kullanıcıların dijital haklarını koruma noktasında güveni zedelemesi, kişilerin dijital iletişim yöntemlerini kullanmalarını engellemektedir.

2.1.1.4. Dijital Okuryazarlık

Dijital teknolojinin hızlı ve sürekli gelişimi ışığında, bireylerin dijital ortamlarda sorumluluklarını yerine getirmek ve sorunları çözmek için giderek artan çeşitli teknik, bilişsel ve sosyolojik becerileri kullanmaları gerekmektedir. Bu beceriler alan yazında "dijital okuryazarlık" ya da dijital yeterlilik olarak adlandırılmaktadır (Eshet, 2004; Iordache, Mariën & Baelden, 2017; Martin & Grudziecki, 2006). İnternet aracılığıyla çeşitli kaynaklardan yararlı bilgiler elde etme yeterliliğine atıfta bulunan Gilster, 1997'de dijital okuryazarlık terimini önermiştir (Spante, Hashemi, Lundin & Algers, 2018:7). Dijital okuryazarlığı teknoloji ve teknolojinin kullanımı hakkında öğretme ve öğrenme süreci olarak tanımlayan Ribble (2011), dijital aygıtların en uygun şekilde kullanılabilmesi için çalışma prensipleri konusunda bilinçli olmak

gerektiğine vurgu yapmıştır. Geleneksel, basılı temelli okuryazarlık tanımı gibi, dijital okuryazarlık da belirli bir konu, alan veya sorunla ilgili bir yetkinliğe veya yeteneğe atıfta bulunmaktadır. Temelde dijital okuryazarlık "dijital bilgi birikimi" olarak tanımlanmıştır. Bununla birlikte, dijital alanlar, metinler ve araçlar sürekli olarak değişip daha karmaşık hale geldikçe, dijital okuryazar olarak kabul edilmek için kişide bulunması gereken özelliklerin de kapsamı genişlemiştir (Pankrazio & Sefton-Green, 2021). Eshet (2004), dijital okuryazarlık kavramı için görsel okuryazarlık, üreme okuryazarlığı, okuryazarlığın dallanması, bilgi okuryazarlığı ve sosyo-duygusal okuryazarlık olmak üzere beş tür okuryazarlığı içeren yeni bir kavramsal çerçeve önermiş ve dijital okuryazarlığın bu 5 türü de kapsadığını belirtmiştir.

Dijital okuryazar olabilmek için teknolojiye dair bir takım bilgi ve kabiliyete sahip olunmalıdır. Bu bağlamda kullanılan cihazların açılıp kapanması, tarayıcıların, arama motorlarının, e-posta adreslerinin, sosyal medya platformlarının kullanım bilgisine hâkim olunmalı, güvenli alışveriş yapma, bilgiye erişim, zararlı (casus) yazılım ve içeriklerden korunma konularında bilinçli olmak esastır (Çatlı ve Keskin, 2021).

Dijital vatandaşlar, teknolojik cihazları kullanma yeterliliklerinin yanı sıra sanal ortamlarda karşısına çıkan bilgilerin doğruluğunu, haberlerin asparagas olup olmadığını araştırarak irdeleyen, bilgi kirliliğinin yüksek olduğu ve doğru bilgiye ulaşmada güvenli yolların olduğu bilinciyle hareket etmelidir (Tinmaz, Lee, Ivanovici & Baber, 2022).

2.1.1.5. Dijital Etik

TDK'de etik, "Çeşitli meslek kolları arasında tarafların uyması veya kaçınması gereken davranışlar bütünü" olarak tanımlanmıştır. Ribble (2011)'a göre dijital etik, elektronik davranış veya prosedür standartlarıdır. Dijital vatandaşlar, teknolojiyi bağlamsal olarak uygun şekillerde kullanmalı, ayrıca teknoloji kullanımındaki ince kuralların da farkında olmalıdırlar (Hui & Campbell, 2018). Çatlı ve Keskin (2021:2013), dijital etiği "bireylerin sosyal ortamlarında ya da gündelik yaşamlarında dikkat etmesi gereken etik kurallara uyma surecinin dijital ortamda da devam etmesi hali*"* olarak tanımlamıştır.

İnsanların sosyal hayatta karşılaştığı etik sorunlar birbirinden tamamen farklı olmamakta ve ortak paydada birleşebilmektedir. Dijital etik bağlamında bilgisayar etiği, web etiği, e-posta etiği kavramları karşımıza çıkmaktadır. Genel bir kontrol mekanizması bulunmayan sosyal paylaşım sitelerinde yapılan etik ihlalleri, hızlı yayılım sebebiyle kitleleri olumsuz etkilemektedir. Farklı kimliklere bürünmenin oldukça kolay olduğu sosyal ağlarda, kişiler takma adların ardına saklanarak uygunsuz içerikleri, dolandırıcılık eylemleri içeren paylaşımları ve günlük hayatta kolayca yapamayacağı tüm zararlı eylemleri gerçekleştirmeye yönelebilmektedir. Bu kapsamda dijital vatandaşların internet ortamında uyması gereken bazı etik kurallardan bahsetmek yararlı olacaktır (Carda, 2022). Bunlar:

Saygı: İnsanlar internet ortamında fikirlerini, duygu durumlarını, yaşantılarını paylaşmaktadır. Diğer kullanıcılar farklı kişi ve görüşlere saygılı olmalıdır. Hakaret, tehdit, sataşma gibi eylemler siber zorbalığa girerek karşı tarafı mağdur duruma düşürmektedir.

Sorumluluk: Kişiler paylaştıkları içeriklere karşı sorumludur. Bu sebeple içerikleri hazırlarken ve paylaşmadan önce etik kurallar çerçevesinde iyice düşünülmelidir.

Şeffaflık: Dijital medya kullanılırken kişilerin gerçek kimlikleri ile paylaşımlar yapmaları gerekmektedir. Farklı isimlerde ya da takma adlar kullanan kullanıcılara karşı dijital vatandaşların dikkatli olması gerekmektedir.

Nezaket: Günlük hayatta geçerli olan görgü kuralları sanal ortamlarda da geçerlidir. Bu sebeple hakaret, küçümseme, argo sözcükler, küfür gibi sosyal ortamda istenmeyen ve kişiyi hedef alan davranışlardan kaçınılmalıdır.

Gizlilik: İnternet kullanıcıları yaptıkları paylaşımların ve sanal ortama yükledikleri kişisel verilerin gizliliğine özen göstermelidir. Gizli hesap ayarlarını yaparak sayfalarını ve verilerini korumaları gerektiğinin bilincinde olmalıdır.

2.1.1.6. Dijital Hukuk

Online eylemlerden kaynaklanan elektronik sorumluluğu ifade etmektedir. Dijital hukuk, gerçek dünyada olduğu gibi çevrimiçi dünyada da

vatandaşların, çevrimiçi ortamlarda doğabilecek her türlü zarardan korunmasını kapsayan bir yapı olarak değerlendirilebilmektedir (Ribble & Park, 2019: 40). Dijital vatandaşlar, teknoloji kullanımıyla ilgili yasaların farkındadır ve yasal ve yasa dışı kullanım arasında ayrım yapabilmelidir. Bu sebeple kullanıcıların, teknoloji kullanımlarının yasal olmasını ve başkalarının haklarını ihlal etmemesini sağlayan telif hakkı yasalarına ve diğer yasalara uymaları beklenmektedir. Dijital vatandaşlar sanal ortamlarda suç teşkil edecek davranışlardan uzak durarak sorumluluk bilinci ile hareket etmelidir (Hui & Campbell, 2018:120)

Toplumun kurallarına uymayan ve bir bütün olarak toplumun ideallerine aykırı faaliyetlerde bulunan insanlar her zaman olacaktır ve dijital toplumda da bu durum geçerlidir. Bu nedenle, uygunsuz davranışlarda (başkalarının bilgilerini çalma, sunucuları hackleme, virüs oluşturup salma vb.) dijital vatandaşlar, tıpkı gündelik hayattaki suçların cezasını bildiği gibi sanal ortamdaki suçların yaptırımlarının da farkında olmalıdır. Sürekli gelişen dijital medya ve teknolojiyle birlikte yeni kanunlar da şekillenmekte, dijital vatandaşların haklarını koruma ve davranışlarının sorumluğunu almaları hedeflenmektedir. Bireyler, sanal ortamda işlenen suçların ve yaptırımların farkında oldukları takdirde kendi haklarını da koruyabilmektedir (Bugrova, Kovalevskaia, Matyashova, Orlov & Geleta 2022).

2.1.1.7. Dijital Haklar ve Sorumluluklar

Dijital vatandaşlar çevrimiçi materyalleri etik olarak kullanır ve kabul edilebilir kullanım politikalarına veya yasal kural ve düzenlemelere göre yaşamayı kabul etmelidir. Dijital haklar, bireylerin bilgisayar ve cep telefonu gibi cihazlarda, sanal alanlarda ve topluluklarda dijital içeriğe erişmesine, kullanmasına, oluşturmasına ve yayınlamasına izin veren insani ve yasal haklardır. Bu haklar, sadece bir dijital ortamı kapsamakla kalmayıp, diğer insan haklarıyla, özellikle de çevrimiçi ve dijital ortamlarda ifade özgürlüğü ve mahremiyet hakkıyla da ilgilidir. Pratik açıdan insan hakları, insan çıkarlarını tehlikeye atan –baskı, yoksunluk ve şiddet gibi– 'standart tehditlere' karşı koruma olarak görülmektedir (Pangrazio & Sefton-Green, 2021). İnternet ortamında, kullanıcıların bilmesi gereken bazı haklar özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı, kişilik haklarının ihlal edilmemesi hakkı, kişisel verilerin

korunması hakkı, internette düşüncenin ifade edilmesi hakkı, internet yoluyla yönetime katılma hakkı, internet üzerinden şikâyet hakkı ve internette lekelenmeme olarak sıralanmaktadır (Bayzan, 2019).

Özel hayatın gizliliğinin korunması hakkı, vatandaşların kişisel yaşantılarının ve özel bilgilerinin yayılımının, mahremiyetin ihlalinin ve kişisel bilgilerin başkaları tarafından kötüye kullanımını engellemeyi amaçlamaktadır. Kişiler kişisel bilgilerinin ifşa edilmesi durumunda başvuracağı yetkili mercileri ve dijital haklarını iyi bilmeli böylece olumsuz yaşantıların oluşmasının önüne geçebilmelidir. Bu kapsamda sanal ortamda özel hayatının gizliliği ihlal edilen kişiler, 5651 sayılı kanunun 9/A maddesi gereğince haklarını arayabilmektedir. Kişinin izni olmaksızın sızdırılan bilgilerin kaldırılması ve ilgili internet sayfasının da kapatılabilmesi mümkündür. Ayrıca bu durumu savcılığa bildirerek yasal haklarını kullanabilmektedir.

Kişisel verilerin korunması hakkı kapsamında 2016 yılında yürürlüğe giren kişisel verilerin korunması kanunu çerçevesinde Türkiye'de bu yasaya aykırı bir durum yaşandığında veriler güvence altına alınması amaçlanmıştır. Buna karşın sosyal paylaşım siteleri, alışveriş sayfaları ya da kişisel verilerimize ulaşmayı talep eden hemen her platformda kullanıcıya sunulan sözleşmeler sebebiyle yurt dışına taşınan ve orada depolanan verilerin bu kanun kapsamının dışında kalabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Bu sebeple kullanıcıların üyelik sözleşmelerini, gizlilik koşullarını dikkatlice okumaları ve sosyal ağlarda paylaştıkları kişisel verilere dikkat etmeleri gerekmektedir.

Düşüncelerin ifade edilmesi hakkı kapsamında kullanıcılar, yaptıkları paylaşımlarda kullandığı dile dikkat etmeli, nefrete, şiddete, suça teşvik eden ifadelerden kaçınmalıdır. Her vatandaşın gerek sosyal hayatta gerekse dijital ortamlarda özgürlüğü, diğer vatandaşın özgürlüğünün başladığı yere kadardır. Buradan hareketle sanal ortamlardaki kullanıcıların ifade özgürlükleri bir suça dönüşmeye başladığında ifade özgürlüğünde sınırlandırılmaya gidilmektedir.

İnternet yoluyla yönetime katılma hakkı, dünyada seçimlerin çevrimiçi olarak yapılması gibi örnekleri barındırmakla birlikte dijital vatandaşlara sunulan devlet hizmetlerine elektronik olarak ulaşabilmeyi kapsamaktadır. Türkiye'de en yaygın

kullanım örneği e-devlet uygulamasıdır. Vatandaşlar, kamu kurum ve kuruluşlarına gitmeden herhangi bir durumdaki şikayetlerini Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (CİMER) yoluyla, istek ve önerilerini çevrimiçi olarak yetkili mercilere bildirebilmektedir.

Bilginin doğru ve yanlışlığı sorgulanmaksızın yayıldığı, kullanıcıların siber suçları işlediği internet dünyasında şikâyette bulunma hakkı, kullanıcıların en temel hakkı olmakla birlikte gördüğü yanlışı bildirmekten sorumlu olduğu dijital vatandaşlık davranışıdır. Uygunsuz içerik paylaşımı, siber zorbalık, kişisel verilerin izinsiz ya da kötüye kullanımı, özel hayatın gizliliğinin ihlali, dolandırıcılık, zararlı yazılım içeren içeriklerin üretilmesi gibi suçlar bu kapsama girmektedir. Dijital vatandaşların haklarını arayabileceği ve ihbarda bulunabileceği bağlantılar özel hayatın gizliliğinin korunması (https://www.ihbarweb.org.tr/ohg/), zararlı internet sitelerini bildirme (https://www.ihbarweb.org.tr), kişisel verilerin korunması (https://www.kvkk.gov.tr/), Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi (https://www.cimer.gov.tr/), e-devlet kapısı (https://www.turkiye.gov.tr/), Erişim Sağlayıcılar Birliği (https://www.esb.org.tr/), Güvenli İnternet Hizmeti (https://www.guvenlinet.org.tr/), Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (https://internet.btk.gov.tr/) olarak sıralanabilir.

İnternette lekelenmeme hakkı, farklı kimliklere bürünerek ya da alenen iftira atma, ithamlarda bulunma, dayanaksız ve haksız ihbarlarla kullanıcıların itibarının lekelenmesini engellemektedir (Bayzan, 2019).

2.1.1.8. Dijital Sağlık ve Zindelik

Dijital sağlık, teknoloji dünyasında fiziksel ve psikolojik iyilik hali olarak tanımlanmıştır. Dijital vatandaşlar, teknolojiyi kullanmanın doğasında var olan fiziksel tehlikelerin yanı sıra aşırı kullanım veya internet bağımlılığı nedeniyle oluşabilecek psikolojik zararların da farkında olmalıdır (Hui & Campbell, 2018). Ribble (2011), dijital vatandaşların, dijital teknolojiyi kullanmanın doğasında bulunan fiziksel tehlikelerin farkında olmaları gerektiğini vurgulamıştır. Bu bağlamda göz yorgunluğu ve duruş bozuklukları, dijital teknolojilerin insan sağlığına olumsuz etkilerinden en sık karşılaşılan iki tanesidir. Güvenli teknoloji kullanımı konusunda

değinilmesi gereken diğer boyut da teknolojik aygıtın konumlandırılması, ergonomik kullanımı olmalıdır. Beckett'e (2022) göre, uzun süreli internet kullanımının depresyon, karpal tünel sendromu ve boyun omurları gibi birçok fiziksel ve psikolojik sağlık sorununa yol açtığı bilinmektedir. Bu nedenle dijital sağlık boyutu, çevrimiçiyken fiziksel ve psikolojik sağlığın nasıl korunacağı ile ilgilidir. Göz yorgunluğu riskini azaltan sağlık kurallarının bilinmesi, doğru oturma pozisyonlarının yanı sıra dijital teknolojinin verimli kullanımı becerisi dijital vatandaşların dikkat etmesi gereken konulardır.

Dijital vatandaşlar sadece fiziksel olarak değil psikolojik ve duygusal açıdan da sağlıklarını korumak adına önlemler almalıdır. Dijital ortam üzerinden gerçekleştirilen istismar, saldırı, tehdit, dijital oyun bağımlılıkları, Elektromanyetik dalgalara maruziyetin sonucu olarak ortaya çıkabilecek rahatsızlıklar (Som Vural, 2016), riskli içerikler sebepli psikolojik bozukluklar özellikle gençlerde ve çocuklarda sık karşılaşılan dijital sağlık sorunlarıdır (Capuno, Suson, Suladay, Arnaiz, Villarin, & Jungoy, 2022; Parsak, 2021). Dijital ortamların içerik ve temas risklerine karşı kullanıcıların bilinçlendirilmesi, ebeveynlerin ve eğitimcilerin yol göstericiler olması sebebiyle eğitimlere dahil edilmesi bilinçli ve sağlıklı dijital vatandaşlık için oldukça önemlidir (Ghanem, 2021).

2.1.1.9. Dijital Güvenlik

Ribble (2011) tarafından, "Güvenliği garanti altına almak için elektronik önlemlerin tümü*"* olarak tanımlanmıştır. Capuno vd. (2022), dijital güvenliği, bireylerin internet kullanımlarının hayatlarının diğer bölümlerini olumsuz etkilememesini garanti etmek için kullandıkları yöntem, kural ve süreçlerin tümü olarak ifade etmiştir.

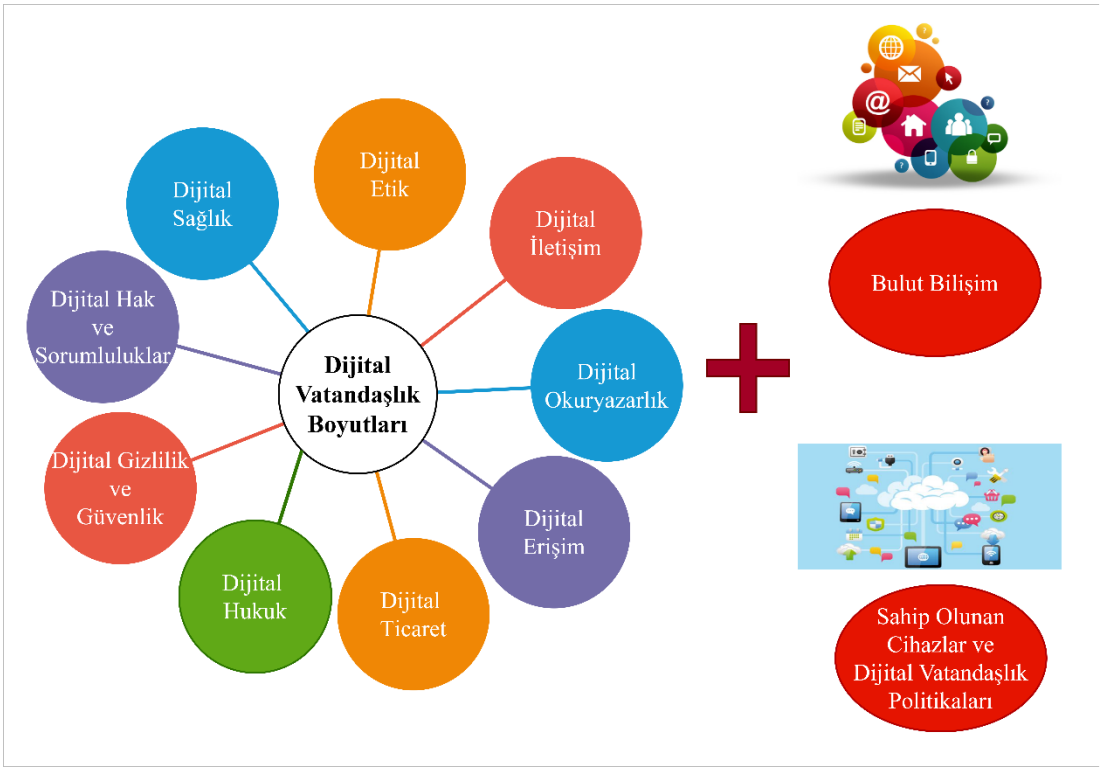
Sanal ortamda paylaşılan bilgiler elektronik olarak depolandığından, bu bilgileri korumak için gereken güvenlik önlemleri alınmalıdır. Dijital vatandaşların elektronik ortamlara yükledikleri verileri nasıl koruyacaklarını bilmeleri (örneğin, virüs koruma yazılımı kullanma, güvenlik duvarları kurma ve yedekleme yapma vb.) ve bu konuda zaman kaybetmeden uygulamaya geçirmeleri beklenmektedir. Sahip olduklarımızın güvenliğini sağlamak ve koruma en temel güdümüzdür. Bu bağlamda

günlük hayatta kapı kilitleri, evlerde bulunan duman dedektörleri, kurumların ve binaların korunması için tasarlanmış güvenlik sistemleri kullanılmaktadır. Kişisel bilgilerin çoğunun depolandığı dijital aygıtlar, onu çevreleyen ev kadar (hatta daha fazla) güvenlik özelliğine sahip olmalıdır. Virüs korumasına sahip olmayan herhangi bir dijital aygıt, saldırılara ve kötü yazılımlara karşı savunmasızdır (Ribble, 2015).

Güvenlik alanında yetkin bir kullanıcı, sistemlerin ve uygulamaların güvenlik yapılandırmasını gözden geçirebilir, elektronik cihazlarının güvenlik duvarını ve güvenlik parametrelerini yapılandırabilir ve/veya değiştirebilir, bilgisayar ekipmanına virüs bulaştığında müdahale edebilir, e-postaları ve arşivlerini uygun şekilde şifreleyebilir ve istenmeyen e-postaları önlemek için filtreler uygulayabilmelidir (Gallego-Arrufat, Torres-Hernández, Pessoa, Gallego-Arrufat, Torres-Hernández & Pessoa, 2019). Dijital ortamlarda kişisel veri güvenliğinin ihlal edilmesi, zararlı yazılımlara karşı cihazların savunmasız halde olması dijital vatandaşların karşılaştığı en önemli dijital güvenlik sorunudur. Bu bağlamda dijital güvenliğin sağlanması, dijital hak ve özgürlüklerin, özel hayatın gizliliğinin korunması kapsamında Kişisel Verilerin Korunması Kanunu 7 Nisan 2021 tarih ve 29677 sayılı resmî gazetede yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Yıldız, 2019). Sanal ortamlarda kişisel veri güvenliğinin sağlanabilmesi için internet kullanıcılarının alması gereken önlemler vardır. Bunlar (Çatlı ve Keskin, 2021);

- Dijital teknolojileri kullanan vatandaşların tahmin edilmesi zor rakam ve sayılardan oluşan güçlü şifreler oluşturmaları,
- İnternet erişiminin sağlandığı cihazlarda güvenlik duvarının aktif hale getirilmesi,
- Güvenilir ve güvenlikli aygıtların tercih edilmesi,
- Güvenlik yazılımları kullanılarak zarar verici olduğu öngörülen programlardan korunmak amacıyla lisanslı anti virüs programlarını kullanmak,
- Cihazların işletim sisteminin güncel olmasına dikkat edilmesi olarak sıralanabilir.

Alberta, (2012) Dijital vatandaşlığın dokuz unsuruna ek olarak çağın getirilerini göz önüne alarak bulut bilişim ve sahip olunan cihazlar ve dijital vatandaşlık politikaları olmak üzere iki boyutun daha ele alınması gerektiğini savunmuştur. Alberta'ya göre dijital vatandaşlığın 11 alt boyutu olmalıdır. Bu boyutlar ise Şekil 2.4'te gösterilmiş ve Alberta'nın eklemiş olduğu iki boyut aşağıda açıklanmıştır.

Şekil 2.4. Dijital Vatandaşlığın 11 Boyutu (Alberta Education, 2012)

Bulut Bilişim: Bulut bilişim, verileri depolamak, yönetmek ve işlemek için internet üzerinden uzak sunucuların kullanılmasını kapsamaktadır (Alberta Education, 2012:38). Bulut bilgi işlemin önemli bir özelliği, kullanıcı için oldukça şeffaf olmasıdır. Bulut bilgi işlem ile bireyler ve kuruluşlar sunucu, depolama ve uygulamalar gibi kaynaklarını internet üzerinden sunulmaktadır (Arasaratnam, 2011). Kullanıcılar, oluşturulan bilişim teknolojileri kaynakları havuzuna isteğe bağlı ağ erişimi elde edebilmektedir. Günlük yaşamda genellikle veri depolamak, belge

yazmak, işletmeleri yönetmek ve çevrimiçi oyun oynamak için büyük ölçüde bulut hizmetlerinden yararlanılmaktadır (Sunyaev, 2020).

Sahip Olunan Cihazlar ve Dijital Vatandaşlık Politikaları: Alberta (2012), dijital vatandaşlığın bu boyutunu öğrencileri merkezli ele almıştır. Öğrencilerin teknolojiyi aktif kullandığına ve kendilerine ait teknolojik cihazlara sahip olduğunu kabul ederek okulların teknoloji kullanımında ve dijital vatandaşlar yetiştirmede önemli rol oynadığını savunmuştur. Bu bakış açısına göre iş birliği, problem çözme, kültürlerarası ve kültürel öğrenmeler ile öğrencilerin etkili dijital vatandaşlık politikaları geliştirmeleri desteklenmelidir.

2.1.2. Ebeveynler İçin Dijital Vatandaşlığın Önemi

Teknoloji hayatımızı hızla değiştirmektedir. 30 yıldan kısa bir süre içinde insanlar, hakkında çok az bilgiye sahip oldukları dijital cihazları zamanla benimsemiş ve teknolojiden bağımsız yaşayamamaya başlamıştır. Teknolojinin insanlar tarafından ne kadar yararlı kullanıldığı, bu konuda uygun rol model olunup olunmadığı ve tüm boyutlarıyla ne kadar iyi bir dijital vatandaş olunduğu sorularına da cevap aranmaya başlanmıştır (Ribble, 2008).

Çocuklar, doğası gereği sosyal ortamda en çok karşılaştığı yetişkinleri kendisine model alarak kendi davranışlarını şekillendirmektedir. Teknolojinin hayatımızda oldukça önemli bir yer tuttuğu bilgi çağında dünyaya gelen çocuklar, var oldukları ortamlarda sadece fiziksel davranış ve alışkanlıklarında değil dijital dünyadaki tavırları konusunda da rehberliğe ihtiyaç duymaktadır. Bu bağlamda, topluma bir birey kazandırma gibi önemli ve hassas bir konu olan ebeveynlik geleneksel tanım ve yeterliliklere ek olarak dijital boyutta da sıfatlarla nitelendirilmiştir. Günümüzde insanların geleneksel vatandaşlıklarının yanında dijital vatandaş olmalarından yola çıkarak çocuğun hayatında önemli bir yer tutan ebeveynlerin de iyi birer dijital vatandaş olmaları beklenmektedir (Yaman, 2018).

Başka bir deyişle, hak ve sorumluluk anlayışının çevrimdışı dünyadan çevrimiçi dünyaya taşıması süreci yaşanmaktadır. Örneğin, çevrimdışı dünyada mahremiyet, ifade özgürlüğü, din özgürlüğü gibi haklardan yararlanılmaktadır. Vergi ödeme, kanunlar, kişisel hak ve sorumluluklar anayasada açıkça belirtilmiş ve sınırları

çizilmiştir. Aynı şekilde, çevrimiçi ortamlarda da internetin avantajlarından yararlanma haklarından yararlanılmaktadır. Dijital vatandaşlık ve çevrimiçi sorumluluk, insanların çevrimiçi süreçlerinde, öncesinde ve sonrasında internet kullanımlarını ele almaktadır. Bu sorumlu yaklaşım çocukları, yetişkinleri ve tüm katılımcıları olası tehlikelere karşı korumanın ötesinde, çevrimiçi yaşamın her alanında nasıl akıllıca kararlar alınabileceğini öğretmekle ilgilidir. Çevrimiçi güvenlik riskleri ve çözümleri, değişen teknolojilere paralel olarak hızla gelişmektedir. Gelecekteki güvenlik endişelerinin ne olacağını bilmek ya da tahmin etmek zor olsa da ebeveyn, öğretmen ve çocuğun hayatında önemli yeri olan yetişkinlerin günümüz şartlarını en iyi şekilde analiz ederek olası gelişim ve değişimlere de açık olmaları, nitelikli dijital vatandaş yetiştirme sürecinde oldukça önemlidir (Burridge, 2010; Miles, 2011).

Ebeveynlerin normal bir dijital vatandaş olmanın yanında dijital teknolojilerin faydalı ve riskli yönlerini iyi analiz ederek çocuğunun dijital yaşantısında ona rehberlik edecek yeterliğe sahip iyi bir dijital ebeveyn olma görevi de vardır. Çocuğun barınma, beslenme, eğitim, her alanda gelişimini takip etme gibi temel sorumlulukların yanında çocuğu her türlü tehlike ve risklerden koruma sorumluluğu bulunmaktadır. Çocukların karşılaşabilecekleri dijital tehlikeleri öngörmek, önlemler almak ve çocuklara olumlu rol model olmak ebeveynlerin mevcut görev tanımlarına eklenmiştir. Bu bağlamda "Dijital Ebeveynlik" kavramı önem kazanmıştır. Dijital ebeveyn, "Çağımızın dijital dünyasının gereklerini yadsımayan, temel düzeyde dijital araçların kullanımına hâkim, uçsuz bucaksız bir alan olan dijital ortamlardaki olanakların ve risklerin farkında olan, çocuğunu bu risklere karşı koruyabilen, dijital araçların doğru kullanımı hakkında çocuğuna rol model olan, kişi haklarına gerçek hayatta saygı duyulması gerektiği gibi sanal ortamda da aynı şekilde davranılması gerektiğini çocuğuna aşılayan, teknolojik gelişmelere daima açık anne ve babadır." (Yurdakul, Dönmez, Yaman ve Odabaşı 2013). Ekran kullanım çağının bebeklik dönemine, dijital araç sahibi olmanın ise 3-4 yaşa kadar indiği günümüzde, erken dönemde aşırı ve yanlış medya kullanımının çocuğa model olan kardeş, ebeveyn veya bakım verenlerin olup olmamasına göre değiştiği, özellikle okul öncesi dönem

çocuklarının ekran dışı faaliyetlere katılım durumunu da etkilediği görülmüştür (İnan Kaya ve Mutlu Bayraktar, 2021).

Türkiye'de dijital teknolojilerin kullanımının yaygınlaşması yakın tarihe dayanmaktadır. Bu sebeple anne babaların teknolojiyi kullanım yeterlilikleri ile çocukların yeterlilikleri arasında uçurumlar yoktur. Ebeveynlerin özellikle çocuğunun da kullandığı dijital medya platformlarını iyi şekilde kullanması ve kullanım pratiklerinin çocuğa da öğretilmesi, dijital vatandaşlığın da bir boyutu olan dijital okuryazarlıkla doğrudan ilişkilidir (Yay, 2019).

Uçsuz bucaksız bir bilgi yığını olan internetin kullanım yaşının düşmesiyle çocuklar ve gençlerin internet kullanımlarının kontrol edilerek zararlı içeriklerden korunması önemlidir. Dijital ebeveynliğin en önemli boyutunu oluşturan kontrol, ebeveynin sosyal ağlara çocuk emanet etmemesini kapsamaktadır. Çocuğun erişebileceği sayfaların sınırlandırılması, kullanım zamanının ve içeriklerin tekrar kontrol edilmesi problemli internet kullanım alışkanlıklarının oluşmasını engellemektedir. İyi bir dijital ebeveyn ve dijital vatandaş olan birey, çevrimiçi risklerin ve faydaların bilincinde olup bu bilinci çocuklarına da aşılamalıdır (Çelebioğlu, 2022).

Ebeveynler, yeniliklere açık olmalı ve bu yeniliklere kolayca uyum sağlayabilmelidir. Güncellemelerin, faydalı ve riskli yönlerini anlayarak gerekli önlemleri alabilmelidir. Aynı zamanda dijital anne babalardan sanal ortamda eriştikleri içeriklerin doğruluğunu, güvenliğini araştırmaları, hak sahiplerinin fikri mülkiyetlerine saygılı olmaları da beklenmektedir. Çocukların bedensel ve ruhsal olarak korunarak olası ihmal, istismar ve kötü niyetli kişilerden korumak sosyal hayatta olduğu kadar dijital medyada da önemlidir. Bu bağlamda başta ebeveynler çocuklarının kişisel bilgilerini korumaktan ve dijital medyayı kullanma çağına gelmiş çocuğuna da bu beceriyi kazandırmaktan sorumludur (Yaman, 2018).

Tüm bu dijital ebeveynlik yeterlilikleri özünde iyi bir dijital vatandaş olmayı gerektirmektedir. Alan yazından da hareketle, ebeveynlerin çocuklarını geleceğe hazırlarken dikkat etmesi gereken noktaları öncelikle özümsemeleri daha sonra da hayata geçirmeleri gerekmektedir. Dijital vatandaşlığın tüm boyutlarını hayata

geçirebilmiş yetişkinlerin dijital çağın olumlu yönlerini yaşaması ve gelecek nesilleri de bu yönde bilinçlendirmesi sürpriz olmayacaktır (Yaman, 2018).

2.1.3. Türkiye'de ve Dünyada Ebeveynlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Uygulamaları

Anne babaların dijital çağın gerekliliklerine uygun çocuklar yetiştirebilmeleri amacıyla çeşitli uygulamalar yapılmıştır. Bu kapsamda seminerler, eğitimler, projeler, eğitici rehberler, mobil uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Okul öncesi ebeveynlere yönelik dijital vatandaşlık uygulamalarına aşağıda yer verilmiştir.

2013 yılında aileleri bilinçlendirmek amacıyla aile eğitim programı kapsamında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından Aile Ve İnternet Eğitim Modülü yayınlanmıştır. Modül, Doç. Dr. Mehmet Akif OCAK tarafından dijital aile için temel kavramlar ve tanımlar, bir aile nasıl "dijital aile" olur? dijital aile için örnek olaylar, çocuk ve gençte dijital vatandaşlık algısı nasıl oluşturulur?, aile ve sosyal ağlar, aile ve dijital oyunlar, dijital oyunların derecelendirilmesi ve sınıflandırılması, aile ve cep telefonları, ailenin çocuk ve gençle iletişimi; bilişim, internet ve iletişim hukuku konu başlıklarını içermektedir (Ocak, 2013).

Odabaşı, Yurdakul, Çoklar, Akbulut, Güyer ve Dönmez tarafından 2018 yılında ebeveynlerin çocuklarını birer dijital vatandaş olarak yetiştirme yeterliklerine yönelik algıları çeşitli değişkenler açısından incelenmesi ve bir eğitim ortamının geliştirilerek değerlendirilmesi amacıyla bir TÜBİTAK projesi geliştirilmiştir. Proje kapsamında 2016-2017 öğretim yılı bahar döneminde Türkiye'deki 26 ilden 7150 ebeveyn ile çalışılmıştır. Bu çalışma sonucunda; ebeveynlerin dijital ebeveynlik yeterlikleri ve göstergeleri ortaya konarak bir ölçek geliştirilmiştir. Çalışmada, Türkiye'deki ebeveynlerin durumları çeşitli değişkenler açısından incelenmiş, dijital ebeveynlik eğitim ortamı geliştirilmiş ve değerlendirilmiştir (Odabaşı vd. 2018)

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Güvenli İnternet Merkezi bünyesinde yayınlanan, Samsung iş birliği ile Prof. Dr. Emel Baştürk Akça tarafından 2018 yılında ebeveyn ve öğretmenlere yönelik olarak "Siber Zorbalık Nedir? Nasıl Müdahale Edilir?" konulu bir kitapçık hazırlanmıştır. Ayrıca aynı sitede 2018 yılında "YouTube

Kısıtlı Mod" rehberi de yayımlanarak ebeveynlerin ve yetişkinlerin YouTube özelinde aile bireylerini olumsuz içeriklerden nasıl koruyabilecekleri konusunda bilgiler sunulmuştur (Baştürk Akça, 2018).

Google ve BTK iş birliğiyle 2019 yılında hazırlanan "İnternot Olmaya Var mısın?" projesi kapsamında, çocukları dijital vatandaşlık ve güvenlik konusunda bilinçlendirmek ve dijital çağda doğan çocuklar ile ebeveynleri arasında bir köprü oluşturmak hedeflenmiştir. Dijital vatandaşlığa dair kurallar ve güvenli internet kullanımı ipuçları üzerine kurgulanan "İnterland" adında bir oyun platformu kurgulanarak çocukların oyun yoluyla bilinçlenmesi hedeflenmiştir. Projenin üç temel öğesi bulunmaktadır. Katılımcılara, rehber niteliğinde "Dijital Vatandaşlık ve Güvenlik Eğitim Kitapçığı" ve tüm aile bireylerinin imzalaması gereken "İnternot Olmaya Var mısın Taahhüdü" verilmiştir. İnternot olmanın ilkeleri;

- İnternette paylaşım yaparken dikkatli ve özenli davranmak,

- Çevrimiçi ortamlardaki tuzaklara karşı bilinçli olmak,

- Mahrem bilgilerin neden ve nasıl korunması gerektiğini anlamak,

- İnternet ortamındaki etkileşimlerde nazik ve kibar olmak,

- Şüphe uyandıran durumları zaman kaybetmeden ebeveynleri ile paylaşmak şeklinde sıralanmıştır (Dijital Oyular Bilgi Platformu, 2019).

Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından 25 Nisan 2020'de, IOS ve Android cihazlara ücretsiz indirilebilen "Özelim Eğitimdeyim" adlı mobil uygulama geliştirilmiştir. Uygulamada özel eğitim gereksinimi olan çocukların evde aileleriyle yapabilecekleri günlük yaşam, müzik, sanat oyun, iletişim, yarışma etkinlikleri, fiziksel aktiviteler, deneyler ve bilmeceler yer almaktadır. Uygulamadaki etkinlikler her engel türü için farklı hazırlanmış olup ailelerin çocuğun engel türüne seçim yapabilecekleri ana menü bulunmaktadır. Ders kitapları, uygulamalar, projelere de yer verilen uygulamada ayrıca sesli kitaplar ve eğitici videolar da yer almaktadır. "Aileler İçin" sekmesi altında Covid-19, özel eğitim aile bilgilendirme videoları, Türk

işaret dili ile Koronavirüs, aileler için kısa bilgilendirme videoları yer almaktadır (MEB, 2020).

Uluslararası Telekomünikasyon Birliği (ITU), bilgi ve iletişim teknolojileri (BİT) ve çevrimiçi ortamlarda çocuğu koruma alanında çalışan uzmanlarca hazırlanan "Ebeveynler ve Eğitimciler İçin Çevrimiçi Çocuk Koruma Kılavuzu" 2020 yılında Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu Güvenli İnternet Merkezi tarafından Türkçe'ye çevrilerek ebeveynlerin çevrimiçi ortamlarda çocuklarını koruma konusunda bilinçlenmeleri hedeflenmiştir. Ayrıca 2021 yılında Psikolog Gülşah Aksakallı tarafından hazırlanan "Ebeveynler için Dijital Mahremiyet Rehberi" yayınlanmıştır.

Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) Akademi tarafından "Google Dijital Vatandaşlık ve Çevrim İçi Güvenlik" eğitimi düzenlenmiştir. Eğitim katılımcıların dijital dünyada güvenlik başta olmak üzere güvenli parola oluşturma, dijital zorbalıkla baş etme, dijital ayak izi kavramının açıklanması, araştırma yapma, sahte haberleri/içerikleri anlama, oltalama ve kötü niyetli kişi/yazılımlardan korunma becerilerinin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Dijital vatandaşlık hakkında bilgi sahibi olmak isteyen kişilere yönelik olan eğitimde geleceğin mesleklerine de yer verilmiştir. Yine aynı sitede Dr. Şahin Bayzan koordinatörlüğünde "Ebeveynler İçin İnternet ve Sosyal Medyanın Bilinçli ve Güvenli Kullanımı Eğitimi" semineri düzenlenmiştir. Seminerde, internet ve sosyal medyada dikkat edilecek hususlar, şifre güvenliği ve gizlilik, internette temel hak ve sorumluluklar, internet kullanımında çocuklara yaklaşım, internet ve siber zorbalık, internette bilgi ve doğruluğu, internet ve sosyal ağ kullanımında rol model olma konularına vurgu yapılmıştır (BTK Akademi, 2021).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından, Zeliha Sağlam editörlüğünde Eylül 2021 tarihinde "Çocukların Dijital Risklerden Korunmasında Ebeveyn Rehberi" yayınlanmıştır. Dijital ebeveynlik yerlilikleri, çocukların ve gençlerin internet kullanımında dikkat edilecek noktalar, dijital oyunların sınıflandırılması gibi birçok içeriğe yer verilen rehberde ağırlıklı olarak ebeveynlerin dijital dünyadaki görev ve sorumluluklarına yer verilmiştir (Sağlam, 2021).

Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından 2021 yılında "Çocukların Dijital Risklerden Korunmasında Ebeveyn Rehberi" hazırlanmıştır. Çocuklara güvenli bir dijital ortam sunabilme, onları dijital risklere karşı koruma yöntemleri ve mahremiyet bilinci kazandırma gibi konuları içeren rehber hazırlanırken çocuklara bakım veren yetişkinlerin ve ebeveynlerin yararlanması amaçlanmıştır (Kömür, 2021).

Google, Family Link uygulamasıyla, 13 yaş altındaki çocukların internet kullanımlarını kontrol etmek amacıyla oluşturulmuştur. Uygulama, çocukların ekran süresini kısıtlama, oturum açtığı aygıtları izleyebilme, çocuğun satın aldığı veya indirdiği uygulamaları kontrol ederek uygulamaların içeriklerini çocuğun yaşına göre sınırlandırma, Google üzerinden güvenli arama yapma, YouTube ve Youtube Kids uygulamalarında çocuğun erişim sağlayabileceği içerikleri sınırlandırma ve kontrol etme, çocuğun kamera, fotoğraflar, sesler gibi izin verdiği erişim izinlerini kontrol etmeyi içeren kapsamlı bir ebeveyn denetim programını içermektedir. Bunlarla birlikte uygulama belirli sınırlamaları getirme kolaylığı sağlasa da yine de ebeveynin kendi denetimi kadar iyi sonuç veremeyeceği için ebeveynlerin tamamen programa güvenmesi önerilmemektedir. Gizlilik ayarları ve sınırlandırmalar açık olduğu halde çocukların uygunsuz içeriklere ulaşma ihtimali devam etmektedir. Daha önceden indirilen ya da satın alınan uygulamaların güncellemeleri takip edilmeli, yeniden onay istemeyen birtakım güncellemelerin uygunsuz içerikleri çocuğun erişimine sunup sunmadığı kontrol edilmelidir. Ayrıca Family Link, sadece çocuğun oturum açtığı cihazlarda etkin olacağından, ebeveynlerin çocukların dijital hareketlerini daha dikkatli incelemeleri yapmaları tavsiye dilmektedir (Google, 2022).

İstanbul Academy tarafından 4-14 yaş grubu çocukların ebeveynlerine yönelik "Dijital Vatandaşlık: Modern Bir Ebeveynin Siber Çocukları Yetiştirme Rehberi" semineri düzenlenmiştir. Seminerde, dijital vatandaşlık, dijital dünyada vatandaş olmak dijital vatandaşlığın dokuz unsuru, sosyal sorumlu bir dijital vatandaş yetiştirme, çocukların çevrimiçi dünyasına katılma, dijital vatandaşlık becerileri, ebeveynler için dijital vatandaşlık ipuçları gibi içeriklere yer verilmiştir (İstanbul Academy, 2022).

Society for Technology in Education (ISTE), teknolojinin öğretme ve öğrenmeyi dönüştürmeyi, yeniliği hızlandırmayı ve eğitimdeki karşılaşılabilecek sorunlara çözümler bulmayı hedefleyen, küresel eğitimciler topluluğuna ev sahipliği yapan topluluktur. ISTE, pratik rehberlik, kanıta dayalı profesyonel öğrenme, sanal ağlar ve standartlar sunarak, eğitimin tüm paydaşları için fırsatları geliştiren çözümlerin ve bağlantıların oluşturulmasına ilham vermektedir. ISTE Standartları, dijital çağda öğrenme, öğretme ve liderlik için yeterlilikler sağlayarak, dünya çapındaki okullarda teknolojinin etkin kullanımı için kapsamlı bir yol haritası sunmaktadır. Öğrenme bilimi araştırmalarına ve uygulayıcı deneyimine dayanan ISTE Standartları, öğrenme için teknolojinin kullanılmasının tüm öğrenciler için yüksek etkili, sürdürülebilir, ölçeklenebilir ve eşitlikçi öğrenme deneyimleri yaratabilmesini sağlamayı hedeflemektedir.

ISTE araştırmacılarından Carrie Rogers-Whitehead (2021), ebeveynlerin teknoloji konusunda duygusal olduklarını ve teknolojinin getirdiği riskleri ve olası olumsuz etkilerin, anne babaların endişe ettiği en önemli durum olduğunu dile getirmiştir. Teknolojiyle ilgili bu kaygı, teknolojiyi çocuklar için bir tehdit olarak gören ebeveynler, eğitimin en önemli üyesi öğretmenler ve diğer personel açısından ele alınmıştır. Bu nedenle çocuklar için güvenli ve olumlu bir eğitim ortamı yaratmak için ebeveynlerin, eğitimcilerin ve yöneticilerin birlikte çalışması önemlidir. Gözden geçirilmiş öğrenme hedefleri, güncellenen cihazlar, yeni yazılımlar veya teknolojiyle ilgili diğer hususlarda, ISTE tarafından eğitim paydaşlarına yönelik eğitimler ve bilgilendirme çalışmaları yapılmaktadır. Bu kapsamda ebeveynlerin dijital vatandaşlık çabalarını desteklemek ve güçlendirmek için motive edici ve bilinçlendirici çalışmalarda bulunmuştur.

Hooker'a göre (2021) pek çok ebeveyn, teknoloji söz konusu olduğunda kendilerini yetersiz hissetmeleri sebebiyle, bazen çocuklarının çevrimiçi etkileşimlerine göz yummayı seçmektedir. Ancak tıpkı araba kullanmak veya sağlıklı beslenmek gibi, ebeveynlerin bu dünyada çocuklarına koçluk yapması ve rehberlik etmesi gerekmektedir. ISTE öğrenci standartları göz önüne alındığında, çocukların dijital dünyada kendini uygun şekilde temsil edebilen dijital vatandaşlar olarak yetiştirme sürecinde ebeveynlere birtakım öneriler sunulmuştur. Buna göre,

ebeveynlerin öncelikle çocukların gelişimi için onlara alan açması, çocuklara ait bilgi ve görsellerin ebeveyn tarafından aşırı paylaşılmaması önem arz etmektedir. Bu konuların tartışılması, çocukların eğitiminde rol alan tüm paydaşların bilinçlendirilmesi amacıyla da 26-30 Haziran 2023 tarihinde 900'den fazla oturum içeren tarihinde ISTELive 23 programı düzenlenecektir (Society for Technology in Education, 2023).

Public Safety Canada ve Mediasmarts tarafından 2017 yılında "Ebeveynler İçin Dijital Vatandaşlık Rehberi" hazırlanmıştır. Rehberde, insanların duygularına saygı, mahremiyete saygı ve mülkiyete saygı gibi dijital vatandaşlığın temel unsurlarına yer verilmiştir. İnsanların duygularına saygı başlığı altında siber zorbalık, sağlıklı romantik ilişkiler ve internette nasıl olumlu etki yaratılacağı gibi konulara yer verilmiştir. Mahremiyete saygı bölümünde ebeveynlere, çocuklarının çevrimiçi mahremiyetini korumanın önemini ve çocuğun çevrimiçi sosyal ağlarda güvende ve emniyette olmasına yardımcı olacak ipuçları anlatılmıştır. Mülkiyete saygı bölümünde ise yasa dışı indirme, intihal ve meşru içeriğe nasıl erişileceği gibi ciddi konularda bilgi verilmiştir (Public Safety Canada & Mediasmarts, 2017).

Common Sense Media, çocukların medya ve teknoloji dünyasında başarılı olmalarına yardımcı olmak amacıyla kurulmuş, önde gelen bağımsız, kâr amacı gütmeyen bir kuruluştur. Medya ve teknolojinin gücünden yararlanmaya yardımcı olmak için tarafsız bilgiler, güvenilir tavsiyeler ve yenilikçi araçlar sağlayarak ebeveynleri, öğretmenleri ve politika yapıcıları güçlendirirler. Common Sense Media, ailelerin akıllı medya seçimleri yapmasına yardımcı olmayı hedeflemektedir. Kurumun resmî sitesinde, filmler, oyunlar, uygulamalar, TV şovları, web siteleri, kitaplar, Podcast ve müzik için bağımsız, yaşa dayalı ve eğitimsel derecelendirmeler ve incelemelerden oluşan güvenilir kitaplığı çocukları bulunmaktadır. Ebeveynler ve öğretmenler için farklı sekmeler olan ara yüzde, ebeveyn endişeleri ve ebeveyn bloğu başlıkları altında, ailelerin dijital çağda çocuk yetiştirmenin sorunlarını ve olasılıklarını anlamalarına ve yönlendirmelerine yardımcı olmaktadır. Destek almak isteyen ebeveynler, ihtiyaçlarına yönelik makale ve blog yazıları okuyabileceği gibi çocuklarının yaşını belirterek, o gelişim dönemine yönelik öneriler de alabilmektedir (Common Sence Media, 2023).

Amerika'da 15 binden fazla okulun kullandığı ParentSquare, çok yönlü iletişim aracı, ebeveyn katılımını teşvik eden bir mobil uygulamadır. Okulların, okul personeli ve aileler arasındaki iletişimi kapsamlı bir şekilde düzenlemesine yardımcı olmaktadır. Okul öncesi dönem, ilk ve orta öğretim düzeyinde kullanım için geliştirilmiştir. Etkinlikler, okul takvimine entegre edilerek okul etkinliklerini bir bakışta görmeyi kolaylaştırır. Hatta ebeveynler, etkinleştirilmişse siteden fotoğraf indirebilir ve yorum gönderebilir; ayrıca, okullar seçerse, ebeveynlerin başkalarının görmesi için albümlere fotoğraf yüklemesine izin verebilmektedir. Okullar, ebeveynlerin veya velilerin site aracılığıyla eğitimcilere ve yöneticilere doğrudan mesaj göndermesine olanak tanıyan bir personel ve aile dizini sağlamayı seçebilmektedir. iOS ve Android uygulamaları, ParentSquare, mobil hale getirilerek, okullar, fon sağlama, arşivler, kayıt uygulaması, gönüllü çalışma saatleri ve mezunlar veri tabanı gibi diğer eklentileri etkinleştirebilmiştir (ParentSquare, 2014).

Çevrimiçi Android veya iOS üzerinden kullanılabilen Seesaw, öğretmenlerin öğrenciler için anlamlı multimedya deneyimleri oluşturabileceği sağlam bir dijital portföy ve etkileşimli öğrenme platformudur. Başlamak için öğretmenler öğrencileri manuel olarak girebilmekte veya sınıfları Google Classroom'dan entegre edebilmektedir. Daha küçük öğrencilerin e-posta hesapları yoksa QR veya metin kodu kullanarak oturum açma seçeneği de bulunmaktadır. Seesaw ebeveyn ve aile uygulaması aracılığıyla aileler, öğeleri erişilebilir hale getirerek takip etmektedir. Öğretmenler, tüm öğrencilerin gönderimlerini aynı anda görüntüleyebildiğinden, tüm sınıfın anlayıp anlamadığını kontrol etmenin kolay bir yoludur. Öğretmenler aynı zamanda, akranlar arası geri bildirimi etkinleştirebilmekte veya daha zengin, daha bağlantılı bir deneyimi teşvik etmek için bir sınıf blogu oluşturabilmektedir. Daha fazla güvenlik için bloglar parola korumalı kullanılmakta ve öğretmenler yayınları herkese açık hale getirilmeden önce denetlemektedir (Seesaw, 2015).

LivingTree Engage, öğretmenlerin ve ebeveynlerin paylaşım yapmalarına ya da iletişim kurmalarına olanak tanıyan ücretsiz bir mesajlaşma platformudur. Öğretmenlerin web sürümünden bir sınıf oluşturarak işe başladığı uygulamaya, ebeveynler davet e-postaları veya öğretmenin oluşturduğu bir grup kodu ile dâhil olmaktadır. Grup oluşturulduktan sonra tüm katılımcılar gönderiler paylaşabilmekte,

özel mesajlarla iletişim kurabilmekte ya da takvim etkinlikleri oluşturabilmektedir. Metin, dosyalar, fotoğraflar, resimler veya video dosyaları eklenen uygulamada, gönderiler, ana sayfada izleyicilerin arayabilecekleri, beğenebilecekleri, kaydedebilecekleri veya yorum yapabilecekleri Facebook tarzı bir haber akışında görünmektedir. Kullanıcılar, metin mesajları ve anlık bildirimler dâhil olmak üzere çeşitli bildirim seçenekleri için tercihlerini belirleyebilmektedir. Ayarlar menüsünden yabancı ebeveynler ve öğretmenler çeviriyi etkinleştirerek 100 dil arasından istedikleri dili seçerek kendilerini rahat bir şekilde ifade edebilmektedir (LivingTree, 2018)

Classting, Güney Kore'de geliştirilmiş, öğretmenlerin öğrenciler ve aileleri ile fotoğraf, video ve dosya paylaşabileceği bir mesajlaşma platformudur. Ücretsiz bir hesap oluşturduktan sonra öğretmenler, bir e-posta, davet mesajı ya da sınıf kodu göndererek aileleri çevrimiçi ortama davet etmektedir. Ebeveynler ve öğrenciler, öğretmenlerine özel mesajlar gönderebilmektedir. Öğretmenlerin tüm gönderileri denetleme yetkisi olmakla birlikte, velilerin ve öğrencilerin sınıfta gönderi paylaşmasına izin verilebilmektedir. Öğretmenler, sınıflarını, başka bir sınıfla eşleştirerek sınıflar arası çevrimiçi etkinlikler de düzenleyebilmektedir. Dünyanın çeşitli ülkelerinden katılımcıların yer aldığı uygulamada, tasarlanan özelliklerden en iyi şekilde yararlanmak için güvenlik denetimleri öğretmenler tarafından yapılarak, katılımcıların paylaşabilecekleri içerikler sınırlandırılmaktadır. Sanal okul gezisi, sanal mektup arkadaşı veya başka ülkelerdeki diğer okullarla bağlantı kurularak, eğitim süreçleri zenginleştirilebilmektedir. Uygulamada ayrıca, rulet çarkı, zamanlayıcı, öğrencilerin konuşmak için izin alma veya yaptıkları çalışmaları ortak ekrana yansıtarak takip etme imkânı tanıyarak çevrimiçi sınıf yönetimi süreçleri de desteklenmektedir (Classting, 2021).

Klassly, mobil cihaz ve web üzerinden erişilebilen, ilkokul sınıflarına yönelik dijital bir sınıftır. Ücretsiz kullanımı mümkün olmakla birlikte Pro kullanım için ücretlendirme yapılmaktadır. Kullanıcı deneyimi, tipik bir sosyal ağ platformuna çok benzer olmakla birlikte, odak noktası öğretmenler ve velilerin paylaşım yapması ve iletişim kurmasıdır. Öğretmenler, sınıflarını kurarak velileri katılmaya davet etmektedir. Sınıfın açılış sayfasında, kullanıcıların son gönderilere göz attıkları bir bölüm bulunmaktadır. Ev ödevlerini görüntülemek veya oluşturmak için Klasswork

sekmesi kullanılmaktadır. Öğretmenler ödev, yorum, fotoğraf, video, belge veya ses dosyası ekleyebilmekte ve öğrenci tarafından gönderileri kontrol ederek bunlarla ilgili geri bildirim sağlamaktadır (Klassly, 2021).

Ebeveyne dönük tarafta ise anne babalar, verilen ödevlere yanıt olarak çocuklarının resim, yorum veya diğer medyaları göndermesine yardımcı olmaktadır. İstekler sekmesinde, öğretmenler ve veliler soru veya bildirim gönderebilmektedir. Örneğin, bir ebeveyn öğretmene yaklaşan bir devamsızlık hakkında bilgi verebilmekte veya öğretmenler okul gezisi için velilerden izin isteyebilmektedir. Öğretmenler, gönderileri ve ödevleri albümler halinde veya konuya göre düzenleyebilmektedir. Bunlara ek olarak, video konferans özelliğini kullanarak ebeveynlerin ve öğretmenlerin bire bir veya küçük gruplar halinde bağlantı kurmasına olanak tanınmıştır. Ayrıca ders materyalleri yüklenen sistemde, kitaplar, videolar, fotoğraflar, okul hatıraları paylaşılabilmektedir. Ayarlar menüsü, Klassly'yi çok çeşitli dillerde kullanma seçeneği içermektedir (VanderBorght, 2021).

2.2. Mahremiyet ve Çevrimiçi Ortamlarda Mahremiyet

2.2.1. Mahremiyet

Arapçadan dilimize geçen mahremiyet, Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğünde gizlilik ile eş anlamda kullanılmaktadır (TDK, 2022). Gizlilik ise, bir kişinin kendi alanına özel erişimidir. Aksakallı'ya (2020) göre mahremiyet bir haktır ve neyi kimle paylaşacağına kişinin karar vermesidir. Mahremiyet hakkı kişiye, başkalarını kendi özel alanını izlemekten, kullanmaktan, işgal etmekten alıkoyma hakkını vermektedir. Gizlilik, büyük ölçüde ahlaki bir normdur ve kişinin doğasında bulunan bir hak olarak kabul edilmektedir (Haag, 2017).

Mahremiyet kavramı çok eski bir kavramdır ve çağlar boyunca varlığını sürdürmüş, her dönemde farklı bir boyut kazanmıştır. Özellikle içinde bulunduğumuz bilgi ve teknoloji çağında önemi artan kavram; dini inanışlara, kültürlere ve coğrafyaya göre toplumdan topluma farklılıklar gösterebilmektedir. Bu sebeple her mahremiyet tanımı birçok boyutu içine almaktadır. Bireyler kendilerine ait bilgileri, yaşantıları, paylaşacakları kişileri ve bağlamları kontrol etmelidir. Bireylerin mahremiyet

ihtiyaçları üç boyutta ele alınabilir. Bunlardan birincisi kişinin yalnız kalma, yalnız olma ihtiyacıdır. İkincisi kişinin ailesi, arkadaşı, sevdikleri ve yakınları ile diğer insanların gözetiminden/takibinden uzak zaman geçirme ihtiyacıdır. Üçüncüsü ise kişinin tanınmadan, diğer kişilerin dikkatini çekmediğini bilerek kamusal alanda yer almasıdır (Karagülle, 2015). Özel hayatında gizliliğini sağlayabilmiş bireylerin kendini güvende ve dolayısıyla özgür hissettiği söylenebilir. Mahremiyet özünde özgürlüğü barındırmaktadır. Kişisel bilgilerin sahibinin izni olmaksızın ele geçirilmesi ve her türlü kullanımı bireyin sosyal, psikolojik ve fiziksel sağlığını olumsuz etkileyebilmekte, günlük yaşam kalitelerini önemli ölçüde düşürebilmektedir. Bu sebeple modern toplumlarda kişisel verilerin gizliliği dolayısıyla da özgürlüğü ulusal ve uluslararası anlaşmalar, bildirgeler, kanunlar ve kurallarla koruma altına alınmıştır (İder, 2021).

Mahremiyet hakkı, kişinin tüm bilgilerini, yaşantısını, hareketlerini tamamen saklı yapması değil, ilgili bilgileri bizzat kendi inisiyatifiyle paylaşmasını kapsamaktadır. Tüm bunların ötesinde gizlilik hakkı, modern toplumlar tarafından evrensel bir insan hakkı olarak nitelendirilmektedir. 1948 yılında kabul edilen Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Bildirgesi'nde, 1950'de kabul edilen Avrupa İnsan Hakları Bildirgesi'nde ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda kişinin özel bilgilerinin ve yaşam hakkının gizliliğine ilişkin maddeler yer almaktadır (Yüksel, 2003). 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu, 24 Mart 2016'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kabul edilmiş, 7 Nisan 2016 tarih ve 29677 sayılı Resmî Gazetede yayımlanmıştır (KVKK, 2016). Kanun kapsamında anayasada öngörülen özel hayatın gizliliğini ve kişisel verilerin korunmasını sağlayarak bu konuda toplumu bilinçlendirmek amaçlanmıştır. Alınan önlemlere ve yaptırımlara karşın kişilerin gizli bilgileri ele geçirilebilir veya kişinin bilinçsiz davranımı sonucu gizli olmaktan çıkıp erişime açık hale gelebilmektedir. Mahremiyet kaybı olarak da adlandırılan bu süreç, kişinin kendine ait bilgileri koruma konusunda koyduğu sınırlara uyulmadığında ortaya çıkmaktadır. Freund'a (2017) göre gizlilik iki yoldan biriyle kaybolmaktadır; bunlar, kişinin vazgeçmesi ya da gizliliğin zorla elinden alınmasıdır. Kişi, eğer kişisel meselelerini kamuya açıklarsa veya herhangi bir gizlilik ayarı yapmaksızın kendini ifşa ederse, mahremiyeti kaybolan kişinin sorumluluğunda olan

bir kontrol kaybı söz konusudur. Bunun aksine kişisel veriler çeşitli saldırılar ya da ihlaller yoluyla ele geçirildiği noktada başkalarının mahremiyetine saygı duyma gerekliliği önem kazanmaktadır. Mahremiyete saygı, kişinin ruhsal ve duygusal sağlığını korumak, kişinin kendini keşfetme, eleştiri yoluyla gelişmesini teşvik etmek için gereklidir.

Mahremiyete yönelik tedbirler ve bireyin haklarını koruyan yasal düzenlemelere karşın mahremiyeti sağlamaya engel teşkil eden tehditler de bulunmaktadır. Bu tehditler, kendini açığa vurma, merak ve gözetim olarak ifade edilmektedir. Kendini açığa vurma, bireyin kişisel bilgilerini kontrolsüz ve korumasız bir şekilde ifşa etmesi, paylaşmasıdır. Günümüzde sosyal paylaşım sitelerinin artmasıyla kendini açığa vurma eğiliminde olan bireylere sıkça rastlanmaktadır. Mahremiyeti koruma konusundaki ikinci tehdit olan merak, içinde bulunulan topluma ve kültürlere göre farklılık gösterse de röntgencilik kavramı ile özdeşleşmiştir. Bu bağlamda kullanılan merak ifadesi kişinin başkalarına ait bilgi ve içerikleri açığa çıkarma çabasıdır. Üçüncü tehdit olan gözetim, mahremiyete yönelik ciddi bir tehdittir ve kişinin haberi olmaksızın görüntü ve ses kayıtlarının alınması, telefon görüşmelerinin dinlenmesi, belgelerin başka kişilerce ele geçirilmesi gibi davranışları kapsamaktadır (Ünlü, 2022).

Mahremiyet, gelişen teknolojinin bir çıktısı olan bilişim toplumunda yaşanan etik ihlallerinin önemli bir boyutunu kapsamaktadır. Bilgiye erişim ve bilgi paylaşımındaki artışa bağlı olarak kişisel veriler, karar verme süreçlerinde büyük bir yol gösterici olmaktadır. Günümüzde teknoloji ve iletişim şirketlerinin kullanıcılara yönelik daha kaliteli hizmet sunabilmek için kişisel verileri analiz ettikleri bilinmektedir (Alakurt, 2017).

2.2.2. Çevrimiçi Mahremiyet

Sosyal hayatta mahremiyetin önemli bir yeri vardır. Gelişen teknoloji ve son yıllarda yaşanan Covid-19 salgınıyla birlikte dijital medya hayatımızın merkezi haline gelmiştir. İnternetin kullanım alanlarının artması, insanlar arasındaki etkileşimi önemli ölçüde artırmıştır. Sosyal ağların kullanılmaya başlanmasıyla geleneksel sosyalleşme yöntemleri (buluşmak, sohbet etmek vb.) yerini dijital sosyalleşme yöntemlerine

bırakmıştır (Arık ve Arık, 2020). Cep telefonlarının özelliklerinin artırılması, internetin kablosuz olması gibi teknolojik gelişmeler verilerin yayılma hızını ve bilgiye ulaşım sürecini hızlandırmıştır. İnsanlar kendilerine ait fotoğraf, video, ses, konum ve iletişim bilgilerini içeren bilgileri sosyal paylaşım siteleri ve kitle iletişim araçları vasıtasıyla paylaşarak diğer insanlarla etkileşim halinde kalmaktadır (Arat ve Aslan, 2021).

Yaşantımızda önemli yer tutan dijital medya, sağladığı kolaylıkların yanında bir takım etik ve sosyal problemleri de ortaya çıkarmıştır. Bu problemlerin başında dijital mahremiyet gelmektedir. Birçok sebeple kişilerin kendi bilgilerini ve başkasına ait içerikleri sosyal medya aracılığıyla paylaşmaları, internet ortamında bilginin yayılma hızı ve kaybolmama durumları mahremiyet olgusunun değişim sürecini ortaya koymaktadır (Utma, 2018).

Aslanyürek (2015)'e göre dijital mahremiyet, sanal ortamda istemli ya da istemsiz şekilde paylaşılmış bilgilerin gizlilik ve güvenlik seviyesi ile ilgilidir. Çevrimiçi ortamda yaptığımız hareketlerin bizde yarattığı kaygı seviyesi, mahrem bilgilerimizi paylaşmamız ile ilgilidir. Örneğin bir alışveriş sitesine girilen banka kartı bilgileri ya da çeşitli sitelere üye olurken verilen kimlik bilgileri çevrimiçi mahremiyetin örnekleridir.

İstanbul Bilgi Üniversitesi tarafından 2020 yılında Kişisel Verilerin ve Mahremiyetin Korunması Programı kapsamında Gençlere Dijital Tavsiyeler Rehberi yayınlanmıştır. Yayınlanan rehbere göre; kişisel verilerin tamamı özeldir fakat mahrem değildir. Mahrem bilgiler, herkes tarafından bilinmesi istenmeyen dolayısıyla da herkesle paylaşılmayan bilgilerdir. Dijital dünyada, -normal dünyada farklı olarak- yapılan her harekette bir ayak izi bırakılır. Bu izler silinmez ve zamanla çoğalarak kişilerin kontrol edemeyeceği boyutlara ulaşır. Ziyaret edilen web sayfaları, gönderilen e-postalar, fotoğraflar, izlenen videolar, kullanılan elektronik cihaza ilişkin bilgiler, konum bilgileri, internette geçirilen süre bu bilgilerden yalnızca bir kısmıdır. Bu bağlamda kişi sanal ortamlardaki paylaşımlarında sadece kendine ait bilgilerden değil başka kişilerin verilerinden de sorumludur. Paylaşılan içeriklerde başkalarına ait bilgilerin yer alıyor olması, bireysel mahremiyete dikkat edilse bile başkasının

mahremiyetinin ihlal edildiğinin göstergesidir. Başkasıyla yapılan görüşmelerin ses, görüntü ve yazışma kayıtlarının karşı tarafın haberi olmaksızın paylaşma, başkalarının kişisel verilerini kaydetme ve paylaşma, başkalarına ait cihazlardan habersiz bilgi toplamak, dijital mahremiyet ihlalidir ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) kapsamında suçtur (Kişisel Verilerin ve Mahremiyetin Korunması Programı, 2020).

Geçmiş dönemde özel yaşam alanları ortak alanlardan kapılar, pencereler, perdeler ile ayrılarak kişilerin özel yaşantısını korumaları teşvik edilmiştir. Fakat günümüzde her ne kadar evler ve yaşam alanları somut olarak ayrılmış, özelleşmiş olsa da kişilerin kendi bilgilerini kameralar ve çeşitli kayıtlarla paylaşmaları söz konusu olmaktadır. Sosyal paylaşım ağlarının kullanımının yaygınlaşmasıyla sosyalleşme kavramı da tıpkı mahremiyet gibi yeni bir boyut kazanmıştır. Arkadaş olarak ekleme, takip etme, beğenme, yorum yapma gibi etkileşim biçimleri kişileri sosyal medyada daha çok paylaşım yapmaya teşvik etmektedir. Kişiler her ne kadar profillerini gizli tuttuklarını ve paylaşımlarını kimlerin görebileceğini kontrol ettiklerini ifade etseler de takipçi, beğeni ve yorum sayılarını artırmak amacıyla bilerek ya da bilmeyerek kendisi ve yaşantısı ile ilgili birçok bilgiyi paylaşmaktadır. Kişiler, paylaşılan kişisel bilgilerin kaydedilmesi, konum bilgisinden ve cep telefonu sinyallerinden kişinin nerede olduğunun tespit edilmesi, fotoğraf/videoların kayıt altına alınarak izinsiz ve kötüye kullanımı gibi tehlikelere açık hale gelmektedir (Köktener ve Akgün, 2020). Güvenli İnternet Merkezi (2021) resmî sitesinde yayınlanan dijital mahremiyet rehberine göre çevrimiçi mahremiyeti korumaya yönelik alınabilecek tedbirler şu şekilde ifade edilmiştir (Aksakallı, 2021):

- Üyelik istenen sitelerde, siteye verilen bilgilere dikkat edilmelidir.
- Kullanılan her sosyal medya platformu için gizlilik ayarları yapılmalı, sözleşmeler okunmalı ve kişisel profilin ve yapılan paylaşımların kimler tarafından görülebileceği ayarlanmalıdır.
- Tanınmayan kişilerden gelen mesaj ve linklere dikkat edilmeli; uygunsuz içerikler paylaşıldığı takdirde şikâyet edilmelidir.

- Sosyal ağlarda kullanılan 3. Parti uygulamaların güvenlik, erişilebilirlik ve gizlilik politikaları sıklıkla kontrol edilerek verilen izinler gözden geçirilmelidir.

Kişiler paylaşımlarındaki özel bilgiler sebebiyle kötü tecrübeler edinebilmekte ya da kaygılar yaşayabilmektedir (Töngel, 2020). Çevrimiçi mahremiyet kaygıları ve tehditleri şu şekilde sıralanabilir (Aslanyürek, 2015);

- Kişisel verilerin pazarlama, gözetleme, kötüye kullanım gibi amaçlarla toplanması,
- Özel hayatın ve kişilik haklarının ihlali,
- Kötü amaçlı virüs ve yazılımlar,
- Dolandırıcılık ve veri hırsızlığı,
- Bilgisayar hackerlarının kişinin bilgisayarını ele geçirerek kötü amaçlarda kullanması (Pharming);
- Sosyal mühendisliktir.

Dijitalleştirilmiş kişisel bilgiler çevrimiçi ortamlarda kolayca saklanabildiğinden, çoğaltılabildiğinden, aktarılabildiğinden ve entegre edilebildiğinden, dijital çağda bilgi mahremiyetine yönelik riskler daha önemli hale gelmiştir. Sıklıkla görülen veri ihlalleri, insanlara çevrimiçi bilgilerinin kontrolünün kendilerinde olmadığını hatırlatmaktadır (Choi vd., 2018).

Alan yazın incelendiğinde, çevrimiçi ortamlarda kolayca yer alan ve sosyal ağları kullanan yetişkinlerin hiç hesaba katmadığı ve aslında dijital mahremiyeti tehdit eden risklerden en ağır hasarı alacak grubun çocuklar olduğu görülmüştür. Dijital dünyada çocukların olası risklerden korunması ve yetişkinlerin bilinçlendirilmesi noktasında çocuklara yönelik yapılan çevrimiçi mahremiyet ihlallerinin tartışılması önem arz etmektedir.

2.2.3. Çocuklara Yönelik Çevrimiçi Mahremiyet İhlalleri

Birçok çevrimiçi kullanıcı, kişisel bilgileri paylaşmanın ortaya çıkardığı risklerden, çevrimiçi haklarından ve mahremiyetlerini koruma araçları hakkında yeterli bilgiye sahip değildir. Ebeveynlerin yeterli bilgiye sahip olmamasından direkt

etkilenen grup ise çocuklardır. Bilgileri genellikle ebeveynleri veya vasileri tarafından çevrimiçi olarak yayınlanan ve gizliliklerinden ödün verilen çocukların sosyal medyadaki savunmasızlığı düşünüldüğünde yukarıda bahsedilen riskler ve tehditler daha endişe verici olmaktadır (Livingstone, Stoilova & Nandagiri, 2019). Öte yandan ebeveynlerin, bakım verenlerin ve çocuğun hayatına direkt dokunan yetişkinlerin, çocukların çevrimiçi mahremiyeti hakkında belirli bir farkındalığa ve bilgiye sahip olmalarına rağmen, bazı çevrimiçi eylemlerle hala çocuklarının mahremiyetini ihlal ettiği görülmektedir. Ayrıca, sosyal medya kullanımı arttıkça, çocukların çevrimiçi mahremiyetini koruma yöntemleri konusunda ebeveynlerin bilinçlendirilmesi ve çocukları olası risklerden korumak amacıyla filtrelerin geliştirilmesi gerekmektedir (Manotipya & Ghazinour, 2020).

Ebeveynlerin çocuklara yönelik paylaşım davranışları çocuk açısından birçok riski beraberinde getirmektedir. Ebeveynlerin dijital risklerden habersiz çocuklarının hemen her anını sosyal medya aracılığıyla paylaşmaları, çocuklara ait kişisel verilerin kötü niyetli kişilerin eline geçmesine zemin hazırlamaktadır. Özellikle çocuk istismarcılarının kullandığı ve pedofili sitelerinde yer alan çocuk fotoğraflarının çocuklarını paylaşan ailelerin sayfalarından alındığı ifade edilmiştir (Yüksel, 2021).

Çocukların çevrimiçi mahremiyeti ve ifade özgürlüğü hakkında yayınlanan UNICEF raporuna göre, dijital teknolojilerden etkilenen mahremiyetin çeşitli boyutları bulunmaktadır. Bunlar; fiziksel, iletişim, bilgi ve karar mahremiyetidir. İzleme veya canlı yayın teknolojilerinin kullanılmasının bir çocuğun görüntüsünü, faaliyetlerini veya konumunu ortaya çıkarabileceği durumlarda fiziksel mahremiyet ihlal edilmektedir. İletişim gizliliğine yönelik tehditler, istenmeyen alıcılar tarafından gönderilere, sohbetlere ve mesajlara erişim ile ilgilidir. Çocukların bilgileri veya rızaları olmadan kişisel verilerinin toplanması, saklanması ve işlenmesi ile bilgi gizliliği ihlali gerçekleştirilmektedir. Son olarak, karar mahremiyetinin bozulması, çocukların bağımsız karar verme veya gelişim kapasitelerini sınırlayabilecek faydalı bilgilere erişimin kısıtlanmasıyla ilişkilidir. Sonuç olarak rapor, Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de (1989) belirtildiği gibi, çocukların mahremiyet ve kişisel verilerin korunması hakkına, ifade özgürlüğü ve bilgi çeşitliliğine erişim hakkına, itibar saldırılarından korunma hakkına, gelişimlerine ve

gelişen kapasitelerine uygun koruma hakkına ve haklarının ihlalleri ve suistimalleri için çözüm yollarına erişim hakkına vurgu yapmaktadır (UNICEF, 2018).

Dijital çağda çocukların fotoğraflarını çeşitli sosyal medya platformlarında normalden daha fazla yayınlamak doğal görünebilmektedir. Ancak ebeveynler çocuklarına yönelik paylaşımlarından önce çocukların bu konudaki düşüncelerinin ne olabileceğini göz önünde bulundurmalıdır. Mart 2020'nin başlarında İsveç'in Uppsala kentinde düzenlenen 'SciFest' bilim festivalinin aile gününde çocuklara, ailelerinin onlara yönelik yaptıkları paylaşımlar hakkında sorular sorulmuştur. Çocuklara uygulanan ankette yer alan sorular, farklı paylaşım biçimleri hakkında resimlerle desteklenen dört soru ve açık uçlu bir sorudan oluşmaktadır. 4-15 yaş arası toplam 68 çocuğun katıldığı çevrimiçi anket, her ikisi de klinik psikolog olan iki araştırmacı tarafından tabletler kullanılarak uygulanmıştır. Çalışma sonucunda çocukların sosyal medyada kendileriyle ilgili hikayeleri veya görüntüleri paylaşan ebeveynlerinin söz konusu paylaşımları yapmadan önce kendilerine sormalarını istedikleri, habersiz yapılan paylaşımlara sinirlendikleri görülmüştür (Brief Communication, 2020).

Özellikle Covid-19 salgını sebebiyle birçok eylemin dijital ortama taşınması, sosyal paylaşım sitelerinde geçirilen zamanı ve yapılan paylaşımların sıklığını artırmıştır. Ebeveynler sosyal ağlarda kabul görme, ebeveynlik deneyimlerini paylaşma, tatmin olma amaçlarıyla yaptıkları paylaşımlarda çocuklarına ait içeriklere sıklıkla yer vererek çocuklara ait dijital ayak izleri oluşturmaktadır. Çocuk açısından düşünüldüğünde, sürekli fotoğraf ve videolarının çekilip paylaşıldığını görerek hatta başka çocuklara ait yaşantıların izleyerek büyüyen çocuklarda, mahremiyet kavramının farklı algılanması ve mahremiyet bilincinin yeterince oluşmaması sürpriz olmayacaktır. Çocuğun ileriki yaşamında karşısına çıkacak olan bu içerikler, çocuğun utanç duyacağı türden olması halinde sosyal ortamdan dışlanma, alay edilme, küçük düşürülme gibi amaçlarla kullanılabilir, bu ise psiko-sosyal gelişimini olumsuz etkileyebilmektedir (Aksakallı, 2021).

Ailelerde gerekli bilincin oluşturulması amacıyla Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından “Çocukların Dijital Risklerden Korunmasında Ebeveyn Rehberi” yayınlanmış ve çocuklara yönelik

çevrimiçi ihlallerden de bahsedilmiştir. Bu kapsamda; çocukların her şeyden önce birey olarak saygı duyulması gereken hakları bulunmaktadır. Çocuklara ait içeriklerin sosyal ağlarda paylaşılmadan önce onların haklarına saygı duyma sorumluluğumuz olduğu unutulmamalıdır. Çocuk görüntüleri kesinlikle herkesin görebileceği şekilde paylaşılmamalıdır. Herkesin erişimine açık içerikler, çocuğa ait tüm bilgilerin sokaklara asılması, herkese dağıtılması ile eşdeğerdir. Çünkü internette bilgi paylaşıldığı anda yayılır ve silmek neredeyse imkansızdır. Paylaşımların kimler tarafından görüleceği tamamıyla kontrol edilemese de yine de sınırlandırılmalıdır. Çocukların açık kimlik bilgileri, okulu, konumu, günlük rutini, sosyal medya aracılığıyla kolayca ulaşılabilecek diğer bilgileri paylaşılmamalıdır. Çocukların özel bölgelerinin açıkça ve dolaylı göründüğü içerikler, tuvalet, banyo, bikini/mayo ile olduğu özel anları, hasta oldukları görseller kesinlikle paylaşılmamalıdır. Çocuğun zor durumda olduğu, ağladığı, savunmasız olduğu görüntüler ve içerikler paylaşılmamalıdır. Bunlarla birlikte yetişkinlerin dikkat etmesi gereken en can alıcı nokta ise bu tedbirlerin sadece kendi çocuğunu değil diğer çocukları da kapsaması gerektiğidir. Yapılan paylaşımlarda ve yayınlanan içeriklerde çocuk mahremiyetini ihlal eden herhangi bir durumun olmadığından emin olunmalıdır (Çocukların Dijital Risklerden Korunmasında Ebeveyn Rehberi, 2021). Bahsi geçen tüm riskler gerçek zarara dönüşmeyebilir ancak hayatlarında başka sorunlarla karşı karşıya kalan çocukları daha savunmasız hale getirebileceği unutulmamalıdır. Riskleri azaltmaya yönelik tedbirlerin çocukların ifade özgürlüğü, bilgiye erişim ve mahremiyet haklarıyla dengelenmesi önemlidir (UNICEF, 2020).

2.3. Sosyal Ağlar, Ebeveynlik ve Çocuk Hakları

2.3.1. Sosyal Ağlar

1990'ların sonlarında geniş bant internetin popüler hale gelmesiyle, kullanıcıların içerik oluşturmasına ve yüklemesine izin veren web siteleri ortaya çıkmaya başlamıştır. İlk sosyal ağ sitesi olarak bilinen SixDegrees.com, 1997'de ortaya çıkmıştır. 2002'den itibaren ise çok sayıda sosyal ağ sitesi açılmış birçoğu kısa süreli popülerliğin ardından kapanmıştır. 2000'lerin sonunda, sosyal medya geniş çapta kabul görerek çok sayıda kullanıcı sayısına ulaşmıştır. En büyük sosyal ağ sitelerinden biri

olan ABD merkezli Facebook, başlangıçta Mark Zuckerberg tarafından Harvard Üniversitesi'ndeki diğer öğrencilerle iletişimde kalmak için kurulmuştur (Kaplan & Haenlein, 2010).

Blandi, Sabbatucci, Dallagiacoma, Alberti, Bertuccio & Odone (2022) yaptıkları araştırmada Facebook, Instagram, YouTube, TikTok ve Twitter gibi platformlar, Z kuşağı ve Y kuşağı kullanıcıların kullanım amacında arasında bazı farklılıklar olsa en çok tercih edilen sosyal ağlar olmuştur. Özel olarak, Y kuşağı Facebook'u daha sık kullanırken Z kuşağı Instagram, YouTube, TikTok ve Twitter'ı kullanmıştır. Ayrıca Z kuşağı, sosyal ağlarda makale veya gönderi okumayı Y kuşağı kuşağına göre daha sık tercih etmektedir. Diğer taraftan Y kuşağı ise haber sitelerini bilgi kaynağı olarak Z kuşağına göre daha sık kullanmaktadır.

Sosyal medya, kullanıcıların kişisel bilgi profilleri oluşturarak, arkadaşlarını ve iş arkadaşlarını bu profillere erişmeleri için davet ettikleri, birbirleri arasında e-posta ve/veya anlık mesaj göndererek bağlantı kurmalarını sağlayan uygulamalardır (Dilmen, 2007:114-116). Bu kişisel profiller, fotoğraflar, videolar, ses dosyaları ve bloglar dahil olmak üzere birçok bilgi içermektedir. Bu bağlamda sosyal medya, "Web 2.0'ın ideolojik ve teknolojik temelleri üzerine inşa edilen, kullanıcı tarafından içeriklerin oluşturulmasına ve geliştirilmesine izin veren bir grup internet tabanlı uygulama" olarak tanımlanmıştır (Kaplan & Haenlein, 2010:61). Bu tanımların yanında sosyal medya, zaman ve mekân sınırı olmaksızın insanların çevrimiçi kanallarda birbirleriyle kurduğu diyaloglar ve yaptıkları paylaşımların tümünü ifade etmektedir. Geleneksel medya, tek noktadan tüm kullanıcılara yönelik bilgi paylaşımını kapsarken sosyal medya çoktan çoğa modeli temeline dayanan kullanıcıların ürettikleri ve paylaştıkları bilgilerden oluşan kullanıcı kaynaklı medya özelliğine sahiptir (Uluç ve Yarcı, 2017).

Onat & Alikılıç (2008) sosyal ağ ortamlarını 7 başlıkta incelemiştir. Bunlar;

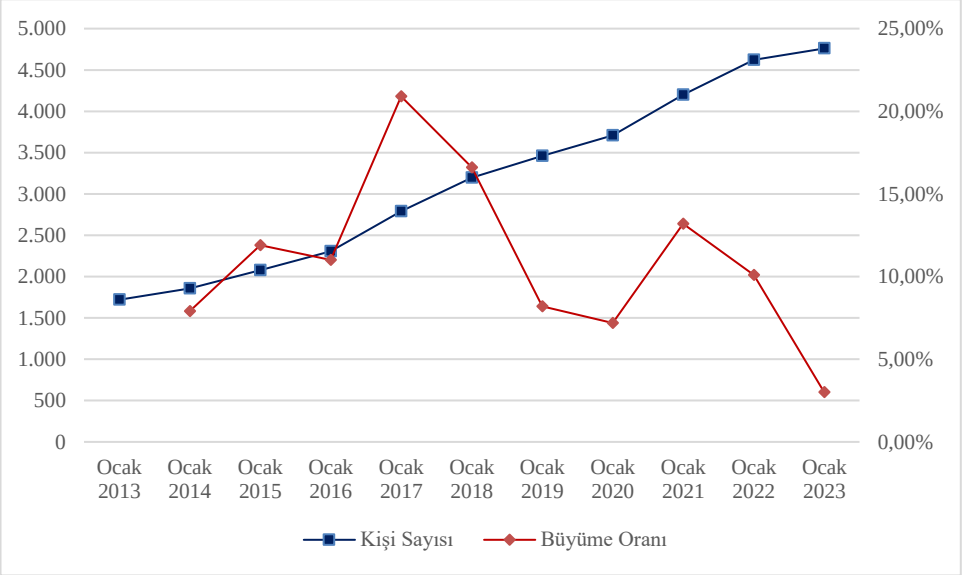
1. E-posta grupları,
2. Bloglar,
3. Forumlar,
4. Kurumsal intranet (kurum içi ağ),

5. Extranet (kurumsal müşterilerle oluşturulan ağ),
6. Hızlı mesaj servisleri,
7. Sosyal ağ siteleridir.

Dewing (2010), sosyal ağlarla yaygın olarak ilişkilendirilen internet hizmetleri 7 başlıkta incelemiştir. Bunlar:

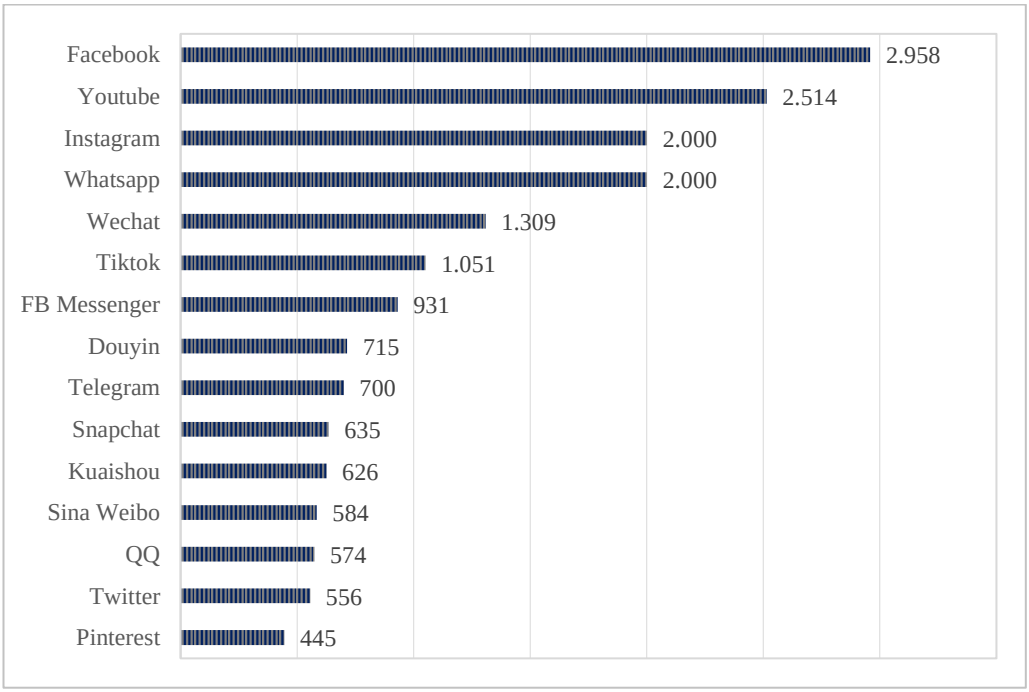
1. Bloglar: Genelde yayınlanan içerik sayfalarının ters kronolojik sırada görüntülendiği çevrimiçi dergilerdir.
2. Wikiler: Genel anlamda wiki, kullanıcıların web tarayıcısı kullanarak hali hazırda bulunan bir sayfayı değiştirmesine veya yeni bir sayfa oluşturmasına izin verilen toplu bir web sitesidir. Wiki teknolojisini kullanan ücretsiz bir çevrimiçi ansiklopedi olan Wikipedia, en yaygın örnektir.
3. Sosyal İmleme (Social Bookmarking): Türkçe karşılığı sosyal yer imi ya da sosyal etiketleme olarak karşımıza çıkmaktadır. Kavram, sanal ortamda bulunan içeriklerin kullanıcı tarafından beğenilmesi, kategorize edilmesi ve diğer insanlarla paylaşılabilmesine olanak tanıyan siteleri ifade etmektedir.
4. Sosyal Ağ Siteleri: Bireylerin sınırlı bir sistem içinde genel veya yarı herkese açık bir profil oluşturdukları, çeşitli içerikler paylaştıkları, bağlantı listelerini ve sistem içinde başkaları tarafından yapılanları görüntüledikleri ve içerikler arasında gezebildikleri web tabanlı hizmetler olarak tanımlanmıştır (Dewing, 2010). Dünya'da en çok kullanılan sosyal ağ siteleri, Facebook, Youtube ve WhatsApp'tır (Kemp, 2023).
5. Durum Güncelleme Hizmetleri: Mikroblog hizmetleri olarak da bilinen durum güncelleme hizmetleri, kişilerin kişiler veya olaylar hakkında kısa güncellemeler paylaşmasına ve başkaları tarafından oluşturulan güncellemeleri görmesine olanak tanımaktadır. Twitter, en yaygın örneklerinden biridir.
6. Sanal Dünya İçeriği: Kullanıcıların etkileşimde bulunduğu oyun benzeri sanal ortamlar sunmaktadır. Kullanıcılar, kendilerini temsil eden sanal resim veya karakterler oluşturarak başka insanlarla etkileşime girmektedir.
7. Medya Paylaşım Siteleri: Kullanıcıların video veya fotoğraf gönderebildikleri siteleridir. Yaygın örnekler arasında YouTube, Pinterest ve Instagram bulunmaktadır.

Bu kategorilerin birbirleriyle örtüştükleri görülmektedir. Örneğin Twitter, bir sosyal ağ sitesidir ve aynı zamanda bir durum güncelleme hizmetidir. Aynı şekilde sosyal ağ sitesi olan Facebook kullanıcıları fotoğraf paylaşabilmekte ve medya paylaşım sitesi Pinterest kullanıcıları diğer kişileri takip edebilmektedir (Dewing, 2010).

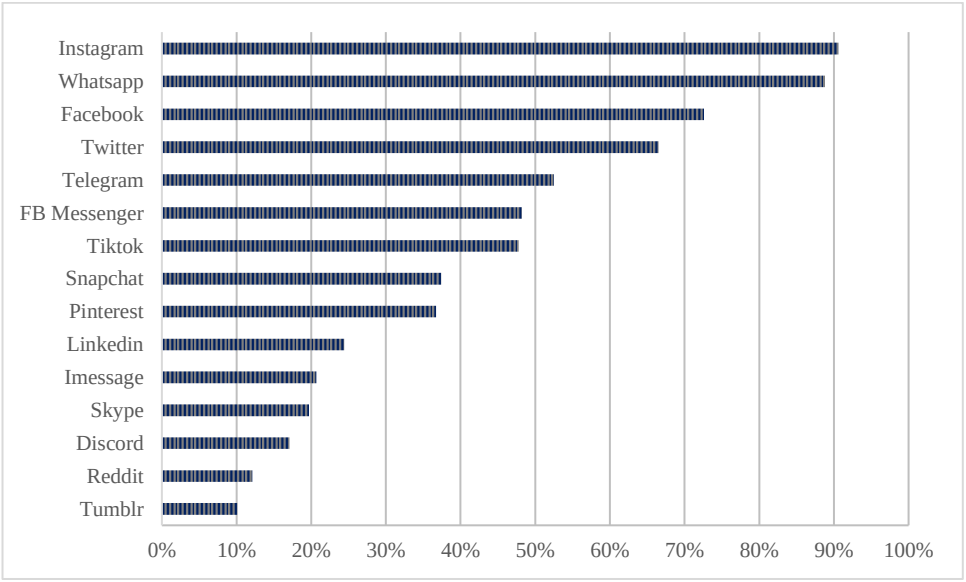
Şekil 2.5. Yıllara Göre Sosyal Medya Kullanımı (Kemp, 2023)

Ocak 2023 itibariyle dünya çapında 4,76 milyar sosyal medya kullanıcısı olduğu bilinmektedir. İlk bakışta bu sayı dünya nüfusunun yarısının sosyal medya kullandığı izlenimini verse de kişi başına düşen sosyal ağ hesap sayısının birden fazla olabileceği göz ardı edilmemelidir. Şekil 2.5.'te yıllara göre sosyal medya kullanımı gösterilmektedir. Şekilde kişi sayısı birincil eksende (solda) gösterilirken büyüme oranı ikincil eksende (sağda) gösterilmektedir. Şekil 2.5.'e bakıldığında, sosyal medya kullanıcı sayılarının her yıl arttığı görülmektedir. Geçtiğimiz yıl, dünya çapında sosyal medya kullanıcı sayısındaki artışın en düşük olduğu görülmektedir. Buna karşın kullanıcı sayılarındaki artışın hala devam etmesi göze çarpmaktadır.

Şekil 2.6. Dünyada En Çok Kullanılan Sosyal Medya Platformları (Milyon Kişi) (Kemp, 2023)

Şekil 2.6'da görüldüğü gibi dünyada en çok tercih edilen sosyal medya platformlarının sırasıyla Facebook, YouTube, WhatsApp, Instagram ve Wechat'tir.

Şekil 2.7. Türkiye'de En Çok Kullanılan Sosyal Medya Platformları (Kemp, 2023)

En son verilere göre Türkiye'de en çok kullanılan sosyal medya platformu Instagram olmuştur. İnternet kullanıcılarının sosyal medya platformlarında harcadığı zaman günde ortalama 2 saat 31 dakikadır ve her bir kullanıcının ortalama 7,6 sosyal platformunda hesabı olduğu bilinmektedir. Nitekim Türkiye, Instagram mobil kullanımında (sadece Android cihazlardan alınan verilere göre) ayda ortalama 21,4 saat kullanım süresi ile dünyada ilk sırada yer almıştır. Buna ek olarak Türkiye, nüfusa oranla Kripto para sahipliğinde yine Dünya'da ilk sırada yer almaktadır. Öte yandan haftalık internet üzerinden yapılan alışverişlerde Türkiye, Tayland ve Güney Kore'den sonra dünyada üçüncü sırada yer almaktadır (Kemp, 2023).

Sosyal iletişim ortamları, insan hayatını hem sosyal hem de kişisel açıdan değiştirmiştir. Geleneksel sosyalleşmede insanlar çay bahçelerinde, parkta, sokakta sohbet ederken gelişen teknolojinin sosyalleşmeyi sanal ortama taşımasıyla birlikte fotoğraf, video gibi çeşitli içeriklerin paylaşımıyla, çevrimiçi mesajlaşma ve görüntülü sohbetlerle kişiler arası iletişim sağlanmaktadır (İnan, 2021). Bu sanal sosyalleşme, kendini sunma kavramını da beraberinde getirmiştir. Kendini sunma, herhangi bir sosyal etkileşim türünde kullanıcıların, diğer insanların kendileri hakkında oluşturduğu izlenimleri kontrol etme arzusuna sahip olduklarını belirtmektedir. Bir yandan beğeni kazanmak, başkalarını etkilemek amacıyla sosyal kaygılarla yapılan kendini sunma, diğer yandan, kişinin kişisel kimliğiyle ilgili tutarlı bir imaj yaratma arzusunu harekete geçirmektedir. Kullanıcıların kişisel bir web sayfası oluşturmaya karar vermelerinin temel nedeni, kendilerini sunma isteğidir. Genellikle, modaya uygun kıyafetlerle fotoğraf/video yayınlayarak modayı takip ettiklerini ön plana çıkarmaya çalışan kullanıcıların dış görünüşleriyle örtüşen duygularını, düşüncelerini, hoşlandığı ya da hoşlanmadığı durumları da ifşa ettiği görülmektedir (Kaplan & Haenlein, 2010).

Paylaşılan içeriklerin kullanıcılar tarafından üretildiği sosyal ağlarda insanlar, kişiliklerine, çevrelerine veya yaşantılarına dair çeşitli içerikler üretmektedir. Her yaştan kitleye hitap etme gücüne sahip olan sosyal ağlarda, dijital kültürle çocuk büyüten ebeveynlerin payı oldukça büyüktür. Yaşadıkları güzellikleri, zorlukları, duyguları paylaşan ebeveynlerin sosyal ağları kullanım gerekçeleri ve alışkanlıkları

birçok araştırmaya konu olmuştur (Kopuz, 2021). Bu bağlamda ebeveynlerin sosyal medya kullanımları üzerine değinilmesi önem arz etmektedir.

2.3.2. Ebeveynlik ve Sosyal Ağlar

İlk olarak 1990'ların ortalarında kullanıcılar tarafından yaygın olarak kullanılabilir hale gelen internet sayesinde insanlar, tavsiye, bilgi ve destek için web sitelerine, çevrimiçi tartışma forumlarına ve bloglara kolayca erişim sağlamaktadır. Günümüzde, akıllı telefonlar, tablet bilgisayarlar ve Wi-Fi gibi mobil medyanın ortaya çıkışı, neredeyse her yerden internete erişimi mümkün hale getirmiştir. Duggan, Lenhart, Lampe & Ellison'ın (2015) yaptığı araştırmaya katılan ebeveynlerin %91'i internet kullanmaktadır. Bu oran genel kullanıcılar ve ebeveyn olmayan yetişkinler arasında görülen oranlardan önemli ölçüde yüksektir. İnternet kullanan ebeveynler arasında, çeşitli platformlarda sosyal medya kullanımı yaygındır ve ebeveynlerin %83'ünün sosyal medyayı aktif olarak kullandıkları bilinmektedir. Platformların kullanımındaki en büyük farklılık anneler ve babalar arasındadır. Çevrimiçi annelerin sosyal medya kullanma olasılığı çevrimiçi babalara göre iki kat daha fazladır.

Ebeveynlerin teknoloji kullanımı, özellikle de mobil cihazları kullanım durumları, ebeveynlik tutumlarının tümünü etkileme potansiyeline sahiptir. Bununla birlikte, teknoloji kullanımının ebeveynlik üzerinde hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu düşülmektedir. Teknoloji kullanımının olumlu tarafları, ebeveynlerin duygularını düzenlemesine yardımcı olup erişim desteği sağlayarak hem kendileri hem de çocukları için daha fazla empati, kabul ve şefkat geliştirmelerini desteklemektedir. Bu teknoloji kullanımı aynı zamanda ebeveynlerin çocuklarını dikkatle dinlemesini, kendilerine ve çocuklarına yönelik farkındalıklarını korumalarını ve çocuk davranışlarına sakince tepki vermelerini zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla ebeveyn çocuk iletişimini bozma potansiyeline sahiptir. Sosyal medya kullanımı ebeveynleri sosyal karşılaştırmalar yapma ve yargılama davranışlarına sürükleyerek ebeveynlerin çocuklarını koşulsuz bir şekilde kabul etmelerini ve çocuklarına karşı önyargısız olmalarını zorlaştırmaktadır (Lippold, 2022).

Günümüzde teknolojiyle entegre olmuş bir yaşantının içine doğan çocukların ve ebeveynlerinin teknolojinin yaygın kullanımının sonucu olarak farklı alanlarda

sosyalleşme ihtiyacı duydukları görülmektedir. Aileler, yakınları, arkadaşları ve aile bireyleri ile sosyal medya ortamından etkileşim kurmakta ve kendi hayatları ilgili gelişmeleri paylaşırken çevresindeki insanların da hayatı ile ilgili bilgiler edinmektedir. Aynı zamanda çocuklarıyla birlikte biriktirdikleri anıları anı defterleri ve fotoğraf albümlerinde saklamak yerine dijital ortamda paylaşarak depolamaktadır. Uzakta yaşayan tanıdıklarına çocuklarını tanıtmak isteyen ebeveynler, çevrimiçi ortamlar aracılığıyla mesafeleri aradan kaldırmayı tercih etmektedir. Ebeveynler arasında sosyal ağların kullanımının yaygınlaşmasıyla da bu paylaşım gerekçeleri birer norm haline gelmektedir (Ayhan ve Öztürk, 2021). Çocuklarla iletişim kurmanın, anılar biriktirmenin, hobiler edinerek ailece vakit geçirmenin önemine vurgu yapılan günümüzde ebeveynler, iyi birer ebeveyn olduklarını ve mutlu çocuklar yetiştirdiklerini sosyal medya platformlarından aynı anda yüzlerce kişiyle paylaşarak sosyal doyum sağlamaktadır. Çocuklarının gelişimlerine dair birçok bilgi edinerek, çocuk büyütme yolculuğunda olan başka ebeveynlerle iletişim kurmak ve ebeveynlik tecrübelerini çeşitlendirmek amacıyla da sosyal medya platformlarının ebeveynler tarafından sıklıkla kullanıldığı bilinmektedir. Bebeklerin anne karnına ilk düştüğü andan itibaren anne-bebek uygulamaları sayesinde bebeğin gelişimi hakkında günlük bilgiler edinmek, ebeveynler için etkili bir motivasyon kaynağı olmaktadır (Serin, 2019).

Ebeveynler, çocukları ile ilgili bilgiye ulaşmak ve bilgi paylaşmak amacıyla sıklıkla interneti, mobil uygulamaları ve sosyal medya platformlarını kullanmaktadır. Bu teknolojiler, ebeveynlerin bilgi arama, destek alma ve deneyimlerinin ayrıntılarını çeşitli şekillerde birbirleriyle paylaşmaları konusunda iyi bir fırsat olarak görülmektedir. Bu tür uygulamalar verileştirmeyi yani ebeveynlerin sadece kendilerinin değil, aynı zamanda çocuklarının da yaşamlarının ayrıntılarını dijital veri formatlarına dönüştürmelerini kolaylaştırmıştır. Bu bağlamda kişinin kişisel verilerini başkalarıyla gönüllü olarak paylaşmasının yanı sıra veri hırsızlığı ve paylaşılan bilgilerin ticari olarak kullanılması ihtimali gündeme gelmektedir (Lupton, Pedersen & Thomas, 2016). Sosyal medya kullanım alışkanlıkları her geçen gün artan ebeveynlerin çocuklarına yönelik yaptıkları paylaşımlar ciddi gizlilik ihlallerine sebep olmakla birlikte çocukların olası risklerden korunmasının önünde en büyük engeldir.

Bu bağlamda ebeveynlerin çocuk merkezli paylaşımları ve bu paylaşımların sıklığı incelenmesi gereken önemli konulardandır (Yardım ve Erişti, 2021). Alan yazında paylaşan ebeveynlik anlamıyla yerini alan sharenting kavramı, çocuğun sahip olduğu hakları korumaktan sorumlu olan ebeveynler tarafından çocuğun metalaştırılması ve çocuk üzerinden menfaat sağlanması yönüyle günümüz ebeveynlerinin sosyal medya kullanım alışkanlıklarına ışık tutmaktadır.

2.3.3. Sharenting (Ebeveynlerin Çocuklarını Sosyal Ağlarda Paylaşması)

Son on yılda, sosyal ağ sitelerinin kullanım oranı hızlı bir artış göstermiştir. Her yaştan insan, arkadaşlıkları sürdürmek veya genişletmek, bilgi toplamak/ paylaşmak gibi çok çeşitli insani deneyimler giderek daha önemli hale geldikçe sosyal medya platformlarının aktif kullanıcıları haline gelmiştir (Ouvrein & Verswijvel, 2019). Bilgi teknolojisinin bu evrimi sırasında, yeni nesil yetişkinler de sosyal yaşantıya dâhil olmaya devam etmektedir. Bu hızlı değişim ve sürecinde, günümüz ebeveynleri çocuklarını dijital kültürde yetiştirme gayreti içindedir. Örneğin Amerika Birleşik Devletleri'nde İnternet kullanan ebeveynlerin %83'ü sosyal ağlarda aktiftir. Ebeveynlerin sosyal ağ paylaşımlarının büyük bir çoğunluğunu çocuklarına ait içerikler oluşturmaktadır (Maraşlı, Sühendan, Yılmaztürk & Çok 2016).

Aileye yeni katılan bebek, büyük bir sevinç kaynağıdır ve çocuk büyüdükçe, çocukla ilgili fotoğraf, video ve diğer kişisel bilgilerin aile tarafından gerek kendi şahsi hesaplarında gerekse de çocuğa açılan hesaplar aracılığıyla paylaşılması neredeyse bir sosyal norm haline gelmiştir (Brosch, 2016:226). Ancak bu durum, çocuğun çevrimiçi mahremiyetinin ihlal edildiğini ortaya koymakla birlikte potansiyel olarak güvenlik riski taşımaktadır. Bu davranışın kapsamlı bir şekilde ifade edilmesi, ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri ve görüntüleri paylaşmak için sosyal medyanın kullanımı olarak ifade edilen "sharenting" terimini ortaya çıkarmıştır (Fox & Hoy, 2019).

Collians Dictionary (2022), "Sharenting" kavramını, sosyal medyanın çocuklarla ilgili haberleri, görüntüleri ve her türlü içeriği paylaşmak amacıyla kullanımı olarak tanımlanmış, share (paylaşma) ile parent (ebeveyn) kelimelerinin entegre edilmesi sonucu oluştuğunu ifade etmiştir. Sharenting kavramını ele alırken

üç önemli etmenden söz edilmektedir. Bunlar, bir kitlenin varlığı, çocuğun kimliğinin tespit edilebilme olasılığı ve çocuk için oluşabilecek risklerdir. Sözü edilen paylaşımlar sebebiyle çocuk, kaçırma, çevrimiçi pedofili gibi çocuğu doğrudan etkileyecek risklere açık hale gelmektedir. Bu risklerin yanında ebeveynlerin çocuklarının mahremiyet hakkını ihlal ettiği, bu ihlalin günümüzde ve gelecekte çocuğu tehlikeye atabileceği diğer önemli noktadır (Aslan ve Durmuş, 2020). Çocuğa yönelik ifşaların ve gizlilik ihlallerinin uzun vadeli sonuçları tam anlamıyla bilinememekle birlikte çocuğa yönelik paylaşımların temel riski, çocuğun mahremiyetini kaybetmesiyle ilişkilidir. Bu bağlamda Brosch (2018:78), sharenting terimini, "Ebeveynler tarafından çocuklarına ilişkin, çocukların mahremiyetini ihlal eden çok sayıda ayrıntılı bilginin fotoğraf, video ve paylaşımlar aracılığıyla sosyal medya aracılığıyla kamuoyuna açıklanması" olarak tanımlamıştır. Ancak bu paylaşım davranışları, sadece ebeveynlerle sınırlı değildir. Büyükanneler, büyükbabalar, geniş aile, arkadaşlar, hayatlarındaki çocuklarla ilgili kişisel bilgileri sosyal medyada kolayca paylaşmaktadır. Birçoğu kendi hayatlarını sosyal medyada paylaşan günümüz ebeveynleri, çocukları hakkında bu tür bilgileri yayınlamanın tam etkisini ve olası sonuçlarını kavrayamamaktadır (Fox & Hoy, 2019).

Sharenting terimi üzerindeki anlamsal tartışmalar, tanımlanan olgunun sözlük anlamına odaklanmak yerine, ebeveynlerin çocuklar hakkında bilgi ifşa etmeyle ilgili amaçlarını veya faaliyet alanlarını belirlemeye çalışmaktadır (Brosch, 2018). Sharenting bağlamındaki ebeveyn paylaşımlarında temel motivasyonunun onay ve sosyal destek almak olduğunu söylemek mümkündür. Yapılan paylaşımlar ebeveynler açısından hem olumlu hem de olumsuz etkilere sahiptir. Çocuklara bakma, sosyal katılım becerisini gösterme, yeni bilgiler ve yeni arkadaşlar edinme olumlu etkilerinden sayılırken; kendini güvensiz hissetme, çocuğunu başkasının çocuğuyla kıyaslama, düşmanlık ve muhalefete yol açma olumsuz etkiler arasında sayılmaktadır. Dolayısıyla, ebeveynler tarafından yapılan paylaşımların çeşitli güdülerle gerçekleştirildiği, akran yaklaşımı stratejisiyle yürütüldüğü ve aynı zamanda hem olumlu hem de olumsuz etkileri olduğu sonucuna varılabilmektedir (Latipah, Kistoro, Hasanah & Putranta 2020).

Ebeveynlerin çocuklarına yönelik paylaşımları incelendiğinde ebeveynlik olgusu ve sharenting kavramı iç içe geçmiştir. Yapılan araştırmada anne babaların ne kadar iyi ebeveyn olduklarını paylaşıp paylaşmama ikilemi yaşadığını ortaya koymuştur (Damkjaer, 2018). Çocukların henüz dünyaya gelmeden sosyal medyada bilgileri paylaşılmakta dolayısıyla dijital kimlikleri ve ayak izleri oluşmaktadır. Bebeğin ultrason resimleri, cinsiyeti, odası, kişisel eşyaları, doğum sertifikası, isminin ne olacağı ile ilgili bilgiler ebeveynlerin çocuklarına dair yaptıkları ilk paylaşımlar arasındadır (Aslan ve Durmuş, 2019). Bu veriler ışığında çocukların büyük bir çoğunluğunun henüz iki yaşına gelmeden sosyal medyada kedilerine ait bilgilerin yer aldığını söylemek mümkündür (Duggan vd., 2015). Öte yandan çocuk büyüdükçe çocuğa dair içerikler de çeşitlenmekte ve daha ayrıntılı hale gelmektedir. Maraşlı ve arkadaşlarına (2016) göre, ebeveynlerin yaptıkları paylaşımları dört temel başlık altında açıklamak mümkündür. Bunlar; özel günler, birlikte yapılan aktiviteler, sağlık ve çocukla ilgili paylaşımlardır. Cinsiyet partisi, doğum günü, diş partisi, mezuniyet gibi anılar özel günler; piknik, seyahat, tatil gibi aile aktiviteleri birlikte yapılan aktiviteler kapsamında yer almaktadır. Sağlığa dair paylaşımlarda çocukların varsa ameliyatı, geçirdikleri ya da geçirmekte oldukları hastalıkları ve bunlara yönelik ebeveyn tecrübeleri; çocukla ilgili bilgiler kapsamında da bilgilendirmeler, tavsiyeler, tecrübeler gibi paylaşımlar yapıldığı görülmüştür. Bu paylaşım durumlarına ek olarak ebeveynler, çocuklarının arkadaşlarıyla birlikte olduğu toplu anları, mutlu ve komik fotoğrafları da sıklıkla tercih etmektedir (Lupi & Siibak, 2019). Her ne kadar sevimli ve mutlu bir anı olarak paylaşmaya değer görülse de tatilde, bahçede, havuzda çocukların mayolu, bezli veya çıplak fotoğrafları da paylaşılan diğer içerikler arasındadır (Kumar & Schoenebeck, 2015). Bilinçli ya da bilinçsiz çok fazla bilgi içeren paylaşımlarda çocuğun adı/soyadı, gönderideki konum bilgisi, yaşanılan şehir ya da semt açıkça yer almaktadır (Brosch, 2018).

Öte yandan sosyal medyayı çocuk odaklı kullanan insanların çevrimiçi bilgi paylaşımı, sosyal sermaye açısından fayda sağlamaktadır. Çünkü çoğu ebeveyn, interneti bilgi tavsiye ve destek aramak için kullanmaktadır. Sosyal ağlarda genel anlamda cinsiyetsizlik görülse de çocuk odaklı paylaşımlara annelerin daha yatkın olduğu görülmektedir (Duggan vd, 2015; Gibson& Hanson, 2013; Kumar &

Shoenebeck, 2015). Özellikle anne bloglarını takip eden annelerin, onaylanma ve dayanışmadan hoşlandığı, yaşadığı zorluklarda yalnız olmadığını hissettikleri görülmüştür (Kumar & Schoenebeck, 2015). Ebeveynlerin psikososyal ihtiyaçları bakımından değerlendirildiğinde sharenting, ebeveynlerin yaptıkları paylaşımlara aldıkları beğeni (like) ve olumlu yorum sayısıyla çocuğuna iyi bakım verdiği, iyi bir ebeveyn olduğu yönünde motive olmalarını sağlamaktadır. Çocukların yaşadığı tıbbi ve gelişimsel sorunlar üzerinden dikkat çekebilen aileler engelli veya ölümcül hastalığa sahip olan çocukları için de destekleyici ortamlar oluşturabilmektedir (Ayhan ve Öztürk, 2021).

Ebeveynler paylaştıkları içeriklerin sadece kendi kişisel sayfalarında kaldığını düşünseler de özellikle çocuklara yönelik içerikler reklam malzemesi olarak kullanılmakta, kimlik hırsızları ve kötü niyetli kişiler tarafından tehlikesi ön görülemeyecek içeriklerde kullanılabilmektedir (Steinberg, 2017). Bilinçsiz paylaşımların ortaya çıkarabileceği riskler arasında, herkese açık paylaşılan içerikler kötü niyetli kişiler tarafından rahatlıkla erişilerek istismarcılar tarafından kullanılabilme ihtimali, çocukların mahremiyet ihlalleri sebebiyle mahremiyet gelişimlerinin olumsuz etkilenmesi ve dijital kimliğiyle ön planda olan çocukların gerçek hayata adaptasyon ve sosyal gelişim problemleri yaşamaları yer almaktadır (Aksakallı, 2021). Bu bağlamda BTK tarafından hazırlanan "Dijital Mahremiyet" rehberinde ebeveynlere çocuklarıyla ilgili sosyal medya paylaşımı yapmadan dikkat etmeleri gereken 5 önemli tavsiye verilmiştir (Aksakallı, 2021):

1- Paylaşım yapılmadan önce paylaşılması planlanan içeriğin çocuğun mahremiyetini hilal etmediğinden ve ileriki yaşlarda çocuğun utanç duyacağı özel anların yer almadığından emin olunmalıdır.
2- Çocuğun gelişim yolculuğunda ölümsüzleştirilen fotoğraf veya videoların hepsini paylaşmak, çocuğun özel alanını ihlal edeceğinden bazı anların özel kalmasına dikkat edilmelidir.
3- Paylaşım yapılan sosyal ağların gizlilik kontrolleri yapılarak içerikleri kimlerin görebileceği mutlaka kontrol edilmedir. Paylaşılan bilgilerin internet ortamındaki yayılma hızı ve yayılan bilgilerin tamamen silinemeyeceği unutulmamalıdır.

4- Dijital ortamlarda çocuklara dair bırakılan ayak izlerinin ileriki yaşamlarında çocukların önüne engel olarak çıkmayacağından emin olunmalıdır. İnternet ortamından kolayca erişilebilen kişisel bilgiler onların iş başvurusu, üniversiteye kabul gibi önemli noktalarda takılmalarına sebep olabileceği unutulmamalıdır.
5- Özel hayatın gizliliği, kişisel veri mahremiyeti gibi kavramları çocuklar rol model aldıkları yetişkinlerden öğrenmektedir. Çocuğu yönelik yapılan mahremiyet ihlalleri onların kişisel alanlarını ve gizliliklerinin önemini farklı algılamalarına sebep olabilmektedir.

İnternette ve sosyal medya platformlarında ebeveynlerin ve ailelerin, sürdürdükleri yaşamları paylaşmaya istekli olmaları sebebiyle çocukların çok sayıda görüntüsü paylaşılmaktadır. Hitap edilen takipçiler, aile yaşamına ilişkin günlük ve haftalık güncellemeler aldıkça, takip ettikleri Instagram kişiliklerine karşı aşinalık ve bağlılık duygusu geliştirmektedir (Dobson & Jay, 2021). Ebeveyn blog yazarlarının yükselişi dünya çapında bir trend haline gelmiş ve bazı "fenomenler" artık kişisel markalarını kurarak sosyal medyadaki etkili rolleri aracılığıyla önemli bir gelir elde etmektedir. Sosyal medya fenomenleri, sosyal medyada geniş bir takipçi kitlesi edinen, günlük yaşamlarını ve tarzlarını yazılı ve görsel içerikler ile sosyal ağlarda paylaşan, gönderilerine çeşitli markaların reklamlarını entegre ederek dijital ve fiziksel alanlarda takipçileriyle etkileşime geçerek para kazanan internet kullanıcılarıdır (Abidin, 2015). Sosyal medya fenomeni ebeveynlerin çocuklarını marka uzantıları olarak kullanımı yaygınlaşmıştır. Ünlü isimler ve sosyal medya fenomenleri kendi hesaplarının yanında çocukları adına açtıkları hesaplardan sevimli görseller paylaşarak gelecek marka tekliflerini yönetmektedir. Anne fenomenler dijital ortamı daha çok benimsemiş gibi görünseler de takipçi olan anneler de blog yazarlarından ve fenomenlerden etkilenerek dijital medyanın aktif kullanıcıları haline gelmişlerdir. Anne adayı olan ya da çocuk yetiştirme sürecini aktif olarak paylaşan sosyal medya fenomeni anneler, her zaman ailelerini, özellikle de küçük çocuklarını hikâye gönderilerinde karakter olarak kullanarak onları sponsorluk ve diğer para kazanma fırsatlarına dahil etmektedir. Bu gönderiler, takipçilerin fenomenlerle özdeşleşmesine sebep olup bloggerların sosyal sermayelerini ve etkilerini

artırmalarında oldukça etkili olmaktadır. Takipçi anneler, bazen ilk ultrason taramasından itibaren, çocuklarıyla ilgili görüntüleri ve içerikleri paylaşarak, sosyal medyada fenomen haline gelen ebeveynlerin gönderilerini nispeten taklit etmektedir (Archer, 2019).

Çocuklarının mutlu anlarını paylaşmak isteyen ebeveynlere, sharenting ve paylaşım arasındaki dengenin çocuk yararı gözetilerek dengelenmesi adına bazı tavsiyelerde bulunulmuştur. Bunlar (Sanghani, 2019):

- Eğer paylaşım yapmaktan kendilerini alamıyorlarsa daha güvenli mesajlaşma uygulamalarıyla ya da erişimin sınırlandırılabildiği bulut teknolojileri kullanılarak çocukların bazı anılarının paylaşımı sağlanması tavsiye edilmektedir.
- Çocuk söylenenleri anlayabileceği yaşa geldiğinde yapılacak paylaşımlar ve amaç anlatılmalı ve onun da bu konudaki görüşleri alınmalıdır.
- Çocukların görüntüleri üzerinden mizah yapılmamalı bunun yerine çocuğun doğum günü pastasıyla poz vermesi gibi tarafsız içerikler paylaşılmalıdır. Okul ya da kulüp üniformalarıyla paylaşılan görseller çocuğun konumu hakkında direkt bilgi içerdiği için paylaşılmamalıdır.
- Paylaşımlar yapılmadan önce ebeveynler ve diğer yetişkinler fikir alışverişi yaparak olası riskleri hesaplamalıdır. Hangi platformlarda ne sıklıkla çocuğa yönelik içerik paylaşılacağı planlanmalıdır.
- Çocuğun gelecekteki benliği düşünülerek hareket edilmelidir. Örneğin bundan beş ya da 10 yıl sonra o fotoğraftaki çocuğun kim olduğu rahatlıkla anlaşabilecek mi? Cevap evet ise çocuğun ileriki hayatından utanç verici olacak veya potansiyel olarak zararlı olabilecek içeriklerden (örneğin çıplak görseller) uzak durulmalıdır.
- Sosyal medya hakkında çocuklarla konuşulmalı, bu platformların ne olduğu hakkında bilgilendirilmelidir. Bu bilgilendirmelerden sonra yapılması planlanan içerikler hakkında çocuğun görüşleri alınmalıdır.

2.3.4. Türkiye'de ve Dünyada Çevrimiçi Ortamlarda Çocukları Korumaya Yönelik Yasal Düzenlemeler

Türk Medeni Kanunu'na göre her kişi hak ehliyetine sahiptir. Henüz kendi haklarının farkında olmamaları sebebiyle çocukların haklarını sorumluluğu ise ebeveyne aittir. Her insan anne rahmine düştüğü ve canlı kaldığı sürece birey olarak kabul edilmekte ve sağ doğduğu ve canlı kaldığı sürece de hak ehliyetine sahip olmaktadır. Bununla birlikte çocuklar fiil ehliyetine ya kısmen sahiptir ya da sahip değildir. Henüz yeterli düzeyde akıl yürütme becerisine sahip olmayan çocukların gündelik hayatta ya da dijital dünyada kolayca kandırılma ve istismar edilme ihtimali vardır (Özaslan, Gültekin Akduman ve Aydoğan, 2018). Bilgi ve teknoloji çağına doğan çocukların internet ortamında da hak ihlallerine uğramaması adına ebeveynlere tanımlanan sorumluluklara yenileri eklenmiş ve ebeveynlik boyutları da değişime uğramıştır. Ebeveynlerin, çocuklarına ait verilerin korumamaları ve onların özel hayatlarının gizliliğini bizzat kendileri ihlal etmeleri sebebiyle çevrimiçi ortamlarda çocukları korumaya yönelik yasal düzenlemelerin varlığı ve neler olduğunun bilinmesi önem arz etmektedir (Kopuz, 2021). Çocuğun adı soyadı, doğum tarihi, yaşı ve çocuğun görselleri ona ait kişisel verileri oluşturmaktadır. Çocukla ilişkilendirilebilecek herhangi bir bilginin de umuma iletilmesi kişisel verilerinin gizliliğini ihlal etmektir (Girgin ve Gönal, 2020).

Gerçek kişilerle ilişkilendirilen her türlü bilgi kişisel veri olarak kabul edilmiş, kişilerin mahrem bilgilerinin devlet tarafından korunması amaçlanmıştır. Çünkü kişilerin saklı kalması gereken verilerinin kontrolsüz ve izinsiz kullanımı/yayınlanması, kişi özgürlüğüne ve yaşam kalitesine gölge düşürebilecek tehlikelere açıktır. 6698 Kişisel Verilerin korunması Kanunu da bu çerçevede Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda yerini almıştır. Mahremiyet kavramıyla direkt ilişkili olan kişisel veriler, ilgilinin sızası dışında ve hukuka aykırı şekilde ifşa dildiği taktirde hukuka aykırı saldırı teşkil etmektedir (KVKK, 2016).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 20. Maddesi her birey kişisel verilerinin korunmasını talep etme hakkına sahiptir. Bu bağlamda kişiler kişisel verileri hakkında bilgilendirilme, bu verilerin düzenlenmesini ya da silinmesini isteme, hangi amaçla

kullanılacağını bilme hakkına sahiptir. Yine anayasanın 41. Maddesi'nde her türlü istismar ve şiddete karşı çocuğun devlet koruması altında olduğu açıkça belirtilmiştir (Yavuz, 2019). Bunlara ek olarak 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen ve Türkiye'nin de taraf olduğu de Çocuk Hakları Sözleşmesinin 16, 18 ve 19. Madde çocuğun üstün yararı gözetilerek ebeveynlerin çocuklara karşı sorumluluklarına yer verilmiştir. Bunlarla birlikte çocuk yararını hiçe sayan her türlü ihmal, istismar, sömürü ve çocuk üzerinden haksız kazanç sağlama noktasında çocukların devlet tarafından koruma altında olduğu belirtilmektedir (UNICEF, 2004). 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 135. Maddesine göre hukuka aykırı şekilde kişisel verileri kaydeden kişilere altı aydan üç yıla kadar hapis cezası verilmektedir. 136. Maddeye göre ise kişisel verileri hukuka aykırı şekilde yayan, ele geçiren ya da başkasına veren kişiler de bir yıldan dört yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılmaktadır. Caza kanununda yer alan hükümlerin ebeveynlerin çocuklarına yönelik veri ihlallerini kapsayıp kapsamadığı tartışılmaktadır. Çocuk verilerinin istismara yol açacak düzeyde kaydedilmesi ve işlenmesi ciddi yaptırımlarla sonuçlandırılmalıdır. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi 8. Maddesi'ne gereğince koruma altına alınan kişilik hakları ve özel hayata saygı hakkının ihlalinin söz konusu olabileceği unutulmamalıdır (Yavuz, 2019).

Kişisel verilerin ve özel hayatın internet ortamında izinsiz ve hukuka aykırı şekilde paylaşılmasının soruşturması ve kovuşturmasının şikâyete bağlı olması sebebiyle, bilgileri paylaşılan çocuğun ya da temsilcisinin Cumhuriyet Savcılığı'na başvurması gerekmektedir. Genel olarak düzenlenen kanuni çözümler Türk Medeni Kanunu ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu altında incelenmektedir. Bu bağlamda Kişisel Verileri Koruma Kurulu'na şikâyet, tazminat, velayetin alınması, saldırı dolayısıyla elde edilen kazancın iadesi, kişiliği koruyan davalar ileri sürülebilecek talepler arasında yer almaktadır. Anne babanın çocuğun kişisel verilerini sosyal ağlarda paylaşmasıyla çocuğun kişilik haklarına saldırı teşkil etmesi ile çocuğun üstün yararı gözetilerek tazminat, velayet hakkının sonlandırılması gibi hukuki tedbirlere başvurulabilmektedir. Tazminat davasında zarar görenin zararı vereni ve gördüğü zararı öğrendiği tarihten itibaren iki yıl; fiilin işlendiği tarihten itibaren on yıl geçmesi durumunda zaman aşımı olmaktadır. (Girgin ve Gönal, 2020).

Ebeveynlik hakları genellikle Birleşik Krallık'taki en eski ve en temel haklar arasında yer almaktadır. Ancak ebeveynler, çocuğu olası tehlikelerden koruma ve çocuğun özel bilgilerinin gizliliğini sağlama konusunda hem devlete hem de çocuğa karşı sorumludur. Çocukların çevrimiçi mahremiyetini koruma yasası, (Children's Online Privacy Protection Act) çerçevesinde Amerika Birleşik Devletleri çocukların internet bağlamında gizlilik haklarına sahip olduğunu kabul etmiştir (Bleier, Goldfarb & Tucker, 2020). Ayrıca yasa, web siteleri ve çevrimiçi hizmet operatörlerinin çocuklardan alınan kişisel bilgileri toplamadan, kullanmadan veya ifşa etmeden önce ebeveyn izni almasını zorunlu kılmıştır. Yasanın, çocukların çevrimiçi mahremiyeti ve güvenliği ile ilgili olarak ebeveynler ve çocuklar arasında ortak bir menfaat varsaydığına dikkat etmek önemlidir (Haley, 2020). İlgili yasa 2000 yılında yürürlüğe girerek 13 yaş altı çocukların kişisel veri mahremiyetini çevrimiçi ortamda da korumayı amaçlamış, bu kapsamda YouTube çocuklara yönelik içeriklerde veri işleme biçiminde değişiklikler yapmıştır (Kopuz, 2021).

Fransız ebeveynler, sosyal medyada mahrem fotoğraflarını yayınlayarak çocuklarının mahremiyetini ihlal ettikleri için ağır para cezaları ve hatta hapis cezasıyla karşı karşıya kalabilmektedir. Daily Telegraph'a göre, çocukların güvenliklerini veya mahremiyetlerini riske atabileceği gerekçesiyle ebeveynlerin çocuklara ait içerikleri internet ortamında paylaşması dava edilebilmektedir (Staufenberg, 2016). Pedofillerin çocuk görüntülerini ele geçirme riskinin yanı sıra, çocukların ileriki yaşlarda bu içeriklerden rahatsızlık ve utanç duyması, ebeveynlerini mahkemeye vermeleri için meşru bir neden olarak görülmektedir. Fransız yasalarına göre ebeveynler çocukların rızası olmaksızın çocuklarına ait bilgileri ve görüntüleri paylaştıklarında gizlilik hakkını ihlal etmek suçundan 1 yıl hapis cezası ve 45 bin Euro para cezasına çarptırılabilmektedir (BBC, 2016).

Ebeveynlerin sosyal ağlarda Insta-mom, fenomen, Instagram annesi adı altında çocukları aracılığıyla reklam ve iş birlikleri ile çocuğun adı, doğum tarihi, yaşı, konumu, belirli bir ürünü kullanırken çekilen hallerini paylaşarak gelir etmesi bir tür sömürüdür. Ebeveynler hamile oldukları andan başlayarak doğum öncesi süreci, bebek alışverişlerini, doğum anlarını ve çocuğun temel ihtiyaçlarından özel anlarına kadar her ayrıntıyı paylaşarak gelir elde etmektedir. Çocuğun yer aldığı içeriklerin reklam

malzemesi olarak kullanılması, çocuğun metalaştırılması ve çocuk üzerinden kazanç elde edilmesi bir istismar türü olan ekonomik istismardır (Ayhan ve Öztürk, 2021). Roma'da 16 yaşındaki çocuk, ebeveynlerinin boşanma davası sırasında ailesine Facebook'ta fotoğraflarının izinsiz paylaşılması sebebiyle dava açmış ve mahkeme çocuğun lehine karar vererek anneye 10 bin Euro para cezası vermiştir (Smith, 2018). 18 yaşındaki Avusturyalı genç, Facebook'ta rızası olmadan 500'den fazla fotoğrafını paylaşması sebebiyle, ailesine dava açmıştır. Yine, 13 yaşındaki Kanadalı bir çocuk, kendine ait görselleri paylaştığı ve paylaşılan bu içeriklerin, kişisel itibarını zedelediği gerekçesiyle ailesine dava açtı. Paylaşımın sadece anne babaları değil, aile büyükleri tarafından da yapıldığına örnek olarak ise, Hollandalı bir torun, Facebook'ta kendisine ait fotoğrafları paylaşan ve tüm uyarılarına rağmen silmeyi reddeden büyükannesine dava açmıştır (Guerrero, 2020).

Çocuk görsellerinin ve kişisel verilerinin ebeveyn tarafından bilinçsizce ve sürekli paylaşılması Türkiye'de de hukuki bir sürece taşınmıştır. Sosyal medyada iki yüz bine yakın takipçisi olan Nihan Kayalıoğlu'nun reklam ve iş birliklerinde iki çocuğuna ait görselleri ve içerikleri paylaşarak gelir etmesi üzerine çocukların babası tarafından dava açılmıştır. Dava sonucunda çocukların velayeti anneden alınıp babaya verilmiş ve annenin çocuklarına ait paylaşımlarına yayın yasağı getirilmiştir. Davada Yargıtay'ın içtihadı gereği kişisel verilerin ilgilinin sızası olmaksızın internet ortamında paylaşılması ve yayılmasının suç olduğuna vurgu yapılmıştır (Parsa ve Akmeşe, 2019).

Çocuğa yönelik paylaşımların çocuktan direkt sorumlu yetişkinler tarafından yapılmasının hukuki sonuçları tartışmaya açıktır. Çocuğun velayet hakkına sahip olan ebeveynler kadar çocukların öğretmenlerinin ve eğitim aldığı kurumların da sıklıkla çocuğun görüntülerini paylaşması bu konudaki diğer endişe verici durumdur. Çalıştığı kurumlarda yaptıkları çalışmaları sosyal medya üzerinden yayınlayarak takipçi ve etkileşim sayılarını artırmayı amaçlayan öğretmenler tarafından da çocuk görüntüleri paylaşılmaktır (Serin, 2019). Bu durumun yaygınlaşması sebebiyle Millî Eğitim Bakanlığı Hukuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü, "Okullarda Sosyal Medyanın Kullanılması" konulu bir genelge yayınlamış ve bu çerçevede okul veya kurumlarda görev yapan personelin ve öğrenim gören öğrencilerin sesleri, görüntüleri ve hukuka

aykırı olan içeriklerin paylaşılmasının suç olduğu ve bu yönde gerekli önlemlerin alınması gerektiği vurgulanmıştır (MEB, 2017).

2.4. İlgili Alan Yazın

Bu bölümde yetişkinlere yönelik Türkiye'de ve dünyada yapılmış olan dijital vatandaşlık, çevrimiçi mahremiyet ve sosyal ağlarda paylaşım davranışları konularını içeren araştırmalara yer verilmiştir.

2.4.1. Türkiye'de Yapılmış Olan Akademik Çalışmalar

2.4.1.1. Çevrimiçi Mahremiyet Algısına Yönelik Yapılan Araştırmalar

Öz ve Kılıç (2019) tarafından kişisel verilerin çevrimiçi mahremiyet ile olan ilişkisinin değerlendirilmesi amacıyla 2012-2019 yılları arasında yayımlanan kişisel veriyi mahremiyet boyutu ile ele alan çalışmalar içerik analizi yöntemiyle değerlendirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre incelenen makaleler arasında en sık tekrar edilen kelimelerin mahremiyet ve veri olduğu görülmüştür. Tüketici mahremiyet konusunda bireylerin farkındalıkları konusunda çeşitli çalışmalar olmasına karşın farkındalık kelimesinin en az tekrar eden kelimeler arasında olduğu; mahremiyet endişesi ve kaygısı üzerinde çok fazla durulmadığı belirlenmiştir. Bu sonuçlardan yola çıkarak kişisel verilerin ihlali bağlamında mahremiyet endişeleri, kaygıları ve farkındalıkları üzerine çalışmaların yapılaması önerilmiştir.

Akyazı (2019), sosyal ağlarda yapılan paylaşımlar sonucu mahrem alanın sınırının kaybolmasını ve mahremiyet anlayışındaki aşınmaları ortaya koymaktır. Bu amaçla, 4 farklı sektörden en çok takipçi sayısına sahip toplamda 40 ünlünün Instagram hesaplarında yaptıkları kişisel paylaşımlar incelenmiştir. Ünlülerin %22'sinin özel alanlarında çekilen fotoğrafları paylaştıkları görülmektedir. Yapılan paylaşımlara alınan en çok beğeninin takipçi sayısına oranı %8,2 olurken, en az oranı ise % 0,2'dir. Ünlülerin paylaşım içerikleri incelendiğinde milliyetçilik gibi duygulara hitap eden, meslekleriyle ilgili olan ve kamusal alanlarda bulunduklarını gösteren içerikleri daha fazla beğeni aldığı görülmektedir. Bu noktadan hareketle ünlülerin mahremlerini paylaşma eğiliminin başladığı buna karşın takipçilerde mahremi takip

etme eğiliminin olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bostancı (2019), dijital ebeveynlerin sosyal medyada mahremiyet algısı konusunda yaptığı çalışmada sosyal medyayı aktif kullanan sekiz ebeveynle yüz yüze yarı yapılandırılmış görüşme yöntemini kullanmıştır. Araştırmada üç ana sonuç elde edilmiştir. İlk olarak ebeveynler mahremiyeti gizli ve özel alan tanımlamıştır ve sosyal medyanın mahremiyeti olumsuz etkilediğini belirtmişlerdir. İkinci sonuca göre, ebeveynler çocuklara ilişkin paylaşımların sosyal ağlarda kolayca erişilebilir olduğundan istismarcıların hedefi olabileceğini belirtmişlerdir. Son olarak ise sosyal medyada çocukların mahremiyetini korumayı amaçlayan ebeveynlerin kısıtlama ve bilinçlendirme başta olmak üzere çeşitli denetim yöntemlerine başvurduğu belirlenmiştir.

Duygulu (2019), sosyal medyada paylaşılan çocuk fotoğraflarını mahremiyet ihlali ve çocuk istismarı çerçevesinde değerlendirmiş ve 3 farklı yöntem kullanarak uzmanların, ebeveynlerin ve toplumun bakış açısını ortaya koymuştur. İlk yöntemde 50 ünlü 50 blogger olmak üzere toplam 100 ebeveynin sosyal medya paylaşımlarında çocuklarına ait içeriklere ne oranda yer verdikleri irdelenmiş, ikincisinde çocuklarına ait paylaşımları sebebiyle eşi tarafından mahkemeye verilen blogger haberi olay çalışması ile ele alınmış ve son yöntemde ise bireylerin sosyal medya paylaşımlarıyla ilgili tutumlarını belirlemek amacıyla 850 kişi ile anket çalışması yapılmıştır. Elde edilen sonuçlarda ebeveynlerin paylaşımlarında büyük oranda çocuklarına yer verdiği, paylaşımlarında çocuklarına yer veren ünlülerin reklam alarak çocukları ile ilgili paylaşımlarından gelir elde ettikleri ortaya konmuştur.

Bilbil ve Atalay (2020), tarafından sosyal medyanın kişilerin mahremiyeti ve sosyal benliği üzerine etkilerini araştırıldığı çalışmada Instagram kullanıcılarının benlik ve gizlilik algıları anket yoluyla ölçülmüştür. Bu bağlamda, kullanıcılar tarafından sosyal ağlarda geçirilen zaman arttıkça paylaşılan kişisel bilgi miktarının da arttığı, buna karşın kullanıcıların olası tehlikeleri göz ardı ettiği belirtilmiştir. İnsanın doğasında olan kendini sunma ve kendini kabul ettirme ihtiyaçlarının dijital dünyada değişime uğradığı, kullanıcıların kendilerini sosyal medyada başkaları tarafından algılanmak istedikleri şekilde sunma eğiliminde oldukları vurgulanmıştır. Elde edilen sonuçlardan hareketle alanda çalışan araştırmacılara ve uzmanlara öneriler sunulmuştur.

Köktener ve Akgün (2020), sosyal medyanın bireysel ve toplumsal hayatta yer etmesiyle birlikte mahremiyet algısında meydana gelen dönüşümü temel alan çalışmalarında çocuk mahremiyetini incelemişlerdir. Çalışma kapsamında Instagram'da takipçi sayıları yüksek olan anne profilleri incelenmiş ve annelerin çocuklarının mahremiyetini ihlal etmeleri ve ihlal yöntemleri ele alınmıştır. Örnek alınan anne profillerinin açıklamalarına bakıldığında profil sahibi annelerin kendini "influencer" olarak tanımladıkları ve hesaplarında çocuklarının doğum öncesinden başlayarak çeşitli görüntü ve bilgilerini reklam amaçlı paylaşarak gelir elde ettikleri görülmüştür. Bu bağlamda çocukların görüntülerinin ve bilgilerinin paylaşılması özel yaşam alanı mahremiyetinin ihlali olarak tanımlanmıştır.

Albayrak (2020), ebeveynlerin Instagram'daki çocuk mahremiyetine bakış açılarını incelediği çalışmasında 10 erkek 10 kadın (5 çalışan, 5 ev hanımı) ebeveynle yarı yapılandırılmış görüşme gerçekleştirilerek veriler toplanmıştır. Bu veriler nitel veri analizi ile incelenmiş ve çalışma sonucunda; bütün katılımcılar mahremiyeti gizlilik, cinsellik ve özgün değer olarak görmektedir. Bunun yanında erkek katılımcılar ve çalışan kadınların çoğu, sosyal medyadaki mahremiyet kaybının bireyin otokontrolüne bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Çalışmaya katılan ev hanımları mahremiyete önem verdiklerini belirtmelerine karşın çocuklarının günlük aktivitelerinin çoğunu ve tatil fotoğraflarını sıklıkla paylaştıkları görülmüştür. Ayrıca ebeveynler çocuğa yönelik yaptıkları paylaşımları genellikle nazar değer korkusu, eşin istememesi gibi sebeplerle kaldırdıklarını ifade etmişler; kaçırılma, taciz, şiddet gibi risklerin kaygıya sebebiyet vermediği görülmüştür.

Yüce (2020), Instagram'da çocukların, ebeveynler tarafından kullanımı üzerine yaptığı çalışmada çocuk istismarının şekil değiştirerek sosyal medyada da görülmeye başladığını vurgulamıştır. İstismarın sosyal medya boyutuna bakıldığında ebeveynler tarafından çeşitli amaçlarla paylaşılan içeriklerin cinsel istismar eylemlerinden, çocuğun mahremiyet hakkının ihlaline, çocukların ticari amaçla sömürüldüğünden, mevcut paylaşımların çocukların özel yaşamının gizliliğinin ihlaline kadar birçok boyutta ele alınmıştır.

Akman, Çakır ve Kocabaş (2021), çocukların sosyal medyadaki dijital ayak izlerini mahremiyet bağlamında incelemek amacıyla bir çalışma gerçekleştirmişlerdir. Günümüzde sosyal medya kullanımının yaygınlaşmasıyla hızlı bir şekilde artan ebeveyn paylaşımları "share" ve "parenting" kelimelerinden türetilen ve paylaşan ebeveynlik anlamıyla "sharenting" olarak literatüre geçmiştir. Çalışmada, ebeveynler tarafından yapılan paylaşımların her ne kadar güvenli ve gizli olduğu zannedilse de hızlı bir şekilde kopyalanma ve yayılma riski taşıdığı, çocukların mahremiyet haklarının ihlaline sebep olduğu ve istismar ihtimalini artırdığı vurgulanmıştır.

Akar ve Akar'a (2021) göre sosyal medyanın kullanımının yaygınlaşmasıyla zaman ve mekân algısının değişimiyle birlikte toplumsal değerler de değişikliğe uğramıştır. Bu bağlamda değişime uğrayan en belirgin değer mahremiyettir. Araştırmacılar, sosyal medyayı yoğun bir şekilde kullanan gençlerin mahremiyet algılarını ölçmek amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmanın örneklemini, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi İletişim Fakültesinde öğrenim gören 269 kişi oluşturmuştur. Sosyal medyayı arkadaşları ve tanınmış kişilerle iletişim kurmak amacıyla her gün düzenli olarak kullanan gençlerin paylaşım yaparken mahremiyet kaygısı yaşadığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte çalışmanın diğer sonuçlarına göre gençlerin sosyal medyada asla paylaşmayacaklarını belirttikleri veriler arasında telefon numarası, özel hayatı ve gelir durumu yer alırken, birçok kişi tarafından daha mahrem olduğu düşünülen ilişki durumu ve yaşam alanlarına yönelik bilgileri daha az mahrem olarak algıladıkları ortaya çıkmıştır. Katılımcıların cinsiyetleri ile mahremiyet algılarının, sosyal medya kullanım amaçları ve sıklıklarının anlamlı şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır. Çalışma sonuçlarına göre gençlerin sosyal medya kullanımına paralel olarak mahremiyet algılarının belirgin şekilde farklılaştığı ortaya çıkmıştır.

2.4.1.2. Yetişkinlerin/Ebeveynlerin Çocuklara Yönelik Sosyal Ağ Paylaşımlarını Konu Alan Araştırmalar

Öztürk (2017), sosyal medyada etik boyutun önemi kadar kişilik haklarına saygının da önemli bir yere sahip olduğunu, bu bağlamda 18 yaş altı olarak tanımlanan bireylerin de özel hayatları ve saygı duyulmayı hak eden kişilik hakları olduğunu vurgulamıştır. Ek olarak, sosyal medyada ailesi tarafından fotoğrafları, sesli videoları

ve kişisel bilgileri paylaşılan, adına hesap açılan çocukların isim, resim, özel hayat, yaşamının kişilik hakkı ihlaline maruz kaldığı ifade etmiştir. Bu kapsamda Facebook'ta çocuklarına yönelik paylaşım yapan ailelerin bunu hangi amaçla yaptıkları, aldıkları tepkileri nasıl değerlendirdikleri ve çocuklarının kişilik haklarına yönelik görüşlerini ortaya koymak amacıyla bir araştırma yapmıştır. Bulgulara göre ebeveynler, farklı şehirdeki akrabalarına çocuğun gelişimini göstermek, sanal albüm yapmak, arkadaş ve aile baskısı, çocuğun var olduğunu ispatlama amacıyla paylaşım yaptıkları; paylaşımlarının herkese açık olmadığı, sıradan hallerin de yayılmasının ve kopyalanmasının sorun oluşturmayacağı görüşündedir. Bunların yanında paylaşımları hiçbir şekilde güvenli bulmayıp yine de paylaşım yaptığını ifade eden ebeveynler de tespit edilmiştir.

Erişir ve Erişir (2018) tarafından "sharenting" bağlamında yapılan çalışmanın amacı sosyal medyada ebeveyn paylaşımlarından yola çıkarak bu paylaşımların ileride hukuksal ve sağlık açısından sebep olabileceği problemler üzerinde durmaktır. Bu kapsamda Instagram uygulamasının arama çubuğuna yazılan çocuk, ebeveyn, anne, baba ve oyun kelimeleri yazılarak aratılmış ve en yüksek takipçi sayısına sahip 25 ebeveyn hesabı analiz edilmiştir. İncelenen hesaplardaki paylaşımlarda çocuk ve ebeveyn açısından oluşabilecek tehlikeler belirlenmeye çalışılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre en büyük kaygının yapılan paylaşımların çocukların ileriki hayatına nasıl etkileyeceği ve sosyal hayatlarında nasıl sınıflandırılacaklarının belirsizliğidir. Bu bağlamda yakın gelecekte her gencin, utandıkları dijital geçmişlerinden dolayı isim değiştirme hakkı verileceği öngörülmüştür.

Küçükali ve Serçemeli (2019), çocukların sosyal medyadaki mahremiyet haklarından yola çıkarak ebeveynlerin paylaşım durumlarını incelemek amacıyla yaptıkları çalışmanın ilk bölümünde "sharenting" kavramını derinlemesine ele almışlar, ikinci bölümde ise 204 ebeveyne uyguladıkları anket sonuçlarına yer vermişlerdir. Bu sonuçlara göre ebeveynlerin, günlük ortalama 1 saat sosyal medya kullandıkları ve paylaşımlarında çocuklarına yer verme konusunda dikkatli oldukları tespit edilmiştir.

Sekmen (2019), “Prenses Elif” YouTube kanalını tüketim ve çocuk mahremiyeti kavramları ışığında incelediği çalışmasında, çocuğun yaşamına dahil edilen tüketim kültürünü ve ebeveynler tarafından yapılan paylaşımlar ve elde edilen kazançlar ile yok edilen mahremiyet olgusuna ışık tutmayı amaçlamıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre, içeriklerin ebeveynler kontrolünde oluşturulduğu, içeriklerin üretiminde çocuk yaşamının %81’inin oyuncaklar ile kuşatılmış olduğu ve oyuncak, kostüm, mekân paylaşımlarıyla çocuğa masalsı bir dünya oluşturulduğu görülmüştür. Bu kurgunun diğer çocukların öyküneceği şekilde kurgulandığı ve kanalı izleyen çocukların yapılan reklamların hedef kitlesi haline getirildiği de tespit edilmiştir.

Kesicioğlu (2019), gerçekleştirdiği nitel durum çalışmasında Instagram’da “okul öncesi” etiketiyle yapılan 500 paylaşımı incelemiştir. İçerik analiziyle elde edilen bulguların sonucuna göre paylaşılan içeriklerde çocuğun yüzlerinin görünmemesine dikkat edilmediği, paylaşımların büyük oranda kadınlar ve genelde öğretmenler tarafından yapıldığı, en çok eğitsel içeriklerin paylaşıldığı ortaya çıkmıştır. Bunlara ek olarak paylaşılan eğitsel içeriklerden en çok oyun ve hareket etkinliklerinin paylaşıldığı, matematik etkinliklerinden sayı/işlem çalışmalarının, eğitim yaklaşımı olarak ise en çok Montessori yaklaşımın paylaşıldığı, okul öncesiyle en sık ilişkilendirilen sözcüklerin oyun ve eğlence olduğu görülmektedir.

Başoğlu (2020), annelerin sosyal medya kullanım alışkanlıklarını ve Instagram’da popüler olan anneleri incelediği çalışmasında annelerin sosyal medya kullanımını açıklamayı ve popüler anneleri takip eden annelerin çocukları üzerindeki olumlu ve olumsuz yönlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmaya göre, diğer kullanıcılardan farklı olarak hayat tarzlarını, annelik tecrübelerini, benimsedikleri bilgi ve uygulamaları sıklıkla paylaşan bir popüler anne kitlesi oluşmaya başlamıştır. Bu anneler hesaplarında ağırlıklı olarak sağlıklı beslenme, kullandıkları ürünlerin markalarını, tercih ettikleri kıyafetleri, gün içerisindeki yaşadıkları anların fotoğraflarını paylaşmaktadır.

Akpınar, Paylan, Etlik, Erus ve Karakoç (2020), ebeveynlerin çocuklarına yönelik sosyal medya paylaşımlarındaki tutumlarını değerlendirmek, toplumsal açıdan sharenting kavramına dikkat çekmek ve bu konuda farkındalık düzeylerini artırmak

amacıyla bir araştırma yapmışlardır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre, ebeveynlerin %65,3'ü çocuğuna ait içerikleri sosyal medyada paylaşmanın mahremiyet ihlaline girdiğini, %62,9'u da paylaşılan fotoğrafların başkaları tarafından kullanılabileceğini belirtmiştir. Buna karşın ebeveynlerin %55,2'si paylaşılan görüntülerden çocukların ileride rahatsız duyabileceğini düşünmediklerini ve %73,3'ünün de çocuğu denizdeyken mayolu, bezli, çıplak fotoğraflarını paylaştıklarını belirtmiştir. Sonuç olarak ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada paylaşmalarına karşın sharenting konusunda hassas oldukları ortaya çıkmıştır.

Ergül ve Yıldız (2021), yaptıkları çalışmada geleneksel anneliğin sosyal medya yoluyla nasıl farklı boyutlar kazandığını ve anne-çocuk ilişkisinde ne ölçüde değişimler meydana getirdiğini ortaya koymayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda Instagram'ı aktif olarak kullanan 5 annenin profilleri ve paylaşımları incelenmiştir. Elde edilen bulgulara göre annelerin çocukları üzerinden mükemmelliğe dayalı sanal bir kimlik oluşturdukları, yeni anne olmuş kullanıcıların fenomen anneleri oldukça önemsedikleri ve anneliğin, anne-çocuk ilişkisinin yeni boyutlar kazandığı tespit edilmiştir.

Baştemur, Borucu ve Bulut (2021), çalışmalarında, ebeveynlerin çocuklarına ait görüntü ve içerikleri sosyal medya hesabından paylaşması olarak tanımlanan "sharenting" kavramını incelemek ve bu paylaşımların olası sonuçlarını değerlendirmişlerdir. Bu kapsamda elde edilen bulgulara göre ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarının %83'ünde çocukların bulunduğu tespit edilmiştir. Fotoğraflarda sıklıkla çocuğa ait bilgilerin paylaşılması sebebiyle dört ana tema oluşturulmuştur. Bunlar; özel ve gizli bilgiler, özel kıyafetler, duygusal anlar ve ticari amaçlardır. Temalar çocuğun güvenliği ve çocuğa ait bilgileri paylaşmanın sebep olacağı olası zararlar bağlamında tartışılmıştır.

Arat ve Aslan (2021) yaptıkları çalışmada sosyal medyada yapılan paylaşımlardan elde edilen kişisel verilerin Amerika Birleşik Devletleri'nde bulunan sosyal medya sitelerinin merkezlerindeki OSN sunucularında arşivlendiğine; verilerin kullanılma/satılma ihtimallerine ve veri paylaşımından doğacak risklere vurgu yapmışlardır. Buradan hareketle sosyal medya kullanıcılarının karşı karşıya oldukları

sorunlara, risklere ve ileriye dönük tehlikelere dikkat çekmek amacıyla yapılan çalışma; 12 lisans, 12 tane de yüksek lisans olmak üzere toplam 24 kişiyle yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre eğitim seviyesi yükseldikçe sosyal medya kullanımında temkinli ve eleştirel yaklaşımın görüldüğü; bununla birlikte lisansüstü öğrencilerin sosyal medyada paylaşılan her verinin çevrimiçi mahremiyeti tehdit edebileceğini düşündüklerini ortaya koymuştur.

Yüksel (2021), doküman analiz yöntemi kullanarak gerçekleştirdiği çalışmasında çocukların sosyal medya özne haline getirilmesi ve sosyal medyada çocuk imajının inşasını ele almıştır. Bu kapsamda çocuklara yönelik sosyal medya paylaşımlarını çeşitli bakış açılarından ele almıştır. Araştırma sonuçlarına göre sürekli sosyal medyada paylaşılması sebebiyle çocuğun sosyal hayattan uzaklaşıp sanal hayata yöneldiği ve bu mecralarda gördüğü sanal ilgiyi her an beklemesi sebebiyle psikolojik ve sosyal alanda problemler yaşayabileceği tespit edilmiştir.

Serçemeli ve Küçükali (2021) son yıllarda sosyal medyanın ticari amaçla kullanımının yaygınlaşması ve çocukların görselleri üzerinden de kazanç elde edilmesi sebebiyle sosyal medyadaki çocuk işçiliğini Instagram platformunda incelemişlerdir. Araştırma kapsamında "#çocukgiyim" etiketiyle paylaşılan ilk 500 gönderi incelenmiştir. Bu paylaşımlardan 74'ünde çocukların görsellerinin kullanıldığı ve görsellerin %93,2'sinde ise çocukların yüzlerinin belli olduğu ortaya çıkmıştır. Araştırma sonucuna göre çocukların oyun, eğitim, çeşitli aktivitelerle gelişebilecekleri vaktin ebeveynler tarafından kıyafet, ayakkabı, aksesuar, oyuncak vb. reklamlara ve tanıtımlarına harcadıkları, bu durumun da çocuk hakları ihlali olmakla birlikte çocuk işçiliği olarak nitelendirilebileceği ortaya çıkmıştır.

Karakoç ve Ünlü (2021), sosyal ağlarda içerik üretiminin çocuklar üzerinden yapıldığı ve ebeveyn kontrolündeki çocuk hesapları üzerinden kazanç elde edilmesi olgusu üzerine gerçekleştirdikleri çalışmada ulusal ve uluslararası ölçekte en çok kazanç elde eden çocuk YouTube kanallarını incelemişlerdir. "Kidfluencerlık" olarak adlandırılan bu olgu, dijitalleşmenin getirdiği etik ihlallerinin yanında çocuğun mahremiyetinin ortadan kalkması ve çocuk emeğinin metalaştırılması problemlerini de beraberinde getirmiştir. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, incelenen çocuk

YouTube kanallarında içeriklerin konu ve üretim biçimleri farklılık göstermekte fakat sharenting uygulamasının benzer nitelikte olduğu, çocukların tam zamanlı ve edilgen olarak çalıştırıldıkları, mahremiyet alanlarının ihlal edildiği ortaya çıkmıştır.

2.4.1.3. Yetişkinlerin/Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Düzeylerine İlişkin Yapılan Araştırmalar

Çubukçu ve Bayzan (2013) yaptıkları çalışmada, Türkiye'de dijital vatandaşlık algısı ölçmeyi ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Çalışmada, dijital vatandaşlara dijital içeriklerin kullanımının öğretilmesinden ziyade teknolojik hak ve sorumluluklar çerçevesinde nasıl daha etkin verimli dijital vatandaş olunacağının öğretilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Ayrıca, sanal ortamlarda yayımlanan içeriklerin pozitif, objektif, doğru olmasında devletler, Sivil Toplum Kuruluşları, içerik üreticileri başta olmak üzere dijital teknolojileri kullanan dijital vatandaşlara büyük ve görev ve sorumluluk düşmektedir.

Kaya ve Kaya (2014), yaptıkları çalışmada Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi (BÖTE) Bölümü öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algılarını belirlemeyi amaçlamıştır. Çalışmanın sonucuna göre, öğretmen adayları dijital teknolojileri en çok alışveriş yapmak, sosyal ağları kullanmak ve ödev konularını araştırmak için kullanmaktadır. Tüm katılımcılar dijital vatandaşlığın dokuz boyutundan biri olan dijital ticareti kullanmakta ve alışveriş yapacakları siteleri seçerken bilinçli davranmaktadır. Bunlara ek olarak tüm katılımcılar dijital teknolojilerin doğru ve güvenli kullanımı için okullarda dijital vatandaşlık dersi verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Yaman (2018), Türkiye'deki ebeveynlerin dijital rehber olarak durumlarını incelediği çalışmasında dijital ebeveynlik yeterlilik ve göstergelerini ortaya koymayı, bu yeterlilik ve göstergelerden yola çıkarak bir ölçek geliştirmeyi ve bu ölçek ile Türkiye'deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliliklerini çeşitli değişkenler açısından incelemektir. Verilerin analizi sonucunda Türkiye'deki dijital ebeveynlerin dijital güvenlik boyutunda kendilerini yeterli gördükleri, bunu dijital okuryazarlık ve dijital iletişimin takip ettiği belirlenmiştir.

Zeybekoğlu Akbaş ve Dursun (2020), yaptıkları çalışmada dijitalleşmenin toplum ve aile yapısındaki değişimlere etkisiyle ebeveynlik ve çocukluk kavramlarının yeniden irdelenmeyi amaçlamışlardır. Ebeveynlerin geleneksel sorumluluklarının yanı sıra teknolojiyi güvenli, etkili ve bilinçli bir şekilde kullanma, çocuklarına uygun içerik ve programları seçme, denetleme, rehberlik etme gibi sorumlulukları da bulunmaktadır. Bu bağlamda her ebeveynin çağın gerektirdiği becerileri yerine getirebilen dijital okuryazarlar ve iyi birer dijital vatandaş olmaları beklenmektedir. Çünkü teknolojinin, çocukların gelişimine olan etkisini doğru yorumlamak gerekli önlemleri alma ve bir sorunla doğru şekilde başa çıkma noktasında son derece önemlidir. Bunun yanı sıra her konuda çocuklarına rol model olan ailenin teknolojiye karşı tutumu, çocukların ilerideki dijital vatandaşlık düzeylerini de etkileyeceği düşünülmektedir.

Karakuş ve Turan (2022), yetişkinlerin siber zorbalık davranışları ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmada İstanbul ilinde yaşayan 18-50 yaş arasındaki 411 kişiye ulaşmışlardır. Araştırma sonucuna göre yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Dijital vatandaşlığın alt boyutlarından olan dijital iletişim, dijital erişim, dijital etik, dijital hukuk, dijital hak ve sorumluluklar, dijital sağlık ile siber zorbalık düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Buna karşın dijital okuryazarlık, dijital güvenlik ve dijital ticaret ile siber zorbalık tutumu arasında istatistiki olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Yetişkinlerin dijital vatandaşlık becerilerinin, siber zorbalık davranımlarını anlamlı şekilde yordadığı tespit edilmiştir.

2.4.2. Dünyada Yapılmış Olan Akademik Çalışmalar

2.4.2.1. Çevrimiçi Mahremiyete Yönelik Yapılan Araştırmalar

Brosch (2018), ebeveynlerin çocukların mahremiyetini ihlal etmedeki rolünü vurgulayarak, paylaşma kavramının teorik bir analizini yapmıştır. Özellikle ebeveynlerin çocukları hakkında çevrimiçi bilgi yayınlamaktan oluşan faaliyetleriyle ilgili olarak, çevrimiçi kendini açma mekanizmalarını da ele almıştır. Çalışma sonucunda çocukların çevrimiçi mahremiyetinin korunmasına ilişkin yasal

düzenlemelerin eksikliğine de dikkat çekilmiş; yapılan paylaşım üzerine bir araştırma projesinin kavramsallaştırılmasının çerçevesini oluşturmanın temeli olan bir paylaşım modeli geliştirilmiştir.

Yakın geçmişte internet ve sosyal medya kullanımının katlanarak artması, ardından bilgi ölçeğinin, kapsamının ve paylaşımının yaygınlaşması, mahremiyet kavramını büyük ölçüde etkilemiştir. Bu büyümeye, kişisel verilerin sayısız şekilde çoğaltılması ve kalıcı olarak saklanması eşlik etmiştir. Donovan (2020), tarafından yapılan çalışmada sosyal yakın çevrelerindeki çocuklara ait bilgileri ve görüntüleri kendi hesaplarından paylaşan sosyal ağ kullanıcılarının, henüz savunmasız olan çocukların mahremiyetini ihlal ettiği vurgulanmıştır. Bu bağlamda Genel Veri Koruma Yönetmeliği'nin (2016) Avrupa Birliği (AB) ülkelerinde kabul edilmesi, özellikle savunmasız olarak kabul edilen çocuklar başta olmak üzere tüm bireylere daha sağlam koruma ve haklar sağlamak üzere tasarlanmıştır. Bununla birlikte, Genel Veri Koruma Yönetmeliği, sosyal ağlara katılan çocukların özel kimliklerinin güvenliğini ve emniyetini ele almaya çalışırken, çocukların dijital mahremiyetinin gözetimini, dijital yeterliliklerine bakılmaksızın ebeveynlerin kontrolüne bırakmaktadır. Çocuklara ait içeriklerin ebeveynler tarafından da paylaşıldığı ve mahremiyet ihlallerine dikkat edilmedi göz önünde bulundurulursa, tüzüğün çocuk gizliliğini ele almakta başarısız olduğu saptanmıştır.

Bhroin, Dinh, Thiel, Lampert, Staksrud & Ólafsson'e (2022) göre, çocukların çevrimiçi ortamda çok fazla kişisel veri ifşa ederek mahremiyetlerini tehlikeye atabileceklerinden endişe etmelerine rağmen, birçok ebeveyn paradoksal bir şekilde çocukları hakkında hem kendileri hem de resimleri ve bilgileri paylaşmaktadır, bu eylem shareting olarak tanımlanmaktadır. Yapılan çalışmada, bu paradoksu araştırmak için Avrupa Çevrimiçi Çocuklar (EU Kids Online) anketinden elde edilen verileri kullanılmıştır. Hem demografik bilgiler, dijital beceriler gibi bireysel özelliklerin hem de ebeveyn arabuluculuk stilleri, çocukların mahremiyetine ilişkin endişeler ve ebeveynler ile çocuklar arasındaki iletişim gibi ilişkisel faktörlerin paylaşım uygulamalarını nasıl etkilediğini incelenmiştir. Sezgilerin aksine, elde edilen bulgular daha yüksek düzeyde dijital becerilere sahip ebeveynlerin paylaşıma katılma olasılığının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte çocuklarının

internet kullanımına aktif olarak aracılık eden ve çocuklarının mahremiyeti konusunda daha fazla endişe duyan ebeveynlerin de paylaşım yapma olasılıkları daha yüksektir. Aynı zamanda birçok ebeveyn, çocukları hakkında bilgi paylaşmadan önce çocuklarından onay istememektedir. Ebeveynlerin paylaşım davranışlarına bakıldığına genel olarak, paylaşım yapma isteğinin sosyal yararlarını hem kendileri hem de çocukları açısından oluşabilecek potansiyel risklerden daha çok düşündükleri görülmektedir.

2.4.2.2. Yetişkinlerin/Ebeveynlerin Çocuklara Yönelik Sosyal Ağ Paylaşımlarını Konu Alan Araştırmalar

Damkjaer (2018) çalışmasında, yeni ortaya çıkan ve "paylaşım" olarak adlandırılan sosyal medyada çocukların resimlerini ve bilgilerini paylaşma konusundaki ebeveyn pratiklerini irdelemeyi amaçlamaktadır. Sekiz Danimarkalı çiftin ebeveyn olarak rolleriyle ilgili dijital medyayı kullanım durumlarını ve Facebook'a yaklaşımlarını karakterize eden dört tür iletişimsel yönelim tanımlanmıştır. Bunlar; değerler, estetik ve paylaşıma yönelik tutum farklılıklarıyla ifade edilen aile odaklı paylaşımlar, akran odaklı paylaşımlar, bağımsız paylaşımlar ve aktif kullanmamadır. Bu temelde çalışmada, ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri sosyal ağlarda paylaşmasının ebeveynlik yeterlilikleri açısından yeni zorluklar ve talepler doğurması durumu tartışılmıştır.

Barassi (2018), ebeveynlerin kullandığı dijital uygulamalar ile çocukların dijital ayak izlerinin üretimi arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, çocuklar hakkında günlük olarak üretilen çok çeşitli veri izlerinin onların dijital vatandaşlar olarak ileriki yaşamlarında istemedikleri şekilde profillenmelerine sebep olacağını belirtmektedir. Ebeveyn tarafından yapılan paylaşımların çocuk üzerindeki etkilerine dair bulgularda, çocukların benliklerinde bozulmalara sebep olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanında, aile yaşamının verileştirilmesinin, yanlış verilerin üretilmesine yol açan karmaşık ve dağınık bir süreç olduğu gerçeğine vurgu yapılmıştır. Bu bağlamda çalışmada, çocukların verileştirilmesi, algoritmik yanlışlıklar ve veri adaleti arasındaki ilişki hakkında daha ayrıntılı çalışmalar yapılması gerektiğini savunulmaktadır.

Sziron & Hildt (2018) yaptıkları çalışmada, 0-5 yaş arası çocukların çevrelerindeki yetişkinler tarafından sosyal ağlarda paylaşılma oranı hızla artmakta ve bu durumun bir sonucu olarak da çocukların dijital ayak izlerinin oluştuğunu belirtmişlerdir. Çocukların dijital medyada sürekli yer almaları, mahremiyet ihlalleri, dijital risklere açık hale gelme, dijital vatandaşlık becerilerinin ve etik gelişiminin olumsuz etkilemesi gibi sonuçlara yol açabilmektedir. Çocukların gelecek hakkı bağlamında ebeveynlerin, yazılım mühendislerinin, tasarımcıların, devletlerin ve pazarlamacıların 0-5 yaş arası çocukların ebeveynleri ve yakın çevreleri tarafından sosyal ağlarda paylaşılmasının sonuçları konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapmaları beklenmektedir.

Siibak & Track (2019)'e göre, günümüz ebeveynleri, sosyal medyada çocukları hakkında düzenli olarak bilgi paylaşmayı ve ayrıntıları ifşa etmeyi yani paylaşımda bulunmayı alışkanlık haline getirmiştir. Yapılan araştırmada, sharenting'in karanlık taraflarına dikkat çekerek, ailelerin yaptıkları paylaşımlara yönelik dile getirdikleri en baskın endişelerden bazılarını vurgulamayı amaçlanmıştır. Bu endişeler, bir çocuğun tüm özel bilgilerinin ifşa edilmesi, konumunun ve tüm kişisel özelliklerinin herkesin erişimine açılması, mahremiyet kaybı ve sharenting uygulamalarının ebeveyn-çocuk arasında neden olabileceği potansiyel iletişim sıkıntıları olarak ele alınmıştır. Pek çok ebeveyn, çocukların büyüme sürecini yalnızca uzaktaki aile üyeleriyle ve arkadaşlarıyla paylaşmak amacının yanında, sosyal medya aracılığıyla ebeveynlik konusunda sosyal destek almak, ebeveynlik ikilemlerini paylaşarak rahatlamak ve değerli anılar biriktirmek için sosyal ağları kullandıkları tespit edilmiştir.

Lazard, Capdevila, Dann, Locke, & Roper'a (2019) göre sosyal medya, ebeveynlerin deneyimlerini paylaşmaları ve ebeveynlik konusunda destek almaları için bir alan sağlasa da paylaşım, tartışmalı bir konu olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, sosyal medya kullanan ebeveynlerin çocuğun gelişimine dair içeriklere sosyal ağlar aracılıyla erişmesi, iyi ebeveynliğin bir göstergesi olarak algılanabilmektedir. Bunun yanı sıra ebeveyn tarafından kullanılan sosyal medya hesaplarının aile birlikteliğinin, mutluluğun ve "iyi" ebeveynlik kimliklerinin vurgulanarak

paylaşılması, bazı durumlarda günlük mücadelelere ve çocuk yetiştirme sürecinde ailelere yüklenen beklentiler konusunda rahatlama sağladığı görülmektedir.

Williams-Ceci ve arkadaşları (2021), ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri sosyal medya hesaplarından paylaşmaya yönelik tutumlarını değiştirmeye yönelik tutumları test ettikleri deneysel çalışmada, iki müdahale yöntemi geliştirilmiş ve 246 ebeveyn ile test edilmiştir. 1. ve 2. Gruplara sharenting'in tehlikeleri hakkında bir video izletilmiş, 2.gruptan video özetinin yazılması istenmiştir. Kontrol grubuna ise paylaşımdan bağımsız bir video izletilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre 2. Müdahale grubundaki video özetini yazılı olarak çıkaran ebeveynlerin çocuklar hakkında hem uygunsuz hem de uygun içerik yayınlama isteklerini azalttığı tespit edilmiştir. Ancak müdahaleler, ebeveynlerin çocuklarından paylaşımdan önce izin isteme konusundaki tutumlarını değiştirmemiştir. Araştırma sonucunda, tamamen bilgilendirici bir müdahalenin, somut yansımayı teşvik eden müdahale kadar etkili olmadığını görülmüştür.

Yegen & Mondal (2021), yaptıkları çalışmada paylaşım ebeveynliği anlamına gelen ve bugün dünyanın birçok yerinde tartışılan sharenting'i ele alarak ve sosyal medyanın mahremiyet ile ilişkisini tartışmışlardır. Çalışmanın amacı, sosyal medya ve çocuklarla ilgili güncel yaklaşımları ve verileri paylaşım yoluyla sunmaktır. Çalışma aynı zamanda paylaşmanın potansiyel risklerine dikkat çekmeye çalışmaktadır. Yeni medya literatürüne "paylaşımlı ebeveynlik" veya "sosyal medya ebeveynliği" olarak giren paylaşım kavramı, tartışma konusu olduğu kadar popülerdir. Nitekim sosyal medyanın kendisinin de birçok etik tartışmanın ortasında olduğu göz önüne alınarak, korunması ve hakları her zaman gözetilmesi gereken çocukların mahremiyeti açısından kavramın önemine vurgu yapılmıştır.

Romero-Rodríguez, Kopecký, García-González, & Gómez-García'ya (2022) göre "Sharenting", ailenin en küçük üyeleri olan çocukların görüntülerinin ebeveynler veya akrabalar tarafından özellikle sosyal ağlarda paylaşılmasıyla ilgili güncel bir çevrimiçi iletişim olgusudur. Ancak bu olgu, mahremiyeti ve çocuğu riske atabilecek çeşitli sonuçlar oluşturabilmektedir. Bu bağlamda, yetişkinlerin sosyal medyadaki paylaşım derecelerini değerlendirmek üzere Sharenting Değerlendirme Ölçeği (SES)

geliştirilmiştir. Çalışma örnekleminden elde edilen verilere göre, yetişkinler tarafından paylaşılan görüntülerin daha çok çocuklara ait olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte, paylaşılan fotoğrafların çoğunun yeğenler, kuzenler, kardeşler ve torunlar gibi aile ilişkileriyle yetişkinlerin akrabalarına ait olmasına rağmen, akraba olmayan çocukların fotoğraflarının neredeyse %10'unu kapsadığı tespit edilmiştir. Bu durumun nedeni, sosyal ağ kullanıcılarının büyük bir kısmı tarafından takip edilen fenomenlerin gönderilerinde paylaştıkları çocuk fotoğrafları olarak tespit edilmiştir.

Amon, Kartvelishvili, Bertenthal, Hugenberg & Kapadia (2022), yaptıkları çalışmada Amerika Birleşik Devletleri'ndeki ebeveynlerin çocuklarını sosyal ağlarda paylaşım durumlarını ve çocukların ihlal edilen mahremiyetlerini araştırmayı amaçlamışlardır. Bu bağlamda küçük çocukları olan 493 ebeveynden, demografik bilgiler, sosyal medya kullanım alışkanlıkları, ebeveynlik stilleri ve çocukların sosyal medya katılımı hakkında bilgi toplanarak ebeveyn paylaşım alışkanlıkları araştırılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, sosyal medyada aktif olan ebeveynlerin çoğunun, çocuklarının fotoğraflarını çevrimiçi olarak paylaştığını ve bunu çocuklarının izni olmadan yaparken kendilerini rahat hissettikleri tespit edilmiştir. Ebeveyn paylaşım sıklığının en güçlü yordayıcısının genel sosyal medya paylaşım sıklığı olması, katılımcıların "düzenli" fotoğraf paylaşım etkinlikleri ile ebeveyn paylaşımı arasında güçlü bir ayrım olmadığını göstermiştir. Ebeveyn paylaşım sıklığına etki eden faktörler arasında sosyal medya kullanım sıklığı, ebeveyn paylaşımını teşvik eden normlara sahip daha büyük sosyal ağlar, daha izin verici ve kendinden emin ebeveynlik stilleri ve çocukları tarafından daha fazla sosyal medya katılımı yer almaktadır. Ebeveyn paylaşımının faydalarını sıklıkla vurgulayan önceki araştırmaların aksine elde edilen bulgular, ebeveyn paylaşımıyla ilişkili olarak çevrimiçi davranış risklerini ortaya çıkarmaktadır. Çocukların mahremiyeti ve erken sosyal medyaya maruz kalmanın çocuk üzerindeki etkileri ayrıca tartışılmaktadır.

2.4.1.3. Yetişkinlerin/Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Düzeylerine İlişkin Yapılan Araştırmalar

Kadir'e (2018) göre, bu çağdaki çocuklar negatif bir dijital nesildir, elektronik medyayı ve dijital dünyayı doğdukları andan itibaren tanımışlardır. Bu bağlamda

araştırmacı tarafından gerçekleştirilen çalışma, dijital çağın ortasında ebeveynlerin eğitimdeki rolüne bir bakış açısı kazandırmayı amaçlamaktadır. Araştırmaya göre ebeveynler, çocuklarını dijital dünyanın tehdidinden koruyabilmeli, diğer yandan dijital dünyadan her türlü bilgiyi seçebilmeli ve bundan faydalanabilmelidir. Bilinçlendirici olan ve çocukların gelişimine olumlu etki yapan her türlü ebeveyn eğitim programını veya uygulamayı belirlemek için ebeveynlerin katılımına ihtiyaç vardır. Ebeveynler, çocukları internet kullanımında daha seçici olmalı ve iyi bir rehber olabilmek için izlemeli ve onlarla iyi iletişim kurmalıdır.

Barnes & Potter (2021), ebeveynlerin çocuklarını sosyal ağlarda paylaşım davranışlarını ve dijital okuryazarlıklarını ele aldıkları çalışmada, 0-13 yaş arası çocukları olan Avustralyalı 613 ebeveynin, fotoğraf, video, hikâye ve çocukları hakkında bilgi paylaşmak olarak tanımlanan paylaşma etkinliklerini değerlendirmişlerdir. Elde edilen bulgular, dijital beceriler ile paylaşma davranışlarının kesişimine dair ilginç bir resim sunmaktadır; katılımcıların önemli bir kısmı paylaşım yapmayı riskli bulmasına rağmen çocuklarının görsellerini ve bilgilerini sosyal ağlarda paylaşmaktadır. Bu bağlamda birçok ebeveynin, kendi paylaşma davranışlarının bazı doğal riskler taşıdığını algılasalar bile çocuklarının mahremiyetini korumak için gerekli dijital okuryazarlık becerilerine sahip olmadıkları görülmüştür. Ayrıca, genç ebeveynlerin sosyal medya paylaşımlarından doğabilecek riskler konusunda yaşlı ebeveynlere göre daha az endişe duyduğunu gösteren kuşak farkı, gelecekteki mahremiyet endişelerini daha önemli hale getirmektedir.

Cino (2022), paylaşımın dijital çağda ebeveynler için yaygın bir alışkanlık olduğunu belirterek bir ebeveynlik forumunda çocuklara ait içerikleri yayınlayan 665 ileti dizisinin açılış gönderilerinin nicel bir içerik analizini sunmaktadır. Ebeveynleri bu konuda saf olarak tanımlayan yaygın söylemlere rağmen, ampirik veriler, birçoğunun bu dijital anlatılarla ilgili dijital ikilemlerle boğuştuğunu desteklemektedir. Bulgular, bir çocuğun doğumundan çok önce başlayan ve sadece ebeveynlerin değil, aynı zamanda diğer insanların paylaşım davranışlarını da ilgilendiren ikilemlerle birlikte, karmaşık ve çok katmanlı paylaşım yönetimi girişimini gösteren, bu uygulamayla ilişkili sosyal medyada yaşadıkları ikilemlerin bir haritalamasını önermektedir.

Yaşlı yetişkinler, çoğunlukla yaşlı yetişkinlerin "dijital göçmenler" olarak algılanmasından kaynaklanan, genellikle beceriksiz dijital vatandaşlar olarak tasvir edilir. Choolayil & Putran (2022) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın amacı, yaşlı yetişkinlerin dijital platformlara nasıl etkili bir şekilde katılabileceklerini incelemektir. Çalışma kapsamında Hindistan Kerala'dan göç etmiş, çocukları (15 erkek ve 15 kız) olan ve Bilgi ve İletişim Teknolojilerini (BİT) aktif kullanan, 60-71 yaş arası 30 yaşlı ebeveynle görüşülmüştür. Başlangıçta duygusal hedefler arayan katılımcıların, yavaş yavaş dijital dünyada entelektüel hedefler peşinde koşmaya başladıkları görülmüştür. Yaşlı yetişkinlerin dijital alandaki farklı derecelerdeki uzmanlıkları, keyfi olarak dijital göçmenler olarak kategorize edilemeyeceklerini göstermektedir. Bunun yerine, sosyal ağlarda, bilgi okuryazarlığında ve çevrimiçi sosyal katılımda giderek kendilerini geliştiren potansiyel “dijital vatandaşlar” olarak yer almaları gerektiği savunulmaktadır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Dijital vatandaşlığın gerektirdiği yeterlilikler doğrultusunda okul öncesi dönem ebeveynlerinin, çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerini belirlemek ve çocuğuna ait kişisel verileri sosyal ağlarda paylaşım durumlarını dijital vatandaşlık bağlamında ele alındığı bu çalışmada, nitel ve nicel olarak karma yöntem kullanılmıştır. Karma araştırma yöntemi, bir çalışmada geniş kapsamlı sonuçlar elde etmek amacıyla en az bir nicel ve en az bir nitel araştırma unsurunun birleştirilmesi ile karakterize edilmektedir (Leech & Onwuegbuzie, 2009). Karma yöntem ile sayısal ve sözel değerler bir arada kullanılarak ortaya çıkacak sonuçların anlam gücünün artması hedeflenmiştir. Söz konusu yöntemlerin sentezlenmesi, ortaya çıkacak sonuçların çok yönlü yorumlanmasına fırsat vermektedir (Tunalı, Gözü ve Özen, 2016). Nicel yöntem için kullanılan veri toplama aracı anket tekniğidir. Çalışmaya, verilerin toplanması ve analizi aşamalarına nicel yöntem ile başlanmış; nicel sonuçların daha net açıklanabilmesi için de devamında nitel yöntem kullanılmıştır. Mevcut çalışmada bu haliyle açımlayıcı karma yöntem kullanılmıştır (Creswell, 2003). Açımlayıcı karma yöntem, genellikle daha büyük bir nicel yöntem içinde nitel yöntem kullanılması ya da bu durumun tersi olacak şekilde uygulanmaktadır. İkincil yöntem, ana yöntemden elde edilen bulguları güçlendirmek için kullanılmakta ve yöntemler birbirinden bağımsız olarak aynı zamanda veya ardışık olarak gerçekleştirilebilmektedir. Neticede elde edilen bulgular yorumlanırken, verilerin bütünleştirilmesi sürecini kapsamaktadır (Piccioli, 2019).

Çalışmanın nitel bölümünde, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme, soruları araştırmacı tarafından önceden hazırlanan ve yanıtlayıcılara kısmi esneklik tanınarak derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlayan tekniktir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu esneklik, yazmaya ve doldurmaya dayalı yapılandırılmış tekniklerdeki sınırlılığı ortadan kaldırarak çok yönlü bilgi

edinmeyi kolaylaştırmaktadır (Creswell, 1998). Bu sebeple bu araştırmada, yarı yapılandırılmış görüşme tekniği kullanılmıştır.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın nicel çalışma grubunu 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Kırklareli ilinde bulunan, çocuğu Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel, resmi ve bağımsız anaokulları ve resmi anasınıflarına devam eden, çalışmaya gönüllü olarak katılmayı kabul eden 499 ebeveyn oluşturmaktadır. Sekeran'a (1992) göre, bir milyon büyüklüğünde evrene sahip olan bir çalışmada, 384 örneklem hacmi evreni temsil gücüne sahiptir (Altunışık, Coşkun, Bayraktaroğlu ve Yıldırım, 2012: 137). Buradan hareketle bu tez çalışmasının örneklem sayısının evreni temsil gücüne sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan ebeveynlere yönelik demografik bilgiler Tablo 3.1.'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Örneklemin Demografik Bilgilerine İlişkin Sonuçlar

Değişkenler	**Seçenek**	**N**	**%**
Cinsiyet	Kadın	431	86,4
	Erkek	68	13,6
Yaş		499	(Ortalama) 33,86
Eğitim Düzeyi	İlkokul	25	5,0
	Ortaokul	52	10,4
	Lise	174	34,9
	Lisans	212	42,5
	Lisansüstü	36	7,2
Günlük Ortalama Sosyal Ağ Kullanma Süresi	Bir saatten az	122	24,4
	1-3 saat	297	59,5
	4-6 saat	73	14,6
	7 saat ve üzeri	7	1,4
Aktif Olarak Kullanılan Sosyal Ağ Hesap Sayısı	1-3	456	91,4
	4-6	38	7,6
	7-9	5	1,0
Sosyal Ağ Kullanıcısı Olma Süresi	1 yıldan az	18	3,6
	1-5 yıl	87	17,4
	5-10 yıl	204	40,9
	10-18 yıl	178	35,7
	18 yıldan fazla	12	2,4

Tablo 3.1.'deki veriler incelendiğinde çalışmaya katılan ebeveynlerin 431'i (%86,4) kadın, 68'inin (%13,6) de erkek; yaş ortalamasının ise 33,86 olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi değişkenine göre katılımcıların 25'i (%5) ilkokul, %2'si (%10,4) ortaokul, 174'ü (%34,9) lise, 212'si (%42,5) lisans ve 36'sının (%7,2) lisansüstü mezunlarından oluşmaktadır. Günlük ortalama sosyal ağ kullanma süresi değişkenine göre yanıtlayıcıların 122'sinin (%24,4) bir saatten az, 297'sinin (%59,5) 1-3 saat, 38'inin (%7,6) 4-6 saat, 7'sinin ((%1,4) ise 7 saat ve üzeri sosyal ağ kullandığını belirttikleri görülmektedir. Aktif olarak kullanılan sosyal ağ hesap sayısı değişkenine göre katılımcıların 456'sının (%91,4) 1-3, 38'inin (%7,6) 4-6, 5'inin ise (%1) 7-9 tane aktif sosyal medya hesabı olduğu saptanmıştır. Sosyal ağ kullanıcısı olma süresi değişkenine göre araştırmaya katılan ebeveynlerin 18'i (%3,5), 87'si (%17,4) 1-5 yıl, 204'ü (%40,9) 5-10 yıl, 178'i (35,7) 10-18 yıl ve 12'si de (%2,4) 18 yıldan fazla sosyal ağ kullanıcısı olduğunu belirtmişlerdir.

Araştırmanın nitel çalışma grubunda hedef kitlenin 3-6 yaş grubu çocuğu olan ebeveynler olmasına bağlı olarak, örneklem bu özellikleri taşıyan kişilerden seçilmiştir. Rastlantısal olmayan örneklem hedeflendiğinden bu araştırmada amaçlı örneklem kullanılmıştır. Amaçlı örneklem, sınırlı bilgilerin en etkin kullanımı için özellikle bir konuda bilgili veya tecrübeli bireylerin/ birey gruplarının seçilmesini kapsayan ve araştırmalarda yaygın olarak kullanılan tekniktir (Palinkas, Horwitz, Green, Wisdom, Duan & Hoagwood, 2013). Görüşmeci sayısına karar vermeden önce nitel görüşmeler için ideal kabul edilen bir sayı arayışına girilmiştir. Böylelikle nitel görüşmeler için standart olduğu kanıtlanan 9-17 sayısına ulaşılmıştır. Bu araştırma özelinde toplam görüşülen kişi sayısı ise standart aralığa giren 11 kişidir (Hennink & Kaiser, 2011). Çalışmaya katılan ebeveynlerin 7'si anne geri kalan 4 tanesi ise babadır. Ayrıca, görüşme yapılan ebeveynlerden 7 tanesi Kırklareli il merkezinden, 4 tanesi de çevre ilçelerden çalışmaya katılmıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Çalışmada dört farklı veri toplama aracı kullanılmıştır. Kuş, Güneş, Başarmak ve Yakar (2017) tarafından geliştirilen Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Korkmaz, Vergili ve Karadaş (2021) tarafından geliştirilen Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Ölçeği dışında, araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve

görüşme formları, bu tezde yararlanılan nicel ve nitel veri toplama araçlarıdır. Çalışmada kullanılan ölçme araçlarına ilişkin bilgiler aşağıda verilmiştir.

Kişisel Bilgi Formu: Kişisel bilgi formundaki sorular araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Alan yazın taramasına dayandırılarak yazılan soruların kapsam geçerliliği için 2 Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Bölümü ve 1 Ölçme ve Değerlendirme uzmanı akademisyenden uzman görüşü alınmıştır. Görüşler neticesinde düzenlenen soruların okunabilirliği ve anlaşılırlığının belirlenmesi adına 1 Türkçe Öğretmenliği bölümü akademisyeninden görüş alınarak forma son hali verilmiştir. Form, toplamda 13 sorudan oluşmaktadır. İlk 3 soru demografik bilgilere, 4 soru sahip olunan sosyal ağlara, 6 soru da ebeveynlerin çocuklarına ilişkin sosyal ağ paylaşım durumlarına yönelik olarak hazırlanmıştır. İlgili form, Ek 1'de verilmiştir.

Görüşme Formu: Çalışmada araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Kapsam ve dil geçerliliğine ilişkin kişisel bilgi formu için başvurulan uzmanlardan görüş alınmış ve forma son hali verilmiştir. Ebeveynlere uygulanan görüşme formunda 5 adet yarı yapılandırılmış soru bulunmaktadır. Sorular açık uçlu olup katılımcılara sözlü olarak sorulmuştur. Alınan cevaplar ebeveynlerin de izniyle kaydedilmiştir. Görüşme formu Ek 2'de yer almaktadır.

Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Ölçeği: Korkmaz, Vergili ve Karadaş tarafından 2021 yılında üniversite öğrencilerinin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerini ölçmek amacıyla geliştirilen ölçek 17 madde ve üç faktörden oluşmaktadır. Dikkat, Güvenlik, İletişim ve Paylaşım olmak üzere üç alt boyuttan dikkat alt boyutu 7, güvenlik ve iletişim ve paylaşım alt boyutları ise 5'er madde ile ölçülmüştür. Cronbach's Alpha katsayıları dikkat boyutunda .776, güvenlik alt boyutunda .669, iletişim ve paylaşım alt boyutlarında .713 toplamda ise .794'tür. Ölçek 5'li likert tipi bir ölçek olup, kesinlikle katılıyorum 5, katılıyorum 4, kararsızım 3, katılmıyorum 2, kesinlikle katılmıyorum 1 şeklinde seçeneklendirilmiştir. Ölçek, Ek 3'te sunulmuştur. İlgili ölçeğin kullanılabilmesi için, ölçeği geliştiren araştırmacıdan izin alınmıştır. Alınan izin, Ek 8'de sunulmuştur.

Dijital Vatandaşlık Ölçeği: Kuş, Güner ve Başarmak (2017) tarafından internet kullanımı en yaygın olan gençlerin dijital vatandaşlık algılarını ölçmek amacıyla geliştirilen ölçek iletişim, hak ve sorumluluk, eleştirel düşünme, katılım, güvenlik, dijital beceriler, etik ve ticaret olmak üzere 8 faktör, 49 maddeden oluşmakta 5'li likert tipindedir. Cronbach's alpha güvenirlik katsayıları iletişim alt boyutunda .814, hak ve sorumluluk alt boyutunda .808, eleştirel düşünme alt boyutunda .787, katılım alt boyutunda .733, güvenlik alt boyutunda .811, dijital beceriler alt boyutunda .743, etik alt boyutunda .792 ve ticaret alt boyutunda .829 olarak tespit edilmiştir. Ölçek, Ek 4'te sunulmuştur. İlgili ölçeğin kullanılabilmesi için, ölçeği geliştiren araştırmacıdan izin alınmıştır. Alınan izin, Ek 9'da sunulmuştur.

Çalışmada kullanılan Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalığı ve Dijital Vatandaşlık Ölçeklerinin orijinali gençlere yönelik geliştirilmiştir. Bu tez çalışmasında ise ölçekler okul öncesi dönem ebeveynlerine uygulanacaktır. Bu sebeple geçerlik ve güvenirlik katsayıları tekrar hesaplanmıştır. Bir araştırmada elde edilen ölçümlerin güvenilirliğini değerlendirmek için yüksek kaliteli testler önemlidir. Cronbach's Alpha, yaygın olarak kullanılan bir test güvenilirliği endeksidir. Bu çalışmada da Cronbach's Alpha kullanılmıştır. Cronbach alfa için 0,70 kabul edilebilir değerdir ve bu değerin altında kalan değerler ölçeğin iç tutarlılığı düşük olduğunu göstermektedir (Kılıç, 2016: 47). Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalığı ölçeğinin güvenilirlik katsayısı (Chronbach Alpha) .902 olarak saptanmıştır ve bu oran mükemmel kabul edilebilirlik olarak yorumlanmaktadır. Buna göre çevrimiçi mahremiyet farkındalığı ölçeğinde toplam varyansın %65,806'ını açıklayan üç faktörlü yapının kuramsal açıklamalara uygun ve yorumlanabilir olduğu bulunmuştur. Diğer taraftan, Dijital Vatandaşlık ölçeğinin güvenilirlik katsayısı (Chronbach Alpha) ise .790 olarak bulunmuş ve bu değer, iyi olarak yorumlanmaktadır. Buna göre Dijital Vatandaşlık ölçeğinde toplam varyansın %62,807'ını açıklayan üç faktörlü yapının kuramsal açıklamalara uygun ve yorumlanabilir olduğu bulunmuştur.

Nitel araştırmalar için önerilen geçerlik ve güvenirlik çalışmaları çeşitlilik gösterebilmektedir. Bu tezin nitel bölümünde Guba ve Lincoln'un 1982'de geliştirmiş oldukları çalışmaya sadık kalınmıştır. Bu çalışmaya göre nitel görüşmelerin geçerliliğinin sağlanması için -bu tezde olduğu gibi- amaçlı örneklemin seçilmiş

olması beklenmektedir (Guba & Lincoln, 1982). Nitel araştırmalarda güvenirlik için ise Stemler (2015), iki kriter belirlemekte ve iki ayrı soruya yanıt verilmesi gerektiğini ifade etmektedir. Bu kriterlerden ilki kararlılıktır. Buna göre "Aynı kodlayıcı aynı sonuçları alabilir mi?" sorusuna yanıt verilmelidir. Diğer kriter ise *tekrarlanabilirliktir*. Bu kriter için ise "Metin, farklı insanlar tarafından aynı kategoride kodlanabilir mi?" sorusu yanıtlanmalıdır (Stemler, 2000). Bu sorulara yanıt vermek amacıyla iki bağımsız araştırmacıya kodlama formu gönderilmiş ve "Değerlendiriciler arasında anlaşma" aşaması uygulanmıştır.

"Değerlendiriciler arasında anlaşma" yöntemi yüzde anlaşması ölçüsünü elde etme fikrine dayanmaktadır. Bunun için bir matris oluşturulur (Tablo 3.2.). Her bir sütun farklı bir puanlayıcıyı temsil ederken satırlar ise puanlayıcıların veri topladığı değişkenleri temsil etmektedir (McHugh, 2012). Araştırma için hazırlanmış olan kodlama rehberi iki bağımsız araştırmacıya gönderilmiştir. Tabloda verilen değişkenler için araştırmacıların puanları kaydedilmiştir. Değerlendirici1'in puanları Değerlendirici2'nin puanlarından çıkarılmıştır. Böylece elde edilen sıfır adedi sayılmıştır. Elde edilen sıfır sayısı değişken sayısına bölünerek, puanlayıcılar arasında bir anlaşma ölçüsü sağlanmıştır.

Tablo 3.2. Değerlendiriciler Arasında Anlaşma Sonuçları

Değişkenler	Değerlendirici 1	Değerlendirici 2	Fark
Algılanan Dijital Vatandaşlık	1	1	0
Algılanan Dijital Vatandaşlık	1	1	0
Dijital Vatandaşlık Öz Değerlendirmesi	1	1	0
Dijital Vatandaşlık Öz Değerlendirmesi	1	1	0
Risk Algısı	1	1	0
Risk Algısı	1	1	0
Risk Türleri	1	1	0
Risk Türleri	1	1	0
Yasal Hak Farkındalığı	1	1	0
Yasal Hak Farkındalığı	1	1	0
Yasal Yaptırım Farkındalığı	1	1	0
Yasal Yaptırım Farkındalığı	1	1	0
Yasal Yaptırım Türleri	1	**0**	**1**
Yasal Yaptırım Türleri	1	**0**	**1**

Sıfır Sayısı: 12
Değişken Sayısı:14
Anlaşma Yüzdesi: %86

Söz konusu veri toplama araçlarının kullanılabilmesi için Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'ndan gerekli izin alınmış ve izin belgesi Ek 5'te sunulmuştur.

3.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama araçlarının uygulanabilmesi için Kırklareli İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden gerekli izinler (Ek 6) alınmıştır. Verilerin toplanması aşamasına öncelikle anket ve ölçek formlarının dağıtılmasıyla başlamıştır. İlk aşamada okul yöneticilerinden randevu alınarak görüşmeye gidilmiş tezin amacı, kapsamı ve veri toplama süreci ile ilgili bilgilendirme yapılmıştır. Okul idaresiyle görüşüldükten sonra okul öncesi öğretmenleriyle görüşülüp çalışmanın gönüllülük esasına dayandığı vurgulanarak çalışmaya katılmak isteyen ebeveynlere anket ve ölçek formları dağıtılmış ve ortalama 2 hafta sonra doldurulan veri toplama araçları toplanmıştır.

Veri toplama sürecinin ikinci aşamasında yarı yapılandırılmış görüşme yapılabilecek tez konusu ile ilgili bilgi sahibi olan anne babalar konusunda okul idarelerinden ve okul öncesi öğretmenlerinden tavsiyeler alınmış, görüşmeye katılmayı kabul eden gönüllü ebeveynlere okul idareleri aracılığıyla ebeveyn bilgi formları ile ulaşılmıştır. Görüşmeler yapılmadan önce ebeveyn bilgi formunda yer alan GSM numaralarından velilere ulaşılmış, yüz yüze görüşmeyi kabul eden velilerden randevu alınmıştır. Yüz yüze görüşülecek ebeveynlere, yarı yapılandırılmış görüşme izin formu aracılığıyla verilen yanıtların sadece araştırmada kullanılması konusunda izin alınmıştır. İlgili form EK 7'de sunulmuştur. Ebeveynlerle, planlanan zamanda okullarda, çıkış vaktinden önce görüşme yapılmıştır. Görüşmeler yapılmıştır. İlçelerde yaşayan ve yüz yüze görüşme için zamanı olmadığını belirten ebeveynlerle görüşmeler telefon görüşmesi ile gerçekleştirilmiştir. Ebeveynler tarafından verilen yanıtlar, ses kaydı yöntemi ile kaydedilmiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Çalışmadan elde edilen nicel verilerin analizinde SPSS 20,0 paket programı kullanılmıştır. Araştırmanın amacı kapsamında elde edilen verilerin frekans ve yüzde dağılımları hesaplanmıştır. Elde edilen toplam puanların aritmetik ortalama ortanca, standart sapma, Minimum ve Maksimum değerleri, frekans ve yüzde dağılımları

betimsel olarak incelenmiştir. Değişkenlerin normal dağılımlarını test etmek için Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk testleri uygulanmıştır. Bu çerçevede, değişkenlere ilişkin normallik test sonuçları değerlendirilmiş, normal dağılmadığı netleştirilen verilerin analizleri parametrik olmayan testler aracılığı ile yapılmıştır.

Ebeveynlerin dijital vatandaşlık ve çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerinin; cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi, ilk sosyal ağ hesabına sahip olma süresi (yıl), günlük ortalama sosyal ağ kullanma süresi ve sahip olduğu sosyal ağ hesap sayısı değişkenlerine göre farklılaşma durumlarının analizinde Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Ki-kare testi ile değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Normal dağılmayan değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesinde Spearman Sıra Korelasyonu kullanılmıştır. İkili grupların puan karşılaştırılmasında bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla grubun puan ortalamalarının karşılaştırılmasında da tek yönlü ANOVA varyans analizinden yararlanılmıştır.

Yarı yapılandırılmış görüşmelerde elde edilen yanıtların içerik analizinde MAXQDA 2020 programı kullanılmıştır. Ebeveynlerin verdikleri yanıtların nicel analizinde görüşmede kullanılan kelimelerin frekans analizi yapılmıştır. Ancak frekans analizi veri ile ilgili sınırlı yorum yapma olanağı tanımaktadır. Frekans tablosundaki verilerin ayrıntılı yorumunu ortaya koymak için içerik analizine ihtiyaç vardır. İçerik analizi, benzer verileri belirli kavram ve temalar altında organize ederek okuyucuların anlayabileceği şekilde düzenlemektir (Yıldırım & Şimşek, 2006). Araştırmacı tarafından hazırlanan 5 görüşme sorusundan 7 ana tema çıkarılarak ana temalar ve alt temalar analiz edilmiştir. Buradan hareketle bu tez çalışmasında görüşmelerin içerik analizinin bir türü olan tematik analizle gerçekleştirilmiş ayrıntılı çözümlemesine yer verilmiştir.

BÖLÜM 4

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, veri toplama araçlarından elde edilen bulgular, araştırma sorularının kapsamına karşılık gelecek şekilde sıra ile sunulacaktır.

4. 1. Birinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında çalışma sorularından "Ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri nedir?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Bunun için, Dijital Vatandaşlık ölçeğinden elde edilen yanıtların Ortalama, Ortanca, Standart Sapma, Minimum ve Maksimum değerleri Tablo 4.1.'de özetlenmiştir.

Tablo 4.1. Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Düzeyleri

	Ebeveyn	**Ortalama**	**Ortanca**	**Std. Sp.**	**Minimum**	**Maksimum**
Dijital Vatandaşlık	Anne	2,874	2,903	0,377	1,00	4,19
	Baba	2,900	2,871	0,469	1,61	5,00
Dijital İletişim	Anne	1,570	1,400	0,684	1,00	5,00
	Baba	1,702	1,400	0,876	1,00	5,00
Dijital Hak ve Sorumluluk	Anne	3,728	4,000	0,872	1,00	5,00
	Baba	3,803	4,000	0,875	1,00	5,00
Eleştirel Düşünme	Anne	2,264	2,333	0,718	1,00	4,33
	Baba	2,289	2,333	0,918	1,00	5,00
Dijital Katılım	Anne	2,971	3,000	0,877	1,00	5,00
	Baba	2,956	3,000	0,810	1,00	5,00
Dijital Güvenlik	Anne	1,470	1,000	0,717	1,00	5,00
	Baba	1,652	1,333	0,893	1,00	5,00
Dijital Beceriler	Anne	3,937	4,000	0,779	1,00	5,00
	Baba	4,082	4,100	0,797	1,40	5,00
Etik	Anne	4,164	4,200	0,794	1,00	5,00
	Baba	3,850	4,000	0,929	1,00	5,00
Dijital Ticaret	Anne	1,720	1,500	0,874	1,00	5,00
	Baba	2,066	2,000	1,043	1,00	5,00
Dijital Vatandaşlık	Toplam	2,8773	2,9032	,39067	1,00	5,00

Dijital Vatandaşlık Ölçeğinden elde edilen verilere göre ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri ortalama değeri 2,8773 olarak bulunmuştur. Medyan değeri 2,9032; standart sapma değeri ise 0,39067'dir. Katılımcılardan en düşük dijital vatandaşlık düzeyi puanına sahip ebeveyn 1, en yüksek puana sahip olan ebeveyn ise 5 puan almıştır. Bu veriler ışığında çalışmaya katılan ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin oldukça değişken olmakla birlikte genel olarak düşük olduğu ifade edilebilir.

Tablo 4.1. incelediğinde, annelerin sosyal ağlarda dijital vatandaşlık düzeyleri 1 ila 4,19 arasında değerler alırken babaların dijital vatandaşlık düzeyleri 1,61 ila 5 arasında değerler aldığı görülmektedir. Annelerin dijital vatandaşlık standart sapması 0,377 iken babalarınki 0,469 olarak tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak babaların dijital vatandaşlık düzeylerinin annelere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu verilere ek olarak çalışmaya katılan ebeveynlerin dijital vatandaşlık alt boyutları kapsamında dijital vatandaşlık düzeyleri de incelenmiştir. Babaların dijital iletişim, dijital beceriler, dijital ticaret, dijital güvenlik ve dijital hak ve sorumluluk düzeylerinin, annelere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Öte yandan dijital etik düzeyleri incelendiğinde annelerin çevrimiçi ortamlarda babalara göre daha etik olduğu belirlenmiştir. Bu bilgilere ek olarak eleştirel düşünme ve dijital katılım düzeyleri, anne ve babaların neredeyse eşit olarak bulunmuştur.

4. 2. İkinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında araştırma sorularından, "Ebeveynlerin dijital vatandaşlık farkındalıkları nasıldır?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmaya katılan ebeveynlere nicel veri toplama aşamasında araştırmacı tarafından hazırlanan ankette "Daha önce dijital vatandaşlık kavramını duydunuz mu?" sorusu sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 4.2.'de verilmiştir.

Tablo 4.2. Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Kavramını Daha Önce Duyup Duymadıklarına İlişkin Bilgiler

Değişkenler **Seçenek**	**N**	**%**
Evet	125	25,1
Hayır	374	74,9

Tablo 4.2.'ye göre katılımcıların 125'i (%25,1) daha önce dijital vatandaşlık kavramını duyduğunu belirtirken 374'ü (%74,9) daha önce dijital vatandaşlık kavramını duymadıklarını belirtmişlerdir.

Yapılan araştırmada nitel verilerin toplanma aşamasında ise araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formunda yer alan, "Dijital vatandaşlığı nasıl tanımlarsınız?" ve "Siz bir dijital vatandaş mısınız? soruları sorulmuş, elde edilen yanıtlara ilişkin bulgular Tablo 4.3, Şekil 4.1, Şekil 4.2 ve Şekil 4.3'te verilmiştir.

Tablo 4.3. Görüşmelerde Kullanılan Kelimelerin Frekans Tablosu

Sözcük	**Frekans**
Dijital	39
Kişisel	21
Sosyal	21
Çocuğun	15
Risk	13
Vatandaşlık	10
Verileri	10
Yasal	10
Bilgi	9
Çocuğumun	9
Çocuk	9
Kötü	9
Kötüye	9
Biliyorum	7
İletişim	7
Karşı	7
Paylaşımlar	7
Verilerin	7
Dava	6
Dikkate	6
Etik	6
İlgili	6
Mahremiyet	6
Mahremiyetini	6
Paylaşımların	6

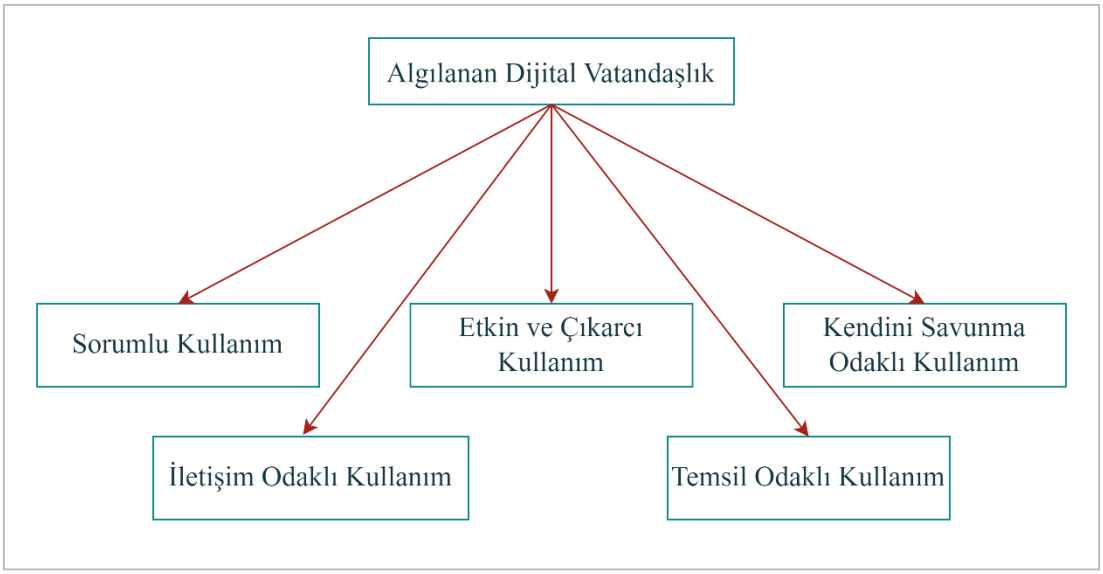

Şekil 4.1. Kelime Bulutu (Görüşmelerde Kullanılan Kavramların Kelime Bulutu)

Şekil 4.1.'e bakıldığında ebeveynlerin dijital vatandaşlıkla ilgili sorulara verdikleri yanıtlarda en sık kullandıkları beş kelimenin "dijital", "kişisel", "sosyal", "çocuk" ve "risk" olduğu görülmektedir. Bu kelimeler yan yana geldiğinde ebeveynlerin dijital ortamlarla ilgili mahremiyet olgusunu ön plana çıkardıkları ve bu ortamları çocukları için bir risk faktörü olarak gördükleri şeklinde yorumlanabilir. Bunlara ek olarak "veri", "yasal", "kötü", "dava" gibi kavramların da sıklıkla geçmesi ebeveynlerin konuya ilişkin endişelerine işaret etmektedir.

Dijital vatandaşlık olgusunu nasıl anladıklarını ölçmek için çalışmaya katılan ebeveynlere, araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme sorularında "Dijital vatandaşlığı nasıl tanımlarsınız?" sorusu yöneltilmiş ve verilen yanıtlardan çıkarılan temalar Şekil 4.2.'de verilmiştir.

Tema 1: Algılanan Dijital Vatandaşlık

Şekil 4.2. Algılanan Dijital Vatandaşlık Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Bu soruya verilen yanıtlara göre dijital vatandaşlık algısında en çok vurgulanan unsur "sorumlu kullanım" olmuştur. Başka bir deyişle ebeveynlerin dijital vatandaşlıkla ilgili en önemli gördükleri husus dijital platformların sorumlu biçimde kullanılması olduğu görülmüştür. Görüşmeye katılan ebeveynler, dijital vatandaşlığı tanımlarken "etik değerlere aykırı harekete etmemek (G-5)", "bilgi teknolojilerini bilinçli bir biçimde kullanmak (G-11)", "…belirli ahlaki kurallara dayanmak şartıyla… (G-5)" kullanmak gibi ifadelere başvurmuşlardır.

Ebeveynlerin 5'i (G-1, G3, G4, G7, G9) dijital vatandaşlığı dijital ortamlarda duygu ve düşünce paylaşımı diğer bir deyişle iletişime geçmek olarak ifade etmişlerdir.

G-1: "Dijital ortamlarda kendi duygu ve düşüncelerini ifade edebilmek olarak tanımlıyorum."

Dijital vatandaşlığı sadece bir sosyal medya hesabının var olmasına indirgeyen ebeveynler de olmuştur (G-4, G-6). Sosyal medyada temsil ediliyor olmakla, dijital vatandaşlık eşdeğer görülmektedir.

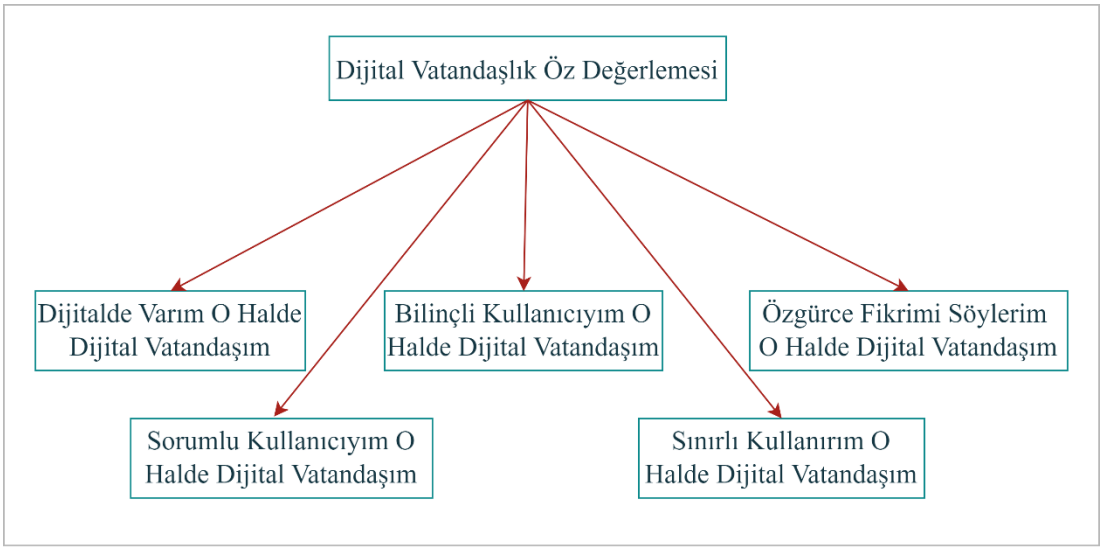
Dijital vatandaşlık özünde, gerekli hallerde hak ve sorumlulukların farkında olmaya dayanmasına rağmen (Pangrazio & Sefton-Green, 2021), görüşmeye katılan ebeveynler, yalnızca biri dijital vatandaşlığı tanımlarken kavramın hak özelliğine aşağıdaki cümle ile vurgu yapmıştır.

G-7: "...kötü niyetle karşılaşıldığında uygulayabileceğimiz yaptırımların farkında olma..."

Diğer görüşmecilerin dijital mağduriyetlerle ilgili hak talep etmeyi dijital vatandaşlıkla bağdaştırmadığı görülmüştür.

Ebeveynlerin dijital vatandaşlık öz değerlendirmelerini ölçmek amacıyla "Siz bir dijital vatandaş mısınız? sorusu yöneltilmiş; verilen yanıtlardan çıkarılan temalar Şekil 4.3.'te verilmiştir.

Tema 2: Dijital Vatandaşlık Öz Değerlendirmesi

Şekil 4.3. Dijital Vatandaşlık Öz Değerlendirmesi Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Görüşmeye katılan ebeveynlerden alınan yanıtlar incelendiğinde, 2 kişi dışında diğer katılımcıların kendini dijital vatandaş olarak tanımladığı belirlenmiştir. Ebeveynler, herhangi bir dijital platformu kullanıyor olmaları sebebiyle kendilerini dijital vatandaş olarak tanımlamaktadır.

G-4: “Çeşitli dijital platformlarda üyeliklerim bulunduğundan ben de dijital bir vatandaşım.”

G-8: “Çağın gereklerinden dolayı evet dijital vatandaşım denilebilir”.

Dijital platformları sınırlı kullanan görüşmecilerin (G-9, G-10), dijital vatandaşlık uygulamalarından olan mobil bankacılık uygulamalarını, haber ve alışveriş sitelerini aktif kullanmalarına karşın dijital platformlarda görüş belirtmemeleri ya da herhangi bir sosyal ağ üyeliklerinin olmaması sebebiyle kendilerini bu tanımın dışında tuttukları görülmüştür.

G-9: “Hayır. Çünkü sosyal medyayı, sosyal ağları kullanmıyorum ve diğer dijital ortamlarda duygu, düşünce ve anılarımı paylaşmıyorum. Dijital ortamı, Sadece ihtiyacım olan çözümlere ulaşmak için kullanıyorum. Örneğin; Dijital bankacılık, internet haber kaynakları, bilgi içerikli siteler ve internet alışveriş siteleri. Ancak bunları kullanırken de yorum, görüş vs. beyan etmiyorum ve güvenirliliği kanıtlanmış siteleri tercih ediyorum.”

Görüş bildiren ebeveynlerden iki tanesi, (G-3, G-7), dijital vatandaşlık ilkelerini benimsediklerini ve dijital ortamlarda var olmanın yanında gerçekleştirdikleri her türlü dijital davranıştan sorumlu olduklarını belirterek kendilerini dijital vatandaş olarak değerlendirmişlerdir.

G-3: “…Alışveriş yaparken güvenilir siteleri tercih etmem, zor durumda kalmamak için sanal kart kullanmam, yorumlarımda karşımdakine karşı sorumlu bir dil kullanma amacıyla hareket etmemi dijital vatandaşlığımın bir göstergesi olarak değerlendirebilirim.”

G-7: “Dijital ortamda çok fazla aktif olmasam da aktif olduğumda veya olmak zorunda kaldığımda, dijital vatandaşlık ilkelerini benimsemiş şekilde hareket ettiğimden ‘Dijital Vatandaşım’ diyebilirim…”

Ebeveynler, sanal ortamlarda dijital vatandaşlığın temel ilkelerine uygun hareket ettiklerini (G-7) ve bilinçli kullanıcı olduklarını ifade ederek (G-3) bu bağlamda kendileri bir dijital vatandaş olarak tanımlamışlardır.

4. 3. Üçüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında, araştırma sorularından "Ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri nedir?" sorusuna yanıt aranmıştır. Bu kapsamda, Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Ölçeğinden elde edilen yanıtların, Ortalama, Ortanca, Std. Sp., Minimum ve Maksimum değerleri Tablo 4.4.'te özetlenmiştir.

Tablo 4.4. Ebeveynlerin Sosyal Ağlarda Dijital Mahremiyet Farkındalık Düzeyleri

	Ebeveyn	**Ortalama**	**Ortanca**	**Std. Sp.**	**Minimum**	**Maksimum**
Çevrimiçi Mahremiyet	Anne	4,214	4,294	0,633	1,47	5,00
	Baba	4,105	4,059	0,715	2,29	5,00
Dikkat	Anne	4,335	4,429	0,676	1,00	5,00
	Baba	4,237	4,429	0,800	1,86	5,00
Güvenlik	Anne	3,877	4,000	0,872	1,00	5,00
	Baba	3,991	4,000	0,909	1,60	5,00
İletişim ve Paylaşım	Anne	4,385	4,800	0,922	1,00	5,00
	Baba	4,044	4,300	1,103	1,00	5,00
Çevrimiçi Mahremiyet	Toplam	4,1993	4,2941	,64557	1,00	5,00

Tablo 4.4.'e göre, katılımcıların çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri, ortalama 4,1993 puan olarak ölçülmüştür. Medyan değeri 4,2941; standart sapma değeri de 0,64557 olarak hesaplanmıştır. Bu sonuçlardan, katılımcıların dijital mahremiyet konusunda orta düzeyde bir farkındalığa sahip oldukları ve genellikle ölçek sorularına benzer şekilde yanıt verdikleri anlaşılmaktadır. Ayrıca, katılımcıların en düşük puanı 1,47; en yüksek puanı ise 5,00 olarak ölçülmüştür. Bu sonuçlar, çevrimiçi mahremiyet farkındalığı konusunda farklı düzeylere sahip bireylerin varlığına işaret etmektedir.

Bu bilgilere ek olarak Tablo 4.4.'e bakıldığında, annelerin sosyal ağlarda dijital mahremiyet farkındalık düzeyleri 1,47 ila 5 arasında değerler alırken; babaların farkındalık düzeylerinin 2,29 ila 5 arasında değerler aldığı görülmektedir. Annelerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerine ilişkin standart sapma değeri 0,633 iken babalarınki 0,715 olarak tespit edilmiştir. Bunlara ek olarak annelerin sosyal ağlarda

dijital mahremiyet farkındalık düzeylerinin babalara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Çalışmaya katılan ebeveynlerin, çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerine ilişkin alt boyutlarından olan dikkat düzeyleri incelendiğinde, annelerin dikkat düzeylerinin 1 ila 5 arasında değişirken; babaların dikkat düzeylerinin 1,86 ila 5 arasında değiştiği görülmektedir. Standart sapmalar incelendiğinde ise annelerin 0,676; babaların 0,800 olduğu görülmüştür. Ayrıca annelerin sosyal ağlarda mahremiyet konusunda babalara göre daha dikkatli olduğu tespit edilmiştir.

Güvenlik alt boyutuna göre, ebeveynlerin sosyal ağlarda mahremiyet farkındalıkları incelendiğinde annelerin 1 ila 5 arasında, babaların ise 1,60 ila 5 arasında değer aldığı görülmüştür. Standart sapma değerleri incelendiğinde ise annelerinki 0,872; babalarınki 0,909 olarak tespit edilmiştir. Çevrimiçi mahremiyet farkındalığı bağlamında babaların annelere göre, sosyal ağları kullanırken güvenlik boyutuna daha çok dikkat ettiği görülmüştür.

İletişim ve paylaşım alt boyutuna göre ebeveynlerin sosyal ağlarda mahremiyet farkındalıkları incelendiğinde hem annelerin hem de babaların 1 ila 5 arasında değer aldıkları görülmüştür. Standart sapma değerleri incelendiğinde ise annelerin standart sapma değerinin 0,922 babaların standart sapma değerinin ise 1,103 olduğu tespit edilmiştir. Çevrimiçi mahremiyet farkındalığı bağlamında iletişim ve paylaşım alt boyutunda annelerin farkındalık düzeylerinin babalara göre daha fazla olduğu saptanmıştır.

4. 4. Dördüncü Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında "Ebeveynlerin sosyal ağlarda çocuk mahremiyetinin önemine yönelik farkındalığı nasıldır?" sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaç doğrultusunda, nicel veri toplama aşamasında araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formunda yer alan, 499 ebeveynin çocuklarına ait içerikleri sosyal ağlarda paylaşmayı doğru bulup bulmadıkları ve paylaşmayı yanlış buluyorlarsa/paylaşmıyorlarsa nedenlerinin neler olduğu sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 4.5.'te verilmiştir.

Tablo 4.5. Ebeveynlerin Çocuklarına Ait İçerikleri Sosyal Ağlarda Paylaşmaya Yönelik Görüşleri

Değişkenler Seçenek	**N**	**%**
Doğru buluyorum ve paylaşıyorum.	149	29,9
Yanlış buluyorum ama paylaşıyorum.	245	49,1
Yanlış buluyorum ve paylaşmıyorum.	105	21,0

Tablo 4.5.'teki sonuçlar incelendiğinde araştırmaya katılan ebeveynlerin 149'u (%29,9) çocuğuna ait içerikleri paylaşmayı doğru bulduğunu ve paylaştığını, 245'i (%49,1) yanlış bulmasına karşın paylaştığını ve 105'i (%21) de yanlış bulduğunu ve paylaşmadığını belirtmiştir.

Kişisel Bilgi Formunda yer alan "Çocuğunuza ait içerikleri (*Fotoğraf, video, ses kaydı gibi*) sosyal ağlarda paylaşmayı yanlış buluyorsanız ve paylaşmıyorsanız, nedenlerini yazınız." sorusuna ebeveynlerden bir kısmı cevap vermiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde, ebeveynler genellikle çocuğu olası tehlikelerden ve kötü niyetli paylaşımlardan korumak amacıyla paylaşım yapmadıkları yönünde görüş bildirmişlerdir.

E-6: "Son zamanlarda taciz çocuk kaçırma olayları arttı. Tehlikeli bence."

E-124: "Bu paylaşımlar kopyalanarak yanlış kişiler tarafından yanlış durumlar için kullanılabilir."

E-295: "Özel olan özel kalmalı ve sadece zihinsel anılarda ve kalpte yaşamalı. 1 milyon fotoğraf paylaşıp o fotoğraflarla ilgili bir "an" biriktirmemişse insan, o fotoğrafların yabancı ülkelerin sunucularında durmasının hiçbir anlamı yok. Ayrıca hiçbir sosyal medya uygulamasına da güvenmiyorum."

E- 475: "Çocuğumun resimlerini herkesin görmesine gerek duymuyorum. Çevre faktörünü çok ciddiye alıyorum, çocuklar zarar görmeye müsait oldukları için kimlerin ne gözle baktığını bilmediğim güvenmediğim için uzak tutuyorum."

Yukarıdaki bulgulara ek olarak bazı ebeveynler, çocukların yetişkinlerden bağımsız bireyler olduğunu ve bu sebeple çocuklardan izin almadan paylaşım yapmayı doğru bulmadıklarını belirtmiştir.

E-39: "Çünkü kişisel hesabım ve çocuklarımın da benden ayrı bir kişiliği var. Yani onların rızası olmadan birilerinin onları görmesini doğru bulmuyorum."

E-54: "Çocuğumu sosyal medyada kullanmak çok yanlış ve gereksiz. Nedeni ise çocuğumun kendine özel bir hayatı var. O hayat anne ve baba olarak bizi ilgilendirir. Üçüncü şahısları ilgilendirmez."

Görüş bildiren ebeveynlerden bir kısmı nazar, başkalarına gösteriş yapmaktan sakındıkları ve dini değerlerine uygun olmadıklarını düşündüklerini belirtmişlerdir.

E-163: "Bana uygun gelmiyor. Herkes eşit şartlarda yaşamıyor. Benim sahip olduğum ya da olmadığım şeyleri çocuğum üzerinden göstermeyi sevmiyorum."

E-176: "Mutlu olduğunu kimseye söyleme bozarlar"

E-186: "Özel hayata mahremiyete önem verdiğimden paylaşmayı uygun görmüyorum. Bir de paylaşılan içerikler yüzünden kıskançlık çıkacağı için özelim bana ait olmalı"

E-298: "Nazar değmesini istemediğim için ve kötü niyetli insanlardan korumak için"

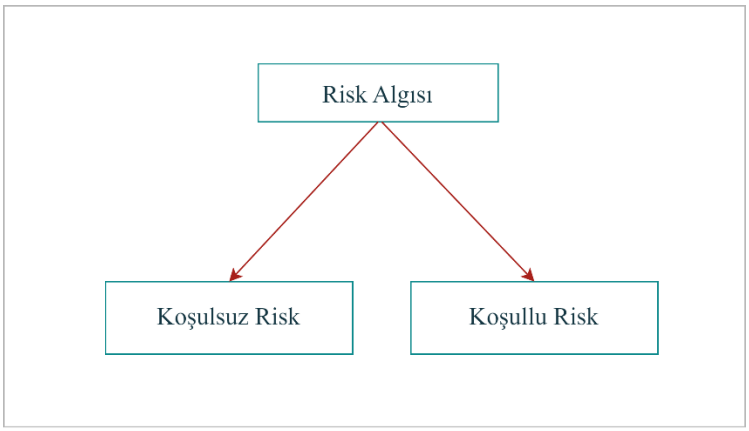
E-302: "Çok nadiren paylaşırım, çünkü özelim o benim başkalarının çocuğumun her davranışını ya da yaptıklarını görmek istemiyorum. Nazara da çok inanıyorum."

E- 341: "Sosyal medyayı güvenli bulmuyorum dini bakımdan uygun olmadığını düşünüyorum"

Nitel verilerin toplanma aşamasında, araştırmacı tarafından hazırlanan görüşme sorularında "Sosyal ağlarda çocuğunuzun mahremiyetini dikkate almadan yaptığınız paylaşımlar çocuğunuz için risk oluşturur mu? Bu riskler nelerdir?", "Kendinize ve/veya çocuğunuza ait kişisel verilerin başkaları tarafından kötüye kullanımı durumunda yasal haklarınız nelerdir?", "Çocuğunuza ait kişisel verileri sosyal ağlarda paylaşmanız durumunda size yönelik yasal yaptırımlar var mıdır? Bu

yaptırımlar nelerdir?" soruları sorulmuş, elde edilen yanıtlara ilişkin bulgular Şekil 4.4., 4.5., 4.6., 4.7., 4.8.'de verilmiştir.

Tema 3: Risk Algısı

Şekil 4.4. Risk Algısı Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Görüşmecilerin çocuklarına ilişkin yaptıkları paylaşımlardan doğabilecek risklere yönelik algılarını ölçmek amacıyla, "Sosyal ağlarda çocuğunuzun mahremiyetini dikkate almadan yaptığınız paylaşımlar çocuğunuz için risk oluşturur mu?" sorusu yöneltilmiş, verilen yanıtlardan çıkarılan temalar Şekil 4.4.'te görülmektedir. Çocuğa ait içeriklerin türüne ve niyetine bakılmaksızın dijital ortamlarda paylaşılmasının çocuklar açısından kesinlikle risk faktörü olduğunu düşünen ebeveynlerin (G-1, G-2, G-3, G-4, G-5, G-6, G-10) çoğunlukta olduğu görülmüştür.

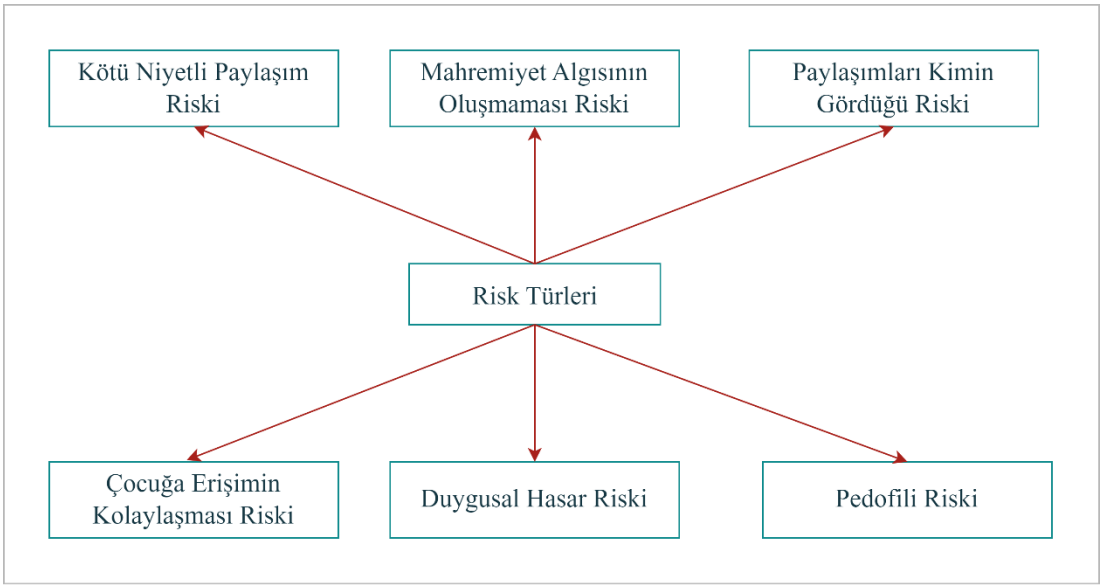
G-10: "Elbette çok büyük risk oluşturur. Çocuğum ile ilgili yayınladığım bir içerik ya da görsel, hesabım gizli olsa bile kolaylıkla yayılabilir, kötü niyetli kişiler tarafından çeşitli şekillerde kullanılabilir. Bir ihtimal de bahsettiğim kötü niyetli kişilerin çocuğuma ulaşarak tehdit etmesi, korkutmasıdır."

Buna karşın katılımcılardan 4'ü (G-7, G-8, G-9, G-11) paylaşımın yapıldığı sosyal medya platformu, paylaşılan kişiler, paylaşım sıklığı ve adedi, çocuğun

mahremiyetini ihlal etme durumları kontrol altında tutularak riskin en aza indirilebileceğini belirtmişlerdir.

G-1: "Bence kısmen risk oluşturur. Hangi sosyal platformda ya da kiminle paylaşıldığına bağlı olarak. Kısıtlı bilinen kişilerin olduğu bir mecrada risk daha azdır..."

Tema 4: Risk Türleri

Şekil 4.5. Risk Türleri Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Risk algıları saptanan yanıtlayıcılara "Bu riskler nelerdir?" sorusu yöneltilmiş ve alınan yanıtlardan çıkarılan temalar Şekil 4.5.'te verilmiştir. Alınan yanıtlara göre ebeveynler tarafından en çok vurgulanan iki unsurun "kötü niyetli paylaşım" ve "çocuğa kolay erişim" olduğu saptanmıştır. Bu bağlamda çocuğa ait içeriklerin üçüncü kişiler tarafından ele geçirilip izinsiz ve kötü niyetli kullanılabileceği belirtilmiştir.

G-8: "…En önemli riskin kontrol edilemeyen bir erişim olduğunu düşünüyorum. Birçok platformda gizlilik özelliği ya da profili/hesabı kilitleme özelliği olsa da niyetini bilmediğimiz kişilerce ekran görüntüsü almak kaydıyla da önüne geçilemez bir tehdit unsuru ile karşı karşıya kalınabilir."

G-9: "…Bunun en başında çocuğun mahremiyetiyle ilgili ne kadar çok bilgi paylaşılırsa, kötü niyetli kişilerin çocuğa ulaşması ve onunla iletişim kurması veya niyetleri doğrultusunda ikna edebilmesi için o kadar fazla ipucu veya bilgi sunmuş olunur…)

Yapılan paylaşımların ileriki dönemlerde çocuğa duygusal zarar vereceğini belirten görüşler de olmuştur (G-9, G-7, G-9). Bu yönde elde edilen yanıtlara göre çocuğa ait mahrem bilgilerin başkaları tarafından bilinmesi sebebiyle ileri dönemlerde çocuğun toplum içinde rencide olabileceği belirtilmiştir.

G-9: "…veya çocuk ileride yapılan bu paylaşımlardan hoşlanmayabilir, mahremiyet alanına saygı duyulmadığından, şayet bazı içeriklerin özel kalması gerektiği bilincine varırsa ve bu konuda ailesi ile aralarındaki görüş ayrılıkları sebebiyle ebeveynleri ile çatışmalar yaşayabilir. Aşırı muhafazakâr veya antisosyal bir kişiliğe bürünmeyi tercih edebilir…"

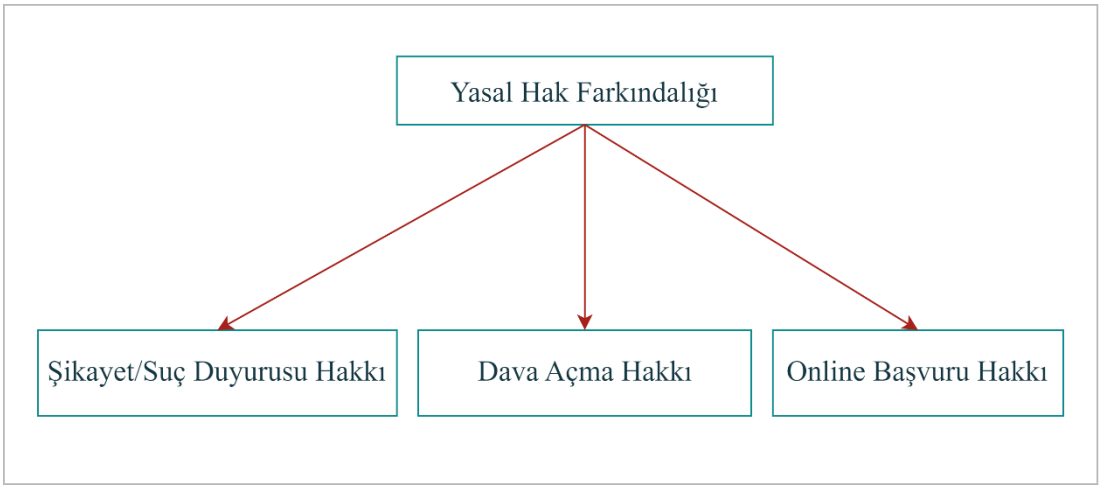
Çocuklara ilişkin görüntü ve içeriklerin sosyal ağlarda bilinçsizce paylaşılmasının en somut risklerinden biri olarak karşımıza çıkan (Yüksel, 2021) ve çocuğu doğrudan etkileyecek (Fox & Hoy, 2019) pedofilinin en az dile getirilen risk unsurlarından biri olduğu görülmüştür.

G-5: "…Pedofili açısından risk oluşturacağını düşünüyorum."

Görüşmecilerin üzerinde en az durduğu diğer konu da "mahremiyet algısının oluşmama" riski olduğu görülmüştür.

G-7: "…Ailesi tarafından, sürekli olarak veya sıklıkla mahremiyet duyguları dikkate alınmadan yapılan paylaşımları gözlemleyen çocuk, bunu içselleştirerek özel yaşamın gizliliğinin önemsiz bir olgu olduğunun kanaatine varabilir…"

Tema 5: Yasal Hak Farkındalığı

Şekil 4.6. Yasal Hak Farkındalığı Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

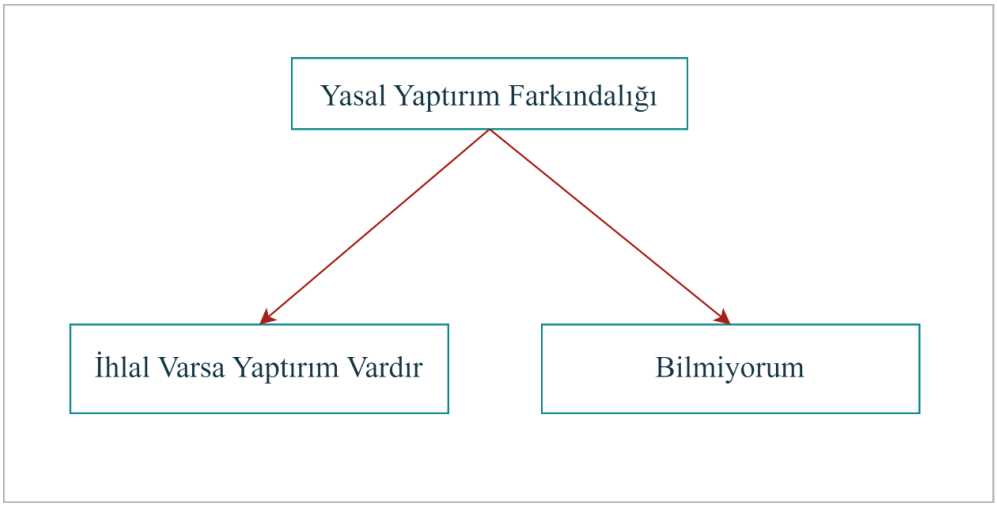
Kişisel bilgilerinin dijital ortamlarda ihlal edilmesi durumunda sahip oldukları yasal haklara yönelik farkındalıklarını ölçmek amacıyla yanıtlayıcılara, "Kendinize ve/veya çocuğunuza ait kişisel verilerin başkaları tarafından kötüye kullanımı durumunda yasal haklarınız nelerdir?" sorusu yöneltilmiş ve alınan cevaplardan çıkarılan temalar Şekil 4.6.'da verilmiştir. Alınan yanıtlara göre en sık vurgulanan yasal hakkın şikâyet/suç duyurusu hakkı olduğu görülmüştür. Bu bağlamda yanıtlayıcıların "suç duyurusunda bulunulabilir", "CİMER yoluyla şikâyet edebilir.", "…ilk aklıma gelen yasal hakkım polise veya savcılığa başvurma…" gibi ifadelere baş vurdukları saptanmıştır. Görüşmecilerden 4'ü (G-4, G-8, G-9, G-11) dava açma hakkı üzerinde durarak ceza ve tazminat davaları açma hakkı ve uygulanacak yasal yaptırımlar olduğunu belirtmişlerdir.

G-11: "Ceza davası açma hakkım olduğunu ve hapis cezasına kadar gidebilecek yaptırımları olduğunu biliyorum…"

Diğer yanıtlayıcılar (G-7, G-9, G-10) dijital haklarını arayabileceği ve ihbarda bulunabileceği internet siteleri olduğunu belirterek haklarını arayabileceklerini belirtmişlerdir.

G-7: "…Dijital haklarımızı arayacağımız güvenli resmi internet sitelerine (ihbarweb.org.tr,/ohg/ veya kvkk.gov.tr/ ...) görüş, öneri, şikayet gibi başvurularımızı yaparak çözüm yolları arayabiliriz…"

Tema 6: Yasal Yaptırım Farkındalığı

Şekil 4.7. Yasal Yaptırım Farkındalığı Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Görüşmeye katılan ebeveynlere, kendilerine yönelik yasal yaptırım farkındalıklarını ölçmek amacıyla "Çocuğunuza ait kişisel verileri sosyal ağlarda paylaşmanız durumunda size yönelik yasal yaptırımlar var mıdır?" sorusu yöneltilmiş ve yanıtlardan çıkarılan temalar Şekil 4.7.'de verilmiştir. Alınan yanıtlara göre ebeveynlerin altısının (G-1, G-4, G-5, G-8, G-9, G-10) yalnızca çocuğun güvenliğine, çocuk haklarına, bireysel ve sosyal gelişimine yönelik ihlaller söz konusu olduğunda yasal bir yaptırım olabileceğini belirtmişlerdir.

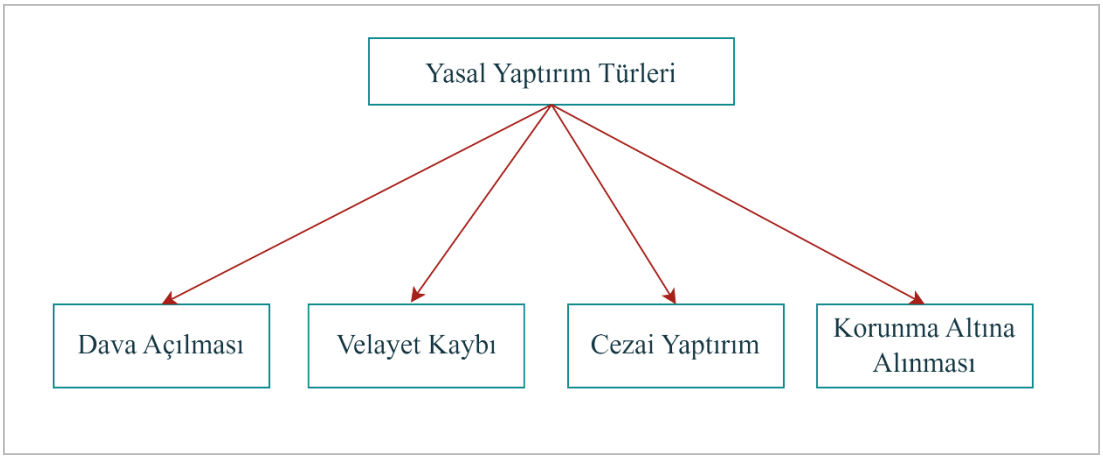
G-9: "…Çocuğun özlük haklarına zarar verebilecek, şiddet görüntüsü veya suça delil oluşturabilecek paylaşımlar yapıldığında…" Başka bir deyişle herhangi bir ihmal ya da istismara sebep olmaksızın yapılan paylaşımlar için herhangi bir yaptırım olmayacağı düşünülmektedir.

G-1: "…Ama içerik olarak herhangi bir bireysel ve sosyal bir olumsuzluğu barındırmayan fotoğraf için herhangi bir yaptırım yoktur. Zaten birçok sosyal platform insanların sevdiklerini görmesi takip etmesi için kuruldu."

Diğer görüşmeciler konuya ilişkin bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Konuya ilişkin herhangi bir bilgisi olmadığını belirten görüşmecilerden bir tanesi çocuklara ait içerikler paylaşmanın zararları konusunda bilinçlendirme çalışmaları yapılması gerektiği ve yasal yaptırımların da halk bilinçlendirildikten sonra uygulanması gerektiğini ifade etmiştir.

G-10: "…Halk bilgilendirildikten sonra ise hala mahremiyet ihlali yapan ebeveyn varsa -ki elbette olur- mutlaka bir yasal yaptırım da uygulanmalı."

Tema 7: Yasal Yaptırım Türleri

Şekil 4.8. Yasal Yaptırım Türleri Hiyerarşik Kod-Alt Kod Modeli

Yasal yaptırım farkındalıkları ölçülen görüşmecilere "Bu yaptırımlar nelerdir?" sorusu yöneltilmiş, elde edilen yanıtlardan çıkarılan temalar Şekil 4.8.'de verilmiştir. Yanıtlayıcılar (G-1, G-5, G-7) yasal yaptırım türlerinden bahsederken en çok dava açılması temasına vurgu yapmışlardır. Bu bağlamda iki görüşmeci (G-1, G-5) çocuğun 18 yaşını doldurduktan sonra ailesine dava açarak maddi manevi tazminat alabileceğini belirtirken bir görüşmeci ise (G-7) çocuğunun kişisel verilerini ifşa eden ebeveyne devlet tarafından dava açılabileceğini belirtmişlerdir.

G-5: “Çocuk 18 yaşına geldiğinde hoşnut kalmadığı bu paylaşımlara istinaden ailesine dava açabilir diye biliyorum.”

G-7: “Çocuğu tehlikeye düşüren kişisel verileri paylaşan ebeveyne dava açılabilir.”

Yanıtlayıcılardan 3’ü kendilerine yönelik yasal yaptırımın velayet kaybı olduğu yönünde görüş bildirmişlerdir (G-3, G-4, G,7).

G-3: “…velayet hakkının elinden alınması mevcut yaptırımların başında gelmektedir.”

Diğer görüşmeciler cezai yaptırım ve çocuğun koruma altına alınması üzerine görüş bildirmişleridir.

G-7 “… çocuğun menfaatini ve gelişmesini tehlikeye düşürdüğü takdirde, çocuk korunma altına alınarak, önlemeler alınabilir…”

G-9: “…mahkeme sonucu; tazminat, hapis cezası veya çocuğun aileden uzaklaştırılması gibi yaptırımlar uygulanabilir.”

4. 5. Beşinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında “Ebeveynlerin sosyal ağlarda çocuklarına ilişkin paylaşım yapma alışkanlıkları nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Bu amaç doğrultusunda nicel veri toplama aşamasında, araştırmacı tarafından hazırlanan Kişisel Bilgi Formunda, çalışmaya katılan ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri sosyal ağlarda paylaşma sıklığı, paylaşım alışkanlıkları, paylaşma amaçları ve en çok paylaşım yaptıkları sosyal ağ platformları sorulmuştur. Elde edilen bulgular Tablo 4.6., 4.7., 4.8. ve 4.9.’da verilmiştir.

Ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri sosyal ağlarda paylaşım sıklığına ilişkin elde edilen yanıtlar Tablo 4.6.’da verilmiştir.

Tablo 4.6. Ebeveynlerin Çocuklarına Ait İçerikleri Sosyal Ağlarda Paylaşma Sıklığına İlişkin Sonuçlar

Değişkenler Seçenek	**N**	**%**
Her zaman paylaşırım.	7	1,4
Sıklıkla paylaşırım.	32	6,4
Bazen paylaşırım.	199	39,9
Nadiren paylaşırım.	218	43,7
Hiçbir zaman paylaşmam.	43	8,6

Tablo 4.6.'ya göre yanıtlayıcıların 7'si (%1,4) sosyal ağlarda çocuklarına yönelik her zaman, 32'si (6,4) sıklıkla, 199'u (%39,9) bazen, 218'i (%43,7) nadiren paylaşım yaptığını belirtirken 43 kişi (%8,6) hiçbir zaman paylaşım yapmadığı yönünde görüş bildirmiştir.

Ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri sosyal ağlarda paylaşma alışkanlıklarına ilişkin elde edilen cevaplar Tablo 4.7.'de verilmiştir.

Tablo 4.7. Ebeveynlerin Çocuklarına Ait İçerikleri Sosyal Ağlarda Paylaşma Alışkanlıklarına İlişkin Bilgiler

Değişkenler Seçenek	**Her zaman**	**Sıklıkla**	**Bazen**	**Nadiren**	**Hiçbir zaman**
Sosyal ağlarda çocuğumla ilgili paylaşım yapmadan önce kendisinden izin alırım	74 (%14,8)	48 (%9,6)	129 (%25,9)	93 (%18,6)	152 (3%0,5)
Çocuğuma ait içerikleri kendi adıma açtığım sosyal ağ hesabımdan yaparım.	225 (%45,1)	35 (%7,0)	81 (%16,2)	90 (%18,0)	67 (%13,4)
Çocuğuma ait içerikleri çocuğum adına açtığım sosyal ağ hesabından yaparım	6 (%1,2)	8 (%1,6)	17 (%3,4)	12 (%2,4)	455 (%91,2)
Öğretmeni, çocuğumun fotoğraf ya da videolarını kişisel sosyal ağ hesabından paylaşmaz.	75 (%15,0)	11 (%2,2)	71 (%14,2)	55 (%11,0)	284 (%56,9)
Çocuğumun okulu tarafından gönderilen "Açık Rıza Onayı" belgesini "İzin veriyorum" şeklinde doldurdum. Bu nedenle çocuğuma ait fotoğraf/videoların okulun web sitesi ya da sosyal ağ hesaplarında paylaşılmasında bir sakınca görmem.	220 (%44,1)	49 (%9,8)	94 (%18,8)	45 (%9,0)	88 (%17,6)
Çocuğumun özel günlerinde (Doğum günü, yıl sonu gösterisi, karne günü vb.) çekilen fotoğraf ve videoları sosyal ağlarda paylaşırım.	152 (%30,5)	82 (%16,4)	138 (%27,7)	94 (%18,8)	33 (%6,6)

Çocuğumun okul, hobi ya da spor faaliyetlerine katılım anlarını sosyal ağlarda paylaşırım.	86 (%17,2)	63 (%12,6)	158 (%31,7)	117 (%23,4)	75 (%15,0)
Çocuğumun tatil ya da seyahat anılarını sosyal ağlarda paylaşırım.	71 (%14,2)	57 (%11,4)	178 (%35,7)	123 (%24,6)	70 (%14,0)
Çocuğumun ev ortamındaki anlarını sosyal ağlarda paylaşırım.	24 (%4,8)	29 (%5,8)	143 (%28,7)	173 (%34,7)	130 (%26,1)
Doğumdan itibaren çocuğun gelişim sürecini gösteren anları sosyal ağlarda paylaşırım.	22 (%4,4)	23 (%4,6)	108 (%21,6)	162 (%32,5)	183 (%36,7)
Çocuğumun mayolu, çıplak ya da bezli hallerini sosyal ağlarda paylaşırım.	4 (%0,8)	3 (%0,6)	27 (%5,4)	72 (%14,4)	393 (%78,8)
Çocuğumun yemek yeme tecrübelerine ilişkin anları sosyal ağlarda paylaşırım.	6 (%1,2)	8 (%1,6)	52 (%10,4)	104 (%20,8)	327 (%65,5)
Sosyal ağlarda çocuğuma ait içerikleri, sadece görmesini istediğim kişilerin erişebileceği şekilde paylaşırım.	225 (%45,1)	62 (%12,4)	57 (1%1,4)	63 (%12,6)	88 (%17,6)

Tablo 4.7. incelendiğinde sosyal ağlarda çocuğu ile ilgili paylaşım yapmadan önce çocuktan izin alma maddesine göre; yanıtlayıcıların 74'ü (%14,8) her zaman izin aldığını belirtmesine karşın 152'si (% 30,5) hiçbir zaman izin almadığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Araştırmaya katılan ebeveynlerin 225'i (%45,1) çocuklarına ait içerikleri her zaman kendi sosyal medya hesabından paylaştığını belirtirken, 67'si (%13,4) hiçbir zaman kendi hesabından çocuğuna ilişkin paylaşım yapmadığını belirtmiştir. Ebeveynlerin 455'inin (91,2) hiçbir zaman çocuğu adına açtığı hesaptan paylaşım yapmamasına karşın, 6'sının (%1,2) her zaman çocuğu adına açtığı sosyal ağlardan paylaşım yaptığı görülmektedir. Çalışmaya katılan ebeveynlerden bir tanesi, çocuklarına yönelik paylaşımları eşi ile ortak kullandığı sosyal ağ hesabından yaptığını belirtmiştir.

E-71: "Eşimle ortak hesabımız vardır ve tanıdığımız kişiler eklidir."

Ebeveynlerin %44'ü, çocuğun okulu tarafından gönderilen "Açık Rıza Onayı" belgesini "İzin veriyorum" şeklinde doldurduğunu ve çocuğa ait fotoğraf/videoların okulun web sitesi ya da sosyal ağ hesaplarında paylaşılmasında bir

sakınca görmediğini belirtmesine karşın, 88'i (%17,6) bu görüşe katılmamıştır. Ebeveynlerden bir tanesi Açık Rıza Onayı formunu doldurmadığını belirtmiştir.

E-492: "…Ayrıca rıza onay formu da bize sunulmadı."

Çocuklarının özel günlerde çekilmiş fotoğraf/videolarını sosyal ağlardan paylaşma maddesine göre görüş bildiren ebeveynlerin 152'si (%30,5) her zaman, 138'i (27,7) bazen paylaşım yaptıklarını belirtmişlerdir. Çocuğun okul, hobi, spor faaliyetlerine katıldığı anları paylaşma maddesine göre; katılımcıların 158'i (%31,7) bazen, 117'si (% 23,4) nadiren paylaşım yaptığını; 75'i (%15) hiçbir zaman paylaşım yapmadığını belirtmiştir. Çocuğumun ev ortamındaki anlarını sosyal ağlarda paylaşma maddesine göre; katılımcıların 143'ü (%28,7) bazen, 173'ü (%34,7) nadiren paylaşım yaptığını, 130'u (%26,1) ise hiçbir zaman paylaşım yapmadıklarını belirtmişlerdir. Doğumdan itibaren çocuğun gelişim sürecini gösteren anları sosyal ağlarda paylaşma maddesine göre; yanıtlayıcıların 22'si (%4,4) her zaman paylaşım yaptığını belirtirken, 183'ü (%36,7) hiçbir zaman paylaşım yapmadığını belirtmişlerdir. Çocuğun mayolu, çıplak ya da bezli hallerini sosyal ağlarda paylaşma maddesine göre; ebeveynlerin 237'si (%78,8) hiçbir zaman paylaşım yapmadığını 72'si (%14,4) ise nadiren paylaşım yaptığını belirtmiştir. Çocuğun yemek yeme tecrübelerine ilişkin anları sosyal ağlarda paylaşma maddesine ise katılımcıların 104'ü nadiren paylaşım yaptığını; 327'si de (%65,5) hiçbir zaman bu konuda paylaşım yapmadığını belirtmiştir.

Sosyal ağlarda çocuğa ait içeriklere erişim maddesinde, ebeveynlerin 225'i (%45,1) her zaman sadece görmesini istediği kişilerin erişebileceği şekilde paylaştığını, 88'i (%17,6) ise hiçbir zaman bu düzenlemeyi yapmadıklarını belirtmiştir.

Çocuklara ait verilerin sosyal ağlarda paylaşılması durumu, öğretmen boyutuyla da ele alınmış bu kapsamda uygulanan ankette ebeveynler, öğretmeni tarafından çocuklarına ait fotoğraf ya da videoların sosyal ağlarda paylaşılması durumunu değerlendirmiştir. Ebeveynlerin % 15'i öğretmeni çocuğuma ait görselleri kendi sosyal ağ hesabından her zaman paylaşır; %56,9'u da hiçbir zaman paylaşmaz seçeneğini işaretlemişlerdir. Elde edilen veriler değerlendirildiğinde, öğretmenlerin

büyük kısmının kendine ait sosyal ağ hesaplarında öğrencilerine yönelik yapmadıkları, ebeveynler aracılığıyla tespit edilmiştir. Bu konuda anket çalışmasına katılan bir ebeveyn "diğer" kısmına öğretmenlerini sosyal ağlarda takip etmedikleri için çocuğuna dair paylaşım yapıp yapmadığını bilmediğini belirtmiştir.

E-492: "Öğretmenin sosyal ağ hesabı bende ekli olmadığı için bilmiyorum ekleyip eklemediğini…"

Elde edilen bulgulara ek olarak, sosyal ağlarda çocuklarına ait görselleri paylaşma davranışlarına yönelik görüş bildiren ebeveynler, paylaşım yaptıkları kitleyle mutluluklarını paylaşma amacıyla ve Covid-19 salgını sürecinde uzakta olan aile üyelerinin görmesi amacıyla sosyal ağlarda paylaşım yaptığını belirtmiştir.

E-97 "Çocuğumun resim ve videolarını belirli bir seviyede nispet yaparcasına değil de mutluluğuma ortak olmalarını istediğimden paylaşırım"

E-142 "Bu yaş grubunun iki yıldan fazla kaybı oldu. Ailesi ve eşi uzakta olan bizler, çocuklarımızı şu iki yıl zarfında sosyal ağlarda paylaşımını yapmak gereği duyduk"

Ebeveynlerden bir tanesi ise çocuğuna yönelik içerikleri sosyal ağ hesabından paylaştığını ancak çocuğunun yüzünü kapattığını belirtmiştir.

E-499: "Çocuğumu paylaşıyorum ama yüzünü emoji kullanarak kapatıyorum."

Tablo 4.8.'de ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri sosyal ağlarda paylaşma amaçlarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.8. Ebeveynlerin Çocuklarına Ait İçerikleri Sosyal Ağlarda Paylaşma Amaçlarına İlişkin Bilgiler

Değişkenler **Seçenek**	**Evet**	**Hayır**
Beğeni (like) almaktan mutlu oluyorum.	134 (%26,9)	361 (%72,3)
Çocuğuma dair anıları biriktirmek/ dijital albüm oluşturmak istiyorum.	341 (%68,3)	156 (%31,3)
Çocuğumla ilgili özel anları ve başarıları duyurmaktan keyif alıyorum.	291 (%58,3)	206 (%41,3)
İlgili bir ebeveyn olduğumu göstermek istiyorum.	101 (%20,2)	396 (%79,4)
Uzakta bulunan akraba ve tanıdıklarla çocuğuma ait gelişim sürecini ve özel anlarını paylaşmak istiyorum.	295 (%59,1)	203 (%40,7)
Ebeveynliğin güzel ve zevkli yanlarını paylaşmaktan mutlu oluyorum.	338 (%67,7)	158 (%31,7)
Ebeveynlik stresi ve endişesi ile baş etmek amacıyla kullanıyorum.	62 (%12,4)	432 (%86,6)
Çocuğumun gelişimi ile ilgili bilgi paylaşımında bulunmak ve diğer ebeveynlerden bilgi edinmek için.	134 (%26,9)	359 (%71,9)

Tablo 4.8.'e göre, ebeveynlerin 134'ü (%26,9) beğeni (like) almak için paylaşım yaptığını belirtirken, 361'i (%72,3) yaptıkları paylaşımlarda böyle bir amaç gütmediklerini belirtmişlerdir. Ankete katılan ebeveynlerden bir tanesi çocuğuna yönelik yaptığı içeriklerin etkileşim oranı yüksek olması sebebiyle paylaşım yaptığını belirtmiştir.

E-499: "Çocuğuma yönelik paylaşımların etkileşim oranları daha yüksek olduğu için."

Bunlara ek olarak ebeveynlerin 341'i (%68,3) dijital albüm oluşturmak amacıyla paylaşım yaptıklarını belirtmesine karşın, 156 kişi bu amaçla paylaşım yapmadıklarını belirtmişlerdir. Paylaşım yapma amacını açıklayan ebeveynler ise eski dönemlerdeki gibi fotoğrafları saklama yöntemleri olmadığından, dijital albüm yapmak amacıyla ve fotoğrafların silinme ihtimaline karşı depolama yapmak amacıyla paylaşımlar yaptığı yönünde görüş bildirmiştir.

E-263: “Oğlumla ilgili anıların kaydedilmesi, kaybolmaması için gelecek zamanda anımsamak için paylaşıyorum.”

E-321: “Fotoğrafları silindiği zaman orada kalmaları, anılarının birikmesi için daha çok ihtiyaç duyuyorum ki başıma geldi daha önce”

E-412: “90'larda olduğu gibi fotoğraf filmleri yok. Her şey dijital ortamda ve bu şekilde fotoğraf ve videoları muhafaza ediyorum.”

291 (%58,3) kişi, çocuğu ile ilgili özel anları ve başarıları duyurmak amacıyla paylaşım yaptıklarını belirtmesine karşın 206 kişi (%41,3), ters yönde görüş bildirmişlerdir. 101 kişi (% 20,2) ilgili bir ebeveyn olduğunu göstermek amacıyla paylaşım yaparken, geri kalan 396 kişi (%79,4) bu görüşe katılmamıştır. 295 ebeveyn (%59,1) uzakta bulunan akrabalarıyla çocuğun özel anlarını göstermek için paylaşım yaptığını belirmesine karşın, 203 kişi (%40,7) bu amaçla paylaşım yapmadığını belirtmiştir. Ebeveynlerin 338’i (%67,7) ebeveynliğin güzel ve zevkli yanlarını paylaşmak amacıyla paylaşım yaparken, 158’i (%31,7) bu amaçla paylaşım yapmadıklarını bildirmişlerdir.

Diğer taraftan, çalışmaya katılan ebeveynlerin 432’sinin (%86,6) ebeveynlik stresi ile baş etmek amacı gütmedikleri ve bu amaçla paylaşım yapan 62 (%12,4) ebeveynin azınlıkta olduğu görülmüştür. 134 ebeveynin (%26,9) çocuğun gelişimi hakkında bilgi sahibi olmak ve bilgi edinmek amacıyla paylaşım yaptığı, 359 kişinin (%71,9) ise bu görüşe katılmadığı belirlenmiştir. Bu konuda görüş bildiren bir ebeveyn, yaptığı paylaşımlarla iyi bir ebeveyn olma yönünde motive olduğunu belirtmiştir.

E-136: “Çocuğumun daha iyi yetişmesi için motive oluyorum.”

Tablo 4.8.’de bahsi geçen paylaşım amaçları dışında bazı ebeveynlerin, çocukların taleplerini karşılamak için paylaşım yaptıkları yönünde görüş bildirmişlerdir.

E-84: “Çocuklarım kendi istedikleri için paylaşıyorum, çok nadir.”

E-345: “Çocuğum, arkadaşlarının anneleri çocuklarını paylaştıkları zaman kıskançlık yapıyor ben niye yokum yanlarında diye. Çocuğum istediği için çok nadir paylaşım yaparım.”

Tablo 4.9.’da ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri paylaştıkları sosyal ağ hesaplarına ilişkin bilgiler verilmiştir.

Tablo 4.9. Ebeveynlerin Çocukları ile İlgili İçerikleri Paylaştıkları Sosyal Ağlara İlişkin Bilgiler

Değişkenler Seçenek	**N**	**%**
WhatsApp	346	35,09
Instagram	375	38,03
Facebook	237	24,04
TikTok	15	1,52
Twitter	9	0,91
Telegram	3	0,30
Pinterest	1	0,10

Tablo 4.9.’a göre çocuğuna ait bilgileri sosyal ağlarda paylaşan ebeveynlerden 346’sı (%35,9) WhatsApp, 375’i (%38,03) Instagram, 237’si (%24,04) Facebook, 15’i (%1,5) ve 9’u TikTok (%0,91) üzerinden paylaşım yaptıklarını belirtmişlerdir. Tabloda yer verilmeyen fakat sosyal ağ hesapları dışında Sanpchat ve Youtube’ta paylaşım yaptığını bildiren ebeveynler de olmuştur.

E-111: “Youtube”

E-499: “Snapchat”

4. 6. Altıncı Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Bu alt başlıkta “Ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve günlük ortalama internet kullanma süresine göre değişkenlik gösterir mi?” sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Dijital Vatandaşlık Ölçeğinden elde edilen verilere göre, ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin; yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi ve günlük ortalama sosyal ağ kullanma süresi değişkenlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığı Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş ve sonuçlar aşağıda verilen tablolar ile özetlenmiştir.

Tablo 4.10. Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Ebeveyn Yaşına Göre Durumu

	Yaş	N	Sıra Ortalaması	X^2	Std. Sp.	P	Anlamlı Fark
Dijital Vatandaşlık	20-29	98	230,18	,835	2	,659	Yok
	30-39	311	242,69				
	40+	67	231,24				
Dijital İletişim	20-29	103	249,98	,348	2	,840	Yok
	30-39	324	245,06				
	40+	67	255,49				
Dijital Hak ve Sorumluluk	20-29	103	227,49	2,436	2	,296	Yok
	30-39	322	252,32				
	40+	67	247,74				
Eleştirel Düşünme	20-29	103	224,87	5,261	2	,072	Yok
	30-39	324	257,94				
	40+	67	231,81				
Dijital Katılım	20-29	102	230,86	1,694	2	,429	Yok
	30-39	323	249,42				
	40+	67	256,25				
Dijital Güvenlik	20-29	101	251,51	,646	2	,724	Yok
	30-39	324	247,30				
	40+	67	235,07				
Dijital Beceriler	20-29	102	246,42	,011	2	,995	Yok
	30-39	324	247,46				
	40+	67	245,67				
Etik	20-29	100	251,88	2,953	2	,228	Yok
	30-39	323	249,18				
	40+	67	218,23				
Dijital Ticaret	20-29	101	246,43	,198	2	,906	Yok
	30-39	325	245,76				
	40+	67	253,86				

Tablo 4.10. incelendiğinde, çalışmaya katılan ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri ile yaş faktörü arasında anlamalı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 4.11. Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Cinsiyete Göre Durumu

	Ebeveyn	N	Sıra Ortalaması	U	Z	P	Anlamlı Fark
Dijital Vatandaşlık	Anne	411	238,09	13189,5	-,163	,870	Yok
	Baba	65	241,08				
Dijital İletişim	Anne	427	245,04	13252,5	-,985	-,985	Yok
	Baba	67	263,20				
Dijital Hak ve Sorumluluk	Anne	426	244,52	13216,0	-,792	,429	Yok
	Baba	66	259,26				
Eleştirel Düşünme	Anne	426	248,17	14197,0	-,266	,790	Yok
	Baba	68	243,28				
Dijital Katılım	Anne	424	247,13	14147,5	-,247	,805	Yok

	Baba	68	242,55				
Dijital Güvenlik	Anne	424	241,62	12347,0	-2,027	,043	Var
	Baba	68	276,93				
Dijital Beceriler	Anne	425	242,50	12539,5	-1,763	,078	Yok
	Baba	68	275,10				
Etik	Anne	422	252,93	11213,0	-2,916	,004	Var
	Baba	68	199,40				
Dijital Ticaret	Anne	425	240,34	11621,0	-2,710	,007	Var
	Baba	68	288,60				

Tablo 4.11.'e göre, ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri dijital vatandaşlık alt boyutları özelinde incelendiğinde, dijital güvenlik, etik ve dijital ticaret boyutları istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmaktadır. Bu boyutların dışında kalan dijital vatandaşlık, dijital iletişim, dijital hak ve sorumluluk, eleştirel düşünme, dijital katılım ve dijital becerileriler boyutlarının istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Sıra ortalamaları incelendiğinde; dijital güvenlik ve dijital ticaret konularında babalar annelere göre daha iyi bir performans sergilerken, dijital etik konusunda anneler babalara göre daha iyi bir performans sergilemektedir.

Tablo 4.12. Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Eğitim Düzeyine Göre Durumu

	Eğitim Düzeyi	**N**	**Sıra Ortalaması**	**X^2**	**Std. Sp.**	**P**	**Anlamlı Fark**
Dijital Vatandaşlık	İlkokul	24	234,56	21,782	4	,000	Var
	Ortaokul	50	191,16				
	Lise	169	213,62				
	Lisans	199	268,79				
	Lisansüstü	34	257,28				
Dijital İletişim	İlkokul	25	304,08	6,219	4	,183	Yok
	Ortaokul	52	265,41				
	Lise	172	248,15				
	Lisans	209	236,61				
	Lisansüstü	36	242,46				
Dijital Hak ve Sorumluluk	İlkokul	24	190,88	37,513	4	,000	Var
	Ortaokul	52	181,26				
	Lise	173	222,59				
	Lisans	208	287,14				
	Lisansüstü	35	258,21				
Eleştirel Düşünme	İlkokul	25	320,74	8,383	4	,079	Yok
	Ortaokul	51	227,86				
	Lise	173	251,33				
	Lisans	210	242,31				

	Lisansüstü	35	236,03				
Dijital Katılım	İlkokul	25	247,86	13,016	4	,011	Var
	Ortaokul	52	195,00				
	Lise	172	234,07				
	Lisans	208	267,60				
	Lisansüstü	35	257,73				
Dijital Güvenlik	İlkokul	25	298,34	6,752	4	,150	Yok
	Ortaokul	51	267,25				
	Lise	172	246,39				
	Lisans	209	234,50				
	Lisansüstü	35	251,41				
Dijital Beceriler	İlkokul	25	196,72	37,187	4	,000	Var
	Ortaokul	52	166,42				
	Lise	172	230,01				
	Lisans	208	283,57				
	Lisansüstü	36	268,18				
Etik	İlkokul	24	242,04	8,824	4	,066	Yok
	Ortaokul	51	228,62				
	Lise	172	225,17				
	Lisans	207	266,02				
	Lisansüstü	36	250,86				
Dijital Ticaret	İlkokul	25	224,14	5,285	4	,259	Yok
	Ortaokul	51	276,52				
	Lise	171	234,93				
	Lisans	210	254,31				
	Lisansüstü	36	235,74				

Tablo 4.12.'de dijital vatandaşlık düzeyinin eğitim düzeyine göre durumu gösterilmektedir. Yapılan analizler sonucunda ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin, eğitim düzeylerine göre istatiksel olarak anlamlı farklılaştığı tespit edilmiştir. Buna göre, dijital vatandaşlık düzeyi en yüksek olan ebeveynlerin lisans ve lisansüstü mezunları; en düşük ebeveynlerin ise ortaokul mezunları olduğu tespit edilmiştir. Ek olarak hak ve sorumluluk, dijital katılım ve dijital beceri alt boyutlarında da benzer olarak, istatistiksel açıdan anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir. Bu üç alt boyutta da lisans ve lisansüstü mezunların dijital vatandaşlık düzeyleri yüksekken, ortaokul mezunlarının dijital vatandaşlık düzeylerinin en düşük seviyede olduğu tespit edilmiştir.

Dijital vatandaşlık düzeylerinde iletişim, eleştirel düşünme, güvenlik, etik ve dijital ticaret alt boyutlarında eğitim düzeylerine göre istatiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.13. Ebeveynlerin Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Günlük Ortalama Sosyal Ağ Kullanım Süresine Göre Durumu

	Günlük ortalama sosyal ağ kullanım süresine	**N**	**Sıra Ortalaması**	**X^2**	**Std. Sp.**	**P**	**Anlamlı Fark**
Dijital Vatandaşlık	Bir saatten az	116	222,64	2,928	3	,403	Yok
	1-3 saat	281	247,16				
	4-6 saat	72	231,81				
	7 saat ve üzeri	7	222,29				
Dijital İletişim	Bir saatten az	121	242,57	5,827	3	,120	Yok
	1-3 saat	294	244,01				
	4-6 saat	72	258,45				
	7 saat ve üzeri	7	366,79				
Dijital Hak ve Sorumluluk	Bir saatten az	119	240,10	9,519	3	,023	Var
	1-3 saat	294	252,06				
	4-6 saat	72	249,68				
	7 saat ve üzeri	7	88,93				
Eleştirel Düşünme	Bir saatten az	120	215,70	9,246	3	,026	Var
	1-3 saat	294	253,92				
	4-6 saat	73	269,49				
	7 saat ve üzeri	7	293,71				
Dijital Katılım	Bir saatten az	120	224,73	15,139	3	,002	Var
	1-3 saat	292	265,01				
	4-6 saat	73	219,34				
	7 saat ve üzeri	7	130,93				
Dijital Güvenlik	Bir saatten az	119	234,05	3,295	3	,348	Yok
	1-3 saat	293	247,06				
	4-6 saat	73	258,29				
	7 saat ve üzeri	7	311,86				
Dijital Beceriler	Bir saatten az	121	239,27	2,280	3	,516	Yok
	1-3 saat	292	244,59				
	4-6 saat	73	269,43				
	7 saat ve üzeri	7	247,14				
Etik	Bir saatten az	121	247,87	5,557	3	,135	Yok
	1-3 saat	289	252,47				
	4-6 saat	73	222,62				
	7 saat ve üzeri	7	155,50				
Dijital Ticaret	Bir saatten az	121	218,91	12,013	3	,007	Var
	1-3 saat	292	247,85				
	4-6 saat	73	284,34				
	7 saat ve üzeri	7	307,71				

Tablo 4.13.'e göre, anne babaların dijital vatandaşlık düzeyleri günlük ortalama sosyal ağ kullanma sürelerine göre anlamlı farklılık göstermemektedir. Dijital vatandaşlık alt boyutları incelendiğinde ise benzer olarak, dijital iletişim, dijital güvenlik, dijital beceriler ve dijital etik alt boyutlarında da anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir. Buna karşın, dijital hak ve sorumluluk, eleştirel düşünme, dijital katılım ve dijital ticaret alt boyutlarında anlamlı farklılık olduğu tespit edilmiştir. Günlük ortalama sosyal ağ kullanım süresi azaldıkça, ebeveynlerin dijital hak ve sorumluluk,

eleştirel düşünme ve dijital katılım konusunda daha duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Diğer taraftan günlük ortalama sosyal ağ kullanım süresi arttıkça, ebeveynlerin dijital ticaret performanslarının arttığı ortaya konmuştur.

4. 7. Yedinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu bölümünde "Araştırmaya katılan ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri yaş, cinsiyet, eğitim düzeyi, günlük ortalama sosyal ağ kullanma süresi, aktif olarak kullanılan sosyal ağ hesap sayısı ve sosyal ağ kullanıcı olma sürelerine göre farklılık gösterir mi?" sorusuna ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Ölçeğiyle toplanan veriler, Mann Whitney U testi ile analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlar aşağıda verilen tablolar ile özetlenmiştir.

Tablo 4.14. Ebeveynlerin Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeylerinin Ebeveyn Yaşına Göre Durumu

	Yaş	**N**	**Sıra Ortalaması**	**X^2**	**Std. Sp.**	**P**	**Anlamlı Fark**
Çevrimiçi Mahremiyet	20-29	101	235,77	,813	2	,666	Yok
	30-39	323	249,52				
	40+	66	240,73				
Dikkat	20-29	103	226,18	3,946	2	,139	Yok
	30-39	327	252,46				
	40+	67	267,19				
Güvenlik	20-29	101	242,33	,173	2	,917	Yok
	30-39	324	246,76				
	40+	67	251,52				
İletişim ve Paylaşım	20-29	103	236,58	1,476	2	,478	Yok
	30-39	327	253,74				
	40+	66	241,12				

Tablo 4.14. incelendiğinde ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri ile yaş faktörü arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Başka bir deyişle çevrimiçi mahremiyet farkındalığı ebeveynlerin yaşına göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Tablo 4.15. Ebeveynlerin Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeylerinin Cinsiyete Göre Durumu

	Ebeveyn	N	Sıra Ortalaması	U	Z	P	Anlamlı Fark
Çevrimiçi Mahremiyet	Anne	423	248,34	12970,5	-1,116	,265	Yok
	Baba	67	227,59				
Dikkat	Anne	429	250,20	14069,5	-,474	,635	Yok
	Baba	68	241,40				
Güvenlik	Anne	425	243,69	13044,0	-1,109	,267	Yok
	Baba	67	264,31				
İletişim ve Paylaşım	Anne	428	254,93	11801,5	-2,645	,008	Var
	Baba	68	208,05				

Yapılan analizler, çevrimiçi mahremiyet farkındalığı alt boyutları özelinde de incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerinin dikkat ve güvenlik alt boyutlarında cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir biçimde farklılaşmadığı, sadece iletişim alt boyutunda cinsiyete göre anlamlı farklılaştığı belirlenmiştir. İletişim alt boyutunun sıra ortalamaları dikkate alındığında, annelerin babalara göre iyi performans gösterdiği tespit edilmiştir.

Tablo 4.16. Ebeveynlerin Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeylerinin Eğitim Düzeyine Göre Durumu

	Eğitim Düzeyi	N	Sıra Ortalaması	X^2	Std. Sp.	P	Anlamlı Fark
Çevrimiçi Mahremiyet	İlkokul	25	213,30	6,807	4	,146	Yok
	Ortaokul	50	212,08				
	Lise	172	245,05				
	Lisans	207	260,44				
	Lisansüstü	36	230,49				
Dikkat	İlkokul	25	212,00	10,127	4	,038	Var
	Ortaokul	52	205,22				
	Lise	174	246,53				
	Lisans	210	267,11				
	Lisansüstü	36	244,25				
Güvenlik	İlkokul	25	222,12	4,956	4	,292	Yok
	Ortaokul	50	240,69				
	Lise	172	254,41				
	Lisans	209	251,68				
	Lisansüstü	36	203,60				
İletişim ve Paylaşım	İlkokul	25	233,50	4,468	4	,346	Yok
	Ortaokul	52	216,44				
	Lise	174	246,96				
	Lisans	209	258,81				
	Lisansüstü	36	252,78				

Tablo 4.16.'da ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerinin, eğitim düzeyine göre durumu gösterilmektedir. Analizin sonuçlarına göre, ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerinde, güvenlik ve iletişim ve paylaşım alt boyutlarında eğitim düzeylerine göre istatiksel olarak anlamlı bir farkın olmadığı tespit edilmiştir. Sadece dikkat alt boyutunda ebeveynlerin eğitim düzeylerine göre istatiksel olarak anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir. Dikkat alt boyutunda en iyi performansı lisans mezunu ebeveynler gösterirken ikinci en iyi performansı lise mezunu olan ebeveynler göstermektedir. Dikkat alt boyutunda en kötü performansı ise ortaokul mezunu ebeveynler göstermektedir. Başka bir ifadeyle, ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çevrimiçi mahremiyete yönelik dikkatleri de artmaktadır.

Tablo 4.17. Ebeveynlerin Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeylerinin Günlük Ortalama Sosyal Ağ Kullanım Süresine Göre Durumu

	Günlük ortalama ağ kullanım süresine	**N**	**Sıra Ortalaması**	**X^2**	**Std. Sp.**	**P**	**Anlamlı Fark**
Çevrimiçi Mahremiyet	Bir saatten az	122	251,35	7,170	3	,067	Yok
	1-3 saat	289	245,83				
	4-6 saat	72	247,97				
	7 saat ve üzeri	7	104,71				
Dikkat	Bir saatten az	122	267,05	12,196	3	,007	Var
	1-3 saat	295	244,75				
	4-6 saat	73	252,25				
	7 saat ve üzeri	7	79,71				
Güvenlik	Bir saatten az	122	263,93	3,988	3	,263	Yok
	1-3 saat	291	242,58				
	4-6 saat	72	239,67				
	7 saat ve üzeri	7	175,86				
İletişim ve Paylaşım	Bir saatten az	122	238,36	1,639	3	,651	Yok
	1-3 saat	295	253,05				
	4-6 saat	72	250,92				
	7 saat ve üzeri	7	208,57				

Tablo 4.17.'de yer alan analiz sonuçlarına göre çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri ile günlük ortalama sosyal ağ kullanma süresi arasında güvenlik

ve iletişim alt boyutlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunamamıştır. Buna karşın, dikkat alt boyutunda anlamlı bir fark olduğu tespit edilmiştir. Ebeveynlerin sosyal ağları kullanma süresi azaldıkça çevrimiçi mahremiyet bağlamında daha dikkatli oldukları tespit edilmiştir.

Tablo 4.18. Ebeveynlerin Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeylerinin Sahip Olunan Sosyal Ağ Hesap Sayısına Göre Durumu

	Sosyal ağ hesap sayısı	**N**	**Sıra Ortalaması**	**X^2**	**Std. Sp.**	**P**	**Anlamlı Fark**
Çevrimiçi Mahremiyet	1-3	448	246,94	6,416	2	,040	Var
	4-6	37	210,74				
	7-9	5	374,10				
Dikkat	1-3	454	251,01	5,164	2	,076	Yok
	4-6	38	211,79				
	7-9	5	348,90				
Güvenlik	1-3	450	246,01	5,815	2	,055	Yok
	4-6	37	232,54				
	7-9	5	394,20				
İletişim ve Paylaşım	1-3	453	250,51	3,692	2	,158	Yok
	4-6	38	215,36				
	7-9	5	318,50				

Tablo 4.18.'de ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet düzeyinin, sahip olunan sosyal ağ hesap sayısına göre durumu gösterilmektedir. Yapılan analizler sonucunda ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet düzeylerinin, sahip olunan sosyal ağ hesap sayısına göre istatiksel olarak anlamlı farklılaştığı tespit edilmiştir. Çevrimiçi mahremiyet algısı düzeyi en yüksek olan ebeveynlerin, sahip oldukları sosyal ağ hesap sayısı 7-9 arasında olduğu tespit edilmiştir. Dikkat, güvenlik, iletişim alt boyutlarında ise istatistiksel açıdan anlamlı fark tespit edilememiştir.

Tablo 4.19. Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeylerinin Sosyal Ağ Kullanıcısı Olma Süresine Göre Durumu

	Sosyal hesaba sahip olma süresine	N	Sıra Ortalaması	X^2	Std. Sp.	P	Anlamlı Fark
Çevrimiçi Mahremiyet	1 yıldan az	18	243,69	4,431	4	,351	Yok
	1-5 yıl	85	221,10				
	5-10 yıl	200	245,17				
	10-18 yıl	175	259,28				
	18 yıldan fazla	12	225,67				
Dikkat	1 yıldan az	18	243,94	4,431	4	,351	Yok
	1-5 yıl	87	226,21				
	5-10 yıl	203	245,48				
	10-18 yıl	177	264,07				
	18 yıldan fazla	12	259,04				
Güvenlik	1 yıldan az	18	247,67	1,584	4	,812	Yok
	1-5 yıl	85	240,58				
	5-10 yıl	202	239,62				
	10-18 yıl	175	256,14				
	18 yıldan fazla	12	262,00				
İletişim ve Paylaşım	1 yıldan az	18	284,36	5,959	4	,202	Yok
	1-5 yıl	87	225,77				
	5-10 yıl	202	255,52				
	10-18 yıl	177	251,42				
	18 yıldan fazla	12	198,25				

Çalışmaya katılan ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerinin, sosyal ağ kullanıcısı olma süresine göre istatistiksel açıdan anlamlı biçimde farklılaşmadığı belirlenmiştir.

4. 8. Sekizinci Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu alt başlığında araştırma sorularından, "Araştırmaya katılan ebeveynlerin, sosyal ağlardaki mahremiyet farkındalık düzeyleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri ile dijital vatandaşlık

düzeyleri arasındaki ilişki, Spearman Sıra Korelasyonu ile analiz edilmiş ve değişkenler arasındaki korelasyon Tablo 4.20.'de gösterilmiştir.

Tablo 4.20. Ebeveynlerin Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeyleri ile Dijital Vatandaşlık Düzeyleri Arasındaki İlişki

		Dijital Vatandaşlık Düzeyi
Dijital mahremiyet farkındalığı	R	,025
	p	,594
		Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeyi
Dijital vatandaşlık düzeyleri	R	,025
	p	,594

Çalışmanın önceki bulgularında değişkenlerin normal dağılımlarını test etmek için Kolmogorov-Smirnov and Shapiro-Wilk testleri uygulanmış ve söz konusu testlerin sonucunda verilerin normal dağılmadığı tespit edilmiştir. Bu nedenle normal dağılmayan değişkenler arasındaki ilişkinin belirlenmesinde Spearman Sıra Korelasyonu kullanılmıştır. Yapılan analiz sonucunda, ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri ile dijital vatandaşlık düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

4. 9. Dokuzuncu Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında araştırma sorularından, "Ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri çocuklarına ilişkin sosyal medya paylaşımlarına nasıl yansımaktadır?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu amaç doğrultusunda Ki-kare testi ile değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgular Tablo 4.21'de verilmiştir.

Tablo 4.21. Ebeveynlerin Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeylerine Göre Sosyal Medya Paylaşım Davranışları

Sosyal medya paylaşım davranışları	Paylaşım sıklığı	Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Düzeyleri		Toplam	Ki-kare (P)	İstatistiksel Anlamlılık
		Düşük	Yüksek			
Sosyal ağlarda çocuğumla ilgili paylaşım yapmadan önce kendisinden izin alırım.	Her zaman	20	53	73	,013	Anlamlı
		12,3%	16,4%	15,0%		
	Sıklıkla	9	38	47		
		5,5%	11,7%	9,7%		
	Bazen	38	88	126		
		23,3%	27,2%	25,9%		
	Nadiren	31	60	91		
		19,0%	18,5%	18,7%		
	Hiçbir zaman	65	85	150		
		39,9%	26,2%	30,8%		
	Toplam	163	324	487		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Çocuğuma ait içerikleri kendi adıma açtığım sosyal ağ hesabımdan yaparım.	Her zaman	67	156	223	,108	Anlamsız
		40,6%	48,1%	45,6%		
	Sıklıkla	9	25	34		
		5,5%	7,7%	7,0%		
	Bazen	27	52	79		
		16,4%	16,0%	16,2%		
	Nadiren	40	48	88		
		24,2%	14,8%	18,0%		
	Hiçbir zaman	22	43	65		
		13,3%	13,3%	13,3%		
	Toplam	165	324	489		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Çocuğuma ait içerikleri eşimin sosyal ağ hesabından yaparım.	Her zaman	3	15	18	,096	Anlamsız
		1,8%	4,6%	3,7%		
	Sıklıkla	6	4	10		
		3,6%	1,2%	2,0%		
	Bazen	13	40	53		
		7,9%	12,3%	10,8%		
	Nadiren	22	45	67		
		13,3%	13,8%	13,7%		
	Hiçbir zaman	121	221	342		
		73,3%	68,0%	69,8%		
	Toplam	165	325	490		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Çocuğuma ait içerikleri çocuğum adına açtığım sosyal ağ hesabından yaparım.	Her zaman	2	4	6	,005	Anlamlı
		1,2%	1,2%	1,2%		
	Sıklıkla	2	6	8		
		1,2%	1,8%	1,6%		
	Bazen	13	4	17		
		7,9%	1,2%	3,5%		
	Nadiren	4	8	12		
		2,4%	2,5%	2,5%		
	Hiçbir zaman	143	303	446		
		87,2%	93,2%	91,2%		
	Toplam	164	325	489		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Öğretmeni, çocuğumun fotoğraf ya da videolarını kişisel sosyal ağ	Her zaman	29	46	75	,881	Anlamsız
		17,6%	14,2%	15,4%		
	Sıklıkla	4	7	11		
		2,4%	2,2%	2,3%		
	Bazen	23	46	69		
		13,9%	14,2%	14,1%		

hesabından paylaşmaz.	Nadiren	16 9,7%	37 11,5%	53 10,9%		
	Hiçbir zaman	93 56,4%	187 57,9%	280 57,4%		
	Toplam	165 100,0%	323 100,0%	488 100,0%		
Çocuğumun okulu tarafından gönderilen "Açık Rıza Onayı" belgesini "İzin veriyorum" şeklinde doldurdum. Bu nedenle çocuğuma ait fotoğraf/videoların okulun web sitesi ya da sosyal ağ hesaplarında paylaşılmasında bir sakınca görmem.	Her zaman	70 42,7%	145 44,9%	215 44,1%		
	Sıklıkla	11 6,7%	38 11,8%	49 10,1%		
	Bazen	35 21,3%	59 18,3%	94 19,3%		
	Nadiren	14 8,5%	31 9,6%	45 9,2%		
	Hiçbir zaman	34 20,7%	50 15,5%	84 17,2%	,259	Anlamsız
	Toplam	164 100,0%	323 100,0%	487 100,0%		
Çocuğumun özel günlerinde (Doğum günü, yıl sonu gösterisi, karne günü vb.) çekilen fotoğraf ve videoları sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	47 28,5%	103 31,7%	150 30,6%		
	Sıklıkla	26 15,8%	54 16,6%	80 16,3%		
	Bazen	49 29,7%	88 27,1%	137 28,0%		
	Nadiren	34 20,6%	57 17,5%	91 18,6%	,794	Anlamsız
	Hiçbir zaman	9 5,5%	23 7,1%	32 6,5%		
	Toplam	165 100,0%	325 100,0%	490 100,0%		
Çocuğumun okul, hobi ya da spor faaliyetlerine katılım anlarını sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	32 19,4%	53 16,3%	85 17,3%		
	Sıklıkla	17 10,3%	46 14,2%	63 12,9%		
	Bazen	50 30,3%	105 32,3%	155 31,6%		
	Nadiren	39 23,6%	76 23,4%	115 23,5%	,649	Anlamsız
	Hiçbir zaman	27 16,4%	45 13,8%	72 14,7%		
	Toplam	165 100,0%	325 100,0%	490 100,0%		
Çocuğumun tatil ya da seyahat anılarını sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	24 14,5%	46 14,2%	70 14,3%		
	Sıklıkla	14 8,5%	43 13,2%	57 11,6%		
	Bazen	65 39,4%	110 33,8%	175 35,7%		
	Nadiren	40 24,2%	81 24,9%	121 24,7%	,539	Anlamsız
	Hiçbir zaman	22 13,3%	45 13,8%	67 13,7%		
	Toplam	165 100,0%	325 100,0%	490 100,0%		
	Her zaman	9 5,5%	14 4,3%	23 4,7%	,286	Anlamsız

Çocuğumun ev ortamındaki anlarını sosyal ağlarda paylaşırım.	Sıklıkla	10 6,1%	19 5,8%	29 5,9%		
	Bazen	56 33,9%	83 25,5%	139 28,4%		
	Nadiren	50 30,3%	123 37,8%	173 35,3%		
	Hiçbir zaman	40 24,2%	86 26,5%	126 25,7%		
	Toplam	165 100,0%	325 100,0%	490 100,0%		
Doğumdan itibaren çocuğun gelişim sürecini gösteren anları sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	9 5,5%	12 3,7%	21 4,3%	,124	Anlamsız
	Sıklıkla	7 4,2%	16 4,9%	23 4,7%		
	Bazen	45 27,3%	59 18,2%	104 21,3%		
	Nadiren	46 27,9%	115 35,5%	161 32,9%		
	Hiçbir zaman	58 35,2%	122 37,7%	180 36,8%		
	Toplam	165 100,0%	324 100,0%	489 100,0%		
Çocuğumun mayolu, çıplak ya da bezli hallerini sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	3 1,8%	1 0,3%	4 0,8%	,212	Anlamsız
	Sıklıkla	2 1,2%	1 0,3%	3 0,6%		
	Bazen	7 4,2%	19 5,8%	26 5,3%		
	Nadiren	27 16,4%	44 13,5%	71 14,5%		
	Hiçbir zaman	126 76,4%	260 80,0%	386 78,8%		
	Toplam	165 100,0%	325 100,0%	490 100,0%		
Çocuğumun yemek yeme tecrübelerine ilişkin anları sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	1 0,6%	5 1,5%	6 1,2%	,116	Anlamsız
	Sıklıkla	6 3,7%	2 0,6%	8 1,6%		
	Bazen	18 11,0%	34 10,5%	52 10,7%		
	Nadiren	31 18,9%	71 21,9%	102 20,9%		
	Hiçbir zaman	108 65,9%	212 65,4%	320 65,6%		
	Toplam	164 100,0%	324 100,0%	488 100,0%		
Sosyal ağlarda çocuğuma ait içerikleri, sadece görmesini istediğim kişilerin erişebileceği şekilde paylaşırım.	Her zaman	51 31,5%	171 52,8%	222 45,7%	,000	Anlamlı
	Sıklıkla	22 13,6%	39 12,0%	61 12,6%		
	Bazen	21 13,0%	35 10,8%	56 11,5%		
	Nadiren	30 18,5%	32 9,9%	62 12,8%		
	Hiçbir zaman	38 23,5%	47 14,5%	85 17,5%		
	Toplam	162 100,0%	324 100,0%	486 100,0%		

Tablo 4.21.'e göre "Sosyal ağlarda çocuğumla ilgili paylaşım yapmadan önce kendisinden izin alırım." maddesi incelendiğinde, düşük çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerin %12,3'ü her zaman yanıtını verirken, bu oran yüksek çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerde %16,4'tür. Diğer taraftan düşük çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerin %39,9'u hiçbir zaman yanıtını verirken, bu oran yüksek çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerde %26,2'dir. Buradan hareketle, ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri kendi sosyal ağ hesabından paylaşma durumu ile ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine arasında anlamlı ilişki tespit edilmiştir.

"Çocuğuma ait içerikleri çocuğum adına açtığım sosyal ağ hesabından yaparım." maddesine göre hem düşük hem de yüksek çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerin %1,2'si her zaman yanıtını vermiştir. Diğer taraftan düşük çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerin %87,2'si hiçbir zaman yanıtını verirken, bu oran yüksek çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerde %93,2'dir. Ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri çocuğun adına açtıkları sosyal ağ hesabından paylaşma durumu ile ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

"Sosyal ağlarda çocuğuma ait içerikleri, sadece görmesini istediğim kişilerin erişebileceği şekilde paylaşırım." maddesi incelendiğinde, düşük çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerin %31,5'i her zaman yanıtını verirken, bu oran yüksek çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerde %52,8'dir. Diğer taraftan düşük çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerin %23,5'i hiçbir zaman yanıtını verirken, bu oran yüksek çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine sahip ebeveynlerde %14,5'tir. Ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri çocuğuma ait içerikleri, sadece görmesini istedikleri kişilerin erişebileceği şekilde paylaşma durumu ile ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyine arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Ebeveynlerin, çocuklarına ait içerikleri kendilerinin, eşlerinin, öğretmenlerinin ve okulun sayfalarında paylaşılmamasını içeren maddelerde istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunamamıştır. Bunlara ek olarak çocukların özel günleri, okul, hobi faaliyetlerinde, tatillerde/seyahatlerde, ev ortamında çekilen video ve fotoğrafların paylaşılmasına ilişkin maddelerde de istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar elde edilememiştir.

4. 10. Onuncu Araştırma Sorusuna Yönelik Bulgular

Çalışmanın bu kısmında araştırma sorularından, "Ebeveynlerin çocuklarına ilişkin sosyal medya paylaşım davranışları dijital vatandaşlık düzeylerine göre farklılık göstermekte midir?" sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu amaç için Ki-kare testi ile değişkenler arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca ebeveynlerin düşük ve yüksek dijital vatandaşlık düzeyleri belirlenmiş ve her bir madde için ebeveynlerin çocuklarına ilişkin sosyal medya paylaşım davranışları, bu dijital vatandaşlık düzeyleri için araştırılmıştır. Elde edilen bulgular Tablo 4.22.'de verilmiştir.

Tablo 4.22. Ebeveynlerin Sosyal Medya Paylaşım Davranışlarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerine Göre Durumu

Sosyal medya paylaşım davranışları	Paylaşım sıklığı	Dijital vatandaşlık düzeyi		Toplam	Ki-kare (P)	İstatistiksel Anlamlılık
		Düşük	Yüksek			
Sosyal ağlarda çocuğumla ilgili paylaşım yapmadan önce kendisinden izin alırım.	Her zaman	33 14,3%	36 14,9%	69 14,6%	,169	Anlamsız
	Sıklıkla	21 9,1%	26 10,7%	47 9,9%		
	Bazen	49 21,2%	71 29,3%	120 25,4%		
	Nadiren	45 19,5%	43 17,8%	88 18,6%		
	Hiçbir zaman	83 35,9%	66 27,3%	149 31,5%		
	Toplam	231 100,0%	242 100,0%	473 100,0%		
Çocuğuma ait içerikleri kendi adıma açtığım sosyal ağ hesabımdan yaparım.	Her zaman	90 38,6%	123 50,8%	213 44,8%	,009	Anlamlı
	Sıklıkla	13 5,6%	22 9,1%	35 7,4%		
	Bazen	45 19,3%	32 13,2%	77 16,2%		
	Nadiren	45 19,3%	41 16,9%	86 18,1%		
	Hiçbir zaman	40 17,2%	24 9,9%	64 13,5%		
	Toplam	233 100,0%	242 100,0%	475 100,0%		

Çocuğuma ait içerikleri eşimin sosyal ağ hesabından yaparım.	Her zaman	3 1,3%	14 5,8%	17 3,6%	,032	Anlamlı
	Sıklıkla	3 1,3%	6 2,5%	9 1,9%		
	Bazen	27 11,6%	28 11,5%	55 11,6%		
	Nadiren	27 11,6%	38 15,6%	65 13,7%		
	Hiçbir zaman	173 74,2%	157 64,6%	330 69,3%		
	Toplam	233 100,0%	243 100,0%	476 100,0%		
Çocuğuma ait içerikleri çocuğum adına açtığım sosyal ağ hesabından yaparım.	Her zaman	1 0,4%	5 2,1%	6 1,3%	,099	Anlamsız
	Sıklıkla	3 1,3%	5 2,1%	8 1,7%		
	Bazen	5 2,1%	10 4,1%	15 3,2%		
	Nadiren	3 1,3%	9 3,7%	12 2,5%		
	Hiçbir zaman	221 94,8%	213 88,0%	434 91,4%		
	Toplam	233 100,0%	242 100,0%	475 100,0%		
Öğretmeni, çocuğumun fotoğraf ya da videolarını kişisel sosyal ağ hesabından paylaşmaz.	Her zaman	42 18,2%	31 12,8%	73 15,4%	,362	Anlamsız
	Sıklıkla	5 2,2%	6 2,5%	11 2,3%		
	Bazen	28 12,1%	40 16,5%	68 14,4%		
	Nadiren	23 10,0%	29 12,0%	52 11,0%		
	Hiçbir zaman	133 57,6%	136 56,2%	269 56,9%		
	Toplam	231 100,0%	242 100,0%	473 100,0%		
Çocuğumun okulu tarafından gönderilen “Açık Rıza Onayı” belgesini “İzin veriyorum” şeklinde doldurdum. Bu nedenle çocuğuma ait fotoğraf/videoların okulun web sitesi ya da sosyal ağ hesaplarında paylaşılmasında bir sakınca görmem.	Her zaman	93 39,9%	117 48,5%	210 44,3%	,083	Anlamsız
	Sıklıkla	22 9,4%	27 11,2%	49 10,3%		
	Bazen	42 18,0%	45 18,7%	87 18,4%		
	Nadiren	23 9,9%	19 7,9%	42 8,9%		
	Hiçbir zaman	53 22,7%	33 13,7%	86 18,1%		
	Toplam	233 100,0%	241 100,0%	474 100,0%		
Çocuğumun özel günlerinde (Doğum günü, yıl sonu gösterisi, karne günü vb.) çekilen fotoğraf ve	Her zaman	61 26,2%	85 35,0%	146 30,7%	,027	Anlamlı
	Sıklıkla	36 15,5%	43 17,7%	79 16,6%		
	Bazen	64 27,5%	67 27,6%	131 27,5%		
		49	38	87		

videoları sosyal ağlarda paylaşırım.	Nadiren	21,0%	15,6%	18,3%		
	Hiçbir zaman	23	10	33		
		9,9%	4,1%	6,9%		
	Toplam	233	243	476		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Çocuğumun okul, hobi ya da spor faaliyetlerine katılım anlarını sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	39	44	83	,104	Anlamsız
		16,7%	18,1%	17,4%		
	Sıklıkla	24	36	60		
		10,3%	14,8%	12,6%		
	Bazen	70	81	151		
		30,0%	33,3%	31,7%		
	Nadiren	54	54	108		
		23,2%	22,2%	22,7%		
	Hiçbir zaman	46	28	74		
		19,7%	11,5%	15,5%		
	Toplam	233	243	476		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Çocuğumun tatil ya da seyahat anılarını sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	30	39	69	,022	Anlamlı
		12,9%	16,0%	14,5%		
	Sıklıkla	24	30	54		
		10,3%	12,3%	11,3%		
	Bazen	75	95	170		
		32,2%	39,1%	35,7%		
	Nadiren	60	57	117		
		25,8%	23,5%	24,6%		
	Hiçbir zaman	44	22	66		
		18,9%	9,1%	13,9%		
	Toplam	233	243	476		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Çocuğumun ev ortamındaki anlarını sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	7	15	22	,000	Anlamlı
		3,0%	6,2%	4,6%		
	Sıklıkla	10	18	28		
		4,3%	7,4%	5,9%		
	Bazen	54	83	137		
		23,2%	34,2%	28,8%		
	Nadiren	78	86	164		
		33,5%	35,4%	34,5%		
	Hiçbir zaman	84	41	125		
		36,1%	16,9%	26,3%		
	Toplam	233	243	476		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Doğumdan itibaren çocuğun gelişim sürecini gösteren anları sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	9	11	20	,001	Anlamlı
		3,9%	4,5%	4,2%		
	Sıklıkla	7	15	22		
		3,0%	6,2%	4,6%		
	Bazen	39	63	102		
		16,8%	25,9%	21,5%		
	Nadiren	70	85	155		
		30,2%	35,0%	32,6%		
	Hiçbir zaman	107	69	176		
		46,1%	28,4%	37,1%		
	Toplam	232	243	475		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Çocuğumun mayolu, çıplak ya da bezli hallerini sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	2	2	4	,908	Anlamsız
		0,9%	0,8%	0,8%		
	Sıklıkla	1	2	3		
		0,4%	0,8%	0,6%		
	Bazen	12	14	26		
		5,2%	5,8%	5,5%		
		30	37	67		

	Nadiren	12,9%	15,2%	14,1%		
	Hiçbir zaman	188	188	376		
		80,7%	77,4%	79,0%		
	Toplam	233	243	476		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Çocuğumun yemek yeme tecrübelerine ilişkin anları sosyal ağlarda paylaşırım.	Her zaman	4	2	6	,001	Anlamlı
		1,7%	0,8%	1,3%		
	Sıklıkla	1	6	7		
		0,4%	2,5%	1,5%		
	Bazen	18	33	51		
		7,7%	13,7%	10,8%		
	Nadiren	39	63	102		
		16,7%	26,1%	21,5%		
	Hiçbir zaman	171	137	308		
		73,4%	56,8%	65,0%		
	Toplam	233	241	474		
		100,0%	100,0%	100,0%		
Sosyal ağlarda çocuğuma ait içerikleri, sadece görmesini istediğim kişilerin erişebileceği şekilde paylaşırım.	Her zaman	104	109	213	,182	Anlamsız
		45,0%	45,2%	45,1%		
	Sıklıkla	24	36	60		
		10,4%	14,9%	12,7%		
	Bazen	21	31	52		
		9,1%	12,9%	11,0%		
	Nadiren	34	28	62		
		14,7%	11,6%	13,1%		
	Hiçbir zaman	48	37	85		
		20,8%	15,4%	18,0%		
	Toplam	231	241	472		
		100,0%	100,0%	100,0%		

Tablo 4.22. incelendiğinde “Çocuğuma ait içerikleri kendi adıma açtığım sosyal ağ hesabımdan yaparım.” maddesine, düşük dijital vatandaşlık düzeyine sahip ebeveynlerin %38,6’sı her zaman yanıtını verirken, bu oran yüksek dijital vatandaşlık düzeyine sahip ebeveynlerde %50,8’dir. Diğer taraftan düşük dijital vatandaşlık düzeyine sahip ebeveynlerin %17,2’si hiçbir zaman yanıtını verirken, bu oran yüksek dijital vatandaşlık düzeyine sahip ebeveynlerde %9,9’dur. Bulgular değerlendirildiğinde, ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri kendi sosyal ağ hesabından paylaşma durumu ile ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Benzer şekilde “Çocuğuma ait içerikleri eşimin sosyal ağ hesabından yaparım”, “Çocuğumun özel günlerinde (Doğum günü, yıl sonu gösterisi, karne günü vb.) çekilen fotoğraf ve videoları sosyal ağlarda paylaşırım.”, “Çocuğumun tatil ya da seyahat anılarını sosyal ağlarda paylaşırım.”, “Çocuğumun ev ortamındaki anlarını sosyal ağlarda paylaşırım.”, “Doğumdan itibaren çocuğun gelişim sürecini gösteren anları sosyal ağlarda paylaşırım.” maddelerinde de istatistiksel olarak pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir. Başka bir ifadeyle, dijital

vatandaşlık seviyesi düşük olan ebeveynlerin söz konusu durumları sosyal ağlarda paylaşmama konusunda daha duyarlı davrandıkları görülmüştür. Diğer taraftan "Çocuğumun yemek yeme tecrübelerine ilişkin anları sosyal ağlarda paylaşırım." maddesine dijital vatandaşlık seviyesi yüksek olan ebeveynlerin %0,8'i her zaman, %73,4'ü hiçbir zaman yanıtını verirken, bu oranlar dijital vatandaşlık seviyesi düşük olan ebeveynlerde %1,7 her zaman ve %56,8 hiçbir zaman şeklindedir. Anne babaların çocuklarına ait yemek yeme tecrübelerini sosyal ağlarda paylaşma durumlarıyla dijital vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğu belirlenmiştir.

BÖLÜM 5

TARTIŞMA

Bu tez çalışmasında; ebeveynlerin çocuklarına yönelik sosyal ağ paylaşım durumları ve çevrimiçi mahremiyet algıları, dijital vatandaşlık bağlamında incelenmiştir. Bu bölümde, tezin nitel ve nicel bulgular, ilgili alan yazın ışığında tartışılacaktır.

İlgili alan yazın incelendiğinde spesifik olarak ebeveynlerin ya da okul öncesi ebeveynlerinin dijital vatandaşlık düzeylerini belirten kapsayıcılıkta, İngilizce ve Türkçe çalışmalara rastlanamamıştır. Bu nedenle, okul öncesi dönemi ebeveynlerinin dijital vatandaşlık düzeyine ilişkin bulgular, yetişkin gruplarıyla yapılmış dijital vatandaşlık çalışmalarından elde edilen bulgular çerçevesinde ele alınmıştır.

Tez çalışmasının birinci araştırma sorusunun bulgularına göre, ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin genel olarak düşük olduğu belirlenmiştir. Bu durum, ebeveynlerin dijital dünyadaki rol ve sorumluluklarını yerine getirmeleri için gerekli olan bilgi ve becerileri yeterince edinemediklerinin bir göstergesi olabilir. Çalışma grubunun dijital yerliler ve melezlerden oluştuğu göz önüne alındığında, teknolojik gelişmeleri yakalayıp hayatında teknolojiyi aktif bir şekilde kullanan ebeveynlerin, dijital vatandaşlık düzeylerinin düşük çıkması düşündürücüdür. Liu, Cristol & Gimbert (2018) ve Liu & Liu (2021) çalışmalarında, öğretmenlerin genel dijital vatandaşlık düzeylerinin düşük olduğu sonucuna varmışlardır. Her iki araştırmanın bulguları da bu tez çalışmasında elde edilen bulgu ile örtüşmektedir. Öte yandan, alan yazında yetişkinlerin yüksek dijital vatandaşlık düzeyine sahip olduğu çalışmalara da rastlanmıştır (Arcagök, 2020; Günbatar, 2021; Karakuş ve Turan, 2022; Suphattanakul & Malivan, 2021; Uzun, 2022). Bulgular arasındaki bu farklılığın, örneklemde yer alan yetişkinlerin demografik özelliklerinin farklılığından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Tezin ikinci araştırma sorusunda, ebeveynlerin dijital vatandaşlık farkındalıkları belirlenmeye çalışılmıştır. Ebeveynlerin çoğunun daha önce dijital

vatandaşlık kavramını duymadığı belirlenmiştir. Alan yazındaki çalışmalar incelendiğinde, tezde elde edilen bulgudan farklı sonuçlara da rastlanmaktadır. Örneğin; Harp (2021), gençlerin ebeveynleriyle yaptığı çalışmada, ebeveynlerin çoğunluğunun daha önce dijital vatandaşlık kavramını duyduğu sonucunu ortaya koymuştur. Ketut (2021) da benzer şekilde, yetişkinlerin yarısının dijital vatandaşlığa dair ön bilgisinin olduğunu belirtmiştir. Alan yazındaki bulgularla karşılaştırıldığında, bu tez çalışmasındaki bulgunun farklılaştığı görülmektedir. Mevcut farklılaşmanın, okul öncesi dönem ebeveynlerinin, düşük dijital vatandaşlık düzeylerinin bir yansıması olarak, dijital vatandaşlık ön bilgilerinin de düşük olduğunu gösteriyor olabilir.

Bu bulguya ek olarak; ebeveynlere, dijital vatandaşlığı nasıl tanımladığı sorulmuş ve ebeveynlerin büyük çoğunluğu dijital vatandaşlığı, dijital platformları sorumlu bir biçimde kullanmak olarak tanımlamıştır. Harp (2021), ebeveynlerin dijital vatandaşlığı; dijital ayak izi, teknolojinin sorumlu kullanımı, kişinin çevrimiçi nasıl davrandığı ve çevrimiçi neyin doğru neyin yanlış olduğunu bilmesi olarak tanımladıklarını vurgulamıştır. Alqahtani (2017) yaptığı araştırmada katılımcıların dijital vatandaşlığı, her yaştan bireyin teknolojiyi en etkin ve sorumlu şekilde kullanılması olarak tanımlandığını ortaya koymuştur. Hawamdeh, Altınay, Altınay, Arnavut, Ozansoy & Adamu (2022) da yanıtlayıcıların teknolojiyi kullanırken uygun ve sorumlu davranışlar sergilemek olarak tanımladıklarını belirtmiştir. Tez çalışmasına katılan ebeveynlerin çoğunun dijital vatandaşlık tanımındaki vurgu bu çalışmalardaki tanımlardan farklı olsa da katılımcıların dijital vatandaşlık farkındalıklarının mevcudiyeti sevindiricidir.

Öte yandan araştırmaya katılan ebeveynlerin, dijital vatandaşlığa yönelik öz değerlendirmelerini incelemek amacıyla, “Siz bir dijital vatandaş mısınız?” sorusu yöneltilmiş ve bu değerlendirmelerin de katılımcılar arasında değişken sonuçları olduğu görülmüştür. Katılımcıların, dijital vatandaşlığı tüm boyutlarıyla ele almaksızın herhangi bir dijital platformu kullanıyor olmaları sebebiyle kendilerini dijital vatandaş olarak tanımlarken, sosyal ağ kullanmayanların dijital vatandaşlık uygulamalarını kullansa bile kendini dijital vatandaş olarak tanımlamadıkları belirlenmiştir. Katılımcıların dijital vatandaşlık ön bilgileriyle dijital vatandaşlık öz

değerlendirme kapsamlarının genel olarak örtüşmediği görülmektedir. Bu durumun ebeveynlerin dijital vatandaşlığa dair bilgilerini, kullanım alışkanlıklarına yansıtamamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tezin üçüncü araştırma sorusu kapsamında yapılan analizler sonucunda, okul öncesi dönem ebeveynlerinin çevrimiçi mahremiyet farkındalıklarının orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. İlgili alan yazın incelendiğinde, katılımcıların orta düzeyde çevrimiçi mahremiyet farkındalığına sahip olduğunu gösteren çalışmaların (Ahmed Mahmoud Ragab, & Abdelmaksoud, 2023; Aji, Mohd Salleh, Zakaria & Mohd Khalid, 2021) elde edilen bulguyu desteklediği görülmektedir. Çalışmaya katılan ebeveynlerin çoğunluğunu anneler oluşturmaktadır. Annelerin çevrimiçi mahremiyet düzeylerinin, babalara göre yüksek olduğu belirlenmiştir. Annelerin, çocuklarını olası tehlikelerden korumaya meyilli olmaları, koruma içgüdüleri sebebiyle çevrimiçi farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu tahmin edilmektedir. Bu çalışmanın diğer bulguları göz önünde bulundurulduğunda; ebeveynlerin eğitim düzeyi arttıkça çevrimiçi mahremiyet farkındalığı düzeyinin, dikkat boyutunda farklılaştığı görülmektedir. Buradan hareketle, çalışma grubunun yarısının, lisans ve yüksek lisans mezunlarından oluştuğu düşünüldüğünde, çevrimiçi mahremiyet farkındalıklarının, daha yüksek olması beklenmektedir. Diğer taraftan, çevrimiçi mahremiyet farkındalığı konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde, katılımcıların yüksek düzeyde farkındalık gösterdiğine ilişkin bulgulara da rastlanmıştır (Aslanyürek, 2016; Magolis & Briggs, 2016; Töngel, 2020). Söz konusu bulguların çeşitlilik göstermesinin, örneklem gruplarının demografik özellikleri ve çevrimiçi mahremiyet konusundaki bilgi birikimi farklılıklarından kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir.

Tezin dördüncü araştırma sorusu değerlendirildiğinde, ebeveynlerin neredeyse yarısının çocuğuna ait içerikleri, yanlış bulmasına rağmen paylaştıkları belirlenmiştir. Alan yazındaki benzer bulgular incelenmiş (Aslan ve Durmuş, 2019; Fox, Hoy & Carter, 2022; Holiday, Norman & Densley, 2022; Hoy, Fox & Deitz, 2023) ve ebeveynlerin çoğunun bu ikilemi yaşadığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durumun sebebi olarak; çocuk sahibi olan insanların, sosyal ağlarda çocuklarına yönelik paylaşım yapma alışkanlığının yaygınlaşmasından kaynaklanmış olabileceği tahmin edilmektedir. Başka bir ifadeyle, anne babaların yanlış olduğunu kabul ederek çocuğa

ait içerikleri paylaşma durumlarının, çevrelerindeki ebeveynlerin paylaşım alışkanlıklarından etkilenmelerinden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Bu bulguya karşın ebeveynlerin bir kısmı, çocuğuna ait içerikleri sosyal ağlarda paylaşmayı yanlış bulduğunu ve paylaşmadığını belirtmişlerdir. Paylaşım yapmama gerekçelerini ise; çocuğu olası risklerden korumak, nazar endişesi, gösterişe karşı olma ve çocuğun kişilik haklarına saygı duyma olarak belirtmişlerdir. Alan yazın incelendiğinde, Sezerer Albayrak (2020) da yaptığı çalışmada, ebeveynlerin çocuklarına ilişkin paylaşım yapmama konusunda nazar endişesi ve eşlerinin istememesi gibi gerekçeleri öne sürdüklerini fakat istismar, pedofili gibi güncel ve büyük risklere vurgu yapılmadığını vurgulamıştır. Mahdizadeh Taleshi & Zendehboodi (2022) ise, paylaşımın olası risklerini düşünen ebeveynlerin, mahremiyet ihlali örneklerine karşı çok daha duyarlı olduğunu belirtmişlerdir.

Diğer taraftan ebeveynlerin, çocuklarına ilişkin yaptıkları paylaşımlardan doğabilecek risklere yönelik algıları da ölçülmüştür. Alınan yanıtların çoğunda, yapılan paylaşımların türüne, niyetine ve sıklığına bakılmaksızın kesinlikle her paylaşımın mahremiyet ihlali, istismar, kötü niyetli kişilerin eline geçen çocuk verileri gibi riskleri barındırabileceği belirtilmiştir. İlgili alan yazın incelendiğinde bazı çalışma bulgularının bu bulguyla örtüştüğü tespit edilmiştir (Amon, Kartvelishvili, Bertenthal, Hugenberg, & Kapadia, 2022; Doğan Keskin, Kaytez, Damar, Elibol & Aral, 2023). Risk algıları saptanan ebeveynler, bu risklerin çocuğa kolay erişim, duygusal olarak hasar görme, kötü niyetli paylaşımlar, çocukta mahremiyet algısının oluşmaması, paylaşımın erişiminin kontrol edilememesi, kötü niyetli paylaşım ve pedofili olabileceğini dile getirmişlerdir. Aynı kapsamda yapılan çalışmaların sonuçlarının, bu tez çalışmasında elde edilen bulguyu desteklediği saptanmıştır. Buna göre; ebeveynler, sosyal ağlarda çocuklarına yönelik paylaşımlarından elde edilen ad, doğum tarihi, konum gibi hassas verilerle çocuğa ulaşımın kolaylaşması (Alashwali & Alashwali, 2022), dolayısıyla çocuğun olası tehlikelere açık hale gelmesi ve güvenliğine yönelik tehlikelerin oluşması (Harp, 2021), kötü niyetli kişiler tarafından çocuğun verilerinin kötü amaçlar için kullanılması (Ferrara, Cammisa, Corsello, Giardino, Vural, Pop & Pettoello-Mantovani, 2023) gibi risklere vurgu yapmışlardır. Ebeveynlerin kendilerinin ya da çocuklarının bilgilerinin dijital ortamlarda ifşa

edilmesi durumunda, sahip oldukları yasal haklara yönelik farkındalıkları ölçülmüş ve alınan yanıtlarda en sık vurgulanan cevabın, yasal hakkın suç duyurusunda bulunma/şikâyet olduğu belirlenmiştir. Diğer ebeveynler ise, çevrimiçi şikâyette bulunacakları siteler olduğunu söylemiş ve dava açma haklarına yönelik görüş bildirmişlerdir. Andersson & Nilsson'un (2022) İsveçli ebeveynlerle yaptıkları araştırmanın sonucunda da belirttikleri gibi; ebeveynlerin, çocuklarının mahremiyetini korumak için alınabilecek önlemlerin ve kullanabilecekleri hakların farkında oldukları ancak paylaşım yaparken bunları her zaman dikkate almadıkları görülmektedir. Öte yandan katılımcılara, çocuğun mahremiyetini ihlal eden tarafın ebeveyn olması durumunda ebeveyne yönelik yasal yaptırımların olup olmadığı ve varsa bu yaptırımların neler olduğu sorulmuştur. Görüş bildiren ebeveynlerin yarısından fazlası, eğer çocuğu tehlikeye atacak düzeyde ihmal varsa yaptırımın da olacağını; kalan kısmı ise bu konuda bilgilerinin olmadığını belirtmişlerdir. Bu yaptırımların; ebeveyne dava açılması, cezai yaptırım, velayet kaybı ve çocuğun koruma altına alınması olduğunu ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin, genel hatlarıyla kendilerine yönelik yasal yaptırımların farkında oldukları görülmektedir. Fakat çocuklara ait çeşitli içeriklerin, önemli sayılabilecek boyutta (pedofili, kaçırılma, istismar vb.) bir sonuca sebep olmadığı sürece paylaşılabileceğini de belirtmeleri düşündürücüdür. Bu durumun da ebeveynlerin, çocuklarının kendilerinden bağımsız bireyler olduğunu, çocukların bedenen korunmasının önemli olduğu kadar kişisel verilerinin de korunması gerektiğinin farkında olmamalarından kaynaklandığı düşünülmektedir. Aynı bağlamda, ebeveynlerin çocuklarını kendilerine ait bir varlık olarak görmeleri sebebiyle, çocuklara ait içerikleri paylaşma ya da paylaşmama konusunda karar verici güç olarak kendilerini gördükleri tahmin edilmektedir.

Tezin beşinci araştırma sorusundan elde edilen bulgulara göre; ebeveynlerin -farklı sıklıklarda olmak üzere- büyük çoğunluğunun çocuklarına yönelik paylaşım yaptıklarını; bu paylaşımları yaparken çoğunlukla Instagram platformunu kullandıklarını belirtmişlerdir. Bu tez çalışmasında elde edilen diğer bulgular göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynlerin yaklaşık yarısı, sosyal ağlarda çocuklarına yönelik paylaşım yapmayı yanlış bulmalarına karşın, nadiren paylaşım yaptıklarını belirtmişlerdir. Buna ek olarak, görüşme yapılan ebeveynlerin çoğu, sosyal ağlarda

çocuğa ait görsellerin paylaşılmasının çeşitli riskleri de beraberinde getirdiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu bulgular bütüncül olarak değerlendirildiğinde; ebeveynlerin, çevrimiçi mahremiyet konusunda belirli bir farkındalık düzeyine sahip olsalar bile, çocuklarının mahremiyetini koruma bağlamında, dijital ortamlarda duyarlı davranışlar sergilemedikleri ifade edilebilir. Paylaşım yapılan platform tercihinin, Türkiye'de en sık kullanılan sosyal ağ sitesinin Instagram olması ve Türkiye'nin Instagram kullanımında dünyada ilk sırada yer almasından (Kemp, 2023) kaynaklandığı düşünülmektedir. Nitekim, Omur ve Uyar'ın (2022) elde ettiği bulgular da bu bulguyla örtüşmektedir.

Ebeveynlere, çocuklarına ait içerikleri sosyal ağlarda paylaşma amaçları sorulmuştur. Bu soruya; çocuklara dijital albüm oluşturmak, çocuğun başarılarını duyurmak, uzakta olan akrabalara çocuğun gelişimini gösterme ve ebeveynliğin zevkli yanlarını paylaşmaktan mutlu olmaları şeklinde cevaplar alınmıştır. Alan yazın incelendiğinde; ebeveynlerin çocuklarına ait bilgilerini paylaşma motivasyonlarını konu alan bazı çalışmaların, elde edilen bulgu ile örtüştüğü belirlenmiştir (Campana, Bossche & Miller, 2020; Elin & Matilda, 2022; Kapadia, Bertenthal, Kartvelishvili, Amon & Hugenber, 2022; Mahdizadeh Taleshi & Zendehboodi, 2022; Walrave, Verswijvel, Ouvrein, Staes, Hallam & Hardies; 2022; Ferrara vd., 2023). Cino, Demozzi & Subrahmanyam (2020), ebeveynlerin çocuklarına yönelik yaptıkları paylaşımlarda, çocuklarının başarılarını duyurmaktan gurur duymaları, yakınlarıyla etkileşimlerini artırmayı ve dijital albümler oluşturmak istemeleri gibi sebeplerle paylaşım yaptıklarını belirtmiştir. Aynı araştırmanın sonucunda, ebeveynlerin kendilerini çocukları aracılığıyla sunarak geri bildirim almaktan keyif aldıkları ortaya konmuştur.

Anne babaların çocuklarına ait görselleri sosyal ağlarda paylaşma alışkanlıkları incelenmiş ve çoğu ebeveynin çocuğu ile ilgili paylaşım yapmadan önce çocuğundan izin almadığı belirlenmiştir. Alan yazındaki bazı çalışmalarda da (Kopecky, Szotkowski, Aznar-Díaz & Romero-Rodríguez, 2020; Omur ve Uyar, 2022; Amon vd., 2022; Sarkadi, Dahlberg, Fängström, & Warner, 2020) benzer bulgular elde edilmiştir. Bu durum, ebeveynlerin, çocuklarını kendilerinden bağımsız ve hakları olan bireyler olarak görmemelerinden kaynaklanmış olabilir. Macenaite

(2017) ve Üstündağ (2023)'a göre, anne babalar çocuklarının izni ile paylaşım yapsalar bile, bu konudaki inisiyatif tamamen çocuğa bırakmamalıdır. Çocuklar, çevrimiçi ortamların sınırsız olduğunu, bilginin yayılma hızını ve olası riskleri anlama noktasında yetersiz düşünebilmektedir. Burada sorumluluk, yetişkin olup haklarını savunana kadar, çocuklarının mahremiyetini ve kişilik haklarını korumakla mükellef olan ebeveyne aittir. Bu hususlar göz önüne alındığında, ebeveynlerin sosyal ağlarda çocuklarının mahremiyetini etkileyen davranışlarını düzenlemeleri gerektiği ve bu konuda bilinçli hareket etmedikleri düşünülmektedir.

Ebeveynler, çocuğuna yönelik paylaşımları çoğunlukla kendi sosyal ağ hesaplarından yaptıklarını; bu paylaşımların genellikle çocuğun okul, hobi faaliyetleri, özel gün fotoğrafları ve tatil/seyahat anılarından oluştuğunu belirtmişlerdir. Ebeveynlerin paylaşım alışkanlıklarını konu alan bazı çalışmalardan elde edilen bulgularda da (Balaban, 2022; Lupi & Siibak, 2019; Maraşlı vd., 2016), benzer paylaşım alışkanlıkları saptanmıştır. Ayrıca ebeveynler, çocuğuyla ilgili paylaşımlarını sadece kendilerinin görmesini istediği kişilerin erişebileceği şekilde paylaştıklarını belirtmesine karşın, okul tarafından gönderilen "Açık Rıza Onayı" belgesini onaylayarak çocuğun görsellerinin okulun resmî sitesinde paylaşılmasında bir sakınca görmediklerini ifade etmişlerdir. Okulların web sitelerinin genellikle geniş kitlelerin erişimine açık olduğu göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynlerin kendi hesaplarında gizliliği önemseyip, okulların resmi sitelerinde çocuğuna ait fotoğrafların yayınlanmasına izin vermesi ironik bir durumdur. Bu durumun nedeni olarak da ebeveynlerin, dijital dünyada bilgi ve içeriklerin yayılma hızının yüksek olduğunun farkında olmamalarından ve okulların resmi sitelerinde yayınlanan içeriklerin mahremiyet ihlali kapsamına girmediğini düşünmelerinden kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tez çalışmasının altıncı araştırma sorusunun bulgularına göre; ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri ile cinsiyet ve yaş değişkenleri arasında anlamlı fark olmadığı görülmüştür. Alan yazında bu bulguyu destekler nitelikte araştırmalara rastlanmıştır (Elçiçek, Erdemci ve Karal, 2018; Er-Türküresin, 2022; Karakuş ve Turan, 2022; Liu, Cristol & Gimbert, 2018). Yetişkinlerin cinsiyet değişkenine göre dijital vatandaşlık alt boyutlarında; dijital ticaret ve dijital güvenlik konusunda babalar

annelere göre daha iyi performans sergilerken, dijital etik boyutunda annelerin daha iyi performans sergiledikleri görülmektedir. Babaların dijital ticaret ve dijital güvenlik konularında daha iyi performans sergilemesinin, toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle erkeklerin, dijital teknolojiler konusunda daha fazla deneyim sahibi olmaları veya daha fazla ilgi göstermelerinden kaynaklanmış olabileceği tahmin edilmektedir. Nitekim, alan yazında da toplumsal cinsiyet rollerinin dijital vatandaşlık düzeyini etkileyebileceği ve erkeklerin dijital ticaret ve güvenlik konularında daha iyi performans sergilemeye yatkın olduklarına dair bulgulara rastlanmıştır (Ali, Butt & Warraich, 2023; Sobieraj & Krämer, 2020). Diğer taraftan, dijital etik konusunda annelerin daha yüksek düzeyde performans göstermesi, ahlaki değerlere ve toplumsal sorumluluklara daha fazla önem vermelerinden kaynaklanabilir. Anneler, toplumsal cinsiyet rolleri sebebiyle genellikle aile içinde çocukların yetiştirilmesi ve değerlerin taşınması konusunda daha etkin bir rol üstlenebilmektedir. Bu nedenle annelerin, dijital etik konusunda daha fazla muhafazakâr ve duyarlı olabilecekleri düşünülmektedir.

Eğitim düzeyi değişkenine göre ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri incelenmiş ve anlamlı farklılıkların olduğu belirlenmiştir. Bu bulguya göre; lisans ve lisansüstü düzeyde eğitime sahip ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır. Alan yazında, yetişkinlerin dijital vatandaşlık düzeyini etkileyen inceleyen bazı çalışmaların (Choi, 2018; Elçiçek, vd., 2018; Liu, Cristol & Gimbert, 2018; Shi, Chan & Lin, 2022) elde edilen bu bulguyu desteklediği, eğitim düzeyi arttıkça yetişkinlerin dijital vatandaşlık düzeyinin de arttığı ortaya konmuştur. Bulgular arasındaki tutarlılık göz önüne alındığında, yüksek öğretim kurumlarında dijital vatandaşlık bağlamında bilgi ve becerileri destekleyen müfredatlar olabileceği ve bu sebeple bireylerin dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek olduğu tahmin edilmektedir.

Günlük ortalama sosyal ağ kullanma süresi değişkenine göre ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyi incelenmiş; ebeveynlerin günlük ortalama 1-3 saat sosyal ağ kullandığı ve dijital vatandaşlık düzeyleri ile günlük ortalama sosyal ağ kullanım süreleri arasında anlamlı bir fark olmadığı tespit edilmiştir. Alan yazındaki benzer çalışmaların sonuçları incelendiğinde; günlük internet kullanım süresi arttıkça dijital

vatandaşlık düzeyinin de arttığı sonucuna ulaşılmıştır (Akçin, 2021; Choi, 2018; Karakuş ve Turan 2022; Xu, Yang, MacLeod & Zhu, 2019). Elde edilen bulguların genel dijital vatandaşlık düzeyi toplam puanlarında farklılaştığı dikkate alındığında, bu farklılığın, okul öncesi dönem ebeveynlerinin dijital vatandaşlık skorlarının da düşük olmasına bağlı olduğu ifade edilebilir. Dijital vatandaşlık alt boyutları incelendiğinde; günlük ortalama sosyal ağ süresi azaldıkça katılımcıların dijital hak ve sorumluluk, eleştirel düşünme ve dijital katılım konusunda daha duyarlı oldukları tespit edilmiştir. Günbatar'ın (2021) elde ettiği bulgulara göre de katılımcıların günlük ortalama internet ve akıllı telefon kullanma süreleri azaldıkça eleştirel düşünme alt boyutunda daha iyi puan aldıkları görülmektedir. Öte yandan, sosyal ağ kullanım süresi arttıkça ebeveynlerin dijital ticaret performanslarının arttığı görülmüştür. Mossberger Tolbert & Anderson (2017) ve Günbatar (2021) da kullanıcıların sosyal ağ kullanım süresi arttıkça dijital ticaret faaliyetlerinde artış olduğu yönünde sonuçlar elde etmiştir. Bu durumun, COVID-19 pandemisinin etkileri olan, artan ağ kullanım süresinden ve alışveriş, ürün pazarlama gibi faaliyetlerin yaygınlaşmasından kaynaklandığı düşünülmektedir.

Tez çalışmasının yedinci araştırma sorusuna yanıt almak için, çalışmaya katılan ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet düzeyleri çeşitli değişkenler açısından incelenmiştir. Bulgulara göre, ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri yaşa göre farklılık göstermemektedir. Koyuncu & Pusatti (2019) ise, yaşın çevrimiçi mahremiyet farkındalığını etkileyen bir faktör olduğunu belirtmişlerdir. Bu tezde çevrimiçi mahremiyet farkındalığı düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı görülse de alan yazında kadınların erkeklere göre farkındalık düzeylerinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur (Balapour, Nikkhah, Sabherwal, 2020; McGill & Thompson 2018; Töngel 2020). Eğitim düzeyi değişkeni incelendiğinde ise, katılımcıların eğitim düzeyi arttıkça çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyi, dikkat alt boyutunda anlamlı farklılaşmıştır. Eğitim düzeyi yükseldikçe çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyinin de arttığı belirlenmiştir. Alrabia, Alhaddad, Alrayes & Reem Alkaabi (2022), eğitim düzeyi yükseldikçe çevrimiçi ortamlardaki gizlilik farkındalığı düzeyinin de arttığını, lise altı eğitime sahiplerin gizlilik ve güvenlik konusunda en az farkında olan kişilerken, doktora derecesine sahip olanların en bilinçli kişiler olduğunu belirtmiştir.

Bu tez çalışmasından elde edilen diğer bulgular incelendiğinde; ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalıkları ile günlük ortalama sosyal ağ kullanım süresi ve sosyal ağ kullanıcısı olma süreleri arasında anlamlı fark bulunamazken, aktif olarak kullanılan ağ sayısına göre anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Buna göre, ebeveynlerin aktif olarak kullandığı sosyal ağ hesap sayısı arttıkça çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri de artmaktadır. Sosyal ağ platformlarının, kişisel veri konusunda kullanıcılara; mahremiyet ayarları, içerik kontrolü, etik kurallar, kullanıcı mahremiyeti ve güvenliği konularında daha fazla kontrol imkânı sunan düzenlemelerden kaynaklanmış olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca çeşitli amaçlara hizmet eden sosyal ağlarda, mahremiyet ihlallerinin yıkıcı sonuçlarına ilişkin haberlerin gündem olması, bu durumlarda alınacak önlemleri içeren içeriklerin yaygınlaşmasının da, ebeveynlerin mahremiyet farkındalığı kazanmalarına etki etmiş olabileceği tahmin edilmektedir.

Mevcut tez çalışmasının sekizinci araştırma sorusu için yapılan analizlere göre; ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri ile çevrimiçi mahremiyet farkındalıkları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ünlü ve İlhan (2022) ise yaptıkları çalışmada, dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeyi ile çevrimiçi mahremiyet yönelimi arasında anlamlı ve pozitif yönlü bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ebeveynlerin, dijital vatandaşlığın yeterliliklerini özümsemeden interneti kullanıyor olmalarının, mevcut çalışmada anlamlı ilişki bulunamamasının bir nedeni olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, çevrimiçi mahremiyet ve dijital vatandaşlık kavramları birbirleriyle bağlantılı olmakla birlikte, bu kavramlar oldukça kapsamlı ve birçok faktörle etkileşim halindedir. Örneğin bir ebeveyn, dijital vatandaşlık algı düzeyi yüksek olsa bile çevrimiçi ortamlarda mahremiyet ihlali yapmayı tercih edebilir ya da mahremiyet konusunda farkındalığı yüksek olmasına rağmen, dijital vatandaşlık yeterliliklerine sahip olmayabilir. Tez çalışmasının Türkiye'de tek bir ilde yapılmış olması, farklılığın bir başka nedeni olabilir.

Tezin dokuzunca araştırma sorusu kapsamında ebeveynlerin mahremiyet farkındalık düzeylerinin, çocuklarına ilişkin sosyal medya paylaşımlarına etkisi araştırılmıştır. Buna göre; çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarına yönelik paylaşımları kendi sosyal ağ hesaplarından yaptıkları tespit edilmiştir. Alemdar & Kahraman (2023) da genel olarak ebeveynlerin

büyük bir kısmının sosyal ağ kullandığı ve çocuklarına yönelik paylaşımları kendi hesaplarından yaptıklarını ifade etmiştir. Bu bulgulara ek olarak, sosyal ağlarda çocuğa ilişkin paylaşım yapmadan önce çocuktan izin alma, çocuğa ait içeriklere kimlerin erişebileceğini kısıtlamaya yönelik paylaşımların, ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerine göre anlamlı olduğu bulunmuştur. Çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarına ait bilgileri paylaşmadan çocuklarından izin aldığı ve bu içeriklere erişebilecek kişileri kontrol ettikleri de belirlenmiştir. Livingstone, Blum-Ross & Zhang (2018), mahremiyet konusunda endişe duyan ebeveynlerin, paylaşmadan önce çocuklarından izin isteme eğiliminin çok daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Elin & Matilda (2022) da yaptıkları çalışmada, çocuklarının çevrimiçi mahremiyetine dikkat eden ebeveynlerin, çocuklarını çevrimiçi ortamda korumak için gizlilik ayarlarını kullandıklarını ve çocuklarının bulunduğu içeriklerin gizlilik ayarlarını kontrol ettiklerini; paylaşım yapmadan önce de çocuklarından onay aldıklarını belirtmişlerdir. Özellikle ABD ve Fransa'da çocukların kişisel veri mahremiyeti hakları, yasalar yoluyla koruma altına alınmıştır (Ergül ve Yıldız, 2021). Türkiye'de de sosyal medyada çocuklarının fotoğraflarını paylaşarak marka iş birlikleri yapan bir anne, eşi tarafından dava edilmiş ve çocuklarının velayetini kaybetmiştir. İlgili davada Yargıtay'ın içtihadı gereği, kişisel verilerin ilgilinin rızası olmaksızın internet ortamında paylaşılması ve yayılmasının suç olduğuna vurgu yapılmıştır (Parsa ve Akmeşe, 2019). Bu tez çalışmasında ebeveynlerin yarısından azı, çocuklarına ait kişisel bilgileri, sosyal ağlarda paylaşmaları durumunda, kendilerine yönelik uygulanacak yasal yaptırımlar konusunda bilgi sahibi olmadıklarını belirtmişlerdir. Bu bilinç eksikliğinin, çocukların mahremiyetini koruma konusunda önemli bir sorun olduğu düşünülmektedir. Oysaki, çocuğun verilerinin internet ortamında paylaşılmasının, anne babanın bu konudaki düşüncesinden bağımsız olarak değerlendirildiğinde; bu durum, bir kişilik hakkı ihlali olarak görülmelidir. Çocukların, ebeveynden bağımsız bir birey olarak görülmesi gerektiği göz önünde bulundurulduğunda, ebeveynlerin, çocuğun kişisel verileri, hakları ve ilgili yasal düzenlemeler konusunda yeterli düzeyde bilince sahip olmadıkları tahmin edilmektedir.

Onuncu araştırma sorusundan elde edilen bulgular incelendiğinde, ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri kendi sosyal ağ hesabından paylaşma durumu ile ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Dijital vatandaşlık seviyesi düşük olan ebeveynlerin, çocuğun ev ortamındaki anlarını, doğumdan itibaren gelişim sürecini gösteren görselleri, özel günlerde çekilen fotoğraf ve videoları, yemek yeme tecrübelerini, tatil ya da seyahat anılarını sosyal ağlarda paylaşma konusunda daha çekimser davrandıkları bulunmuştur. İlginçtir ki; dijital vatandaşlık düzeyi yüksek olan ebeveynlerin çocuklarını sosyal ağlarda daha çok paylaşma eğiliminde olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Düşük dijital vatandaşlık düzeyine sahip ebeveynlerin, özellikle dijital riskler, hak ve sorumluluk konularında daha az bilgi düzeyine sahip olmaları sebebiyle, paylaşım yapma konusunda daha çekimser kaldıkları tahmin edilmektedir. Barnes & Potter (2021) yaptıkları çalışmanın sonucunda, ebeveynlerin dijital beceriler konusunda iddialı olmalarına karşın, çocuklarına yönelik sosyal medya paylaşımlarının barındırdığı dijital risklerden, endişe verici bir şekilde habersiz kaldıklarını; bu riski yönetmek için gerekli dijital okuryazarlık becerileri konusunda da yetersiz olduklarını tespit etmişlerdir.

BÖLÜM 6

SONUÇ VE ÖNERİLER

6.1.Sonuç

Bu araştırma; dijital vatandaşlığın gerektirdiği yeterlilikler doğrultusunda okul öncesi dönem ebeveynlerinin, çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerini belirlemek ve çocuğuna ait kişisel verileri sosyal ağlarda paylaşım durumlarını dijital vatandaşlık bağlamında ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda, 2021- 2022 eğitim öğretim yılında Kırklareli ilinde bulunan, çocuğu Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı özel, resmi ve bağımsız anaokulları ve resmi anasınıflarına devam eden 510 ebeveyn ile çalışılmıştır. Araştırmada Kuş, Güneş, Başarmak ve Yakar (2017) tarafından geliştirilen Dijital Vatandaşlık Ölçeği ile Korkmaz, Vergili ve Karadaş (2021) tarafından geliştirilen Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Ölçeği dışında, araştırmacı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formu ve görüşme formu kullanılmıştır. Araştırma, açımlayıcı karma modelden yararlanarak yürütülmüştür. Elde edilen bulgulara göre;

Çalışmaya katılan ebeveynlerin, dijital vatandaşlık düzeylerinin düşük olduğu, cinsiyet ve yaş değişkenlerine göre anlamlı farklılaşmadığı belirlenmiştir. Öte yandan, lisans ve lisansüstü düzeyde eğitime sahip ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeylerinin yüksek olduğu saptanmıştır.

Ebeveynlerin çoğunun daha önce dijital vatandaşlık kavramını duymadıkları belirlenmiştir. Ayrıca ebeveynlerin büyük çoğunluğu, dijital vatandaşlığı, dijital platformları sorumlu bir biçimde kullanmak olarak tanımlamıştır. Ebeveynler, dijital vatandaşlığı tüm boyutlarıyla ele almaksızın, herhangi bir dijital platformu kullanıyor olmaları sebebiyle kendilerini dijital vatandaş olarak tanımlarken, sosyal ağ kullanmayanların dijital vatandaşlık uygulamalarını kullansa bile kendini dijital vatandaş olarak tanımlamadıkları görülmüştür. Ebeveynlerin dijital vatandaşlık ön bilgileriyle dijital vatandaşlık öz değerlendirme kapsamlarının genel olarak örtüşmediği dikkat çekmektedir.

Ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalıklarının orta düzeyde olduğu, annelerin çevrimiçi mahremiyet düzeylerinin babalara göre yüksek olduğu, eğitim düzeyi yükseldikçe çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyinin de arttığı ortaya konmuştur. Ebeveynlerin aktif olarak kullandığı sosyal ağ hesap sayısı arttıkça çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerinin de arttığı belirlenmiştir.

Ebeveynlerin neredeyse yarısının çocuğuna ait içerikleri yanlış bulmasına rağmen paylaştıkları görülmüştür. Buna karşın çocuğuna ait içerikleri sosyal ağlarda paylaşmayı yanlış bulan ve paylaşmayan ebeveynlerin azınlıkta olduğu dikkat çekmektedir. Ebeveynlerin büyük kısmının yapılan paylaşımların türüne, niyetine ve sıklığına bakılmaksızın kesinlikle her paylaşımın mahremiyet ihlali, istismar, kötü niyetli kişilerin eline geçen çocuk verileri gibi riskleri barındırdığının farkında oldukları belirlenmiştir. Ayrıca paylaşımdan doğacak risklerin, çocuğa kolay erişim, duygusal olarak hasar görme, kötü niyetli paylaşımlar, çocukta mahremiyet algısının oluşmaması, paylaşımın erişiminin kontrol edilememesi, kötü niyetli paylaşım ve pedofili olabileceğini dile getirilmiştir. Görüş bildiren ebeveynlerin çoğunun, eğer çocuğu tehlikeye atacak düzeyde ihmal varsa yaptırımın da olacağını belirttiği; kalan kısmı ise bu konuda bilgi sahibi olmadığını görülmüştür. Söz konusu yaptırımların ebeveyne dava açılması, cezai yaptırım, velayet kaybı ve çocuğun koruma altına alınması olduğunu ifade etmişlerdir. Ebeveynlerin, genel hatlarıyla kendilerine yönelik yasal yaptırımların farkında oldukları görülmüştür.

Ebeveynlerin büyük çoğunluğunun farklı sıklıklarda da olsa çocuklarına yönelik paylaşım yaptıkları; bu paylaşımları yaparken çoğunlukla Instagram platformunu kullandıklarını belirlenmiştir. Ebeveynlerin çocuklarına ait görselleri, çocuklara dijital albüm oluşturmak, ebeveynliğin zevkli yanlarını paylaşmaktan mutlu olmak, çocuğun başarılarını duyurmak, uzakta olan akrabalara çocuğun gelişimini göstermek gibi amaçlarla sosyal ağlarda paylaştıkları görülmüştür. Yapılan paylaşımların içeriğinin, genellikle çocuğun okul, hobi faaliyetleri, özel gün fotoğrafları ve tatil/seyahat anılarından oluştuğu belirlenmiştir. Ayrıca, ebeveynlerin söz konusu paylaşımları çoğunlukla kendi sosyal ağ hesaplarından yaptıkları; paylaşım yaparken çocuklarından izin almadıkları tespit edilmiştir. Ebeveynlerin çocuğuyla ilgili paylaşımlarını sadece kendilerinin görmesini istediği kişilerin erişebileceği

şekilde paylaşmalarına karşın, okul tarafından gönderilen "Açık Rıza Onayı" belgesini onaylayarak çocuğun görsellerinin okulun resmî sitesinde paylaşılmasında bir sakınca görmedikleri belirlenmiştir.

Ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri ile çevrimiçi mahremiyet farklılıkları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarına yönelik paylaşımları kendi sosyal ağ hesaplarından yaptıkları tespit edilmiştir. Buna ek olarak, sosyal ağlarda çocuğa ilişkin paylaşım yapmadan önce çocuktan izin alma, çocuğa ait içeriklere kimlerin erişebileceğini kısıtlamaya yönelik paylaşımların, ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerine göre anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre, çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyi yüksek olan ebeveynlerin, çocuklarına ait bilgileri paylaşmadan çocuklarından izin aldığı ve bu içeriklere erişebilecek kişileri kontrol ettikleri belirlenmiştir.

Ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri kendi sosyal ağ hesabından paylaşma durumu ile ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeyleri arasında negatif yönlü anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Dijital vatandaşlık seviyesi düşük olan ebeveynlerin, çocuğun ev ortamındaki anlarını, doğumdan itibaren gelişim sürecini gösteren görselleri, özel günlerde çekilen fotoğraf ve videoları, yemek yeme tecrübelerini, tatil ya da seyahat anılarını sosyal ağlarda paylaşma konusunda daha çekimser davrandıkları ortaya konmuştur.

Sonuç olarak, diğer yaş gruplarında çocuğu olan ebeveynlerde olduğu gibi, çocuğu okul öncesine devam eden ebeveynlerin çevrimiçi mahremiyet ve dijital vatandaşlık konularındaki bilgi ve becerileri edinmesi artık zorunlu hale gelmiştir. Çünkü, çocukların motor kas gelişiminin ilk zamanlarından itibaren dijital teknolojileri ve hatta interneti kullanabildikleri dikkate alındığında, bu çocukların dijital vatandaş olarak eğitilmeleri de önem arz etmektedir. Eğitimin aile içinde başladığı gerçeğinden hareketle, çocuğu okul öncesi eğitim alacak olan ve alan bütün ebeveynlerin, çevrimiçi mahremiyet, dijital vatandaşlık ve ilgili tüm konularda gelişiminin desteklenmesi, bu desteğin sürdürülebilir olması kaçınılmazdır. Bu amaçla

yaygın ve örgün eğitim kurumlarının genelinde planlama ve uygulamalar yapılması beklenmektedir.

6.2.Öneriler

Tez çalışmasının analizlerinden elde edilen bulgular ışığında, araştırmacılara ve karar vericilere yönelik bazı öneriler sunulmuştur.

6.2.1. Araştırmacılara Öneriler

Alan yazın incelendiğinde; dijital vatandaşlık konusunda yapılan araştırmaların çalışma grubunu genel olarak öğrencilerin (ilkokul, ortaokul ve üniversite öğrencileri, öğretmen adayları) oluşturduğu görülmektedir (Aldosari, Aldaihan & Alhassan, 2020; Choi, & Park, 2023; Dedebali & Dasdemir 2019; Dere ve Yavuzay, 2019; Jwaifell, Aljazi & Gasaymeh, 2019; İmer ve Kaya, 2020; Kabataş, 2019; Kansu & Öksüz, 2019; Kolata, 2022; Kaya, 2020; Öztürk, 2019; Öztürk, 2021; Prasetiyo, Sari, Sa'diyah, Naidu & Prasetyo, 2022; Tan, 2019; Yılmaz ve Dogusoy, 2020; Xu, Liu & Ma 2023). Ayrıca uluslararası alan yazında ebeveynlerin demografik özelliklerinin ve ebeveyn arabuluculuğunun, öğrencilerin dijital vatandaşlık düzeyine etkisini inceleyen araştırmalara da rastlanmıştır (Harp, 2021; Hawamdeh vd.,2022; Shi, Chen & Lin, 2022; Wang & Xing, 2018). Ebeveynlerin, çocuğunun dijital yaşantısında ona rehberlik edecek yeterliğe sahip, iyi bir dijital ebeveyn olma görevi bulunmaktadır. Bu nedenle, ebeveynlerin dijital vatandaşlık düzeylerini ölçen daha fazla çalışmanın yapılmasında yarar bulunmaktadır.

Bu tez çalışmasında ebeveynlerin, çocuğuyla ilgili paylaşımlarını sadece kendilerinin görmesini istediği kişilerin erişebileceği şekilde paylaşmalarına karşın, okul tarafından gönderilen "Açık Rıza Onayı" belgesini onaylayarak çocuğun görsellerinin okulun resmî sitesinde paylaşılmasında bir sakınca görmedikleri belirlenmiştir. Elde edilen sonuçtan hareketle, okulların resmi internet sitelerinde ve resmi sosyal ağ hesaplarında çocukların görsellerinin paylaşılmasına yönelik ebeveyn görüşleri incelenebilir.

Bu araştırma, Kırklareli il merkezi ve çevre ilçelerinde yürütülmüştür. Geniş çaplı katılımların hedeflendiği bölgesel ve ulusal düzeyde örneklem gruplarıyla, dijital

vatandaşlık, çevrimiçi mahremiyet farkındalığı ve sosyal ağ paylaşım alışkanlıkları konularında çalışmalar yapılarak, karşılaştırma yoluna gidilebilir. Farklılıkların neden(ler)i ortaya konarak, bunların giderilmesi için planlamalar yapılabilir.

Çocuğu özel eğitim kurumlarında eğitim alan ebeveynlerle, devlet kurumlarında eğitim alan ebeveynler arasında dijital vatandaşlık, çevrimiçi mahremiyet ve çocuğuna ilişkin sosyal ağ paylaşım alışkanlıkları odağında karşılaştırmalı çalışmalar yürütülebilir.

Araştırmaya katılan ebeveyn grubunda anneler sayıca daha fazladır. Anne ve babaların eşit sayıda olduğu çalışma gruplarıyla yapılacak çalışmaların, farklı bulguları da beraberinde getirebileceği düşünülmektedir.

Ebeveynlerin çevrimiçi ortamlarda mahremiyet farkındalıklarına ilişkin yapılacak daha fazla sayıdaki çalışma, alan yazına katkı sunabilir.

Ebeveynlerin sosyal ağ kullanım amacı, sahip oldukları çocuk sayıları, çocuklarının cinsiyetleri, ebeveynlik tecrübeleri (yıl), çalışma durumu, çalışma saatleri değişkenlerine göre; dijital vatandaşlık düzeyleri, çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeyleri ve/veya çocuklarına yönelik sosyal ağ paylaşım alışkanlıklarındaki farklılıklar araştırılabilir.

Sosyal ağlarda çocuğuyla ilgili paylaşım yapan ebeveynlerin, bu paylaşımları yaparken etkilendikleri kişisel ve çevresel unsurlar araştırılabilir.

Bu tez çalışmasında gençlere yönelik geliştirilen ölçme araçlarının geçerlik-güvenirlik katsayıları tekrar hesaplanarak kullanılmıştır. Bu kapsamda ebeveynlerin dijital vatandaşlık ve çevrimiçi mahremiyet farkındalık düzeylerini ölçmeye yönelik ölçme araçları geliştirilmesi önerilmektedir.

Benzer çalışmalarda farklı ölçme araçlarından yararlanılabilir.

Tez çalışmasına okul öncesi dönem ebeveynleri dahil edilmiştir. Bundan sonra yapılacak çalışmalara, farklı eğitim kademelerinde (ilkokul, ortaokul, lise) çocuğu olan ebeveynlerin dahil edilmesi önerilebilir.

Eğitim kurumlarında nitelikli bir eğitim ekosistemi oluşturmak öncelikle kurum yöneticilerinin görevidir. Teknoloji boyutunda öğretmen, öğrenci, ebeveyn gibi paydaşların güncel bilgi ve becerilerle donanmasında kurum yöneticilerinin teknoloji liderliği görevi ön plana çıkmaktadır. Bu bağlamda kurum yöneticilerinin, dijital vatandaşlık, çevrimiçi mahremiyet ve ilişkili konularda yeterlilik ve farkındalık düzeylerinin araştırılması da önemli görülmektedir.

6.2.2. Karar Vericilere Yönelik Öneriler

Çocukların nitelikli dijital vatandaşlar olarak yetiştirilmesi için, okul öncesi ebeveynleri başta olmak üzere tüm kademelerdeki ebeveynlere, düzenli aralıklarla dijital vatandaşlık eğitimi verilmesi etkili olabilir. Karar vericilerin, kurum yöneticilerinin, rehberlik servislerinin ve öğretmenlerin bu konuda sürdürülebilir planlamalar yapması önem arz etmektedir.

Bu tez çalışmasında ebeveynlerin büyük kısmının çocuklarına yönelik bilgileri ve görselleri sosyal ağ hesaplarından paylaştıkları ortaya konmuştur. Ebeveynlerin sürekli gelişen teknoloji ve sosyal ağlar konusunda sürekli güncel kalabilmeleri ve gelişmeleri takip etmeleri zor olabilmektedir. Çevrimiçi ortamlarda ebeveynlerin hem kendilerinin hem çocuklarının mahremiyetini koruyabilmelerine yönelik, yüz yüze ve etkileşimli aile eğitimleri planlanmalıdır. Yoğun çalışma temposu nedeniyle eğitimlere katılamayan ebeveynler için çevrimiçi eğitimler de düzenlenmelidir. Bunlara ek olarak ilgili konularda broşür, afiş, bilgi mektubu, bilgilendirme panoları gibi çalışmalarla süreç çeşitlendirilebilir.

Vatandaşlar, günlük yaşamda davranışlarından kaynaklanan sorumlulukları üstlenmektedir. Bu sorumluluklar, yasal haklar ve yaptırımlar, kanunlarda açıkça belirtilmiştir. Çevrimiçi ortamlarda da dijital vatandaşların hakları ve uymakla yükümlü oldukları kurallar bulunmaktadır. Bu tez çalışmasına katılan ebeveynlerin söz konusu yasal hak ve yaptırımların farkında olmasına karşın bildiklerini uygulama ve hayata geçirme noktasında yetersiz oldukları belirlenmiştir. Bu kapsamda, başta anne babalar olmak üzere toplumun tüm kesimine, mahremiyet ve etik ihlallerinin neler olabileceği, bu ihlallere karşı yasal hakları, başvurabilecekleri yasal yolları ve yaptırımları konusunda bilinçlendirme çalışması yapılması önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Ahmed Mahmoud Ragab, S. & Abdelmaksoud, H. (2023). Awareness of digital privacy among users of new media. *Journal of Research in the Fields of Specific Education*. 9(44), 2495-2522.

Akar, H. ve Akar, F. (2021). Sosyal medyada mahremiyet algısı: Üniversite öğrencileri araştırması. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi* (*İnif E-Dergi)*, 6(1), 285-297.

Akman, A. Ö., Çakır, B. Ç., ve Kocabaş, C. (2021). Çocuklarında sosyal medyadaki dijital ayak izleri: Mahremiyet ihlalinde hassas noktalar. *Türkiye Çocuk Hastalıkları Dergisi*, *15* (6), 553-555.

Akpınar, B. S., Paylan, N., Etlik, Ş., Erus, B., ve Karakoç, H. (2020). Sharenting konusunda ebeveynlerin farkındalık düzeyleri. *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 8-18.

Aksakallı, G. (2017). Dijital Mahremiyet. https://www.guvenliweb.org.tr/dosya/mtnwT.pdf 18.03.2022 tarihinde erişilmiştir.

Aksakallı, G. (2020). Sosyal medyada çocuk mahremiyeti. https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/sosyal-medyada-cocuk-mahremiyeti adresinden erişilmiştir.

Aksakallı, G. (2021). Dijital mahremiyet rehberi. https://www.guvenliweb.org.tr/dokuman-detay/ebeveynler-icin-dijital-mahremiyet-rehberi adresinden erişilmiştir.

Akyazı, A. (2019). Mahremiyetin dönüşümü: Ünlülerin Instagram paylaşımları üzerine bir araştırma. *Gaziantep University Journal Of Social Sciences,* 18 (1), 197-216.

Alakurt, T. (2017). Adaptation of online privacy concern scale into Turkish Culture. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi, 7*(4), 611-636.

Albayrak, E. S. (2020). Sosyal medyada çocuk mahremiyeti: Ebeveynlerin Instagram'daki çocuk mahremiyetine bakış açıları. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(39), 1211-1226.

Aldemir, C., ve Avşar, M. N. (2020). Pandemi döneminde dijital vatandaşlık uygulamaları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, *7*(5), 148-169.

Aldosari, F. F., Aldaihan, M. A., & Alhassan, R. A. (2020). Availability of ISTE digital citizenship standards among middle and high school students and its relation to ınternet self-efficacy. *Journal Of Education and Learning*, 9(5), 59-74.

Alemdar, E. & Kahraman, S. (2023). Annelerin paylaşan ebeveynlik (sharenting) eylemlerini inceleyen ölçek geliştirme çalışması. *International Journal of Social Sciences and Education Research,* 9 (1), 70-82.

Ali, I., Butt, K., & Warraich, N. F. (2023). Factors effecting digital citizenship in education sector: A systematic review and future direction. *Education and Information Technologies*, 1-33.

Alqahtani, A. S. (2017). The extent of comprehension and knowledge with respect to digital citizenship among Saudi Arabia teachers. [Doctoral dissertation, *University of Northern Colorado*]. https://www.proquest.com/docview/1993464622? pq-origsite=gscholar&fromopenview=true adresinden erişilmiştir.

Alrabia, G. Alhaddad, B., Alrayes, D. A. and Reem Alkaabi, D. (2022) User awareness of wearable iot devices privacy ıssues. *International Conference on Innovation and Intelligence for Informatics, Computing, and Technologies* (3ICT), Sakheer, Bahrain. 627-634.

Altunışık, R. , Coşkun, R. , Bayraktaroğlu, S. ve Yıldırım, E. (2012) "Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri", Sakarya: Sakarya Yayıncılık.

Ammari, T., Kumar, P., Lampe, C., ve Schoenebeck, S. (2015). Managing children's online identities: how parents decide what to disclose about their children online. *Proceedings of the 33rd Annual ACM Conference on Human Factors in Computing Systems,* 1895-1904.

Amon, M. J., Kartvelishvili, N., Bertenthal, B. I., Hugenberg, K., & Kapadia, A. (2022). Sharenting and children's privacy in the United States: Parenting style, practices, and

perspectives on sharing young children's photos on social media. *Proceedings of the ACM on Human-Computer Interaction,* 6(1), 1-30.

Andersson, E., & Nilsson, M. (2022). Why privacy matters: qualitative research on the phenomenon sharenting. School of Engineering, JTH, Department of Computer Science and Informatics. Jönköping University, Sweden.

Arat, T. & Aslan, M. M. (2021). Sosyal medyada veri güvenliği ve kişisel mahremiyet sorunu. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 35, 387-401.

Arcagök, S. (2020). Öğretmenlerin dijital vatandaşlığa yönelik algılarının incelenmesi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi,* 17(1), 534-556.

Archer, C. (2019). How influencer 'mumpreneur' bloggers and 'everyday'mums frame presenting their children online. *Media International Australia, 170*(1), 47-56.

Aslan, S. & Durmuş, E. (2020). Okul öncesi dönemde güncel bir ebeveyn davranışı: Sharenting. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi, 4*(1), 135-151.

Aslanyürek, M. (2015*).* İnternet güvenliği ve çevrimiçi gizlilik alanlarında yaşanan sorunlar: İnternet ve sosyal medya kullanıcılarının internet güvenliği ve çevrimiçi gizlilik ile ilgili kanaatleri ve farkındalıkları üzerine bir araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Autry, A. J., & Berge, Z. (2011). Digital natives and digital immigrants: Getting to know each other. *Industrial and Commercial Training, 43*(7), 460-466.

Aydın, A. (2015). Dijital vatandaşlık. *Türk Kütüphaneciliği, 29* (1), 142-146.

Ayhan, H., & Öztürk, E. (2021). Dijital dünyada ebeveyn olmanın görünürde normal bir yansıması olarak paylaşan ebeveynlik (Sharenting): Geleneksel bir derleme. *Türkiye Klinikleri J Foren Sci Leg Med, 18*(2), 165-77.

Azurmendi, A., Etayo, C., & Torrell, A. (2021). Sharenting y derechos digitales de los niños y adolescentes. *Profesional de la Información,* 30(4), 1-10.

Balaban, H. Ö. (2022). Demographic, social network structure-and Instagram-use-related factors predicting parents' sharenting behaviors. *Current Approaches in Psychiatry/Psikiyatride Guncel Yaklasimlar*, 14, 28-36.

Balapour, A., Nikkhah, H. R., & Sabherwal, R. (2020). Mobile application security: Role of perceived privacy as the predictor of security perceptions. *International Journal of Information Management*, *52*, 102063.

Barassi, V., (2018). The child as datafied citizen: Critical questions on data justice in family life. ın: Giovanna Mascheroni: *Anna* Jorge and Cristina Ponte, eds. Digital parenting (169-177). *The Challenges for Families in the Digital Age. Gothenburg.*

Barkuş, F. & Koç, M. (2019). Dijital mahremiyet kavramı ve ilgili çalışmalar üzerine bir derleme. *Bilim, Eğitim, Sanat ve Teknoloji Dergisi* (*BEST Dergi*), 3(1), 35-44.

Barnes, R., & Potter, A. (2021). Sharenting and parents' digital literacy: An agenda for future research. *Communication Research and Practice*, 7(1), 6-20.

Başoğlu, R. (2020). Annelerin sosyal medya kullanımı ve Instagram'da olan popüler anneler. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, *7*(1), 857-873.

Baştemur, Ş., Borucu, D. H., & Bulut, S. (2021). Ebeveynlerin çocuklarının fotoğrafını sosyal medyada paylaşmasının (sharenting) psikolojik sonuçları: Bir sharenting olgu incelemesi. *Turkish Journal of Child Adolescent Mental Health,* 28(2), 166-173.

Bayzan, Ş. (2019). Dijital hak ve sorumluluklarımız nelerdir? https://www.guvenliweb.org.tr/haber-detay/dijital-hak-ve-sorumluluklarimiz-nelerdir adresinden erişilmiştir.

BBC Türkçe (2016). Çocuklar, Facebook'ta fotoğraflarını paylaşan ailelerine dava açabilir. https://www.bbc.com/turkce/haberler/2016/03/160302_facebook_ebeveynlere_uyari adresinden erişilmiştir.

Bentler, P.M., ve Bonett, D.G. (1980). Significance tests and goodness of fit in the analysis of covariance structures. *Psychological Bulletin*, 88, 588-606.

Bilbil, E.K., ve Atalay, D., (2020). Sosyal medya eksende mahremiyetin dönüşümü ve benlik inşası. *Global Media Journal Tr Bask*ı, 10 (20), 176-195.

Bleier, A., Goldfarb, A., & Tucker, C. (2020). Consumer privacy and the future of data-based innovation and marketing. *International Journal of Research in Marketing*, 37(3), 466-480.

Bostancı, M. (2019). "Dijital Ebeveynlerin Sosyal Medya Mahremiyet Algısı". *Ajıt-E: Bilişim Teknolojileri Online Dergisi,* 10 (38), 115-128.

Brosch A., (2018). Sharenting: Why do parents violate their children's privacy? *The New Educational Review,* 54 (4), 75-85.

BTK Akademi (2021). Dijital vatandaşlık ve çevrimiçi güvenlik. https://www.btkakademi.gov.tr/portal/course/dijital-vatandasl-k-ve-cevrimici-guvenlik-9505 adresinden erişilmiştir.

Burridge, G. (2020). Raising a digital child: A digital citizenship handbook for parents. *Brıef Communıcatıon Journal of Pediatrics and Child Health* 56, 981–983.

Tunalı, B.S., Gözü, Ö. ve Özen, G. (2016). Nitel ve nicel araştırma yöntemlerin bir arada kullanılması: Karma araştırma yöntemi. *Kurgu,* 24 (2), 106-112.

Byrne, B.M., ve Campbell, T.L. *(*1999*).* Cross-cultural comparison sand the presumption of equivalent measure mentand the oretical structure: A look beneath the surface. *Journal of Cross-Cultural Psychology,* 30, 555-574.

Campana, M., Van den Bossche, A & Miller B. (2020). Dadtribe: Performing sharenting labour to commercialise involved fatherhood. *J. Macromarketing,* 40, 475-491.

Carda, K.B. (2022). Dijital dünya için dijital etik. https://www.guvenliweb.org.tr/blog-detay/dijital-dunya-icin-dijital-etik adresinden erişilmiştir.

Choi, H., Park, J., & Jung, Y. (2018). The role of privacy fatigue ın online privacy behavior. *Computers In Human Behavior*, 81, 42-51.

Choi, M., & Park, H. J. (2023). Korean adolescents' profiles of digital citizenship and its relations to Internet ethics: Implications for critical digital citizenship education. *Cambridge Journal of Education*, 1-20.

Choi, M., Cristol, D., & Gimbert, B. (2018). Teachers as digital citizens: The influence of individual backgrounds, internet use and psychological characteristics on teachers' levels of digital citizenship. *Computers & Education*, 121, 143–161.

Choolayil, A., & Putran, L. (2022). Transcending borders and stereotypes: Older parents' intergenerational contacts and social networking through digital platforms. *International Journal of Ageing and Later Life*, *15*(2), 127-153.

Cino, D. (2022). Beyond the surface: sharenting as a source of family quandaries: mapping parents' social media dilemmas. *Western Journal of Communication*, 86(1), 128-153.

Cino, D., Demozzi, S., & Subrahmanyam, K. (2020). Why post more pictures if no one is looking at them? Parents' perception of the Facebook like in sharenting. *The Communication Review*, *23*(2), 122-144.

Collins Dictionary (2022), Definition of 'sharenting'. https://www.collinsdictionary.com/dictionary/english/sharenting adresinden erişilmiştir.

Common Sence Media, (2016). Aileler düşünülerek oluşturulan güvenilir derecelendirmeler. https://www.commonsensemedia.org/ adresinden erişilmiştir.

Creswell, J. W. (2012). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (3rd ed.). *Thousand Oaks, CA: Sage. Paperback*, 472.

Curran, M. B., & Ribble, M. (2017). P–20 model of digital citizenship. *New Directions for Student Leadership*, *2017*(153), 35-46.

Çalapkulu, Ç. ve Alp, F., (2020). Dijital ebeveynler ile çocukların sosyal medya kullanımı üzerindeki mahremiyet ilişkisi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(8) 132-144.

Çatlı, M., ve Keskin, S. (2021). İnsan haklarının değişime açık konusu: Dijital vatandaşlık kavramı üzerine bir inceleme. *Ombudsman Akademik, 7*(14), 199-229.

Çelebioğlu, Ş. (2022). 48-72 Aylık çocukların dijital içerik tercihlerinin ve farklı değişkenlere göre sosyal davranışlarının incelenmesi. Yüksek Lisans Projesi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Denizli.

Çoban, İ. ve Doğan, A. (2022). Sosyal medya ebeveynliği: Ebeveynlerin sosyal medya davranışları üzerine bir derleme. *Nesne,* 10(24), 264-277.

Çubukçu, A. ve Bayzan, Ş. (2013). Türkiye'de dijital vatandaşlık algısı ve bu algıyı internetin bilinçli, güvenli ve etkin kullanımı ile artırma yöntemleri. *Middle Eastern & African Journal of Educational Research,* 5, 148-173.

D. Miles, (*2011).* Youth protection: Digital citizenship - Principles & new resources. *Second Worldwide Cybersecurity Summit (WCS),* 1-3.

Damkjaer, M. S. (2018a). In: Digital Parenting: The challenges for families in the digital age. Yearbook. (s.209-218) [ed] Mascheroni, Giovanna, Cristina Ponte, & Ana Jorge, Gothenburg: *Nordicom, University of Gothenburg*.

Damkjaer, M.S. (2018b), Sharenting= Good parenting? Four parental approaches to sharenting on facebook. *Digital Parenting, The International Clearinghouse on Children, Youth and Media at NORDICOM,* 209-218.

Daniel J. Power & Gloria Phillips-Wren (2011). Impact of social media and web 2.0 on decision-making. *Journal of Decision Systems,* 20:3, 249-261.

David J. Houghton & Adam N. Joinson (2010) Privacy, social network sites, and social relations. *Journal of Technology in Human Services,* 28:1-2.

Dedebali, N. C., & Dasdemir, I. (2019). Social studies teacher candidates' perception of digital citizenship. *International Journal of Educational Methodology,* 5(3),465-477.

Dere ve Yavuzay, M. (2019). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(3), 2400-2414.

Dewing, M. (2010). Social media: An introduction. *Library of Parliament, Ottawa,* Canada,

Dilmen, N. E. (2007). Yeni medya kavramı çerçevesinde internet günlükleri- bloglar ve gazeteciliğe. *Marmara İletişim Dergisi, 12*(12), 113-122. https://www.internetdersleri.net/bookmark-nedir-sosyal-imleme-ve-seo adresinden erişilmiştir.

Dobson, M., & Jay, J. (2021). Researching representations of children and childhood on Instagram: Ethical and methodological considerations. In *Young Children's Rights in a Digital World Springer, Cham,* 269-281.

Doğan Keskin, A., Kaytez, N., Damar, M., Elibol, F., & Aral, N. (2023, May). Sharenting syndrome: An appropriate use of social media? *In Healthcare,* 11(10), 1359.

Donovan, S. (2020). Sharenting: The forgotten children of the GDPR. *Peace Human Rights Governance*, 4(1), 35-59.

Duggan, M., Lenhart, A., Lampe, C., ve Ellison, N.B. (2015). Parents and social media, pew research center. https://www.pewinternet.org/ 2015/07/16/parents-and-social-media/ adresinden erişilmiştir.

Durnell, E. Karynna Okabe-Miyamoto, Ryan T. Howell & Martin Zizi (2020). Online privacy breaches, offline consequences: construction and validation of the concerns with the protection of informational privacy scale. *International Journal of Human–Computer Interaction,* 36-19.

Duygulu, S. (2019). Sosyal medyada çocuk fotoğrafları paylaşmanın mahremiyet ihlali ve çocuk istismarı açısından değerlendirilmesi. *TRT Akademi,* 4(8), 428-487.

Elçi, A. C., ve Sarı, M. (2016). Bilişim teknolojileri ve yazılım dersinde dijital vatandaşlık: Bir ölçek geliştirme çalışması. *Journal of Human Sciences,* 13(2), 3602-3613.

Ergül, G., ve Yıldız, S. Sosyal medyada sosyal annelik: Instagram anneliği. *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 1*1(2), 611-627.

Erişir, R. M., ve Erişir, D. (2018). Yeni medya ve çocuk: Instagram özelinde "sharenting" "paylaşan babalık" örneği. *Yeni Medya,* (4), 50-64.

Eroğlu, Ş. (2018). Dijital yaşamda mahremiyet (gizlilik) kavramı ve kişisel veriler: Hacettepe Üniversitesi bilgi ve belge yönetimi bölümü öğrencilerinin mahremiyet ve kişisel veri algılarının analizi. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, *35*(2), 130-153.

Er-Türküresin, H. (2022). Cinsiyetin dijital vatandaşlık davranış düzeyi üzerindeki etkisinin meta analiz yöntemiyle araştırılması. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(35), 898-916.

Eshet, Y. (2004). Digital literacy: A conceptual framework for survival skills in the digital era. *Journal of Educational Multimedia and Hypermedia,*. Norfolk, VA: Association for the Advancement of Computing in Education (AACE), *13*(1), 93-106.

Ferrara, P., Cammisa, I., Corsello, G., Giardino, I., Vural, M., Pop, T. L., ... & Pettoello-Mantovani, M. (2023). Online "sharenting": The dangers of posting sensitive ınformation about children on social media. *The Journal of Pediatrics*. 2023 Jan 18:S0022-3476(23)00018-5. doi: 10.1016/j.jpeds.2023.01.002.

Field, A. (2013). *Discovering statistics using IBM SPSS statistics,* 4th Edition, Sage, Canada.

Fox, A. K., Hoy, M. G., & Carter, A. E. (2022). An exploration of first-time dads' sharenting with social media marketers: Implications for children's online privacy. *Journal of Marketing Theory and Practice*, 1-12.

Fox, A.K., & Hoy M.G., (2019) Smart devices, smart decisions? Implications of parents' sharenting for children's online privacy: An investigation of mothers. *Journal of Public Policy & Marketing*, 38(4), 414-432.

Freund *P. A. (2017).* In Privacy & Personality Pennock, J.R. & Chapman, J.W. (Eds.), On privacy (1.Edition, 181-198). Routledge.

Gibson, L. and Hanson, V.L. (2013). Digital motherhood: How does technology help new mothers? *In Proc.* CHI, ACM. 313–322.

Gigardin, L. (2020). The 7 Barriers to Digital Communication. https://www.govloop.com/community/blog/7-barriers-digital-communication/ adresinden erişilmiştir.

Girgin, Ö. A., & Gönal, S. (2020). Çocuğun kişisel verilerinin sosyal medyada ebeveyn tarafından paylaşılmasının hukuki sonuçları. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (44), 99-128.

Google (2021). 13 yaşın (veya ülkenizde geçerli olan yaş sınırının) altındaki çocukların ebeveynler için Family Link Açıklaması. https://families.google.com/intl/tr/familylink/privacy/notice/ adresinden erişilmiştir.

Grimm, P. (2017). Einspänner-pflock, jessica: privatheit im netz. Konstruktions- und gestaltungsstrategien von online-privatheit bei jugendlichen. Publizistik. *Wiesbaden: Springer*, (62), 227–229.

Guba, E. G., & Lincoln, Y. S. (1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. Educational Communication and Technology Journal, 30 (4), 233-252.

Guerrero M. (2020). What is sharenting? And how dangerous is it to post about your kids online? https://www.qustodio.com/en/blog/sharenting-posting-kids-online-dangerous/ adresinden erişilmiştir.

Günbatar, M. S. (2021). Covid 19 pandemisi sürecinde dijital vatandaşlık. *14. Uluslararası Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Sempozyumu* (253-256). Rize, Turkey

Güvenli Oyunlar Bilgi Platformu, (2019), İnternot Olmaya Var mısın? https://www.guvenlioyna.org.tr/haber-detay/internot-olmaya-var-misin adresinden erişilmiştir.

Haley, K. (2020). Sharenting and the (Potential) right to be forgotten. *Ind. LJ*, (95), 1005.

Harp, C. (2021). The Parent Role in Teen Digital Citizenship. [Doctoral dissertation, Kennesaw State University] https://digitalcommons.kennesaw.edu/instruceddoc_etd/12 adresinden erişilmiştir.

Hawamdeh, M., Altınay, Z., Altınay, F., Arnavut, A., Ozansoy, K., & Adamu, I. (2022). Comparative analysis of students and faculty level of awareness and knowledge of

digital citizenship practices in a distance learning environment: Case study. *Education and Information Technologies*, 27(5), 6037-6068.

Helsper, E. J., & Eynon, R. (2010). Digital natives: Where is the evidence?. *British Educational Research Journal*, *36*(3), 503-520.

Hennink, M., & Kaiser, B. N. (2021). Sample sizes for saturation in qualitative research: A systematic review of empirical tests. *Social Science & Medicine*, 114-523.

Holiday, S., Norman, M. S., & Densley, R. L. (2022). Sharenting and the extended self: Self-representation in parents' Instagram presentations of their children. *Popular Communication*, *20*(1), 1-15.

Hooker, C. (2021). 6 Ways Parents Can Foster Good Technology Habits. https://www.iste.org/explore/digital-citizenship/6-ways-parents-can-foster-good-technology-habits adresinden erişilmiştir.

Hoy, M. G., Fox, A. K., & Deitz, G. D. (2023). Parents' perceptions of the sensitivity of their children's personal information and willingness to share with social media marketers: Implications for sharenting. *Journal of Consumer Affairs*, *57*(1), 346-356.

Hui, B. ve Campbell, R. (2018). Dijital vatandaşlığı öğrenmek ve uygulamak arasındaki tutarsızlık. *Akademik Etik Dergisi*, *16* (2), 117-131.

Imer, G., & Kaya, M. (2020). Literature review on digital citizenship in Turkey. *International education studies*, 13(8), 6-15.

İder, S. (2021). Mahremiyet eğitimine ilişkin sorunlar üzerine bir araştırma. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.

İnan, Ö. (2021). Öğretmenlerin psikolojik sermaye düzeyleri ile sosyal medya kullanımları arasındaki ilişkinin incelenmesi. Kastamonu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kastamonu.

İstanbul Academy (2022). Dijital vatandaşlık: Modern bir ebeveynin siber çocukları yetiştirme rehberi. https://istanbulacademy.com/ebeveynler-icin-dijital-vatandaslik/ adresinden erişilmiştir.

İstanbul Bilgi Üniversitesi (2020). Gençlere dijital tavsiyeler. *Kişisel Verilerin ve Mahremiyetin Korunması Programı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Bilişim ve Teknoloji Hukuku Enstitüsü*. https://itlaw.bilgi.edu.tr/en/news/genclere-dijital-tavsiyeler-kisisel-verilerin-ve-m-147/ adresinden erişilmiştir.

Jontra, C. (2023). Digital citizenship matters. https://neptunenavigate.com/digital-citizenship-matters/ adresinden erişilmiştir.

Jwaifell, M., Aljazi, S. F., & Gasaymeh, A. M. (2019). The digital citizenship and ıts role in facing electronic terrorism among secondary school students in Middle East: Jordan as an example. *International Journal of Learning and Development*, 9(1), 73-86.

Kabataş, S. (2019). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algılarının yaşam boyu öğrenme tutumları ve e-öğrenmeye hazır bulunuşluğu açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Bartın.

Kadir, A. (2018). The parents role to educate the kids in digital era. *Improving Quality of Life Through Multi Sector Collaboration*, 1-6.

Kansu, C. Ç., ve Öksüz, Y. (2019). The perception and level of digital citizenship on pre-service classroom teachers. *Journal of Education and Training Studies*, 7(10), 67-77.

Kapadia, A., Bertenthal, B.I., Kartvelishvili, N., Amon, M.J. & Hugenber K. (2022). Sharenting and children's privacy in the United States: Parenting style, practices, and perspectives on sharing young children's photos on social media. *Proc ACM on Hum-Comput Interact*, 6 (CSCW1).

Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of Social Media. *Business Horizons*, *53*(1), 59-68.

Karagülle, A. E. (2015). Günümüzde değişen mahremiyet algısının sosyal ağlar bağlamında incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.

Karakoç, E., & Ünlü, T. Oyun mu iş mi? Youtube kidfluencerları üzerine üstünlü bir analiz. *TRT Akademi*, *6* (12), 468-493.

Karakuş, S. ve Turan, S. G. (2022). Yetişkinlerin siber zorbalık davranımları ile dijital vatandaşlık becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* (48), 409-427.

Kaya, A. ve Kaya, B. (2014). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık algısı. *International Journal of Human Sciences,* 11(2), 346-361.

Kaya, İ. ve Mutlu Bayraktar, D. (2021). Türkiye'de yapılan dijital ebeveynlik araştırmalarına yönelik bir içerik analizi çalışması. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi.* 22(2), 1046-1082.

Kaya, M. (2020). Ortaöğretim öğrencilerinin dijital vatandaşlık ve dijital okuryazarlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Mersin.

Kemp, S. (2021). Digital 2021: The latest insights into the state of digital. https://wearesocial.com/uk/blog/2021/01/digital-2021-uk/ adresinden erişilmiştir.

Kemp, S. (2023). The changing world of digital in 2023. https://wearesocial.com/uk/blog/2023/01/the-changing-world-of-digital-in-2023/ adresinden erişilmiştir.

Kesicioğlu, O. S. (2019). Instagram'da "okul öncesi" etiketiyle yapılan paylaşımların incelenmesi. 6. *Uluslararası Okul Öncesi Eğitimi Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı*. 540-547.

Ketut, S. W. L. (2021). The insertion of digital citizenship in online learning. *In Proceedings* (5), 12-14.

Kiliç, S. (2016). Cronbach's alpha reliability coefficient. *Psychiatry and Behavioral Sciences,* 6(1), 47.

Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) (2016). Kurumsal tarihçe. https://www.kvkk.gov.tr/Icerik/2075/Kurumsal-Tarihce#:~:text=24%20Mart%202016%206698%20say%C4%B1l%C4%B1,29677%

20say%C4%B1l%C4%B1%20Resmi%20Gazetede%20yay%C4%B1mlanm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r. adresinden erişilmiştir.

Klassly (2021). What is Klassly? https://klassroom.crisp.help/en-us/article/what-is-klassly-lfhf06/adresinden erişilmiştir.

Kolata, F. (2022). Okul öncesi öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık ile 21. Yüzyıl becerileri özyeterlilik algılarının incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Konya.

Kopecky, K., Szotkowski, R., Aznar-Díaz, I., & Romero-Rodríguez, J. M. (2020). The phenomenon of sharenting and its risks in the online environment. Experiences from Czech Republic and Spain. *Children and Youth Services Review, 110,* 104812.

Kopuz, T. (2021). Ebeveynlerin dijital dünyada paylaşımları: Sharenting. Yüksek Lisans Tezi. Recep Tayyip Erdoğan Üniversiesi, Lisans Üstü Eğitim Enstitüsü. Rize.

Koyuncu, M., & Pusatli, T. (2019). Security awareness level of smartphone users: An exploratory case study. *Mobile Information Systems*, 2019, Article ID 2786913, 11 pages, https://doi.org/10.1155/2019/2786913.

Kumar, P., & Schoenebeck, S. (2015). The modern day baby book: Enacting good mothering and stewarding privacy on Facebook. *Paper presented at the 18th ACM Conference on Computer Supported Cooperative Work & Social Computing, Vancouver, Canada.* 1302-1312.

Kuş, Z., Güneş, E., Başarmak, U. ve Yakar, H. (2017). Gençlere yönelik dijital vatandaşlık ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Journal of Computer and Education Research,* 5(10), 298-316.

Küçükali, A., ve Serçemeli, C. (2019). Çocukların sosyal medyadaki mahremiyet hakları ve sharenting üzerine bir uygulama: Atatürk Üniversitesi örneği. *The Journal,* (*12),* 68.

Küçükali, A., ve Serçemeli, C. (2020). Sosyolojik ve hukuki boyutlarıyla sosyal medyadaki çocuk işçiliği: Instagram örneği. *Journal Of International Social Research,* (*13),* 75.

Landis, J. R., & Koch, G. G. (1977). The measurement of observer agreement for categorical data. *Biometrics*, 159-174.

Latipah, E., Kistoro, H. C. A., Hasanah, F. F., & Putranta, H. (2020). Elaborating motive and psychological impact of sharenting in millennial parents. *Universal Journal of Educational Research*, (*8)*, 10.

Lazard, L., Capdevila, R., Dann, C., Locke, A., & Roper, S. (2019). Sharenting: Pride, affect and the day-to-day politics of digital mothering. *Social and Personality Psychology Compass*, 13(4), e12443.

Leech, N. L. & Onwuegbuzie, A. J. (2009). A typology of mixed methods research designs. *Qual Quant. (43)*, 265–275.

Lewis, S. (2015). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches. *Health Promotion Practice*, 16(4), 473-475.

Lippold,M. A., Brandon T. M., & Todd M. J.(2022). Mindful parenting and parent technology use: Examining the intersections and outlining future research directions. *Social Sciences*, 11(2), 43.

Lipu, M. & Siibak, A. (2019). Download!: Estonian parents and teens' views and experiences on sharing. *Media International Avustralya*, *170* (1), 57-67.

Liu, Y. & Liu, Q. (2021). Factors influencing teachers' level of digital citizenship in underdeveloped regions of China. *South African Journal of Education*, 41(4), 1-17.

Livingstone, S. Stoilova, M. and Nandagiri, R. (2019) Children's data and privacy online: Growing up in a digital age. An evidence review. *London: London School of Economics and Political Science.*

Livingstone, S., Blum-Ross, A., & Zhang, D., (2018). What do parents think, and do, about their children's online privacy?. Parenting for a Digital Future: Survey Report 3. *Department of Media and Communications, The London School of Economics and Political Science*, London, UK.

LivingTree (2018). Our Story. https://learn.livingtree.com/about-us/ adresinden erişilmiştir.

Lupton, D., Pedersen, S., & Thomas, G. M. (2016). Parenting and digital media: from the early web to contemporary digital society. *Sociology Compass, 10*(8), 730-743.

Lyons, R. (2012). Investigating student gender and grade level differences in digital citizenship behavior (Thesis No. 3524065). [Doctoral dissertation, Walden University-USA]. Walden Dissertations and Doctoral Studies Collection.

Macenaite, M. (2017). From universal towards child-specific protection of the right to privacy online: Dilemmas in the EU general data protection regulation. *New Med. Soc.* 19, 765–779.

Magolis, D., & Briggs, A. (2016). A phenomenological ınvestigation of social networking site privacy awareness through a media literacy lens. *Journal of Media Literacy Education*, 8(2), 22-34.

Mahdizadeh Taleshi, S. M., Zendehboodi, F. (2022). Sharenting on Instagram and children's privacy gatekeeping. *Journal of New Media Studies*, 8(29), 109-154.

Manap, A. (2020). Anne babalarda dijital ebeveynlik farkındalığının incelenmesi. Doktora Tezi. İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

Manotipya, P. & Ghazinour, K. (2020). Children's online privacy from parents' perspective. *Procedia Computer Science*, 177, 178-185.

Maraşlı, M., Sühendan, E., Yılmaztürk, N.H, Çok, F. (2016). Parents' shares on social networking sites about their children: Sharenting. *Antropolo,* 24(2), 399 – 406.

Marsh, H.W., Hau, K.T., Artelt, C., Baumert, J., & Peschar, J.L. (2006). OECD'sbrief self-reportmeasure of educational psychology's most useful affective constructs: Cross-cultural, psychometric comparisons across 25 countries. *International Journal of Testing,* 6(4), 311-360.

McGill, T., & Thompson, N. (2018). Gender differences in information security perceptions and behaviour. *Australasian Conference on Information Systems,* Sydney.

MEB (2020). "Özelim Eğitimdeyim" mobil uygulaması, OECD tarafından tüm dünyaya örnek gösterildi. https://orgm.meb.gov.tr/www/ozelim-egitimdeyim-mobil-uygulamasi-oecd-tarafindan-tum-dunyaya-ornek-gosterildi/icerik/1494 adresinden erişilmiştir.

Metin, Ö., ve Cin, M. (2021). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarına yönelik dijital vatandaşlık yeterlik ölçeğinin geliştirilmesi: Geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Eğitim Teknolojisi Kuram ve Uygulama,* 11 (2).

Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) (2017). Okullarda sosyal medyanın kullanılması. 07.03.2017 tarihli 14-168703-10.06.02-E. 2975829 sayılı genelge.

Mossberger, K., Tolbert, C. J., & Anderson, C. (2017). The mobile internet and digital citizenship in African-American and Latino communities. *Information Communication & Society*, 20(10), 1587–1606.

Mossberger, K., Tolbert, C. S., & McNeal, R. (2007). Digital citizenship: The internet, society, and participation. England. *The MIT Press.*

Ní Bhroin, N., Dinh, T., Thiel, K., Lampert, C., Staksrud, E., & Ólafsson, K. (2022). The privacy paradox by proxy: Considering predictors of sharenting. *Media and Communication,* 10(1), 371-383.

Ní Bhroin, N., Dinh, T., Thiel, K., Lampert, C., Staksrud, E., & Ólafsson, K. (2022). The privacy paradox by proxy: Considering predictors of sharenting. *Media and Communication, 10*(1), 371-383.

Ocak, M.A. (2013). Aile ve internet. *Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı*, Ankara.

Odabaşı, H. F., Yurdakul, I. K., Çoklar, A. N., Akbulut, Y., Güyer, T., ve Dönmez, O. (2018). Ebeveynlerin dijital vatandaş yetiştirme yeterliklerini geliştirmeye yönelik bir eğitim ortamının geliştirilmesi. *TÜBİTAK Projesi.*

Omur, S., ve Uyar, M. (2022). Sharenting: Türkiye'de ebeveynlerin paylaşım eğilimleri üzerine bir değerlendirme. *Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi (KİAD),* (9), 23-45.

Ouvrein, G., & Verswijvel, K. (2019). Sharenting: parental adoration or public humiliation? A focus group study on adolescents' experiences with sharenting against the background of their own impression management. *Children And Youth Services Review*, *99*, 319-327.

Oviedo, H. C., & Campo-Arias, A. (2005). An approach to the use of Cronbach's Alfa. *Revista Colombiana de Psiquiatría*, *34*(4), 572-580.

Öz, M. & Kılıç, D. (2020). Kişisel verilerin çevrimiçi mahremiyet ile ilişkisinin içerik analizi yöntemiyle incelenmesi. *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 22(39), 206-224.

Öztürk M., (2021). Dijital vatandaşlık araştırmalarının incelenmesi: Kavramsal ve yöntemsel eğilimler. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi/Journal of Higher Education and Science*, 11(2), 385-393.

Öztürk, C. (2019). 8. sınıf öğrencilerinin dijital vatandaşlık düzeyleri ile siber zorbalık eğilimleri arasındaki ilişki. Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Sakarya.

Öztürk, Ş. (2017) Facebook'ta çocuklarının fotoğraflarını yayınlayan ebeveynler ve çocuklarının kişilik hakları. *Yeni Medya Çalışmaları, 3. Ulusal Kongre Kitabı,* 265-278.

Özüölmez, P.K. ve Erkılıç, S.D. (2022). Sharenting bağlamında YouTube'daki çocuk içeriklerinin analizi: Türkiye'den örnek olay. *Dijital Şiddet ve Ayrımcılık Çalışmaları Araştırmaları El Kitabında* (291-314). IGI Küresel.

Palinkas L.A., Horwitz S.M., Green C.A., Wisdom J.P., Duan N., Hoagwood K. (2015). Purposeful sampling for qualitative data collection and analysis in mixed method implementation research. *Administration and Policy in Mental Health and Mental Health*, 42(5), 533-44.

Pangrazio, L., & Sefton-Green, J., (2021). Digital rights, digital citizenship and digital literacy: What's the difference?. *Journal of New Approaches in Educational Research,* 10(1), 15-27.

ParentSquare (2014). Hi, we're ParentSquare. https://www.parentsquare.com/about/ adresinden erişilmiştir.

Parsa, A.F. ve Akmeşe, Z. (2019). Sosyal medya ve çocuk istismarı: Instagram anneleri örneği. *Kadem Kadın Araştırmaları Dergisi*, 5(1) 163-191.

Parsak, M. B., (2021). Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Dijital Vatandaşlık Düzeylerinin Dijital Vatandaşlık Alt Boyutlarına Göre İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Mersin.

Patricia, M., (2021). Classing: Share files, photos, videos with simple caregiver communication platform. https://www.commonsense.org/ education/reviews/classting adresinden erişilmiştir.

Piccioli, M. (2019). Educational research and mixed methods. Research designs, application perspectives, and food for thought. *Studi sulla Formazione/Open Journal of Education*, 22(2), 423-438.

Prasetiyo, W. H., Sari, B. I., Sa'diyah, H., Naidu, N. B. M., & Prasetyo, E. (2022). Using Rasch model analysis for assessing psychometric properties of digital citizenship in Indonesian students. *Journal of e-Learning and Knowledge Society*, 18(3), 96-110.

Public Safety Canada & Mediasmarts, (2017). The Digital Citizenship Guide for Parents. https://mediasmarts.ca/parents/digital-citizenship-guide-parents adresinden erişilmiştir.

Rahm, L. (2021). Educational imaginaries: Governance at the intersection of technology and education. *Journal of Education Policy*. 38(1), 46-68.

Ribble, M. (2004). Digital citizenship: addressing appropriate technology behavior. *Learning and Leading with Technology*, 32(1), 6-11.

Ribble, M. (2015). Digital citizenship in schools: Nine elements all students should know. *International Society for Technology in Education.* https://books.google.com.tr/books?id=z6WpCgAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=t

r&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden erişilmiştir.

Rogers-Whitehead, C. (2021). How to empower - Not scare! -Parents about technology. https://www.iste.org/explore/digital-citizenship/how-empower-not-scare-parents-about-technology adresinden erişilmiştir.

Romero-Rodríguez, J. M., Kopecký, K., García-González, A., & Gómez-García, G. (2022). Sharing images or videos of minors online: Validation of the sharenting evaluation scale (SES). *Children and Youth Services Review*, 136, 106396.

Sağlam, Z. (2021). Ed. Çocukların dijital risklerden korunmasında ebeveyn rehberi. *Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü*, Ankara.

Sanghani, R. (2019). The great 'sharenting' debate, are parents posting too much? https://www.smh.com.au/lifestyle/life-and-relationships/are-parents-infringing-on-children-sboundaries-by-over-sharenting-20191030-p535tt.html adresinden erişilmiştir.

Sanghani, R. (2019). The great 'sharenting' debate, are parents posting too much?" https://www.smh.com.au/lifestyle/life-and-relationships/ are-parents-infringing-on-children-sboundaries-by-over-sharenting-20191030-p535tt.html adresinden erişilmiştir.

Sarkadi, A., Dahlberg, A., Fängström, K., & Warner, G. (2020). Children want parents to ask for permission before 'sharenting'. *Journal of Paediatrics and Child Health, 56*(6), 981-983.

Sarwatay, D., Raman, U., & Ramasubramanian, S. (2021). Media literacy, social connectedness, and digital citizenship in India: mapping stakeholders on how parents and young people navigate a social world. *Frontiers in Human Dynamics,* 3, (9).

Schermelleh-Engel, K., ve Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the fit of structurale quation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures. *Methods of Psychological Research Online,* 8(2), 23-74.

Seesaw (2015). Achieve the outcomes you care about most. https://web.seesaw.me/solutions adresinden erişilmiştir.

Sekmen, M. (2019). Çocuk youtuber'larda sorunlu bir alan: Tüketim ile mahremiyetin yitimi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8 (4), 3566-3584.

Serin, H. (2019). Sosyal medyada çocuk hakları ihlalleri: Ebeveynler ve öğretmenler farkında mı? *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 20*, 1005-1031.

Shi, G., Chan, K. K., & Lin, X. F. (2022). A systematic review of digital citizenship empirical studies for practitioners. *Education and Information Technologies*, 1-23.

Siibak, A., & Traks, K. (2019). The dark sides of sharenting. *Catalan Journal Of Communication & Cultural Studies*, 11(1), 115-121.

Smith, L. (2018). Woman faces £9,000 fine if she posts pictures of her son on Facebook. https://www.independent.co.uk/news/world/europe/facebook-fines-woman-son-photos-post-social-media-court-italy-rome-a8155361.html adresinden erişilmiştir.

Sobieraj, S., & Krämer, N. C. (2020). Similarities and differences between genders in the usage of computer with different levels of technological complexity. *Computers in Human Behavior, 104*, 106145.

Society for Technology in Education (2023), ISTELive 2023 Philedelpia. https://conference.iste.org/2023/ adresinden erişilmiştir.

Sofroniou, N., & Hutcheson, G. D. (1999). The multivariate social scientist. *The Multivariate Social Scientist*, 1-288.

Som Vural, S. (2016). Üniversite öğrencilerinin bakış açısıyla dijital vatandaşlık göstergelerinin incelenmesi. Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Eskişehir.

Staufenberg, J. (2016). "French Parents 'Could Face Prison' For Posting Photos Of Their Children On Facebook." https://www.independent.co.uk/news/world/europe/french-parents-told-their-children-might-sue-them-for-pictures-put-on-facebook-a6906671.html adresinden erişilmiştir.

Steinberg S. (2017). Sharenting: Children's privacy in the age of social media. *Emory Law Journal*, 66(1), 839-855.

Suphattanakul, O., & Maliwan, E. (2022). Digital citizenship of people. *Central Asia & the Caucasus* (14046091), 23(1).

Stemler, S. (2000). An overview of content analysis. *Practical Assessment, Research, And Evaluation*, *7*(1), 17.

Stemler, S. E. (2015). Content analysis. *Emerging trends in the social and behavioral sciences: An Interdisciplinary, Searchable, and Linkable Resource*, 1-14.

Sziron, M., & Hildt, E. (2018). Digital media, the right to an open future, and children 0–5. *Frontiers in Psychology*, 2137.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Mevzuat Bilgi Sistemi (2016). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6698&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5 adresinden erişilmiştir.

Tan, B. (2019). Ortaokul öğrencilerinin internet kullanımına ilişkin görüşlerinin dijital vatandaşlık kapsamında incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Van.

TDK (2022). Güncel Türkçe Sözlük. https://sozluk.gov.tr/ adresinden erişilmiştir.

Thimm, C. (2023). Mediatized families: Digital parenting on social media. In families and new media: Comparative perspectives on digital transformations in law and society *wiesbaden: Springer Fachmedien Wiesbaden.* 33-57.

Töngel, E. (2020). Üniversite öğrencilerinin çevrimiçi mahremiyet farkındalıklarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Amasya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Amasya.

TÜİK (2021). Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2021-37437 adresinden erişilmiştir.

TÜİK (2022). Hanehalkı bilişim teknolojileri (BT) kullanım araştırması. https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Hanehalki-Bilisim-Teknolojileri-(BT)-Kullanim-Arastirmasi-2022-45587 adresinden erişilmiştir.

Ulus, C. (2017). 'Blogger' anneye çocuk istismarı suçlaması! https://www.gazetevatan.com/gundem/blogger-anneye-cocuk-istismari-suclamasi-1080670#:~:text=Sosyal%20medyada%20s%C3%BCrekli%20iki%20%C3%A7ocu%C4%9Funun,Mahkeme%20babay%C4%B1%20hakl%C4%B1%20buldu adresinden erişilmiştir.

UNICEF (2018). Children's online privacy and freedom of expression. *Industry Toolkit. New York, UNICEF*.

Utma, S. (2018). Mahremiyet olgusu ve sosyal medyada mahremiyetin serüveni. *Journal of International Social Research,* (*11)*59, 1193- 1204.

Uzun, M. (2022) Dijital vatandaşlık olgusu: Muğla-Menteşe örneği. Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı, Muğla.

Ünlü, B. (2022). Dijital okuryazarlık ve mahremiyet bağlamında kırsal bölgelerde internet tabanlı hizmetlerin kullanımı: Kayseri örneği. Doktora Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erciyes Üniversitesi, Kayseri.

Üstündağ, A (2023). Annelerin çocuklarıyla ilgili sosyal medya paylaşımlarının ve çocuklarının dijital mahremiyetlerine ilişkin davranışlarının değerlendirilmesi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(1), 56-67.

Van Den Haag, E. (2017). In Privacy & Personality Pennock, J.R. & Chapman, J.W. (Eds.), On privacy. (1.Edition, 149-168), Routledge.

VanderBorght, M. (2021). Klassly: Friendly, free tool for school-to-home communication facilitates connection. https://www.commonsense.org/education/reviews/klassly adresinden erişilmiştir.

Walrave, M., Verswijvel, K., Ouvrein, G., Staes, L., Hallam, L., & Hardies, K. (2022). The limits of sharenting: Exploring parents' and adolescents' sharenting boundaries

through the lens of communication privacy management theory. *Frontiers in Education* (7), 803393.

Wang, X., & Xing, W. L. (2018). Exploring the influence of parental involvement and socioeconomic status on teen digital citizenship: A path modeling approach. *Educational Technology and Society*, 21(1), 186–199.

Warrens, M. J. (2015). Five ways to look at Cohen's kappa. *Journal of Psychology & Psychotherapy*, *5*(4), 1.

Williams-Ceci, S., Grose, G. E., Pinch, A. C., Kizilcec, R. F., & Lewis Jr, N. A. (2021). Combating sharenting: Interventions to alter parents' attitudes toward posting about their children online. *Computers in Human Behavior*, 125, 106939.

Xu, S, Yang, H. H, MacLeod, J., & Zhu, S. (2019). Social media competence and digital citizenship among college students. *Convergence: The International Journal of Research into New Media Technologies*, 25(4), 735–752.

Xu, S., Liu, M., & Ma, D. (2023). Exploring secondary vocational students' digital citizenship from the perspective of their social media competence. *Computers in the Schools*, 40(2), 152-172.

Yalçınkaya, B. ve Cibaroğlu, M. (2019). Dijital vatandaşlık algısının incelenmesi: ampirik bir değerlendirme. *İşletme ve Yönetim Çalışmaları*, *7* (4), 1188-1208.

Yaman, F. (2018). Türkiye'deki ebeveynlerin dijital ebeveynlik öz yeterliklerinin incelenmesi. Doktora Tezi. Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Yardım, G. ve Bedir Erişti, S.D. (2021). Sosyal medyadaki kültürel kimliklerin dönüşümü odaklı "blogger anne" kimliklerinin incelenmesi. *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* (35), 485-509,

Yavuz, C. (2020). Sosyal medya ebeveynliği ve çocukların unutulma hakkı. *İzmir Barosu Dergisi*, *85*(1), 15-52.

Yay, M. (2019). Dijital Ebeveynlik. *Yeşilay Yayınları*, İstanbul.

Yegen, C., & Mondal, S. R. (2021). Sharenting: A new paradigm of digital entertainment of new age parenting and social media. *In Digital Entertainment,* 213-231.

Yıldırım, A. ve Yıldırım, D. (2006). Mobbing in the workplace by peers and managers: mobbing experienced by nurses working in healthcare facilities in turkey and its effect on nurses. *Journal of Clinical Nursing*, 1144-1149.

Yıldız, T. (2019). Kişilik hakları açısından unutulma hakkı. Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yılmaz, M., ve Dogusoy, B. (2020). Öğretmen adaylarının dijital vatandaşlık düzeylerinin belirlenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi,* 28(6), 2362-2375.

Yurdakul, I. K., Dönmez, O., Yaman, F., ve Odabaşı, H. F. (2013). Dijital ebeveynlik ve değişen roller. *Gaziantep University Journal of Social Sciences, 12*(4), 883-896.

Yüce, N. (2020). Sosyal medyada çocuk istismarı: Instagram'da ebeveynler tarafından çocukların kullanımı üzerine bir inceleme. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü. İstanbul.

Yüksel, G. (2021). İnternette çocukları bekleyen tehlikeler ve mahremiyet ihlalleri. https://haberplatosu.com/yazi/av-gurbuz-yuksel/internette-cocuklari-bekleyen-tehlikeler-ve-mahremiyet-ihlalleri/1395/ adresinden erişilmiştir.

Yüksel, H. (2021). Sharenting bağlamında sosyal medyada çocuk imajının inşası. *Akademik Düşünce Dergisi*, (4), 50-68.

Yüksel, M. (2003). Mahremiyet hakkı ve sosyo-tarihsel gelişimi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, *58*(01).

Z. M. Aji, N. S. Mohd Salleh, N. H. Zakaria & A. H. Mohd Khalid, (2021). Are you aware of your data privacy? The case of digital contact tracing applications (mysejahtera). *7th International Conference on Research and Innovation in Information Systems (ICRII*S), Johor Bahru, Malaysia, 2021, 1-6,

Zeybekoğlu Akbaş, Ö. & Dursun, C. (2020). Teknolojinin aileye etkisi: değişen ailenin dijital ebeveyn ve çocukları. *Turkish Studies - Social,* 15(4), 2245-2265.

Zhang, D. (2018,). Big data security and privacy protection. İn 8th ınternational conference on management and computer science. *ICMCS* (77), 275-278.

Zorluoğlu Yılmaz, A. (2021). Sharenting ve velayet hakkının sınırları. *SÜHFD*, (29)4, 3383-3417.

EKLER

EK 1: Kişisel Bilgi Formu

Evrak Tarih ve Sayısı: 11.03.2022-E.220553
Evrak Tarih Sayısı: 28.02.2022-216686

BİLGİ FORMU

Sayın Veli,

"Çocuğu Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Ebeveynlerin Sosyal Ağlarda Mahremiyet Algıları ve Çocuklarına İlişkin Paylaşım Davranışlarının Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi" başlıklı tezim için hazırladığım soruları yanıtlamak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Hiçbir kişisel bilginiz sorulmadığından, yanıtların kimden geldiği bilinmeyecektir. Ayıracağınız zaman ve değerli desteğiniz için teşekkür ederim. Saygılarımla.

Fatma Kübra TAŞDERE (Yüksek lisans öğrencisi)

1. Bu formu dolduran ebeveyn?
( ) Anne ( ) Baba

2. Yaşınız (*Lütfen rakamla yazınız*): .....

3. Eğitim düzeyiniz?
( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( )Lisans ()Lisansüstü (Yüksek lisans/Doktora)

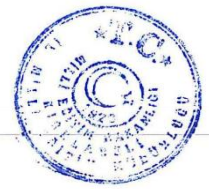
4. En eski sosyal ağ hesabınızı kaç yıldır kullanıyorsunuz?
( ) 1 yıldan az ( )1-5 yıl ( ) 5-10 yıl ( ) 10-18 yıl ( ) 18 yıldan fazla

5. Günlük ortalama sosyal ağ kullanım süreniz?
( ) Bir saatten az ( )1-3 saat ( )4-6 saat ( ) 7 saat ve üzeri

6. Sahip olduğunuz sosyal ağ hesap sayısı kaçtır?
( ) 1-3 ( ) 4-6 ( ) 7-9 ( ) 9'dan fazla

7. Çocuğuma ait içerikleri (*Fotoğraf, video, ses kayıtları gibi*) sosyal ağlarda paylaşmayı;
( ) Doğru buluyorum ve paylaşıyorum.
( ) Yanlış buluyorum ama paylaşıyorum.
( ) Yanlış buluyorum ve paylaşmıyorum.

8. Çocuğuma ait içerikleri (*Fotoğraf, video, ses kayıtları gibi*) sosyal ağlarda;
( ) Her zaman paylaşırım.
( ) Sıklıkla paylaşırım.
( ) Bazen paylaşırım.
( ) Nadiren paylaşırım.
( ) Hiçbir zaman paylaşmam.

9. Çocuğunuza ait içerikleri (*Fotoğraf, video, ses kayıtları gibi*) sosyal ağlarda paylaşma davranışlarınıza yönelik aşağıdaki her bir ifade için size uygun olan sütunu işaretleyiniz. Seçeneklerde yer almayan paylaşım alışkanlıklarınızı Diğer alanına yazınız.

	Her zaman	Sıklıkla	Bazen	Nadiren	Hiçbir zaman
Sosyal ağlarda çocuğumla ilgili paylaşım yapmadan önce kendisinden izin alırım.					
Çocuğuma ait içerikleri kendi adıma açtığım sosyal ağ hesabımdan yaparım.					
Çocuğuma ait içerikleri eşimin sosyal ağ hesabından yaparım.					
Çocuğuma ait içerikleri çocuğum adına açtığım sosyal ağ hesabından yaparım.					
Öğretmeni, çocuğumun fotoğraf ya da videolarını kişisel sosyal ağ hesabından paylaşmaz.					
Çocuğumun okulu tarafından gönderilen "*Açık Rıza Onayı*" belgesini "*İzin veriyorum*" şeklinde doldurdum. Bu nedenle çocuğuma ait fotoğraf/videoların okulun web sitesi ya da sosyal ağ hesaplarında paylaşılmasında bir sakınca görmem.					
Çocuğumun özel günlerinde (*Doğum günü, yıl sonu gösterisi, karne günü vb.*) çekilen fotoğraf ve videoları sosyal ağlarda paylaşırım.					
Çocuğumun okul, hobi ya da spor faaliyetlerine katılım anlarını sosyal ağlarda paylaşırım.					
Çocuğumun tatil ya da seyahat anılarını sosyal ağlarda paylaşırım.					
Çocuğumun ev ortamındaki anlarını sosyal ağlarda paylaşırım.					
Doğumdan itibaren çocuğun gelişim sürecini gösteren anları sosyal ağlarda paylaşırım.					
Çocuğumun mayolu, çıplak ya da bezli hallerini sosyal ağlarda paylaşırım.					
Çocuğumun yemek yeme tecrübelerine ilişkin anları sosyal ağlarda paylaşırım.					
Sosyal ağlarda çocuğuma ait içerikleri, sadece görmesini istediğim kişilerin erişebileceği şekilde paylaşırım.					
Diğer (*Lütfen yazınız):*					

10. Sosyal ağlarda çocuğunuza ait paylaşımlar yapma amaçlarınız nelerdir? Aşağıdaki tabloda yer alan seçenekleri paylaşım amaçlarınıza göre değerlendiriniz. (*Örneğin; çocuğunuzla ilgili paylaşımları beğeni (like) almak amacıyla yapıyorsanız EVET, beğeni (like) amacıyla paylaşmıyorsanız HAYIR seçeneğini işaretleyiniz.*) Eğer tabloda yer almayan bir ya da daha çok paylaşım amacınız varsa lütfen DİĞER bölümüne yazarak belirtiniz.

	EVET	HAYIR
Beğeni (like) almaktan mutlu oluyorum.		
Çocuğuma dair anıları biriktirmek/ dijital albüm oluşturmak istiyorum.		
Çocuğumla ilgili özel anları ve başarıları duyurmaktan keyif alıyorum.		
İlgili bir ebeveyn olduğumu göstermek istiyorum.		
Uzakta bulunan akraba ve tanıdıklarla çocuğuma ait gelişim sürecini ve özel anlarını paylaşmak istiyorum.		
Ebeveynliğin güzel ve zevkli yanlarını paylaşmaktan mutlu oluyorum.		
Ebeveynlik stresi ve endişesi ile baş etmek amacıyla kullanıyorum.		
Çocuğumun gelişimi ile ilgili bilgi paylaşımında bulunmak ve diğer ebeveynlerden bilgi edinmek için.		
Diğer *(Lütfen yazınız):*		

11. Çocuğunuzla ilgili içerikleri (*Fotoğraf, video, ses kaydı gibi*) paylaştığınız sosyal ağlar hangileridir?

( )WhatsApp ( ) Instagram ( ) Facebook ( ) TikTok ( )Twitter

( ) Telegram ( )Pinterest

Seçenekler dışında paylaşım yaptığınız sosyal ağlar varsa lütfen yazınız:
.....

12. Çocuğunuza ait içerikleri (*Fotoğraf, video, ses kaydı gibi*) sosyal ağlarda **paylaşmayı yanlış buluyorsanız** ve **paylaşmıyorsanız,** nedenlerini yazınız:
.....
.....

13. Dijital Vatandaşlık kavramını daha önce duydunuz mu?

( )Evet ( )Hayır

EK 2: Görüşme Formu

GÖRÜŞME SORULARI

1. Dijital vatandaşlığı nasıl tanımlarsınız?
2. Siz bir dijital vatandaş mısınız?
3. Sosyal ağlarda çocuğunuzun mahremiyetini dikkate almadan yaptığınız paylaşımlar çocuğunuz için risk oluşturur mu? Bu riskler nelerdir?
4. Kendinize ve/veya çocuğunuza ait kişisel verilerin başkaları tarafından kötüye kullanımı durumunda yasal haklarınız nelerdir?
5. Çocuğunuza ait kişisel verileri sosyal ağlarda paylaşmanız durumunda size yönelik yasal yaptırımlar var mıdır? Bunlar nelerdir?

EK 3: Çevrimiçi Mahremiyet Farkındalık Ölçeği

ÇEVRİMİÇİ MAHREMİYET FARKINDALIĞI

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Kullandığım çevrimiçi platformların gizlilik ayarlarını ve bildirimlerini kontrol ederim.					
2. Kullandığım çevrimiçi ortamlarda (sosyal ağlar, alışveriş siteleri, oyunlar vb.) hesabımın gizlilik ayarlarını yaparım.					
3. Çevrimiçi ortamlarda kullandığım parolaların güçlü olmasına (büyük-küçük harf, rakam, özel karakterler ve en az 8 karakter kullanımıyla) dikkat ederim.					
4. E-posta veya sosyal ağlardan aldığım mesajların içeriğinin güvenilir olup olmadığını anlarım.					
5. Çevrimiçi ortamlarda paylaştığım bilgilerin şirketler, devlet kurumları veya bilgisayar korsanları tarafından kullanılabileceğinin farkındayım.					
6. Çevrimiçi ortamlarda tanımadığım kişilerden gelen mesaj veya e- postaların güvenlik riski oluşturup oluşturmadığını anlarım.					
7. Çevrimiçi platformlarda paylaştığım bilgilerin kötü niyetli kişiler tarafından kullanılabileceğinin farkındayım.					
8. İnternet sitelerinin kullandığı çerez (cookies) dosyaları hakkında bilgim vardır.					
9. Mobil cihazıma uygulama yüklerken uygulamanın hangi izinleri talep ettiğine dikkat ederim.					
10. İnternet sitelerinin ve mobil uygulamaların güvenlik sertifikalarını ve veri şifreleme yöntemlerini kontrol ederim.					
11. Ziyaret ettiğim web sitelerinin güvenliğini kontrol ederim.					
12. Web tarayıcımdaki eklentilerin hangi bilgilere erişeceğine dikkat ederim.					
13. Çevrimiçi ortamlarda tanımadığım kişilerle kişisel bilgilerimi (adres, doğum tarihi, yaş iş, telefon vb.) paylaşırım.					
14. Arkadaşlarımla veya yakınlarımla yaptığım yazışmaların ekran görüntülerini izin almaya gerek duymadan paylaşırım.					
15. Başkalarına ait bilgi, resim, video vb. içerikleri çevrimiçi ortamlarda izin almaya gerek duymadan paylaşırım.					
16. Çevrimiçi ortamlarda tanımadığım kişilerin beni takip etmesine veya arkadaş olmasına izin veririm.					
17. Çevrimiçi ortamlarda tanımadığım kişilerle iletişim kurarım					

EK 4: Dijital Vatandaşlık Ölçeği

DİJİTAL VATANDAŞLIK

	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
1. Sosyal medyada yaptığım paylaşımları herkesin görmesinde bir sakınca görmem.					
2. Tanımadığım birisine resim, video ya da bilgi gönderirim.					
3. Yaptığım paylaşımlara zorbalık ve kabalık içeren yorumlar yapılmışsa, aynı şekilde karşılık veririm.					
4. Yaptığım her şeyi sosyal medyada (facebook, twitter vb.) paylaşmayı severim.					
5. Dijital ortamda tanımadığım kişilerle iletişim kurarım.					
6. Dijital ortamdaki yazışmalarımda kısaltmalar (nbr, slm, ok vb.) kullanırım.					
7. Dijital ortamda beni rahatsız eden durumları ilgili birimlere şikâyet ederim.					
8. Dijital ortamlarda hakaret içeren her türlü şeyden uzak dururum.					
9. İnternette iletişim kurarken başkasının özgürlüğünün başladığı yerde benim özgürlüğümün bittiğini bilirim.					
10. e-devlet hesabımı aktif olarak kullanırım.					
11. Haksızlığa uğradığımı düşündüğüm konularda e-şikayet sistemini (BİMER, CİMER vb.) kullanırım.					
12. Dijital ortamlarda sahip olduğum hakları tam olarak bilmiyorum.					
13. İnternette kimliğimi gizleyerek gerçek yaşamda benimsemediğim davranışları sergilerim.					
14. Uygunsuz içeriğe sahip (ırkçılığa, bağnazlığa ve kabalığa yönlendiren) web sitelerini kullanmam.					
15. Girişi engellenmiş web sitelerine farklı yollardan girerim.					
16. Ekonomik, politik, sosyal konularda internet güvenilir bir kaynaktır.					
17. Dijital ortamlardaki kampanyalara detaylı bir şekilde inceledikten sonra katılırım.					
18. Adaletsiz bulduğum konuları İnternetten eleştiririm.					
19. Dijital ortamda okuduğum bilgilerin doğruluğunu sorgulamadan kabul ederim.					
20. Arkadaşlarımın paylaşımları benim için güvenilirdir.					
21. Dijital ortamda okuduğum bilgiler, günlük hayattaki düşüncelerimi ve kararlarımı etkiler.					
22. Paylaşılan bir bilginin doğruluğunu araştırmadan bu bilgiyi kullanırım.					
23. Dijital ortam üzerinden başlatılan sosyal, ekonomik, kültürel bir kampanyaya destek veririm.					

24. Resmi kurumlarla, önemli gördüğüm olaylar hakkında İnternet aracılığıyla iletişime geçerim.					
25. Şehrimi, ülkemi ya da dünyayı ilgilendiren sorunlar için dijital ortamlarda diğer insanlarla işbirliği yaparım.					
26. Dijital ortamlarda, resmi kurumlardan bilgi edinme hakkımı kullanırım.					
27. Sosyal medya ortamlarında önemli gördüğüm olaylarla ilgili düşüncelerimi ifade ederim.					
28. Çevrimiçi ortamdayken kişisel bilgilerimi tanımadığım kişilerle paylaşırım.					
29. Dijital ortamda bana gelen her türlü bağlantıya tıklarım.					
30. Dijital ortamlardaki güvenliğim için anti virüs programı kullanırım.					
31. Dijital ortamdan ihtiyacım olan her türlü programı indiririm.					
32. Dijital ortamlarda genellikle aynı şifreleri kullanırım.					
33. Dijital ortamlarda tanıştığım kişilerle gerçek hayatta buluşurum.					
34. Sosyal medya hesabımdan kişisel ayarlarımı düzenleyebilirim.					
35. İhtiyacıma yönelik dijital araçları (bilgisayar, akıllı telefon vb.) rahatlıkla kullanabilirim.					
36. İhtiyacım olan bilgilere İnternet üzerinden rahatlıkla ulaşabilirim.					
37. İhtiyacım olan uygulamaları/programları dijital ortamlardan indirip kullanabilirim.					
38. Dijital araçlarla ilgili bir sorun yaşadığımda bu sorunu kendim çözebilirim.					
39. Başkasına ait fikir ve düşünceleri kaynak göstermeden kullanırım.					
40. Telif hakkını ihlal eden durumları bilirim.					
41. Başkalarına ait içerik ve bilgileri (fotoğraf, makale, grafik vb.) izin almadan kullanırım.					
42. Dijital ortamda yer alan film, oyun ve müzik gibi telif hakkı olan eserleri telif hakkını ödemeden yüklemem.					
43. En ucuz ürünün olduğu web sitesini tercih ederim.					
44. Dijital ortamlarda alışveriş yaparım.					
45. Bir ürünü tercih etmemde ya da etmememde ürün yorumlarını dikkate alırım.					
46. Alışveriş yaptığım web sitelerinin kurumsal ve güvenilir olmasına dikkat ederim.					
47. Alışveriş yaptığım web sitelerinin bilgilerini (isim, telefon, adres, fiyat) not ederim.					
48. Dijital ortamdan bir ürün almadan önce İnternetten fiyat araştırması yapmayı tercih ederim.					
49.Dijital ortamdan yaptığım/yapacağım alışveriş ile ilgili haklarımı bilirim.					

EK 5: Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu İzni

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Başkanlığı

Sayı :E-29563864-050.04.04-218476 01.03.2022
Konu :Kararlar

Sayın Doç. Dr. Nilgün TOSUN

Danışmanlığını yaptığınız, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fatma Kübra TAŞDERE tarafından yapılmış olunan başvuru, Trakya Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu'nun
23.02.2022 tarihli toplantısında alınan 02/24 numaralı kararı ile uygun görülmüştür. Gereğini bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Ayhan GENÇLER
Başkan

Ek:Etik Kurul Kararı

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Belge Doğrulama Kodu :BSD6075BBL Pin Kodu :18942Belge Takip Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/trakya-universitesi-ebys

Adres : Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Balkan Yerleşkesi 22030 Edirne Bilgi için : Ceyda DURSUN
Telefon : 2842234004 Faks : 2842234203 Unvanı : Sekreter e-Posta:ozelkalem@trakya.edu.tr Web:http://www.trakya.edu.tr/
Kep Adresi : trakyauni@hs01.kep.t

EK 6: Kırklareli İl Milli Eğitim Müdürlüğü Veri Toplama İzni

Evrak Tarih Sayısı: 29.03.2022-232859
Trakya Üniversitesi Gelen Evrak Tarih Sayısı: 25.03.2022-231580

T.C.
KIRKLARELİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-81588373-605.01-46388709 24.03.2022
Konu : Araştırma İzni

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi : a) 11/03/2022 tarihli ve E-59426830-044-220553 sayılı yazınız.
b) 23/03/2022 tarihli ve E-81588373-605.01-46292591 sayılı Makam Onayı.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fatma Kübra TAŞDERE'nin, "Çocuğu Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Ebeveynlerin Sosyal Ağlarda Mahremiyet Algıları ve Çocuklarına İlişkin Paylaşım Davranışlarının Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi" konulu tezi ile ilgili anket çalışmasının Müdürlüğümüze bağlı tüm ilçelerdeki anaokulları ve anasınıflarında bulunan öğrencilerin velilerine yönelik olarak gönüllülük esası doğrultusunda, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmamak kaydıyla 2021 - 2022 eğitim öğretim yılının II. döneminde uygulanması ilgi (b) Makam Onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi, ilgiliye tebliğiyle araştırmanın tamamlanmasından itibaren en geç 30 gün içinde araştırmanın iki örneğinin CD'ye kayıtlı olarak Müdürlüğümüze teslim edilmesini arz ederim.

Hüseyin KALKAN
İl Milli Eğitim Müdürü

Ek:
1-Makam Onayı (1 sayfa)
2-Anket formları (Mühürlü) (15 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ KIRKLARELİ
Telefon No : 0 (288) 214 10 74
E-Posta: stratejigelistirme39@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için: Emine KİPER /Memur
Unvan : Memur
İnternet Adresi: http://kirklareli.meb.gov.tr Faks:2882141127
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 23f2-2c4b-351b-85bb-1482 kodu ile teyit edilebilir.

Evrak Tarih Sayısı: 29.03.2022-232859

T.C.
KIRKLARELİ VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-81588373-605.01-46292591 23.03.2022
Konu : Araştırma İzni

İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi: a)Milli Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 21/01/2020 tarihli ve 81576613-10.06.02-E.1563890 (Genelge No: 2020/2) sayılı yazısı.
b)Trakya Üniversitesi Rektörlüğü Öğrenci İşleri Daire Başkanlığının 11/03/2022 tarihli ve E-59426830-044-220553 sayılı yazıları
c) İl Milli Eğitim Müdürlüğü Araştırma ve Değerlendirme Komisyonunun 21/03/2022 tarihli kararı.

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Temel Eğitim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitimi Bilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fatma Kübra TAŞDERE'nin, **"Çocuğu Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Ebeveynlerin Sosyal Ağlarda Mahremiyet Algıları ve Çocuklarına İlişkin Paylaşım Davranışlarının Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi "** konulu tezi ile ilgili anket çalışmasının Müdürlüğümüze bağlı tüm ilçelerdeki anaokulları ve anasınıflarında bulunan öğrencilerin velilerine yönelik olarak gönüllülük esası doğrultusunda, eğitim öğretim faaliyetlerini aksatmamak kaydıyla 2021 - 2022 eğitim öğretim yılının II. döneminde uygulanması hususunu,

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Halil YÜCEL
Şube Müdürü

OLUR
Hüseyin KALKAN
Vali a.
İl Milli Eğitim Müdürü

Ek: Komisyon Kararı (1 sayfa)

Bu belge güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.
Adres : İL MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜ KIRKLARELİ
Telefon No : 0 (288) 214 10 74
E-Posta: stratejigelistirme39@meb.gov.tr
Kep Adresi : meb@hs01.kep.tr
Belge Doğrulama Adresi : https://www.turkiye.gov.tr/meb-ebys
Bilgi için: Emine KİPER /Memur
Unvan : Memur
İnternet Adresi: http://kirklareli.meb.gov.tr Faks:2882141127
Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. https://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden 7914-f070-3182-b841-3685 kodu ile teyit edilebilir.

EK 7: Yarı Yapılandırılmış Görüşme İzin Formu

YARI YAPILANDIRILMIŞ GÖRÜŞME İZİN FORMU

Sayın ……. ,

Ben, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Okul Öncesi Eğitimi Bölümü tezli yüksek lisans öğrencisiyim. Tez çalışmam doğrultusunda ebeveynlerin çocuklarına ait içerikleri sosyal ağlarda paylaşma davranışlarını ve çevrimiçi mahremiyet algılarını dijital vatandaşlık kavramı bağlamında incelemeyi amaçlayan bir araştırma yapmaktayım. Bu doğrultuda çocuğu Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda eğitim gören okul öncesi dönem ebeveynlerinin ilgili konu hakkındaki görüşlerine ihtiyaç duymaktayım. Bu araştırmanın geçerlik ve güvenilirlik açısından yüksek sonuçlara ulaşması için görüşleriniz oldukça kıymetlidir.

Araştırmada sizin dışınızda birçok ebeveynin görüşü de yer alacaktır ve bu görüşlerden elde edilecek olan veriler sizin yazılı izniniz olmadan tez danışmanım Doç. Dr. Nilgün TOSUN dışında hiç kimse ile kesinlikle paylaşılmayacaktır. Araştırmada isminiz kesinlikle kullanılmayacak, bunun yerine takma isimlere yer verilecektir.

Yapacağımız görüşmenin yaklaşık 20 dakika sürmesi beklenmektedir. İzin vermeniz durumunda bu görüşme, ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınacaktır ancak ses kaydınız sizin izniniz olmadan bu araştırma dışında hiçbir yerde ve hiçbir kişi ile kesinlikle paylaşılmayacaktır.

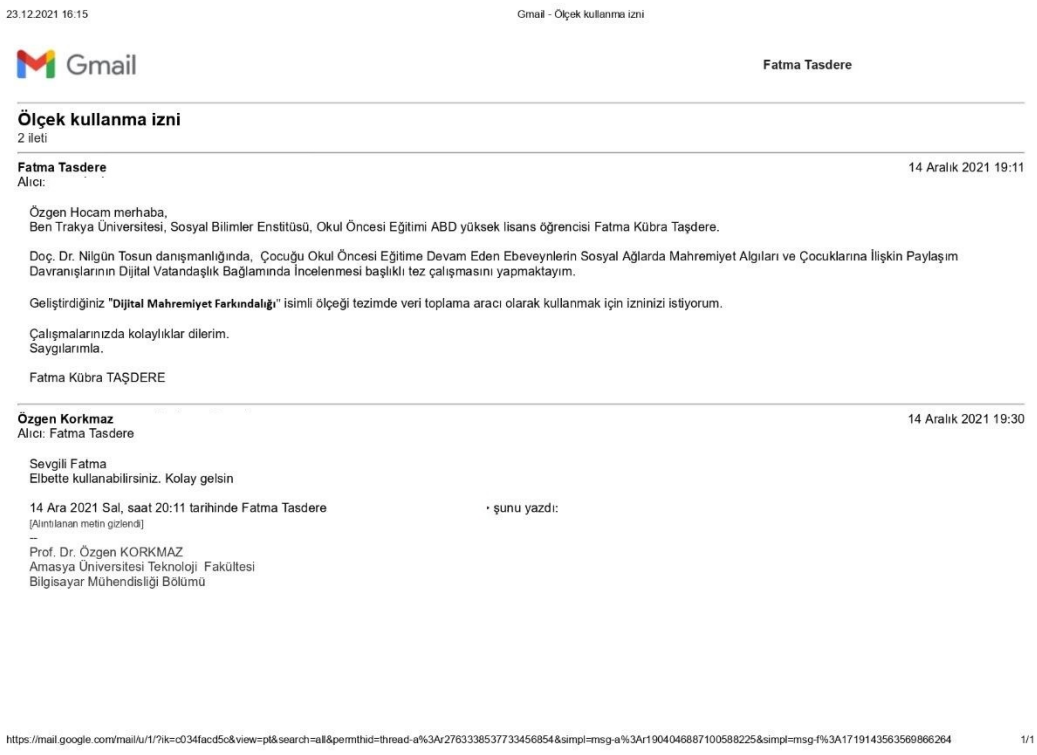
Okuduğunuz bu bilgiler doğrultusunda tez çalışmam için görüşme yapmayı kabul ediyorsanız aşağıdaki ilgili alanı doldurmanız yeterlidir. Tez çalışması veya görüşme hakkında sorularınızın olması halinde bu soruları yanıtlamaktan mutluluk duyarım. Araştırmaya yapacağınız değerli katkılar için teşekkür ederim.

Saygılarımla.
Fatma Kübra TAŞDERE
İletişim:

Yukarıda belirtilen açıklamaları okudum, anladım ve bu tez çalışması kapsamında yapılacak olan görüşmeye gönüllü olarak katılmayı kabul ediyorum.

Ad-Soyad: ……
İmza: ……..……..

EK 8: Dijital Mahremiyet Farkındalığı Ölçeği Kullanım İzni

23.12.2021 16:15 Gmail - Ölçek kullanma izni

Gmail Fatma Tasdere

Ölçek kullanma izni
2 ileti

Fatma Tasdere 14 Aralık 2021 19:11
Alıcı:

Özgen Hocam merhaba,
Ben Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi ABD yüksek lisans öğrencisi Fatma Kübra Taşdere.

Doç. Dr. Nilgün Tosun danışmanlığında, Çocuğu Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Ebeveynlerin Sosyal Ağlarda Mahremiyet Algıları ve Çocuklarına İlişkin Paylaşım Davranışlarının Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi başlıklı tez çalışmasını yapmaktayım.

Geliştirdiğiniz **"Dijital Mahremiyet Farkındalığı"** isimli ölçeği tezimde veri toplama aracı olarak kullanmak için izninizi istiyorum.

Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.
Saygılarımla.

Fatma Kübra TAŞDERE

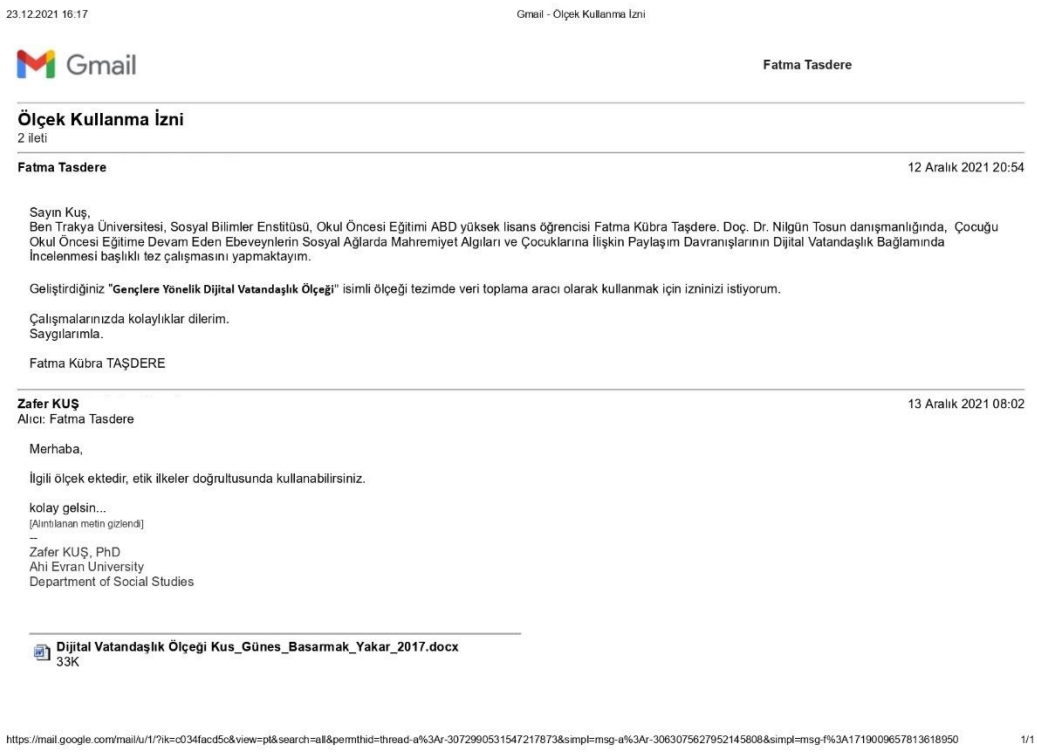
Özgen Korkmaz 14 Aralık 2021 19:30
Alıcı: Fatma Tasdere

Sevgili Fatma
Elbette kullanabilirsiniz. Kolay gelsin

14 Ara 2021 Sal, saat 20:11 tarihinde Fatma Tasdere ‹ şunu yazdı:
[Alıntılanan metin gizlendi]
--
Prof. Dr. Özgen KORKMAZ
Amasya Üniversitesi Teknoloji Fakültesi
Bilgisayar Mühendisliği Bölümü

https://mail.google.com/mail/u/1/?ik=c034facd5c&view=pt&search=all&permthid=thread-a%3Ar2763338537733456854&simpl=msg-a%3Ar1904046887100588225&simpl=msg-f%3A1719143563569866264 1/1

EK 9: Dijital Vatandaşlık Ölçeği Kullanım İzni

23.12.2021 16:17 Gmail - Ölçek Kullanma İzni

Gmail

Fatma Tasdere

Ölçek Kullanma İzni
2 ileti

Fatma Tasdere 12 Aralık 2021 20:54

Sayın Kuş,
Ben Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Okul Öncesi Eğitimi ABD yüksek lisans öğrencisi Fatma Kübra Taşdere. Doç. Dr. Nilgün Tosun danışmanlığında, Çocuğu Okul Öncesi Eğitime Devam Eden Ebeveynlerin Sosyal Ağlarda Mahremiyet Algıları ve Çocuklarına İlişkin Paylaşım Davranışlarının Dijital Vatandaşlık Bağlamında İncelenmesi başlıklı tez çalışmasını yapmaktayım.

Geliştirdiğiniz "**Gençlere Yönelik Dijital Vatandaşlık Ölçeği**" isimli ölçeği tezimde veri toplama aracı olarak kullanmak için izninizi istiyorum.

Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.
Saygılarımla.

Fatma Kübra TAŞDERE

Zafer KUŞ 13 Aralık 2021 08:02
Alıcı: Fatma Tasdere

Merhaba,

İlgili ölçek ektedir, etik ilkeler doğrultusunda kullanabilirsiniz.

kolay gelsin...
[Alıntılanan metin gizlendi]
--
Zafer KUŞ, PhD
Ahi Evran University
Department of Social Studies

Dijital Vatandaşlık Ölçeği Kus_Günes_Basarmak_Yakar_2017.docx
33K

https://mail.google.com/mail/u/1/?ik=c034facd5c&view=pt&search=all&permthid=thread-a%3Ar-3072990531547217873&simpl=msg-a%3Ar-3063075627952145808&simpl=msg-f%3A1719009657813618950 1/1